

GLASILO HRVATSKOG DRUŠTVA POLITIČKIH ZATVORENIKA (HDPZ)

politički

ZATVORENIK

GODINA VII. - LIPANJ 1997 - CIJENA 10 KN

BROJ

63

**Uzpomene dr. Lava Znidarčića na nadbiskupa Šarića * Moj zatvorski supatnik,
vlč. Vilim Cecelja * Razgovor: dr. Ivo Korsky * Hrvatski "Obtužujem!" * Ponovno
na bleiburžkom polju * MMF i globalizacija Hrvatske * Politički zatvorenici i
kuponska privatizacija * Dokumenti, sjećanja, svjedočenja...**

politički ZATVORENIK

GLASILO HRVATSKOG
DRUŠTVA POLITIČKIH
ZATVORENIKA

PREDSJEDNICA DRUŠTVA
Kaja Pereković

UREDNIČKI ODBOR GLASILA

Mato Marčinko, Višnja Sever,
Andrija Vučemil, Ljubomir Brdar,
Jure Knežević

GLAVNI UREDNIK
Tomislav Jonjić

SAVJETNIK UREDNIŠTVA
Andrija Vučemil

UREDNIŠTVO I UPRAVA
10000 Zagreb
Trg kralja Petra Krešimira IV, br. 3
tel: 41 58 09, fax: 44 93 17

LEKTOR
Mario Bilić

TISAK I GRAFIČKA PRIPREMA
»MINIPRINT« Varaždin, T. Ujevića 32

PRIJELOM TEKSTA
Dejan Težak

CIJENA LISTA
Za Hrvatsku 10 kn
Godišnja pretplata 100 kn

Žiro račun: 30101-678-75868

Rukopisi se ne vraćaju, list uređuje
Urednički odbor, sva prava pridržava
Hrvatsko društvo političkih zatvorenika.

Za sve informacije i kontakte u svezi
suradnje i pretplate tel.: 01/415-809,
radnim danom od 11-13 sati.

Temeljem mišljenja Ministarstva kulture i
prosvjete Republike Hrvatske broj:
KL. oznaka: 612-10/ 93-01-794 Ur. broj:
532-03-1/6-93-01 od 18.08.1993. - list je
oslobođen plaćanja poreza na promet.

Slika na naslovnoj stranici:
Spomenik hrvatskim žrtvama
u Bleiburgu na groblju Mirogoj

SLAVA MUČENICIMA!

Proteklog mjeseca proslavili smo 10. travanj, spomendan kad je Hrvatska odcijepljena od Karađorđevićeve Jugoslavije.

Zatim, pobjednički dan "Bljeska", koji bi uvod u pobjedonosnu "Olju".

Svečano-zanosno i gordo proslavljen je Dan državnosti, 30. svibnja. Svečano je bilo u svim našim podružnicama, gdje se okupiše stari sudruzi robijaši te, uz poneki zalogaj i gutljaj okrepe, pripovijedahu o svojoj mladosti i njihovoj borbi za ovu našu Domovinu.

Uz Dan državnosti, mnogi su primili posebna odličja, koja im dodijeli Predsjednik hrvatske države.

Vjeće HDPZ-a dalo je priznanja i Zahvalnice našim donatorima, priateljima i mnogim članovima za posebno zalaganje u radu za ugled Družtva ili zbog neke humane djelatnosti. Nismo sigurno obuhvatili sve, koji to zasluzuju, pa, ako je bio tko preskočen, nije hotimično - vjerujte, nego radi naših ograničenih tvarnih sredstva. Od srdca pružamo koliko možemo u ovoj godini, a drugi će doći na red sljedeće...

Kako radost nikad ne traje dugo, moramo se u ovom mjesecu osvrnuti na neke događaje, koji obilježuju povjest. Dobro se sjećamo da je u Beogradskoj skupštini, 20.06. 1928., po nalogu kralja Aleksandra, Srbin Puniša Račić ubio hrvatske narodne zastupnike, Pavla Radića i Đuru Bašarićeka, a teško ranio Stjepana Radića, koji od zadobivenih rana umire 8.8. 1928.

To zločinačko ubojstvo hrvatskih narodnih zastupnika odluka je narodnom zastupniku (pravašu) dr. A. Paveliću, da krene u odlučnu akciju i borbu za neovisnost i slobodu Hrvatske.

Radi toga, u Zagrebu 3. rujna 1928. A. Pavelić osniva Hrvatski domobran. Nu, videći da ovdje u zemlji ne može razviti pravu borbu, a prijeti mu i osobno uhićenje od karađorđevske vlasti, dr. Pavelić 10. siječnja 1929. osniva "Ustašu - hrvatski oslobodilački pokret", da bi, nakon devet dana, otišao u emigraciju, da svijet uvjeri u tiraniju koja vlada u Jugoslaviji.

Da je krenula odlučna borba za Hrvatsku, dokaz je Lički ustank, koji je započeo 6. lipnja 1932. u Brušanima.

Nakon Brušana, dogodi se 20. veljače 1935. Sibinj - gdje srpski žandari ubiše nedužne hrvatske seljake. Teror nad hrvatskim pukom nastavlja se 9. svibnja. Pobiše žandari u Senju hrvatsku mladost, koja se došla natjecati u športu, a mrtve ih vratiše u rodni Gospic. Hrvatskom je tekla nevina hrvatska krv i sve više majki zavito je u crno. Ovih smo dana osvježili sjećanje na žrtve Bleiburga i križnih putova, kojima je i Hrvatski Državni Sabor izkazao dužno poštovanje i pietet

Nu, još nam puno rana leži na srdcu i puno je nesebičnih i čestitih ljudi ostavilo svoje kosti, pa i iz naše novije povijesti u borbi za neovisnost i slobodu.

Jedan između njih je BRUNO BUŠIĆ. Taj je čovjek zaslužan, što je širio ideju pomirbe i jedinstva.

Lozinka mu bijaše: "Moraju se pomiriti sinovi ustaša i partizana i zajedno osloboditi Hrvatsku." Ta njegova misao postala je stvarnost u danima ovog našeg Domovinskog rata. Uspjeh je vidljiv, ali nam treba još puno mudrosti da se to jedinstvo i očuva.

U ime HDPZ-a, zamolili smo Vladu RH da se kosti Bruna Bušića prenesu i polože u njedra Domovine, koju je toliko ljubio.

Vaša predsjednica
KAJA PEREKOVIC

UVODNA RIJEĆ

DESET POSTO

Unatoč svim preoptimističnim (i stoga neuvjerljivim) uvjerenjima kako su odnosi između Republike Hrvatske i Sjedinjenih Američkih Država stalno u uzlaznoj putanji i kako je jedva deset posto pitanja otvoreno, posjet američke državne tajnice, gospođe Madeleine Albright Zagrebu, 31. svibnja, pokazuje kako je baš tih "deset posto" od ključne važnosti.

Povratak Srba, izbjeglih nakon "Bljeska" i "Oluje", i to svih, koji to žele, a ne samo onih, koji borave u hrvatskom Podunavlju, bezpogovorna suradnja s međunarodnim sudištem za ratne zločine u Haagu, te lojalna provedba Daytonskih sporazuma glede Bosne i Hercegovine, najvažniji su američki zahtjevi postavljeni pred Hrvatsku. Ne treba se zavaravati da će Hrvatska lako izbjegći udovoljenje tih zahtjeva, a cinici bi mogli domethnuti kako ona zapravo i nema što izbjegavati, kad je ionako riječ o obvezama koje proizješu iz njezinih propisa, bilo unutarnjih, bilo onih, koji su postali obvezatnim podpisom međunarodnih ugovora.

Nije, naravno, lako priznati kako su i neki Hrvati počinili zločine (pa makar oni bili izazvani velikosrbskim pokoljima), te užtvrditi, kako bi bolje bilo, da je sama hrvatska država trebala oštire reagirati na te čine. Osjećaj solidarnosti sa žrtvama, pa i onda kad su se one prometnule u osvetnike, uvezvi pravdu u svoje ruke i ponekad prekoraciši dopuštenu nužnu obranu, ni u interesu države nije smio prevagnuti pred zakonitošću, lako tzv. međunarodni sud za ratne zločine nije sudbena, niti čudoredna institucija, već potencijalno snažan politički instrument, iz načelnih razloga zakon ne smije uztuknuti pred osjećajima, jer se time otvara put bezzakonju i anarhiji, koja raztače svaku, i najsolidniju državnu gradevinu.

Još bolniji od činjenice da i Hrvatima sude predstavnici snaga, koje na to imaju malo ili nimalo moralnoga prava, mnogima će se činiti povratak srbskoga življa. Nije lako Hrvata, koji je prije skoro šest godina izbjegao iz vlastite kuće, na čijemu je zgarištu ostavio kosti najmilijih i najblžih, uveriti u to da izbjegli Srbi, pa i oni, koji su počinili najokrutnije ratne zločine, i po Božjem i po ljudskom zakonu imaju pravo na svoju imovinu. Današnji govor predsjednika Tuđmana u Belom Manastiru on će doživjeti kao novo poniranje.

Nu, i pored toga, glavnina se izbjeglih Srba ipak ne će vratiti u Hrvatsku. Dobar dio njih ne želi živjeti ni u kakvoj hrvatskoj državi, kao što njihovi preci nisu htjeli živjeti čak ni u poluautonomnoj Banovini Hrvatskoj (1939-1941.), administrativnom dijelu Kraljevine Jugoslavije. Drugi je dio već utemeljio novi život i na drugom mjestu pustio korijene.

Pa i oni treći, koji se ipak odluče na povratak u Hrvatsku, nikad više ne će predstavljati petu kolonu, kao što su je desetljećima, čak i stoljećima predstavljali. Jugoslavenstvo i velikosrbstvo (bar što se današnje Republike Hrvatske tiče) definitivno su politički poraženi i svaki bi pokušaj ponovne instrumentalizacije hrvatskih Srba bio osuđen na neuspjeh. Srbi, koji se vrate u Hrvatsku, bit će suočeni sa sudbinom svih manjina: pred njima je polagana asimilacija, kojoj će se odupirati njegovanjem pisma, folklora i običaja. Sve manjine taj proces ponekad drže okrutnim, nu pobjeći mu ne mogu.

Hrvatski je narod kroz povijest pokazao veliku asimilacijsku snagu. I što god Hrvatska bude demokratskijom, tolerantnijom i otvorenijom, i današnja će asimilacija brže teći. Oni, čiji je ponos povrijeđen hrvatskim stradanjima 1991. godine, i koji ovaj zahtjev doživljavaju kao novo poniranje, najčešće nemaju dovoljno hladnu glavu, da bi to shvatili. Nu, stotine je povijestnih primjera u prilog ovog tvrdnji, ni jedan protut nje.

Kad se to ima na umu, zahtjev za povratak Srba ne treba doživljavati pretežkim, pa čak ni onda, kad smo posve svjesni da se Hrvatima, hrvatskim izbjeglicama i prognanicima posvećivala i posvećuje manja briga. Izgovor da se Hrvatsku više cijeni, pa se stoga od nje više i traži, naivna je izprika. Hrvatska je ovdje sredstvo za udovoljenje Srbiji, jer se proširenjem Sjevernoatlantskog saveza težiše zapadne politike pomici prema istoku. Srbija, koju trajno muči problem Kosova, ima biti jednom od poluga za stabiliziranje Jugoiztoka, te možebitno sređivanje stanja u Albaniji, Bugarskoj i drugdje.

Unatoč tomu, povratak dijela Srba u Hrvatsku ima još nekoliko važnih reperkusija. Prvo, on će oslabiti sadašnju nadmoćnu srbsku većinu u Podunavlju, koja je stvorena zločinačkim etničkim čišćenjem i koja bi, baš zbog kompaktnosti tamošnjega današnjeg srbstva, bila prijetnja hrvatskoj sigurnosti i zapreka asimilacijskim procesima.

Drugo, povratak dijela Srba omogućit će povratak većeg broja Hrvata na njihova ognjišta. Ostalo treba prepustiti vremenu i sustavnu, polaganu i zakonitu djelovanju hrvatskih državnih vlasti. Treće, inzistiranje na povratku dijela Srba u Hrvatsku, ponovno će reaktualizirati pitanje povratka Hrvata u Bosansku Posavini i druge dijelove BiH, a samim time i redefiniranje hrvatskih interesa odnosno politike u BiH. Ne bi bilo težko dokazati, da se Hrvati u BiH danas nalaze u lošijemu i nesigurnijemu položaju, negoli, recimo, u ožujku 1992. godine, nakon referendumu o samostalnosti BiH, kad su iza sebe imali politički i moralno moćnu hrvatsku državu, a uza se i većinu bosanskih Muslimana.

Nu, ako je tomu kriv tko s hrvatske strane, onda to moramo spoznati mi sami, jer se radi o zločinu protu hrvatskim interesima. I zbog čudorednih i zbog dugoročnih nacionalno-političkih razloga, o tomu nas ne smiju podučavati stranci. Ako treba podnijeti žrtvu, neka ta žrtva ne bude uzaludna. Učinimo ju svjестno, a ona neka posluži osiguranju hrvatskih nacionalnih interesa.

Daje važniji naslon na Njemačku i Ameriku, negoli na "Europu", pokazuju jučerašnji francuzski izbori. Britanski pobjednik, laburist Blair, požurio je čestitati francuzkom socijalistu Jospinu. Ako je to uvod u novu politiku anglofrancuske "entente cordiale", Europa bi uzkoro mogla i drugačije izgledati.

I napokon, ne treba previdjeti još jedan aspekt novoga američkog pritiska, lako na to protivnici sadašnje hrvatske vlasti nisu računali, nema dvojbe da će ovaj pritisak podpomoći ionako posve izvestnu pobjedu predsjednika Tuđmana na predstojećim izborima. Tuđmana će birači opet prepoznati kao najpoouzdanijeg jamca državne neodvisnosti. Jesu li kreatori politike pritiska na Hrvatsku računali s time, ili su napravili previd, ostaje vidjeti.

Tomislav JONJIĆ

IZ SADRŽAJA

DOGODILO SE U SVIBNU 1997.....	2
Globa(lizacija) Hrvatske	
SKUPO DUŠOBRIŽNIŠTVO MMF-a.....	3
Helga DOBROCHINSKY	
Hrvatska i BiH, sadašnjost, budućnost, perspektive	
JAČANJE VLASTITIH PROIZVODNIH SNAGA.....	4
Ferdo ŠARIĆ	
Razgovor	
Dr. IVO KORSKY: Životnost hrvatskog nacionalizma.	7
Tomislav JONJIĆ	
VLČ. VLIM CECELJA - SVEĆENIK-ZATVORENIK.....	10
dr. Milan BLAŽEKOVIC	
Fragmenti	
HISTORIA MAGISTRA VITAE (III).....	13
U spomen nadbiskupu i metropolitu vrhbosanskom	
IVANU Evangelistu ŠARIĆU.....	14
dr. Lav ZNIDARČIĆ	
Prenosimo iz tiska	
KAINE, GDJE TI JE BRAT ABEL?.....	16
Hrvatska knjiga mrtvih	
HRVATSKI "OBTUŽUJEM".....	18
Mato MARČINKO	
Hrvatski jezik	
POGLED NA HRVATSKI PRAVOPIS.....	20
Dr. Mate ŠIMUNDIĆ	
Ja tako mislim	
ROBENDANSKO ŠAMARANJE.....	23
Slavko MEŠTROVIĆ	
Tko i kako pljačka hrvatsku?	
FINANSIJSKE "VJEŽBE".....	24
Mirat TOMIĆ	
PISMA IZ ISTRE.....	25
Blaž PILJUH	
Blok o Bleiburgu	
BLEIBURŽKI MEMENTO.....	26
Petar S. UJEVIĆ	
Govor ak. Dubravka Jelčića	
ANTIFAŠIZAM U SAVEZU S.....	28
KOLIKO PUTA BLEIBURG?.....	31
T.J.	
DOGDINE NAD JAZOVKOM.....	32
T.J.	
Mnijenja i razsudbe	
ODGOVOR NA JEDNU DAVNU KLEVETU.....	34
Stjepan BUCONJIĆ	
Mnijenja i razsudbe	
MOJ ODGOVOR GOSPODINU DOMINISU.....	35
Mirko RAJČIĆ	
Priča	
CRVENO ULJE.....	36
Stanislav PEJKOVIĆ	
Sjećanja	
VEDRA SKRAMA ZADRAŽENA TROOPTOKA.....	37
Vjenceslav ČIŽEK	
Dokumenti	
BJELOVARSKI ŽRVANJ SMRTI (IV).....	38
Stjepan DOLENEC	
Dokumenti	
MARKO HRANILOVIĆ... ..	40
Dokumenti	
DOISTA, NAŠE JE VRIJEME DOŠLO.....	42
POVODOM VELIČANJA JOSIPA BROZA I TZV. "ANTI-FAŠIZMA".....	43
OTVORENO PISMO.....	44
Sjećanja	
STRADANJE SPLITSKIH GRAĐANA U TRAGIČNOM	
POVALČENJU HRVATSKE VOJSKE 1945.G.....	45
Dr. Vid MIHOTIĆ	
Sjećanja	
NAKON POLA STOLJEĆA.....	46
Vjekoslav MATIJEVIĆ	
Svjedočenja	
GDJE SU HRVATSKI ČASNICI? (II).....	34
Darko ŠKRINJAR	
Svjedočenje	
BLAGO TEBI, ČERCE, BLAGO TWOJOJ DUŠI.....	47
Kaja PEREKOVIC	
MAKOVI.....	48
Višnja SEVER	
Svjedočenja	
LATIF - AGIN VIJALET.....	49
Zlatko TOMIĆ	
Svjedočenja	
OČENAŠ NAD NEVIDLJIVIM GROBOVIMA.....	51
Friedrich Philipp HENSEL	
Pisci politički zatvorenici	
ANDRIJA VUČEMIL.....	52
dr. Leopoldina Veronika BANAŠ	
DRUŠTVENE VIJESTI.....	54

DOGODILO SE U SVIBNJU 1997.

- 1.5. Predsjedništvo HDZ-a odbacilo ocjene o "renesansi fašizma" u Hrvatskoj. Provokacija na karlovačkom židovskom groblju: kukastim križevima oskrvnuti židovski grobovi.
- 3.5. Predsjednik Republike primio izaslanstvo Hrvata iz BiH.
- 7.5. Međunarodni sud za ratne zločine u Den Haagu proglašio krivim Srbina Dušana Tađića.
- 7.5. Predsjednik Republike imenovao dr. Franju Gregurića posebnim izaslanikom za odnose RH i Federacije BiH odnosno Bosne i Hercegovine. Gregurić se već 13. svibnja u Sarajevu susreo s Izetbegovićem, Zubakom, Šoljićem i predstavnicima Hrvata u BiH.
- 8.5. VS UN predsjedničkom izjavom pozvalo na brzo uzpostavljanje vlasti u hrvatskom Podunavlju, sukladno rezultatima izbora od 13. i 14. travnja.
- 9.5. U Banja Luci se susrela visoka izaslanstva HDZ BiH i Srpske demokratske stranke. Razgovaralo se o dosljednoj provedbi Dayton-a. "Nije postignut nikakav dogovor o mogućim minimalnim korekcijama međuentitetske crte razgraničenja", ali će se razgovori o tomu nastaviti.
- 12.5. Vlada RH raspisala predsjedničke izbore za 15. lipanj 1997.
- 12.5. Američki veleposlanik Galbraith predao predsjedniku Tuđmanu pismo predsjednika Clinton-a. SAD podupiru reintegraciju hrvatskog Podunavlja, te se zalazu za normalizaciju hrvatsko-jugoslavenskih odnosa i čvrstu provedbu Dayton-a. SAD će poduprijeti i prijam RH u Partnerstvo za mir, a u Washington je pozvano visoko državno izaslanstvo.
- 14.5. Na temelju izvješća "zelenog" zastupnika D. Cohn-Bendita, Europski parlament u Strasbourg većinom glasova prihvatio "Rezoluciju o regionalnom pristupu EU prema području jugoistočne Europe". Međusobna suradnja država na tom području predstavkom je suradnje s EU.
- 15.5. Hrvatsko izaslanstvo (dr. M. Granić, dr. J. Radić, M. Porges i dr. M. Žužul) razgovaralo s podpredsjednikom SAD, Alom Goreom i američkom državnom tajnjicom M. Albright. Razpravljalo se o otvorenim pitanjima: hrvatskom udjelu u primjeni Dayton-a, hrvatskoj suradnji s haaškim sudom i povratku Srba, koji su nakon "Bljeska" i "Oluje" napustili Hrvatsku. Različite javne interpretacije rezultata razgovora.
- 19.5. U hrvatskom Podunavlju počela trodnevna zamjena jugoslavenskih dinara za kune.
- 19.5. Izborom gradonačelnice i predsjednika Gradske skupštine, oboje iz HDZ-a, okončana skoro dvogodišnja "zagrebačka kriza".
- 21.5. Hrvatska će radije odgoditi priključenje euroatlantskim integracijama, nego podleći pritiscima nekih zapadnih vlada i prihvatići mehanizme suprotne hrvatskim nacionalnim i državnim interesima, za "Vjesnik" izjavio ministar vanjskih poslova, dr. M. Granić.
- 22.5. Američka državna tajnica M. Albright pred senatskim Odborom za vanjsku politiku izjavila kako su SAD u cijelosti za oživotvorene Dayton-a. NATO će u BiH preuzeti novu ulogu promicanja mira, uključujući i pomoći pri povratku izbjeglica te obnovi infrastrukture.
- 23.5. Vlada RH podpisala sporazum s UNTAES-om i UNHCR-om o operativnim postupcima povratka prognanika i izbjeglica "u hrvatsko Podunavlje i izvan njega".
- 23.5. Izaslanstvo diplomatskih predstavnika zemalja članica Kontaktne skupine i EU, odnosno SAD-a, Velike Britanije, SR Njemačke, Ruske Federacije, Nizozemske, Švedske, Francuske, Italije, Belgije i posebnog izaslanika Europske komisije, predalo predsjedniku Tuđmanu prosvjedu notu, u kojoj se izražava zabrinutost za sudbinu Srba, koji su napustili Hrvatsku, te se tvrdi kako se u Hrvatskoj vrše organizirani zločini, a hrvatska Vlada nije u stanju jamčiti sigurnost.
- 24.5. U Neumu održan prvi sabor Hrvatske zajednice Herceg-Bosne. Predsjednikom Sabora izabran I. Andrić-Lužinski, a dopredsjednicima I. Stanić, Ž. Crnogorac i J. Pehar. Hrvatska zajednica Herceg-Bosna je institucionalni oblik zaštite Hrvata u BiH, a nema državopopravnih obilježja. Sarajevsko Hrvatsko narodno vijeće, u priobčenju s podpisom lve Komšića, 28. svibnja osudilo "ponovno osnivanje 'Hrvatske zajednice Herceg-Bosne'."
- 24.5. U Vukovaru konstituirana Županijska skupština Županije vukovarsko-srijemske.
- 25.5. Iztekao rok za predsjedničke kandidature. Kandidati za predsjednika Republike dr. F. Tuđman, V. Gotovac i dr. Z. Tomac.
- 27.5. Prigodom posjeta jugoslavenskog izaslanstva, predvođenog ministrom vanjskih poslova M. Milutinovićem, u Zagrebu podpisana hrvatsko-jugoslavenska konzularna konvencija.
- 30.5. U Sintri kod Lisabona predsjedništvo BiH podpisalo sporazum o zajedničkom proračunu. Završen sastanak Vijeća za provedbu mirovnog sporazuma u BiH (PIC): precizirani zahtjevi političkim čelnicima. Španjolski diplomat Carlos Westendorp imenovan novim visokim predstavnikom međunarodne zajednice, umjesto Carla Bildta.
- 31.5. Nastavak američkog pritiska na Hrvatsku. Američka državna tajnica M. Albright posjetila Zagreb, a potom obišla Hrvatsku Kostajnicu u znak podrške povratku svih izbjeglih Srba, koji to žele. Iz Zagreba oputovala u Beograd i susrela se sa S. Miloševićem.

Hrvatskoj povoljne ocjene MMF-a", "MMF zadovoljan hrvatskim gospodarskim pokazateljima" - takve se nedotpave, neokolonijalne ocjene daju čuti nakon svakog susreta s globalnim financijskim nadzornicima iz vashingtonske Devetnaeste ulice. Do Hrvata teško dopire temeljna činjenica kako je MMF fond kao i svaki drugi te kako je Svjetska banka ponajprije banka, pa tek onda ekonomski auktoritet čije spasonosne savjete nacije uvažavaju razmjerne količine vlastitog mazohizma, pa i elementarnog ponosa. Na razumljivoj razini kućnog gospodarstva ovaj bi ushit "povoljnim ocjenama" nalikovao nemogućoj sceni povratka iz banke gdje bi kakva glava kuće kazala ukućanima: "Moj je tekući račun u malom minusu, ali je šef poslovne rekao da smo mi Horvati jedna prekrasna obitelj..."

Oduvijek je bilo tako i formula se izkristalizirala: velike udobrovojiti, male kupiti, a neposlušne izolirati.

Je li u pedeset godina brettonwoodskih gulikoža i njima pripadajućih multinacionalnici svijet napredovao?

Najobjećenitje: na Zemlji je skoro šest milijardi ljudi; zaposlenih je oko 870 milijuna (na Zapadu svaki treći, na Iztoku svaki dvanaesti, na Jugu svaki dvadeset i prvi...). Tri i pol milijarde ljudi gladuje, još barem milijarda je podhranjenih, a za manje od milijarde Zemljana se, dakle, može reći da živi dostoјanstveno u elementarnom "želudčanom" smislu. Jednostavna financijska podjela čovječanstva otkriva devet desetina dužnika te jedva deset posto vjerovnika. S malo pacifističke patetike: više od sto dolara svjetskog dohotka per capita izdvaja se za oružje, ali se zato za gladne troši manje od jednog dolara...

Od igara s dolarom (gdje su se dugovi vezali uz američku valutu), pa preko naftne krize, svijet se i dalje zadužuje do vodeći povremeno do absurdnih situacija poput one brazilske s kraja osamdesetih kad se tamošnji ministar financija nazingled retorički upitao: "Svi smo dužni SAD-u, od koga ćemo posudititi da im vratimo dug?" Doista, ne postoji "netko treći" kome bi se valjalo obratiti. U hrvatskom političkom kontekstu čitava se ova eme-mefovska makroekonomskosavjetodavna farsa razotkrila nebrojeno puta. Kakve ocjene gospodarske politike? To je tek floskula za nadobudnu kabinetsku stvore-

SKUPO DUŠOBRIŽNIŠTVO MMIF-a

nja, lišena svakog osjećaja za realnost. Povezujući to naknadno s ljudskim pravima, slobodom medija te, naravno, povratkom Srba u Hrvatsku, Madelaine Albright objasnila je zašto su SAD ostale suzdržane kod glasovanja o trogodišnjem MMF-ovom aranžmanu za Hrvatsku. Tih 486 milijuna dolara, kojim će nas zaduživati do 2000 godine, ipak je odobreno, nu, iz američke administracije se, evo, prijeti kako bi - ovisno o ispunjenju istih "ekonomskih" uvjeta - tranše zajma mogle biti blokirane. Pred većinu MMF-ovih dužnika ne postavljaju se gospodarski uvjeti, a kamoli politički. U Rusiju je kroz sedam godina upumpano 130 miliardi dolara, a nadnevci odobravanja zajmova u tu ekonomsku vreću bez dna poklapaju se s intervencijama u Čečeniji, parlamentarnim krizama pa i sa srdčanim tegobama Borisa Jeljcina. Prema Alban-cima kreću dolari i u trenutku raspada državnog sustava kad se više nije znalo nadzire li pobuna vlast ili vlast pobunu. Oduvijek je bilo tako i formula se izkristalizirala: velike udobrovoljiti, male kupiti, a neposlušne izolirati.

Uzkoekonomski su parametri jasni: finansijskog policajca zanima stabilnost tečaja, izbalansiranost proračuna i nadzor unutrašnjeg duga, te pomalo i vanjskotrgovinska bilanca. Zanima ih sve ono što jamči uredno vraćanje kredita. Ostale "sitnice" poput (ne)zaposlenosti, gospodarskog rasta, socijalne stabilnosti ili stupnja blagostanja praktički su zanemarive. Upravo suprotno, ememefovski koncept proizvodi stagnaciju koja predstavlja ugodan okoliš za poslušnost i preko granica urednog servisiranja dugova.

Pa čak niti to servisiranje dugova nije presudno. Pače, iz mogućeg se dužničkog blata dade izplivati i uz uzputke koji nisu tek ekonomске naravi. Stabilan makroekonomski okvir služi organizaciji svjetske trgovine gdje multinacionalne kompanije hoće pri dolasku na nova tržišta zateći poznate uvjete bez inflacijskih histerija i platnobilančnih prepucavanja. Globalizacija tako razmiče granice i pruža priliku da u tom liberalnom konceptu svjetske trgovine sve dođe na svoje. Ima li ičeg poštenijeg od tržišnog nadmetanja? Tako pitanje podvala baulja medijima i skupovima Svjetske trgovinske organizacije, hoteći udariti i na nekakve izkonske ljudske porive (homo ludens), a zapravo krije u sebi pokušaj gaženja nepripremljenih i "nesposobnih". Utakmica počinje (ukinite

Piše:

Helga DOBROCHINSKY

carine i nivelerajte poreze), a deblji kraj, koji će ćete izvući, valjda je stvar "športske sreće". Što će nam proizvodnja ako drugi proizvode bolje i jeftinije. Umjesto da štitimo velika poduzeća (jedino po čemu gospodarstvo može biti koliko-toliko moćno

Ne možemo sve sami. Nu, moramo li sa svakim i pod svakavim uvjetima? Samo udavača bez samopouzdanja pristaje na prvu ponudu.

i neovisno), preobucimo se u bijele košulje s unificiranom propeler kravaticom i postanimo nacija konobara i servilnih "turskičkih radnika".

Umjesto proizvodnje, evo nam skup kapital, koji bez proizvodnje ne možemo vraćati...

Uvijek ima rješenja. Velika rasprodaja, na koju je Hrvatska prisegnula pred washingtonskim zajmodavcima, nije zanemariva. Predviđa se djelomična privatizacija telekomunikacija, industrije i distribucije naftne te elektroprivrede. HPT na dražbu? Nitko ne upozorava na opasnost za elementarnu sigurnost države, koja je, stvarajući u ratu sigurnostni sustav, najveći dio svojih vojnih, policijskih i obavještajnih komunikacija smjestila u HPT-ovo dvorište. Nitko se ne želi pozabaviti činjenicom da danas uvozimo barem šestdeset posto energije. Amerikanci kane napraviti dvije termoelektrane na Jadranu i prodavati nam struju u sljedećih dva-tri desetljeća...

Dobro, ne možemo sve sami. Nu, moramo li sa svakim i pod svakavim uvjetima? Samo udavača bez samopouzdanja pristaje na prvu ponudu.

Hrvatska i BIH, sadašnjost, budućnost, perspektive**JAČANJE VLASTITIH PROIZVODNIH SNAGA**

Prolazi vrijeme. Stoička izdržljivost, koju smo pokazali, uza sve bahate pokušaje poniženja, kojima se htjelo i želi još uvijek uniziti prije svega naše negiranje bilo kakvog pristajanja na Versailles onda i sada, sve više biva abonirana. Absurdno je slušati i čitati one koji bi najradije cijelu Srbiju preselili u Hrvatsku, a nas Hrvate odveli u Papu Novu Gvineju i tamo u pola oceana onako, bleiburškim manirom, usred najježnjega Pacifika pobacali u vodu, jer su i sve ove godine do sad pokazale da mi jednostavno dolazimo na svoje i da nas te, u biti imbecilne, ucjene ne će osobito zbuniti ni zbunjivati. Gotovo da će nam jednom biti neobično bez njih, premda, treba i to priznati, i mi Hrvati s pravom čekamo da pravda počne stizati i zločince, a ne samo da stradavaju žrtve i nakon rata. Nu, kako smo izgubili sve iluzije u tu bjelosvjetsku pravdu - nepravdu, izkusili pokušaj sada albanizacije Hrvatske, kada već nije uspjela ciprizacija, a kako ćemo možda doživjeti i zairizaciju (jer "pravdoljubivi" nasilnici iz svijeta ne vole demokraciju ako nije pod njihovim nadzorom i ako je nacionalna) možda i nekoga hrvatskoga Kabilu, jasno nam je da nas to može samo i jedino homogenizirati, ako ništa, barem u jasnoj svijesti kako Hrvatska nije ni Libanon, ni Cipar, ni Albanija, a predsjednik naše države ipak nije Mobutu, premda ga se nastoji izolirati više od zairskog diktatora, a time i Hrvatsku udaljiti od gospodarskih tijekova Europe i svijeta. Pa ipak, svijet potajno traži hrvatskoga Kabilu, možda Jeljcina ili Havela, ili kakva komunističkog nostalgičara kao u Poljskoj ili Bjelorusiji (dokaz više da su im ovi vjerno služili i tada), što je - začudo - urodilo dobrim izbornim rezultatom HDZ-a. Ali, šalu na stranu, godine prolaze. 1990., 1991. i 1995. polako odlaže u legendu. Slika se u ovih sedam godina mijenjala iz dana u dan, a u posljednje dvije godine zadobivala sve više od žljene forme našega mira i napredka u miru. Dok teče ovaj feliton, još jedino veleposlanik Galbraith želi vratiti svakog Srbinu prije nego se i jedan Vukovarac vrati kući, ali mi ćemo i to preboljeti, tim prije jer nam nitko više ne može dekretom naložiti (kao što je bio slučaj) da Srbe biramo za ravnatelje poduzeća, policije, zapovjednike vojske, vodeće prosvjetne ideologe, zakonodavce, itd. U ovoj zemlji trebat će se izboriti za posao, prije svega

Piše:

Ferdo ŠARIĆ

stručnošću i odanošću. I to je odgovor na sve Galbraithove napore. U Vukovar, Baranju i Srijem hrvatska je država ušla, a ušla bi i da nije bilo ovih bestidnih kombinacija, pa nek se češe koga s(v)rbi, a s(v)rbit će ga još i više. Abstrakcionist Galbraith htio bi biti vrlo konkretan, a u biti je ponajviše smiješan, što si je sam kriv, još od vremena taxi-traktora. U ovoj će se zemlji od sada raditi, ne živjeti na tuđim trudima, što su četnički zločinci, kojih je u Baranji mnogo više nego nam se skriva, uobičajivali dok su se u njoj osjećali kao gazde. I cijela priča o Hrvatskoj počinje i završava tu. A Galbraith i ne sanja kakovi su Srbi neradnici. Ne daj mu ih Bože u nje-govoj domovini. Cijele bi USA bile - Texas. Divlji istok na divljem zapadu. Zašto nam ih upravo on najviše SECI-ra, njegov je, najvjerojatnije, osobni i emotivni problem. Nas uistinu to ne treba zabrinjavati. Kao stari narod, koji pamti čak i Kolumba kada je odkriva Ameriku, ali i još ponešto, i to od seobe naroda naovamo, izkustvo diplomata iz jedne mlade države trebamo i razumjeti, pa čak i njegove emotivne razloge, pogotovo ako su na crti "New York Timesa" i Georga Sorosa. Što ćete - tako se vlada svijetom; malo prijave promičbe, malo ucjene, malo urote i evo ti recepta. U skladu s Bogom i zakonom. Uglavnom, tu smo gdje smo: u 1997. godini i ono što nitko hrvatskom narodu ne može odnijeti jest - Vrijeme. Pa ako filozofski gledamo, na žalost, niti mister veleposlanik, niti svi oni podzemni "nadzemni" boutrosi ne shvaćaju tu komponentu vremena. Samo se pitamo, zašto bismo mi morali brinuti tu njihovu brigu. Ona je uistinu izvan Hrvatske, i tomu nas uči mediteranska tisućljetna mudrost. Koju duh, kojega nedavno promiče i protežira naš veleposlanik u Ženevi, dr. Darko Bekić, jamačno ne može pojmiti. A niti treba. Jer i Hrvati znaju poći od novca kao argumenta, premda im nije božanstvo. Ako g. Bekić misli kako je to osobina samo anglosasa, zašto ne uzme englezko državljanstvo. U hrvatsku je politiku ionako zалутао. I to debelo. Ali ne zato jer je marksist u duši, nego zato jer očito Hrvatsku ne shvaća, ne doživjava i ne razumije. Tu se izvan-redno razumije s Galbraithom. Je li baš zato u Ženevi, na to bi trebao odgovoriti

netko drugi. Sudeći po progresiji Bekićeve obsjednutosti anglosaksonskim duhom, to bi se trebalo sbiti što je moguće prije. A ne da javnost daje dijagnoze.

U vremenu koje živi, Hrvatska je moralna pristati na mnogi kompromis, koji su nas na to tjerali, u svojoj su paranoji zaboravili da granica svemu postoji i da su neke prisile na kompromise, poput pokušaja izigravanja izbora u Baranji (J. Klein) međunarodno kažnjive, bez obzira na broj bojnih atomskih glava, koje posjeduje njihova zemlja. A čini se da su neki diplomat u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini upravo iz te svijesti promišljali sve naše probleme i na toj ravni izkušavali svoju moć. Ovi posljednji pokušaji manipulacije Srbima, prije nego se preusmjere na gospodarske diverzije (u što uobće ne treba sumnjati, i treba biti pripravan), samo su pokazateljem jadne inventivnosti što se svela na nekoliko prežvakanih tema, od slobode tiska do povratka Srba u Knin i Hrvatsku. Sva je sreća da mediteransko-srednjoeuropska Hrvatska malo drugačije promatra vrijeme od ovih moralističkih nasilnika, i to je sjeme naših razlika s njima i svih naših budućih prednosti. Hrvatsku konačno može zanimati rast i razvoj u demokraciji, ako su joj upravo sa zapada desetljećima, preko crvenih mračnjaka, to branili. Konačno se ova napačena zemlja, prepuna ružnog izkustva kroz stoljeća, može posvetiti svom razvoju i rastu. U vremenu. I bez Owena i Galbraitha. Ma koliku važnost ovi sebi davali. I ma koliko neki pokušavali izolirati Hrvatsku, ubiti ju tzv. "tihim sankcijama". Međutim, sam položaj Hrvatske dobrano ismijava ove nezrele pokušaje, a i kontakti, koje smo stekli u samo sedam godina, i to pet ratnih od toga, dovode u upit pamet onih, koji su ovu urotu vidjeli kao svoj vrhunac domisljatosti. Hrvatska se, dakle, sve više i više okreće gospodarstvu, okreće svom razvoju i nastoji u Europi, navlastice u Srednjoj Europi, zauzeti mjesto, koje joj pripada. I sada se tek aktualizira priča o kojoj je nešto govorio i predsjednik Tuđman: naime, da li je Hrvatska mala ili srednja zemlja. Veličinom i opsegom Hrvatska uistinu spada u red manjih europskih zemalja, pa se nikako ne može uzporediti s Francuzkom, Španjolskom, Finskom, Norveškom, Švedskom, Ukrajinom, itd., a ne može ni s Italijom, Velikom Britanijom, Rumunjskom, Poljskom, Bjelorusijom, itd.

Bivajući sa skoro 57 000 km² negdje na 23. mjestu po veličini u Europi, Hrvatska je veća od nekih gospodarskih sila: Belgije, Nizozemske, Švicarske i Danske. Uključiv ove, desetak je zemalja manje površine od nje. Još su manje: Estonija, Bosna i Hercegovina, Slovenija, Makedonija, Albanija, Moldova, Slovačka i Sjeverna Irska, te državice, većinom kneževine, kao Monaco, Liechtenstein, Luxemburg, San Marino, Andora, Kanalski otoci, Man, itd. Nu, da veličina zemlje nije najhitnija, govori nam uspješnost jednog Monaca ili Liechtensteina, ali isto tako i Danske i Belgije. Pri tom ne treba nikada zaboraviti da Hrvatska ima more, svoju zlatnu žicu, Jadran, s kojim se ona uistinu može svrstati u zemlje srednje snage, s nešto većima Litvom i Latvijom, te Škotskom i Irskom, a veće Austrija, Madžarska, Portugal, Češka. Bez obzira što i neke od ovih zemalja imaju more, time su nam po mogućem obćem potencijalu dosta bliže. Točnije, baš kao i baltičke zemlje, ili, preciznije, najmanja među njima, Estonija, Hrvatska s morem dobiva specifičnu važnost jer je na vratima Sredozemlja i na središnjem pristupu Srednjoj Europi. Skupa s nešto manjom Bosnom i Hercegovinom (nešto preko 51 000 km²), Hrvatska je ključna karika u širenju gospodarskog probaja Srednje Europe, pa i Mediterana. I upravo zato čudi "vidovitost" izolacionista, koji kao da su s tko zna kojega planeta došli na Zemlju. Za što i ne treba uvijek kriviti Orsona Wellsa i Stevena Spielberga, kao ni Andy Warholla. Jednostavno, neke zakonitosti uvijek ostaju zakonitostima. I dok važnost Hrvatske Europa ipak čuti i prepoznaje, s Bosnom i Hercegovinom bjelodano ne zna što će, jer su se sva njezina izkustva s tom zemljom odigrala u ovih pet - šest godina. Na žalost, ne snalaze se najbolje ni BH političari, pa se tako užajamno izbjegavaju stara dama i zemljica Bosna kao da se toliko ne poznaju. Kao što i nisu. Čijom krivicom, neka nagađaju "vidoviti".

Nu, što god Europa u svom raskošnom i kićenom, angloprotestantiziranom licemjerju govorila o Bosni i Hercegovini, i ma kako mi u Hrvatskoj čuli ove ne baš humane pritiske i ucjene, koje nas stižu ovih dana i godina, upravo je na nama da pokušamo sprječiti razbijanje Bosne. Jer, Bosna i Hercegovina upravo najviše treba Hrvatskoj. Kao i ova njoj, naravno. A ta međusobnost i upućenost ove dvije zemlje jedne na drugu u svemu govori o trenutnoj potrebi izmjene nekih odnosa među njima. Već samom činjenicom da na Dunavu i Drini, te dolje dijeleći se s Limom, ove dvije stare, povijestne zemlje čuvaju granice Zapada, da su kao zemlje na tom rubu, ali ne i rubne, osuđene na osluškivanje uvijek prevrtljivog Iztoka, govori u prilog političkom, vojnom, gospo-

darskom, kulturnom i svakom inom zajedničkom interesu, a u svrhu europskih integracija. Za koje nas Europa neuspješno pokušava prisiliti ući u konfederaciju balkanskoga tipa, i to nakon svega. Nedavno je msgr. Pero Sudar o tomu vrlo lucidno govorio, pa bi bilo dobro da ga poslušaju i naši političari. Ako ništa, da pročitaju kamo nas to vode i želete povesti pretjerano anglosaksonizirani političari. (Srećom, hrvatski je vrh mudriji od nekih svojih ne-promišljenih službenika, makar na važnim mjestima u diplomaciji, premda će prava sreća biti tek kada nam izkustvo takvih neće biti potrebno!). Taj duhovni milleu Bosne i Hercegovine, toliko podudaran ovom hrvatskom, iako uistinu granični most Srednjeg Istoka i europske kulture i civilizacije, snažniji je od bizantiniranih "anglosasa" u našim redovima, a dobrodošao još izraženijoj hrvatskoj kulturnoj raznolikosti, koju su Hrvati, svim Hedgesima i Rosenthalima uzprkos, promicali možda više nego itko u Europi. I naravno da će uz razvijanje gospodar-

nego su nam svi auktori, kojima je bilo jasno zašto Srbija sprječava auto-cestu kroz Hrvatsku i BiH, već tada jasno govorili kako smo mi talac međunarodnih interesa, po kojima imamo hranići balkanske žandare. Sada je situacija nešto drugačija, nu, u smislu one Mitterandove, dobije li Hrvatska neovisnost, Francuzka je izgubila prvi svjetski rat, ponašaju se svi sljednici nekadašnje Antante, s tim što ovo proširuju na cijelu Srednju Europu. Dakle, isti onaj kolonijalni i gotovanski mentalitet, kojemu je za nj i prema njemu "pravda" ako izrabljuje, a umalo rasizam ako netko hoće biti neovisan ili, nedaj Bože, ravnopravan. Tom cinizmu u glavu valja reći da se ne može stoljećima skrivati iza Hitlerovih svinjarija, ni iza Chamberlainovih i Petainovih kukavičluka, kao ni iza Churchillovih i De Gaulleovih uspjeha, pa ga tako treba prisiliti i da prizna kako ni nacizmu ni fašizmu nije svugde jednak reka Ne, i da se pritom uglavnom vodio interesima svoje zemlje. Pa je tako štitio fašističku Srbiju onda kao i sada, a razlika je mala ili nikakva, i stavili mi "na vagu" Aleksandra i Pavla Karadžorđevića, Stojadinovića, Jeftića, Nedića, Mihailovića, Đujića ili Miloševića, Raškovića, Karadžića, Mladića, Arkana, Šešelja, Draškovića - teško je prognozirati gdje je prevaga u zločinu i rasizmu. (Pročitati srbskog komunističkog povjestničara Lukača i onda priznati da su im čak i novi saveznici, komunisti, znali ono što Englezi i Francuzi bezstidno prešućuju i danas). Nu, budućnosti Hrvatske i Bosne i Hercegovine uistinu se i definitivno ne treba niti malčice ticati što se u Englezkoj ili Francuzkoj misli o njima, a pogotovo kako se snuje i da od našega kapitala upravo oni (a zašto baš oni i kojim opravdanjem, zar radi skoro 80 godina robstva koje su nam namijenili?!?) ponajviše omaste brk. Treba učiniti sve, ali ama baš sve da mimo preuzeće odgovornosti i ravnopravnih uvjeta ta gospoda ne dobiju ni hrvatski ni bosanski polić. Kao što reće g. dr. Vinko Grubišić: Tko su nama Englezi?!

I imamo puno pravo zagovarati vrlo selektivan poslovni odnos makar s Englezom (ako je Francuzka, i pored svega, ipak nešto drugo), sasijecati njihovu oholu i na temelju bezpravila i lažnog pragmatizma (msgr. Sudar) (iz)građenu moć, zagovarati zakone prema Bogu i čovjeku (opet msgr. Sudar) i svakako izbjegavati lascivnost tzv. "new agea" ukoliko ovaj ne uključuje i humanističku dimenziju. Pa u tom smislu u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini ni jednakost se ne smije poimati kako se poima u velikim zemljama grabežljivog neofeudalizma, već prije ići za modelima Švicarske, Belgije, Austrije, onih zemalja u kojima ne živi samo 3 - 5 posto stanovništva. Inače, aroslavenski narodi imaju svoj osjećaj za pravdu, on je

stveno-političkih odnosa Hrvatske i Bosne i Hercegovine, te njihov postupni, nu uglavnom istodobni izlazak u Europu tražiti stanovite kompromise i, u tom smislu, nikada se ne smije smetnuti s uma upravo prekidanje svih onih kolonijalnih niti na koje naviknut angloprotestantski duh želi prisiliti i Hrvatsku i Bosnu i Hercegovinu. A to može samo što jača novčana i gospodarska neovisnost, ako je već bilo kakvo pravo otišlo do vraka (pročitati interview msgr. Sudara u "Matici" iz Sarajeva). U stratežkom smislu Hrvatska su i Bosna i Hercegovina uistinu važne jedna drugoj, a u ovom smislu pogotovo. Govoreći o Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini kao Zapadu, prisjećamo se briljantnih napisa dra. Šime Dodana u "Hrvatskom književnom listu" i smotri "Dubrovnik" kada je nizom argumenata obrazlagao kako je svako ulaganje istočno od Drine i bezmisleno i promašeno. I nije jedini dr. Dodan naširoko i znalački obrazlagao zašto se Hrvatsku i BiH tako mafijaški iskorištava,

vjerojatno najistančaniji u svijetu, i, ako ičega, trebaju se toga držati. Tako će očuvati državu, svoj ugled i omogućiti miran život svojim unucima i prounucima, što je važnije od trenutnog dobra samo njima (jer nikada ne znamo na koje načine novac dolazi i odlazi u jednu te istu kuću, u jednu te istu kasu). Anglopragmatizam niti je pravičan, niti human, niti osobito suvremen i napredan izum. Glupost Adolfa Hitlera pripomogla mu je da si produži vijek i ojača mnogo više nego što je i snatrio, pa bi bilo vrijeme da ga sve ozbiljnije znanstveno propitkujemo u okviru uistinu poštenih odnosa i prihvaćanja odgovornosti, ne samo prava. I da ga malo natjeramo da mijenja zakone prema sebi i da ih uistinu, kako nam laže da to radi, usmjeri prema čovjeku. (A već smo rekli da nas je jedan od engleskih učenika F. Engels upravo s naše pravičnosti nazivao "moralistima". Mi to i ne smijemo kriti, mi jesmo moralisti, i dobro je dok smo moralisti i dok imamo sućuti (opet msgr. Sudar)). A od anglopragmatizma to nam očekivati nije, niti da se na nj ni u čemu smijemo ugledati. Osim u jednomu: s njim treba na takav način igrati. Samo s njim! Ali, čuvajući svoju poziciju. Novcem se odhrvati toj napasti ovoga vremena, točnije: legaliziranoj krađi i otimačini.

Do sada uvijek iskoristavane, Hrvatska i Bosna i Hercegovina dočekale su svoj trenutak u europskoj povijesti i konačno su se sve kockice složile njima u prilog. Na kraju ovoga dijela, savjetujući se s nekim mlađim ekonomistima, premda laik za gospodarske poslove, kušat će tek im provizorno ponuditi tablicu ovog odhravanja, kako bi se i u Hrvatskoj i u Bosni i Hercegovini upitali je li, primjerice, Mostar samo 150 - 250 milijuna USD godišnje koji se gube s nerazuma i današnje situacije, ili je to, skupa s Bugojnom i svugdje gdje caruju lokalni šerifi mnogo više, a i inače koliko godina ili desetljeća da se taj napredak ostvari, ne osvrćući se na inozemne podmetače otrova u obje ove države, među Hrvate, Hrvate muslimane i Bošnjake. (O Srbima iz načelna razloga ne govorim, jer im predstoji vrijeme triježnjenja i izkupljenja). Potrudih se, velim, anketirati neke svoje znance i na temelju razgovora s njima sastavio sam tablicu mogućega profita iz kojih dvadesetak transparentnih privrednih grana Hrvatske i Bosne i Hercegovine, te njihov ukupni prinos u državnu blagajnu. Međutim, nastojao sam ispitati i koliko bi se to moglo uvećati u perspektivi, pa sam za svaku granu dobio odprilike duplirane podatke. Evo te tablice u milijardama američkih dolara s napomenom da su prve brojke današnje mogućnosti, ili barem skorašnje, a da druge brojke (iza crticice) označavaju tu mogućnost negdje između 2005. i 2010. godine.

HRVATSKA

1. brodogradnja	1,5-3,5
2. ljetni turizam	3 - 5,5
3. zim. i seos. tur.	0,5 - 1,5
4. lojni turizam	0,3-1,2
5. ribarstvo	0,5-0,8
6. pom. trgovina	1,5 - 3
7. trgovina	2-4,5
8. prometnice	1,5 - 2,5
9. željeznice	1,5 - 3
10. poljoprivreda	1,2-3,5
11. stočarstvo	0,6-2,5
12. maslinarstvo	0,5-1,5
13. voćarstvo i povrtl.	0,3-1,5
14. industrija	2-4
15. drvna industrija	1,5-2,5
16. riječna trgovina	0,7-1,5
17. nafta i plin	1,7-3,5
18. tekstilna ind.	0,8-2,5
19. prehrambena industr.	1,2-2,5
20. vinogradarstvo	0,5-1,2
21. zrakoplovni promet	0,6 -1,5
22. mesna industr..	0,7-2,5

BOSNA I HERCEGOVINA

1. hidroenergija	1,5 - 3
2. rude	2-3,5
3. plemenite kovine	1 - 2,5
4. turizam	0,7-2,5
5. zim. i seos. turizam	0,7-3
6. lojni tur.	0,5 - 1,5
7. pom. trgovina	1-2
8. riječna trgov..	0,5 - 1,2
9. prometnice	0,6-2,5
10. željeznice	0,7-2,5
11. poljoprivreda	0,5-1,2
12. stočarstvo	0,6-2,5
13. duhan	0,2-1,2
14. vinogradarstvo	0,6-1,5
15. drvna industrija	0,8-2,5
16. industrija	0,8-2,5
17. prehramb. industr.	0,8-2
18. voćarstvo i povrtlarstvo	0,2-1,3
19. automobilska ind.	0,6-2,5
20. zrakoplovni promet	0,3 -1,2
21. mesna industrija	0,2-1,7
22. tekstilna industr..	0,4 -1,5

Kao što vidimo, po ovim brojkama i Hrvatska i Bosna i Hercegovina, samo u ovim resursima, u ovih dvadesetak grana, podje li se prema miru, već u 1998/99, mogu računati s preko 20 milijardi USD na godinu. Predpostavljam da sam s prijateljima nešto i pretjerao, nu, zar je to malo novca?! Zbrojimo li, dakle, samo prve (naslovimo ih početne, startne) kolone, dobit ćemo tu zamašnu cifru. Druga kolona prikazuje sada abstraktan, ali mnogo realniji odraz mogućnosti i Hrvatske i Bosne i Hercegovine. Taj odraz jest odraz naše stvarnosti u budućnosti shvatimo li brzo i učinkovito koliko svi skupa gubimo napetostima koje u BiH često izazivaju

prozaični desperatni mentaliteti. Niz je grana u kojima Hrvatska i Bosna i Hercegovina mogu surađivati, počevši od razmjene hidroenergije i nafte do zajedničkih projekata u drvnoj, mesnoj, tekstilnoj industriji, dakako u turizmu (gdje Hrvatska ima bolje uvjete za ljetni, a BiH za zimski i seoski turizam, dok su im uvjeti za lojni turizam podjednaki), te u nizu drugih grana. Ne smije se nipošto dopustiti da netko koristi naše međusobne intrige, berući vrhnje u konfidentnim rabotama, a istodobno likujući nad time što sami sebe ostavljamo nerazvijenijima. Niti se Bosna i Hercegovina ne može pouzdavati previše u arapske zemlje (što je iluzija, jer da je tako Čad i Sudan ne bi bili zadnja sirotinja, a imaju tek nešto više stanovnika od Bosne i Hercegovine) a niti će nama Hrvatima pomoći nekakva salonska "priateljstva" s političkim silama, i ne vjerujem ni u to da bi nam osobito pomogao i ulazak u NATO ili u EU. Jedini zalog našega uspona jest naš rad. To i ništa više. Te što je moguće bolja suradnja sa susjedima. S Bosnom i Hercegovinom pogotovo. Jer se jedino tako biva Europa. I jer se jedino tako ovi prostori čuvaju od angloprotestantske mafijaške "pragmatične" politike. Hrvatska i Bosna i Hercegovina imaju sa čime i kako konkurirati u svijetu, a da uistinu postignu dobar razvojni put i program, s tim da se ne prepuste tuđinskom pljačkanju. Nikomu mi ništa ne dugujemo, osim možda nekolicini blizkih ili bližih susjeda, a i te ćemo račune brzo i časno poravnati (navlastice sprama Austriji, Njemačkoj i Madžarskoj). Većina ostalih, navlastice velikih, od svih odugovlačenja, prijama u OUN u Vijeće Europe, skidanja embarga na oružje, provođenjem tihih sankcija itd. samo su radili na tomu da nas nestane. Kako u Hrvatskoj, tako i Bosni i Hercegovini. Pristali mi na njihove uvjete ili ne, jednako će nam zagorčavati život. Upravo stoga se i ne smije pristajati na sve, a upravo stoga je suradnja Hrvatske i BiH, navlastice u gospodarskom smislu, najbolja injekcija i jednoj i drugoj državi. Naša je, hrvatska dakle, sramota da se u BiH nalazi mnogo više slovenskih nego hrvatskih proizvoda. Ne ćemo pitati zašto, jer je vjerojatno i to bilo moguće (a korupciju konačno treba početi kažnjavati) ali ćemo upitati kani li se išta poduzeti u tom smjeru. Na obje strane. Zaboga, dijeleći zajedničku sudbinu tisućjeće i pol, jedni drugima to dugujemo. Pravo reče general BiH g. Rasi Delić, nadajmo se ona godina i pol nesretnog sukoba nije ostavila toliko traga da se neki mostovi ne bi mogli i morali obnoviti. U interesu i Hrvatske i Bosne i Hercegovine.

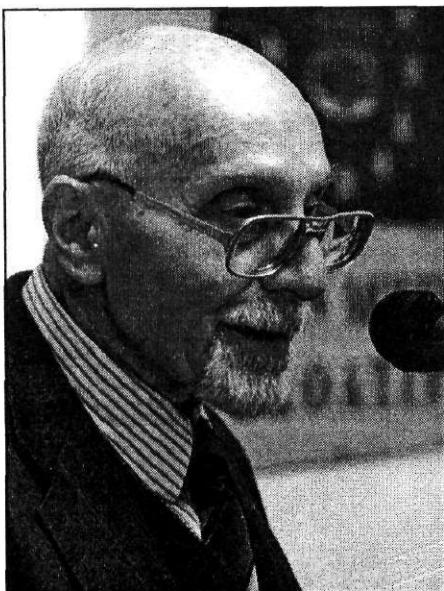
(svršetak u idućem broju)

Dr. IVO KORSKY:

ŽIVOTNOST HRVATSKOG NACIONALIZMA

Dr. Ivo Korsky, iztaknuti hrvatski politički pisac i političar, dugogodišnji prvak Hrvatske republikanske zajednice i urednik časopisa "Republika Hrvatska", u razgovoru za "Politički zatvorenik" razčlanjuje niz tema, koje, iako bi zapravo trebale pripadati povijesti i povjestačima, još uvijek i na političkoj razini tiše hrvatski narod i hrvatsku državu. Razčlambu događaja u Hrvatskoj u posljednjih nekoliko godina ovom prigodom ostavljamo za drugu zgodu.

PITANJE: Vi ste, doktore Korsky, u hrvatsku politiku ušli kao sveučilištarac, sredinom tridesetih godina ovog stoljeća. Jesu li krive naše današnje predočbe da je tadašnja mladež bila politiziranija ili, ako hoćete, revolucionarnija? Koja su se europska duhovna kretanja tog doba najsnajnije reflektirala na duhovno stasenje hrvatskih intelektualaca?

Prof. Ivo Korsky

Ušao sam u hrvatski politički život 1935. godine, čim sam došao na Sveučilište. Stvarno je taj politički život bio veoma bogat i u njemu su se odražavala tadašnja europska idejna zbivanja istodobno sa specifičnim hrvatskim pitanjima. Nakon izbora od 5. svibnja 1935., sveučilištna mladež u Zagrebu mogla je slobodnije djelovati nego za sedmogodišnje kraljevske diktature. U to je doba, osim toga, kriza demokratskog političkog sustava u Europi pružila priliku do tada politički izoliranom Sovjetskom Savezu da postane važan čimbenik preko mjesnih komunističkih stranaka, koje su uspjeli izaći iz političke izolacije stvaranjem Pučke fronte, koju su izgradile sa socijalistima i dijelom građanske ljevice i u kojoj su komunisti bili kostur, kvasac i udarne jedinice.

Nasuprot toj povezanoj ljevici stajali su veoma raznovrstni, nejedinstveni nekomunistički pokreti, koji su se razvijali često zasjenjeni fašizmom i nacional-socijalizmom,

Razgovarao:
Tomislav JONJIĆ

nu, uglavnom neovisni o tim dvama imperialističkim pokretima. Ovu idejno i politički nepovezanu desnicu ponešto je zbljžio španjolski građanski rat, koji je polarizirao Evropu.

Ovaj sukob između sučeljnih ideoložkih i političkih blokova u Europi odražavao se i u hrvatskoj mladeži u kojoj se je, osim toga, kao posljedica jugoslavenske diktature, razvio jak nacionalizam kao afirmacija hrvatske narodne posebnosti. Taj nacionalni odpor bio je veoma razprostranjen i u katoličkim sveučilišnim krugovima, koji su dali znatan idejni doprinos novom hrvatskom otporu. Zbog toga se je hrvatski antikomunizam bitno razlikovao od fašizma, a još više od nacional-socijalizma, ali i od većine europskih desnih pokreta, koji su bili državni niše nego narodni, pa nisu odobravali cijepanje jedne postojeće države. U hrvatskoj sveučilišnoj mladeži borba za hrvatsku narodnu afirmaciju bila je jača od svih ideoložkih opredjeljenja.

Sve u svemu, tadašnji politički život na zagrebačkom sveučilištu bio je veoma živ, s jakim borbenim pa i revolucionarnim natrahama, jednakim u redovima hrvatske narodne oporbe protiv Jugoslavije kao i u marksističkim skupinama. Samo su tada već malobrojni Jugoslaveni bili "umjereni", tj. većinom kruhoborci i karjeristi.

PITANJE: Hrvatske se nacionaliste obtužuje da su bili simpatizeri ili čak pla-

"Ideoložki utjecaj Njemačke i Italije na hrvatsku mladež desne orientacije bio je daleko slabiji od ideoložkog utjecaja Sovjetskog Saveza na lijevo orientirane zagrebačke sveučilištarce..."

ćenici desnih totalitarnih režima, iako se unatoč krize demokracije i krahu Društva naroda tridesetih godina ovog stoljeća, među Hrvatima nije pojavila spomena vrijedna skupina, koja bi oponašala fašistički ili nacistički pokret. Zbog čega hrvatski separatisti nisu tražili oslonac u demokratskim zapadnim zemljama, odnosno je li njihovo upiranje pogleda u Italiju i,

kasnije, Njemačku, bilo uvjetovano ideoložkim ili kakvim drugim razlozima? I, povrh toga, kako se uobiće nad hrvatskim narodom uoči drugoga svjetskog rata prelamarao jasan svjetski ideoložki sukob?

Premda je ponekad dolazilo do auktorativnih pojava među hrvatskim nacionalistima, totalitarizma uglavnom nije bilo radi različitih idejnih strujanja, koje je u jedan široki pokret povezivala borba za oslobođenje

"...U razdoblju između 1935. i 1941. ne može se govoriti o nekom političkom ili idejnog totalitarizmu među hrvatskim sveučilištarima. Oslo na sile Osi bio je taktičke prirode, nuždan u borbi za odvajanje Hrvatske od Jugoslavije, koje su čuvale i pomagale europske sile dobitnice u prvom svjetskom ratu."

Hrvatske. Tako su i nadalje ostale žive struje, koje su svoj korijen vukle iz pravaške, starčevićanske tradicije, neke od njih ideoložki više liberalne, a druge više katoličkoga smjera, uz one kojima je temelj bio u Radicevoj Hrvatskoj seljačkoj stranci, te one, koje su ušle u javni život u Hrvatskoj mladici, omladinskom krilu Trumbićeve Hrvatske federalističke seljačke stranke. Stoga se u razdoblju između 1935. i 1941. među hrvatskim sveučilištarima nacionalne orientacije ne može govoriti o nekom političkom ili idejnog totalitarizmu. Oslo na sile Osi bio je taktičke prirode, nuždan u borbi za odvajanje Hrvatske od Jugoslavije, koju su čuvale i pomagale europske sile dobitnice u prvom svjetskom ratu u svom sučeljivanju sa zemljama nezadovoljnim versajskim poredkom.

Ideoložki utjecaj Njemačke i Italije na hrvatsku mladež desne orientacije bio je daleko slabiji od ideoložkog utjecaja Sovjetskog Saveza na lijevo orientirane zagrebačke sveučilištarce. Zadojena idealom marksističkog internacionalizma, ljevica je bila sklona velikim državnim tvorevinama, što ju je odvajalo od hrvatskih nacionalista, kojima je glavni cilj bio odvajanje od Jugoslavije i stvaranje neovisne Hrvatske.

Među hrvatskim intelektualcima nacionalističke orientacije bilo je više simpatije za francuzka idejna i kulturna dostignuća nego li za njemačke i talijanske idejne pokrete, pa i onda kad je hrvatsko oslobođenje zahtije-

IVO KORSKY

HRVATSKI NACIONALIZAM

NAKLADNI ZAVOD
MATICE HRVATSKE

valo politički oslon na tadašnje sile Osi. Sjećam se da sam jedanput, kad je već bio izbio drugi svjetski rat, donio suradnju u uredničtvu tjednika **Hrvatski narod**. Radilo se o jednoj političkoj razčlambi, što je spadalo u političku rubriku, koju je uredivao prof. Ivan Oršanić. Kako ga nije bilo u uredničtvu, primio me je glavni urednik dr. Mile Budak. U razgovoru sam mu spomenuo da nemam nikakvih simpatija za Njemačku i da bih volio da se Francuzka uspije obraniti od njemačke vojničke snage. Na to mi je dr. Budak odvratio da ni on ne simpatizira s Njemačkom (o Italiji se nikada nije ni govorilo radi poznatih talijanskih zahtjeva na hrvatske krajeve), ali da mi u prvom redu moramo misliti na hrvatsko oslobođenje do kojega, u onom času, može doći samo oslonom na sile Osi. Razgovor smo vodili 1940. godine.

PITANJE: *Danas se stječe dojam da je između Mačekovih i Pavelićevih pristaša vladala oštra podijeljenost. Koji su, po*

"Premda je vremenski i tehnički bilo moguće, Hrvatska seljačka stranka nije novu Banovinu Hrvatsku učvrstila i dala joj legitimitet provedbom slobodnih izbora, nego je uvela jednostranački, auktoritativni sustav, što je dvije godine kasnije omogućilo da se takav sustav nastavi u novostvorenoj NDH, jednostavnom promjenom vladajućega sloja."

Vašem sudu, korijeni tog spora i kako se on održavao na unutarnju polarizaciju? Kako se u tome držala posebno katolička mladež, a kako crkvena hijerarhija?

Već u razdoblju jedinstvenog nastupa hrvatskih sveučilištaraca za vrijeme šestosiječanske diktature, počele su se javljati razlike među sveučilištarcima. Jednima je bio važniji proces demokratizacije i zadobivanje građanskih sloboda, pa i zanimanje za socijalna pitanja. Drugi su došli do spoznaje da unutar Jugoslavije Hrvatska ne može biti slobodna i da bez neovisne Hrvatske nema ni građanskih prava, ni demokratizacije, pa ni socijalnih rješenja, te su se stoga odlučno opredijelili za odvajanje od Jugoslavije. Dakle, nije se radilo ni o osobnom ni stranačkom sukobu, nego o različitim pogledima na glavni politički cilj i na put do njega. Tek kad je Sporazumom 1939. osnovana Banovina Hrvatska, što je značilo da je prevladala reformistička linija, došlo je do oštijeg razdvajanja. Imajući vlast, pa makar dosta ograničenu, Hrvatska seljačka stranka djelomično je preuzeila ulogu kočnice protu sve

jačemu pokretu za odcjepljenje Hrvatske od Jugoslavije, dok su hrvatski nacionalisti osjećali da im je banovinska vlast nesklona. Ipak, bio je to u biti obiteljski spor te se neslaganja između ova dva pogleda na hrvatsku stvarnost nisu pretvarala u neprijateljstvo, unatoč oštirih neslaganja i sukoba.

Znatan dio katoličke mladeži sudjelovaо je u političkoj (a kasnije i u vojničkoj) borbi za hrvatsku državu, dok je hijerarhija bila čimbenik umjerenosti i smirivanja. Bio sam premlad da bih bio nažočan razgovorima vrhovnih osoba Crkve u Hrvata, a još manje da bih u njima sudjelovao. Ne želim stoga sada, preko pola stoljeća kasnije, donositi mišljenja, poglede i sude do kojih sam došao tijekom godina čitajući knjige i razprave o onom razdoblju. Tada, kao sveučilištarac, a kasnije mlađi pravnik, odnosno pripadnik hrvatskih oružanih snaga za vrijeme rata, osjećao sam da je Crkva kao ustanova uvijek zauzimala umjerene stavove. Ne tačim da mi je nekada smetala ta umjerenost, jer u pitanju hrvatske državne neovisnosti nisam prihvatao nikakve kompromise. Shvatio sam, međutim, da Crkva vrši svoju prirodnu dužnost kad je osuđivala nasilje, bez obzira s koje je strane

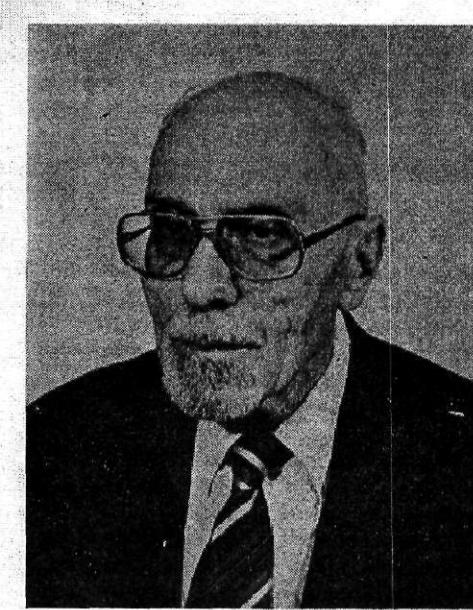
Dr. Mile Budak mi je 1940. odvratio da ni on ne simpatizira s Njemačkom, a kamoli s Italijom, ali mi u prvom redu moramo misliti na hrvatsko oslobođenje, do kojega, u onom trenutku, može doći samo oslonom na sile Osi.

dolazilo. Kao mladom čovjeku, sudioniku u toj borbi, nije mi bilo drago prihvaćati da bi strana, na kojoj sam se nalazio, zaslужila takav prigovor (u čemu sam bio normalan kao svi mladi ljudi, koji u ratu nose vojničku odoru).

Ostaje pak činjenica da je pod vodstvom tadašnjeg nadbiskupa Alojzija Stepinca Crkva poštivala odluku naroda da stvari i brani svoju državu, ali nije poticala taj proces niti je prihvataла pogreške ili nepravde do kojih je nužno dolazilo u tako složenim prilikama kao što su bile ratne godine od 1941. do 1945.

PITANJE: *Uzpostava Banovine Hrvatske i danas se povremeno naziva uspjehom Mačekove mirovorne politike. Primot se iz vida izpuštaju vanjskopolitičke okolnosti, koje su dovele do uzpostave Banovine, kao i svrha njezine uzpostave. Iako je Banovina, kao činjenica, imala i nekih pozitivnih posljedica, brojne su nevolje nastale baš zbog njezina postanka?*

Kao svako kompromisno rješenje, Sporazum Cvetković-Maček samo je ublažio, odnosno prikrio postojeće sukobe, ali nije odstranio razloge zbog kojih je došlo do

IVO KORSKY

PET RAZGOVORA
O HRVATSKOJ

nijih, jer nije bio ni zamišljen kao konačno rješenje. Srbi su upotrijebili Sporazum kao sredstvo da odgode kriju u hrvatsko-srbskim odnosima radi njemačko-talijanskog pritiska na Jugoslaviju i prilično su javno govorili da će ga opozvati čim prođe opasnost. Da su tada Srbi doista željeli reformirati Jugoslaviju i ukinuti u njoj srbsku hegemoniju, ne bi se stvorilo takvo neodređeno ustavno rješenje, nego bi došlo do dogovora o stvaranju federacije ili konfederacije u okviru Jugoslavije.

Dok srbsko vodstvo nije ni pomisljalo na konačno rješavanje hrvatskog pitanja, dr. Maček se trudio samo da sprječi proširenje rata na Jugoslaviju, bojeći se stradanja kojemu bi narod bio izvrgnut, ali bez pomisli na dalekosežne posljedice takvog privremenog sporazumijevanja. Najtrajnju štetu nonio je Sporazum stvaranjem nepovjerenja kod bosansko-hercegovačkih muslimana, koji su doživjeli da ih službeno hrvatsko vodstvo uobće nije uzimalo u obzir kad je radilo na preuređenju Jugoslavije. Osim toga, banovinsko rješenje narušilo je načelo integriteta povijestnih zemalja, koje je uvijek bilo temelj hrvatske politike. Time je i hrvatsko područje izgubilo svoju određenost, a ne samo područje Bosne i Hercegovine, koje se je tom prilikom dijelilo, bez obzira na povijestna prava i izkustva.

Privremena autonomija hrvatskog etničkog područja nije mogla nadoknaditi stabilnost, koja se izgubila napuštanjem hrvatskih državnopravnih načela.

Premda je vremenski i tehnički bilo moguće, Hrvatska seljačka stranka nije novu Banovinu Hrvatsku učvrstila i dala joj legitimitet provedbom slobodnih izbora, nego je uvela jednostranački, auktorativni sustav, što je dvije godine kasnije omogućilo da se takav sustav nastavi u novostvorenoj Nezavisnoj Državi Hrvatskoj jednostavnom promjenom vladajućega sloja.

Jedini koristan učinak banovinskog rješenja bilo je stvaranje autonome hrvatske uprave, što je 10. travnja 1941. omogućilo uredan prijenos vlasti i gladku organizaciju uprave u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj.

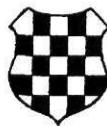
Ali povjestno gledano, Banovina je Hrvatska veoma loš presedan koji je uništio teritorijalnu stabilnost na hrvatskom povijestnom području i započeo niz teritorijalnih eksperimenata, koji još ni danas nisu prestali.

PITANJE: I sami ste proglašenje Nezavisne Države Hrvatske dočekali kao uhićenik banovinskog režima. Čime objasnit ćete represiju Šubašićevsko-mačevskoga režima? Zašto je Maček odbio proglašiti NDH pod njemačkim okriljem? Jesu li pritom bili presudni ideoložki ili neki drugi razlozi?

Represija Šubašićeve vlade logična je posljedica jednostranačkog sustava koji je uveden Sporazumom u suprotnosti s hrvat-

IVO KORSKY

DESETOTRAVANSKA RAZMATRANJA

Buenos Aires
1991

vršitelji beogradskog puča zatražili od Saveznika nagradu za svoju djelatnu vjernost, koju bi dobili, naravno, na račun pasivnih, mirovornih Hrvata.

PITANJE: Nezavisna Država Hrvatska ipak je bila izrazito nedemokratskom državom...

Slobodarski sustav ne dolazi sam po sebi nakon niza diktatorskih i poludiktatorskih vladavina. Ni Hrvatska ne može biti izuzetak od toga pravila, koje je dobro formulirao Ivan Oršanić kad je 1954. napisao:

"Povijest ne pozna periode velikih sloboda iza perioda velikih diktatura, jer se iz velikih diktatura do velikih sloboda mora ići postepeno, a samo tako, što organizacija slobode nije mehanička stvar, nego rezultanta živilih sila, izraženih i organiziranih u idejama slobode, dakle upravo onih komponenta, koje zločinačke diktature redovno uništavaju, ali uništitи ne mogu, jer pripadaju naravi života."

Ovo ne opravdava ni sabirne logore, ni zločine, ni rasno zakonodavstvo, ni progone protivnika, nego samo socioložki tumači zašto Nezavisna Država Hrvatska nije bila bolja u onom času, usred tri rata, koja su se isto-

skom saborskog tradicijom. Dr. Maček je imao samo jedan cilj: izbjegći ratu. Filozofski je to veoma plemenito, ali cijena, koju je platio, bila je previšoka, a učinak samo kratak predah. Uvjerjen da će Njemačka izgubiti rat, u čemu je imao pravo, nije procijenio da Srbi, koji su za takvu politiku bili važniji čimbenik od Hrvata (budući da su imali u svojim rukama cijelu vojsku), nisu bili spremni na čekanje kao on. I tako se Mačekova realistička politika pokazala podpuno nerealnom, a hrvatski ekstremizam manje ekstreman kad je nakon beogradskog puča trebalo spašavati Hrvatsku da ne bi zajedno sa Srbinjom došla pod otvorenu njemačku okupaciju. Ova bi u slučaju savezničke pobjede bila fatalna za Hrvatsku, jer bi Srbi kao iz-

"Ustaštvu historijski nema mesta, jer se ostvarenjem države došlo u više kategorije političkog, nacionalnog i međunarodnog gledanja, ali je isto tako jasno da upravo u tim kategorijama sve političke varijante, koje hoće pokretati hrvatsku unutarnju politiku izan platforme hrvatskog naroda i hrvatske države, spađaju u područje nacionalnog izdajstva." (Ivan Oršanić, "Republika Hrvatska", br. 1, Buenos Aires, 1951.)

"Ustaštvu kao organizacija povijesno je konzumirano stvaranjem Nezavisne Države Hrvatske. Ono je nestalo kao organizacija, jer je uspjelo ostvariti svoj glavni cilj: usvijestiti u hrvatskom narodu da je nezavisna hrvatska država jedini politički oblik u kojemu se hrvatski narod može slobodno razvijati. Una-toč gubitku države 1945. godine, ova svijest nije nikada nestala. Na ovoj svijesti, u novim prilikama, hrvatski nacionalizam morao je ustrojiti nove, suvremene političke oblike, neovisne od oblika koji su bili plod drugih političkih okolnosti." (Dr. Ivo Korsky, Desetotravanska razmatranja, Buenos Aires, 1991.)

dobno vodila i ispreplitala na njezinu području, što Ivan Oršanić tumači 1966. riječima:

"Narod danas živi životom prošlih stoljeća i za buduća stoljeća u svim i po svim svojim djelima i nedjelima. Austrijski zločini, mađarski, turski, srpski i naravno naši vlastiti, sve je u nama kao prošlost i sadašnjost.

Svi radi zla sanjaju o dobru, svi pretpostavljaju, da će biti bolji od neprijatelja, ne za njega nego za sebe, pa ipak ispadne nešto sasvim neželjeno i donekle neočekivano s beskrajnim razočaranjima. Put slobodi počinje bivati križnim putem, na kojem idealizmi često nestaju, a rađaju se ambicije, umišljenosti, osvete i gramzljivosti za novcem, častima i položajima.

VLČ. VILIM CECELJA - SVEĆENIK-ZATVORENIK

Povodom prijenosa i ukopa njegovih posmrtnih ostataka u rodnom mu Svetom Ilijama

U subotu, 26. travnja 1997., pod malo oblacišnim nebom, obavljen je na lijepom mjesnom groblju u Sv. Ilijama kraj Varaždina svečani ukop posmrtnih ostataka veličasnog Vilima Cecelje, prenesenih iz mjesnog groblja u Salzburgu, u kojemu je neprekidno živio od 1950. pa sve do svoje smrti, 3. srpnja 1989. godine. U međuvremenu, od 1945., kada je dospio u izbjeglištvo, do dolaska u Salzburg 1950. godine proveo je vič. Cecelja dvadeset mjeseci u američkom zatvoru u Gmundenu i logoru "War Crimes Detention Camp Marcus W. Orr", u Glasenbachu kraj Salzburga, i dvije godine u jednoj bolnici kraj Wells-a u Austriji. Odtuda i naslov ovomu malo i slabo poznatom dijelu njegova života, koji je, uglavnom, predmet ovoga napisa.

U nazočnosti stotinjak svećenika, klerika, redovnika, časnih sestara te oko dvije tisuće mještana i uzvanika iz Hrvatske i inozemstva, nadbiskup zagrebački, kardinal Franjo Kuharić, predvodio je vjerski čin uz asistenciju visokih crkvenih velikodostojnika. Prema lijepo sastavljenom programu, koji je dijeljen nazočnima nakon ceremonije na groblju služio je kardinal Kuharić koncelebriranu sv. Misu u župnoj crkvi, a poslije nje otvorio je i blagoslovio prostrani Pastoralni Centar "Vilim Cecelja". Cijeloj svečanosti prisustvovao je i župan Varaždinske županije, dr. Marijan Mlinarić, dok je organizator iste bio domaći župnik, dekan i varaždinski kanonik Ivan Koščak, kao predsjednik organizacijskog odbora.

Nad drugim, domovinskim grobom velečasnog Vilima Cecelje govorila su dva govornika: msgr. Vladimir Stanković, ravnatelj hrvatske inozemne pastve, koji je u svome misaonom razmatranju pokojnika nazvao "najboljim, najobjubljenijim i najuglednijim misionarom hrvatske inozemne pastve", dok je prof. Vinko Nikolić, prijatelj i urednik "Hrvatske Revije", u kojoj je pokojnik bio suradnikom, rnutatis mutandis ponovio svoj "Zadnji zbogom", pun iskrene tuge i jedva suzdržljive boli, nad otvorenim grobom u Salzburgu, početkom srpnja 1989., dakle, u času autentične svijesti o vječnom rastanku.²

Život i služba Bogu i čovjeku

Rodio se 24. travnja 1909. u Sv. Ilijama, kotar Varaždin, gdje polazi pučku školu. Gimnaziju je polazio u Varaždinu i završio je u Zagrebu na Nadbiskupskoj klasičnoj gimnaziji 1928. Ulazi u Nadbiskupsko bogoslovno sjemenište te na Katoličkom bogoslovnom fakultetu završava teologiju. Za svećenika zaredio ga je nadbiskup dr. Antun Bauer 26. lipnja 1932., a svoju prvu sv. Misu služio je dan kasnije. Od 1932. do 1935. služio je kao kapelan u župi Bedenica, kod Sv. Ivana Zeline. Polovicom 1935. biva

Piše:

dr. Milan BLAŽEKOVIC

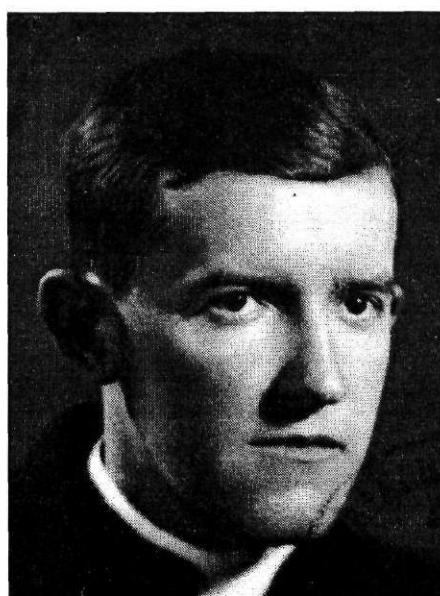
premješten kao upravitelj župe u Dubovcu, kod Križevaca, a od kraja 1935. do 1939. upravitelj je župe u Hrastovici. Konačno mu nadbiskup Stepinac 29. lipnja 1939. povjerava osnivanje župe u Kustošiji, naselju kraj Zagreba, koje je nekada pripadalo župi Vrapče, a potom župi na sv. Duhu. Trebalo je stvoriti novu župu među sirotinjom kraj vojničkog smetlišta, bez crkve i župnog dvora, a s komunizmom kao jedinom "vjerom". Svojim pristupom ljudima i svojom osobnošću, a uz pomoć nadbiskupa, sagradio je crkvu posvećenu bi. Nikoli Taveliću, po sa-

Cecelju likvidiramo? Tako sam ostao pošteđen."

Dekretom nadbiskupa Stepinca postaje Vojnim kapelanom i zamjenikom vojnog vikara od 1941. do 1944. Godine 1941., u mjesecu travnju, zajedno s Ismetom ef. Muftićem, zagrebačkim muftijom, i Michaelom Beckerom, evangelističkim biskupskim vikarom, zaprisegao je prvu hrvatsku državnu vladu.

U svom životu vič. Vilim Cecelja igrao je važnu ulogu i u djelovanju **Hrvatskog Crvenog Križa**, kao člana Međunarodnog Crvenog Križa. Naime, Notifikacijom broj Pr. 696/1943., od 20.1.1943., izjavila je hrvatska vlast švicarskom Saveznom Vijeću u Bernu pristup Hrvatske "Ženevske konvencije od 27.7.1929. za poboljšanje sudbine ranjenika i bolestnika u vojskama na bojnom polju" i "Ženevske konvencije od 27.7.1929. o postupanju s ratnim zarobljenicima", istakavši u toj notifikaciji, da je Zakonskom odredbom od 5.7.1941. osnovan Hrvatski Crveni Križ. Švicarski konzulat u Zagrebu izvjestio je svojom notom 277 Ad-S-1699-1943. od 26.3.1943. predsjednika Hrvatskog Crvenog Križa, da je švicarska nadležna vlast okružnicom od 13.3.1943. notificirala pristup Hrvatske spomenutim konvencijama svim vladama podpisnicima istih, i da prisup ima bezdvoljni učinak od časa notifikacije.³ Kao predsjednik Hrvatskog Crvenog Križa imenovan je Poglavnik dra. Kurta Hthina, poznatog zagrebačkog oftamologa, dok je zamjenikom podpredsjednika bio postavljen vič. Vilim Cecelja.

Kako je došlo do osnivanja Hrvatskog Crvenog Križa u Beču? U svom članku "Međunarodni Crveni Križ i Hrvati" opisao sam postanak HCK u Beču ovako: 'Još za vrijeme rata djelovao je u Beču Ured za Duhovnu Skrb kao Odjel Vojno-odgojnog Ureda MINORS-a (Ministarstva Oružanih Snaga) u Zagrebu, koji se je skrbio za nekih 70.000 hrvatskih vojnika, čije su jedinice bile razmještene po nekim gradovima Reicha, npr. Berlin, Dresden, Braunschweig-Hannover. Glavari ovoga Ureda bili su ustaški pukovnik Josip Mrmić, zatim ustaški pukovnik Ivica Javor pa ustaški bojnik M. Mostovac, sve dok nije 29.3.1945. Ured preuzeo domobrani opkopski dopukovnik Stjepan Slobodjanac. Duhovnu skrb vodio je vič. Vilim Cecelja. Ured je iz Beča preselio u Altausee, a kada je pred sam svršetak rata došla zapovijed, da se Ured "razformira", dopukovnik Slobodjanac i vič. Cecelja pretvorili su ga u Hrvatski Crveni Križ čije je vodstvo preuzeo vič. Cecelja sve do svoga zatočenja najprije u Gmundenu, a zatim u logoru u Glasenbachu kraj Salzburga.' Ovo je sažetak dijela pisama dopukovnika Stj. Slobodjanca od 27.7.1981. i mjeseca ožujka 1982. o ovoj temi, kako sam to naveo u 12. bilježci gore citiranog članka.

Vlč. Vilim Cecelja u mlađim danima

mому nadbiskupu Stepincu, 14. veljače 1943. Sagradio je i župni dvor i organizirao vjerska društva i socijalnu skrb.

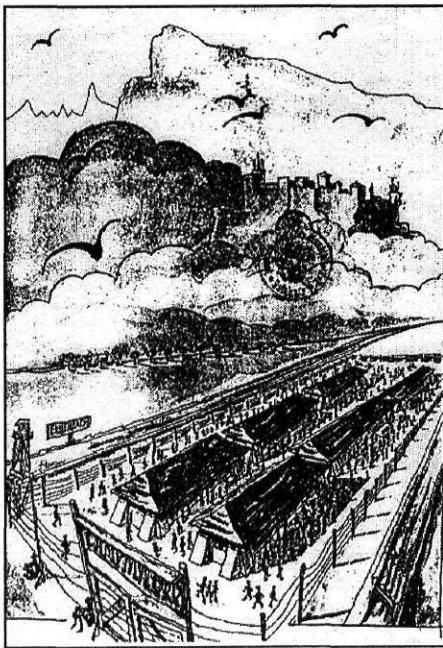
Kad smo već u Kustošiji, za vrijeme drugog svjetskog rata, držim da je na mjestu ova biografска dopuna iz Cecelinog pisma od 11. lipnja 1989. iz Maria Plain (Salzburg): "Nakon nekoliko godina, jednog me je zgodom pohodio moj nasljednik i župnik u Kustošiji. On mi je pričao, da su uistinu dolazili u Kustošiju, navodno Amerikanci, i ispitivali ga o mojoj dje-lovanju u Kustošiji. Tom prilikom izašlo je i na vidjelo, da je bio dan nalog već 1942. god. iz šume, da me se likvidira. Međutim je odgovorio atentator: 'A tko će naše hraniti u Kustošiji, ako

1 Glas Koncila, broj 18., od 4.V.1997.

2 Vidi I. knjiga petoknjižja "Hrvatska Revija u egzilu 1951-1990", Zagreb 1996., str. 439-443. Školske novine - Pergamena.

3 Milan Blažeković: "Proces protiv nadbiskupa Stepinca i međunarodni status Nezavisne države Hrvatske (1941-1945.)", u: STEPINAC MU JE IME - Zbornik uspomena, svjedočanstava i dokumenata. Knjiga I., str. 345. Knjižnica Hrvatske Revije - Miinchen - Barcelona, 1978.

4 Hrvatska Revija, God. 1988., sv. 3., str. 428-433

Umetnička vizija američkog logora "Mardus W. Orr" u Glasenbachu kraj Salzburga.
U pozadini tvrđava Hohensalzburg.

Na ovom mjestu mogao bi se čitatelj ovoga napisa pitati: A zašto je uobiće važno pitanje uloge vič. Cecelje u Hrvatskom Crvenom Križu u domovini, a posebice u inozemstvu, odnosno izbjegličtvu? - Odgovor: HCK je upravo povod i razlog da je vič. Cecelja dospio najprije u zatvor u Gmundenu, a zatim u koncentracioni logor u Glasenbachu. Budući da sam i ja dospio u Gmunden, kada se je tamo već nalazio vič. Cecelja (a i vojskovođa Slavko Kvaternik), te budući da poslje u logoru nikada o tomu nismo razgovarali, uputio sam mu 13. ožujka 1989. pismo u kojemu sam ga zamolio, da mi opiše kako je dospio u zatvor u Gmunden? Tri tjedna prije svoje smrti, svojim pismom od 11. lipnja 1989. odgovorio mi je na to i druga pitanja. Ovo njegovo pismo objavio sam i popratio svojim bilježkama u **Hrvatskoj Reviji**, God. 1990., sv. 2., str. 363-372., a pod naslovom "Posljednje pismo prijatelja - Na spomen velečasnom Vilimu Cecelji, povodom prve godišnjice njegove smrti". U nastavku citiram njegov odgovor na moje pitanje,

Kako sam dospio u Gmunden?

"Ti si već objelodanio u svojemu članku o Crvenom Križu, da sam uspio dobiti papir iz Centrale u Ženevi, po kojemu sam bio ovlašten voditi i dalje Crveni Križ za naše izbjeglice. Tako je to išlo sve do 16. listopada 1945. godine. Uspjelo mi je doći i u Korušku, pohoditi sve logore, i na koncu spasiti iz Spittala na Dravi pokojnoga Artukovića. Njega sam doveo u Weissenbach na Attersee-u. Uspio sam doći i u Dornbirn/Voralberg, gdje je stanovaša njegova gospoda, pa sam i u nju doveo do Andrije u Weisenbach. On je poslje mojega hapšenja otišao u Innsbruck. Pokojni msgr. Juretić pomogao mu je iseliti se u Irsku, odakle je onda konačno iselio k bratu u Los Angeles. U to vrijeme u Altsussee-u, gdje sam ja vodio Ured Crvenog Križa, nalazio se je među bolesnicima

i ranjenicima neki daljnji Stojadinovićev rođak. Jednoga dana me zamolio, ne bi li mu mogao omogućiti odlazak u Salzburg, da se tamo sastane sa svojim Srbima. Ja sam mu na službenom papiru Hrvatskog Crvenog Križa dao neku vrstu Propusnice. On je oputovao i ja ga više nisam vido. Po svoj prilici, pokazao je Srbima taj papir i na temelju toga predana je Amerikanima tužba protiv mene, da pod Crvenim Križem vodim ustaški pokret. Isto tako, da sam Poglavnika rođak i isповjednik! Tako je stajalo u optužnici."

'Jednoga dana reče mi naš krojač, musliman, koji je radio u istoj kući, gdje je bio i Ured Crvenog Križa u Altsussee-u, da je u kući bio jedan gospodin s popisom raznih imena i tražio mene. Znao sam odmah o čemu se radi. U Altsussee-u imao sam prijatelja Holandeza, koji je poznavao toga gospodina. Kako sam bio siguran sa papirom Crvenoga Križa, odmah sam obavijestio prijatelja i isto veče pošli smo u ured CIC-a (Counter Intelligence Corps, američka obavještajna služba - M.B.). Bilo je devet sati navečer. Činovnik je bio pristojan i lijepo mi je rekao neka dođem drugi dan i ujutro. Odgovorio sam, da drugi dan kanim poći u Salzburg, da razdijelim pakete, koje je poslao Crveni Križ iz Ženeve. On mi odgovori, da onda počekam, jer on ima svršiti posao s nekom gospodom. Po prilici za pola sata stranka je otišla, a meni reče, da sam uhapšen. Odgovorio sam da nemam ništa protiv toga, ali neka mi dopusti da pođem kući, jer sam župniku obećao da će ujutro služiti sv. Misu. Župnik je naime bio otišao na put. To mi je dozvolio i rekao neka dođem sutra ujutro u devet sati. Pošao sam u ured, uređio papire, spasio što je bilo potrebno, napisao pismo Artukoviću, da se čim prije ukloni iz Weissenbacha. U tu svrhu šaljem mu auto i šofera."

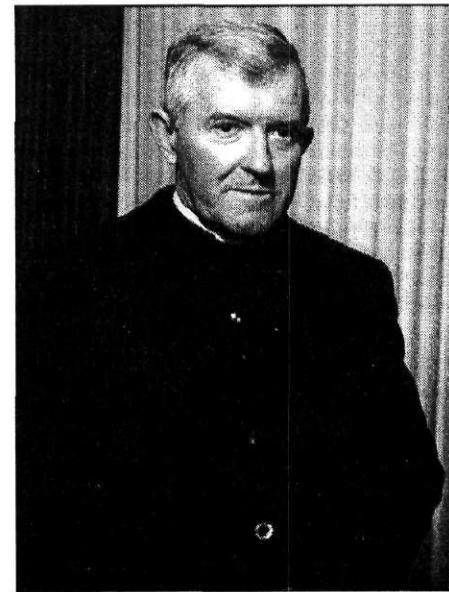
"Drugo jutro u devet sati prijavio sam se kod činovnika, kako sam bio obećao. On me je odvezao u Bad Aussee u mjesni zatvor. Tu sam boravio tri dana. Drugi dan došao je k meni prijatelj Holandez s patronom Josipom Stefanom "Volksdojčer", profesor na Franjevačkoj gimnaziji u Varaždinu. Holandez je u međuvremenu bio u Salzburgu, intervenirao za mene kod nadbiskupa Rohrachera, uspio doći do Glavnog ureda CIC-a u kojemu je dobio i optužnicu protiv mene, koju je onda i sobom donio. U njoj je stajalo, da pod Crvenim Križem vodim Ustaški pokret, da sam Poglavnika rođak i isповjednik! Oni su se tome nasmijali i rekli mi, da će na temelju optužnice biti brzo na slobodi, jer od toga, što se u njoj tvrdi, ništa nije istina. Kako sam ja već prije toga uspio doći u logor Glasenbach, logor za ratne zločince, to sam se nasmijao i rekao: 'To će dugo trajati, dok ja opet budem na slobodi. Zahvalio sam im na zauzimanju i intervenciji za mene, i mi smo se oprostili. Drugi dan bio sam odveden u Gmunden, najprije u mjesni zatvor, a začas je došao po mene Amerikanac i odveo me je u barake u brdu, gdje se je vršilo preslušavanje. Tu sam sjedio dva mjeseca. Tri su me referenta preslušavala. Drugi mi je rekao, da ja napišem sve što znadem o Ustaškom pokretu. Pisao sam skoro osam dana, nakon toga što sam se u zajedničkoj sobi bio dogovorio sa maršalom Kvaternikom, Navratilom i Bulićem. Treći referent strašno je ponižavajući govorio sa mnom. Predbacio mi je, kako sam mogao primiti prisegu Vladu i zašto baš ja, zašto su novine o tome pisale, kako sam mogao izdavati is-

kaznice Crvenoga Križa, kako su se izbjeglice time mogle služiti za prelaz pojedinih okupacionih zona, itd. Na koncu mi je bacio moju vojničku knjižicu na stol i rekao doslovce: "Vaša je stvar u redu, Vi ćete biti slobodni, ali će to dugo trajati. Kad sam ga upitao zašto će dugo trajati, kad veli da je sve u redu, odgovorio mi je: "I drugi su prije Vas sjedili šest godina, a nisu bili ništa krivi. Možete i Vi." Ustao je, otišao iz sobe i više ga nikada vido nisam."

"Na 20. prosinca bio sam doveden u logor ratnih zločinaca Glasenbach kraj Salzburga. U tom me logoru nikada nitko nije ništa pitalo!"

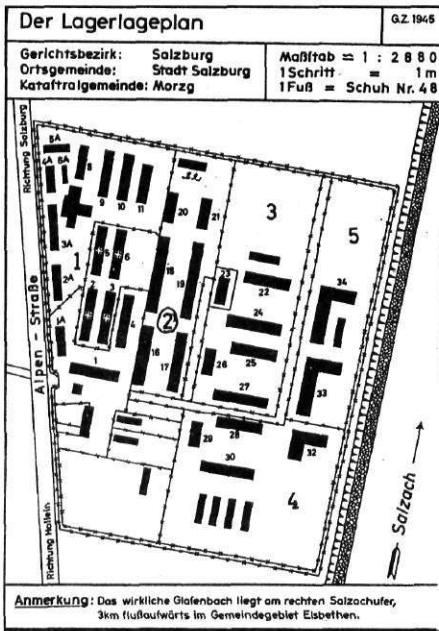
U logoru je od logorskih vlasti doživio šikane, koje on, fra Rafael Medić i slovački svećenik Mondok ne bi smio doživjeti. Pa i sam njegov odustup iz logora nakon 20 mjeseci nije bio drugo nego neljudska amerikanska šikana. Evo kako vič. Cecelja u nastavku ovoga pisma opisuje svoj odustup iz Glasenbacha:

"Na 20. svibnja 1947. god. u sedam sati ujutro preko razglasne stanice bili su pozvani četrnaestorica, među njima Kernmayer, Kowark i ja, na glavni ulaz (izlaz). Smjestili su nas u dva kamiona. S jedne i druge strane bili su postavljeni vojnici s puškama uperenim u

Vič. Cecelja kao dušobrižnik u Salzburgu

nas. Kako je koji sjeo u kamion, tako se je kraj njega sjeo jedan vojnik s puškom. Odvezli su nas u nepoznatom pravcu. Nakon duže vožnje našli smo se iza Linza na raskršću: s desne strane Steyr/Garsten, a s lijeve put u Rusku Zonu. Nakon kratkog zadržavanja kolona je krenula prema Ruskoj Zoni. Glave su nam poniknule, nastala je šutnja, svi smo očekivali predaju Rusima i skoru smrt. Na rusko-američkoj zoni čekali smo dulje vremena. Rusima ni traga ni glasa! Kolona je krenula natrag i našli smo se u zatvoru Garsten. Vojnici su poskakali sa kamiona, postavili se u dvored, naperili puške i svaki je kroz taj "špalir" izlazio napolje i postavio se u red u dvorištu. Misili smo da će nas ovdje strijeljati. Ogromno prazno dvorište, a nigdje ni žive duše. Najednoč je izišao iz zgrade zatvorski čuvar. Amerikanici su mu predali u ruke jedan papir, a nama su pokazali da idemo za njim. Ušli smo u hodnik i čuvar nas upita po što smo ovamo došli?

2. COMPOUND: U zgradi br. 20 bio je smješten ured "Compoundföhrung", pošte, teatra i kapelice, te spaavaonica vič. Cecelje i Milana Kralja "podvornika"; u zgradi br. 21 bila je ambulanta i kuhinja; u drvenoj baraci br. 22 stanovali su dr. Mehmed Alajbegović, dr. Bohdan Galvanek, slovački veleposlanik, dr. Bozo Šarkanj, hrv. novinar, njem. general Lothar v. Rendulić i dr. Milan Blažeković. (Dipl.-Ing. Hans-Hadmar Meyer: "In Deinem Lager in Oesterreich". Izdanje: Wohlfahrtsvereinigung der Glaserbacher - 10 Jahre nach Auflösung des CAMP MARCUS W. ORR - 1947-1957 Salzburg)

Odgovorili smo mu, da on ima u rukama papir i da tu valjda stoji što mu je s nama činiti. On je odgovorio, da su na papiru samo naša imena! Rekli smo mu neka ide Amerikancima i neka ih pita što će s nama biti. Otišao je, vratio se i kazao, da o Amerikancima nema ni traga ni glasal. Uputio nas je u sobu, obukli smo kažnjenička odijela i čekali dok ne dođe zapovednik zatvora. Bilo je 20. svibnja na blagdan Uzašašća Isusovoga na nebo. U petak ujutro došao je zapovednik zatvora. Reče nam, da on ne zna ništa, odredio je redoviti postupak, da mi trebamo čekati dok on ne dobije nalog što će s nama raditi. U ponedjeljak ujutro stigao je autobus iz Linza sa dva stražara. Odveo nas je u Linz na redarstvo. Smjestili su nas u sobu i k nama je došao činovnik s papirima, nasmijao se i rekao: "Gospodo, ja ne znam zašto je ta komedija bila potrebna. Vi ste svi otpušteni, možete ići kuda hoćete, ovdje su vaši papiri."

"Iza toga bio sam do ožujka 1950. godine u bolnici u Schmidingu kod Welsa radi mojih otvorenih kaverna na desnom krilu pluća. Na 1. ožujka 1950. stigao sam u Salzburg, gdje boravim do danas. Do 1974. godine obavljao sam sam službu za izbjeglice, a od 1960. i za radnike u Salzburgu, biskupiji Linz i Klagenfurtu. Godine 1974. došao je franjevac Ivan Sršan kao moj pomoćnik. Iza njega došao je fra Ilija Vrdoljak i nakon njega R. Ivan Mihaljinac OFM. Na 1. rujna 1988. službeno sam od nadbisku-

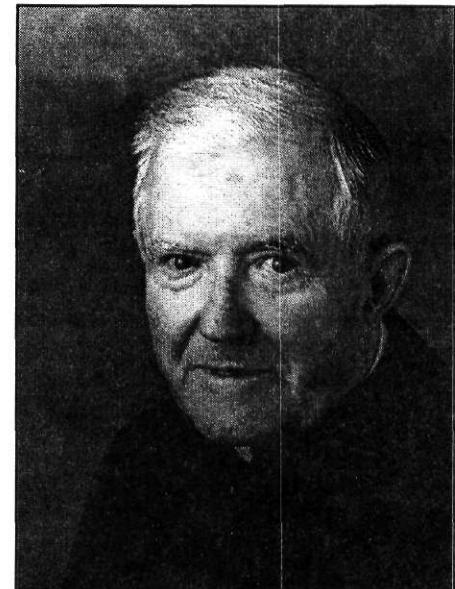
pije umirovljen, makar me po propisima nije primadala mirovina, jer nisam uplaćivao u Nadbiskupski mirovinski fond, budući da nisam bio austrijski državljanin. Radi mnogih stuba koje vode u našu crkvu na Mülln-u ne mogu dolaziti da budem na pomoći. Tako ovdje u svetištu Majke Božje, kako sam na početku napisao, pohadam bolnice i čekam na odlazak 'kud za vazda gre se'."

Eto, toliko za sada o tomu kako je vič. Vilim Cecelja postao zatvorenik i kako je nakon dvadesetak mjeseci prestao biti zatvorenikom, a o čemu nije bilo riječi ni prigodom njegova drugog ukopa, a niti u tisku.

A zašto je tomu tako? Zato što u svojoj skromnosti o sebi i svomu životu nikada nije volio govoriti. Bivalo je to samo onda, kada je morao udovoljiti tuđoj želji. Na ovaj je način došlo do toga, da je priopovjedao o sebi i svojim doživljajima profesoru Vinku Nikoliću, prilikom njegovoga putovanja po Europi 1965., a on je sve svoje razgovore objavio u djelu "Pred vratima domovine - Susret s hrvatskom emigracijom 1965 - Dojmovi i razgovori".

Jednako je tako vič. Cecelja, izazvan mojim pismom pred samu njegovu smrt, opisao svoje zatočenje u amerikanskom koncentracijskom logoru "za ratne zločine" u Glasenbachu, i svoje "odpuštanje", iz njega nakon devetnaest mjeseci zatočenja, a što sam ja u ovomu prikazu vjerno prenio.

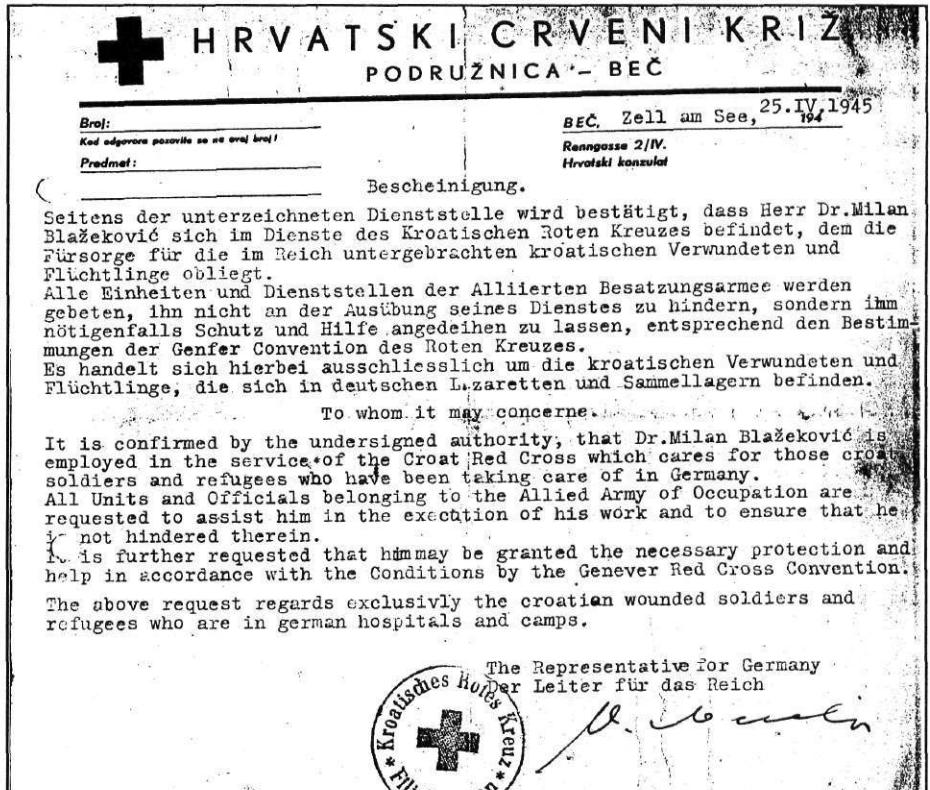
Neovisno o velečasnom Vilimu Cecelji, opisao je njihovo "odpuštanje" iz logora Erich Kern (= Kernmeyer, jedan od "četraestorice") u svojoj knjizi "Herz im Stacheldraht" ("Srce u bodljikavoj žici") - Diana Verlag, Salzburg -

Svećenik Vilim Cecelja (1909-1989)

Wien, s/a). Njihovi se prikazi toga komično-tragičnog postupka samo stilski razlikuju.

Logoru u Glasenbachu već odavno nema traga. Kao da ga tamo nikada ni bilo nije. Ostao je samo jedan stup s imenima onih, koji su u njemu umrli. Od sedamdeset Hrvata, nitko! Nema, dakle, ni zgrade broj 20, u kojoj su se davale predstave s "glumicama iz Burgtheatra u Beču" - bar su tako izgledale - a bile su, u stvari, prekaljeni muški logoraši: Kammeraden!

Potvrda kojom se od strane Hrvatskog Crvenog Križa ustanavljuje, da se Dr. Milan Blažeković nalazi u službi u svrhu brige za ranjenike i izbjeglice u Njemačkom Reichu.

Tako isto nema ni kapelice u toj zgradbi, a posvećene Majci Božjoj, u kojoj je Pater Wilhelm (vič. Vilim Cecelja) svojim sv. Misama, propovijedima, svakodnevnim predvečernjim molitvama Krunice, duhovnim vježbama itd., od nekih uobičajenih težkih psovača stvorio prave pravcate "svece", tako da Erich Kern u svojoj knjizi s pravom govori o "Frommigkeit der Kroaten" (pobožnost Hrvata) i o "Missionsarbeit des wirklichen von ihrer Aufgabe tief Erfüllten, wie zum Beispiel des Pfarrers VVilhelmi" (Misionarski rad onih koji su zaista svojom začaćem duboko izpunjeni, kao, na primjer, hrvatskog svećenika /župnika/ VVilhelma. Str. 128).

Ipak, ujedno vič. Cecelja svoje "župljane" nije mogao uvjeriti - a možda ih nije ni pokušavao uvjeriti - da poštuju i ljudske zakone, posebice one u koncentracijskim logorima: da kao krtice ne ruju rovove ispod trostrukre strujom nabijene žičane logorske ograde ili da na njih ne nasrću tudim (američkim vojničkim) kamionima, eda bi se kroz tako nastali otvor u ogradi domogli "zlatne" slobode! A to je ono što se je zapravo i dogodilo i što je u konačnici imalo neugodne posljedice za posve nedužnog vič. Cecelju.

Na Josipovo, 19. ožujka 1947., na Staljinov imandan, koji su i američki časnici slavili jedno sa sovjetskim u Salzburgu, izletjela su dva kamiona iz "Motor-pool-a" (logorske radionice za vojnička vozila) krcata logorašima, ravno na žičanu ogradu, probili je i razbjezali se po obližnjoj šumici. Kada su ostali logoraši vidjeli u čeljust ranjenoga bojnika Milivoja Hodka, kako se krvav vraća u logor, nastala je užasna vika "Morder! Morder!", a kiša kamenja stjerala je austrijske stražare sa stražarskih tornjeva. Američki tankovi opkolili su logor i zaprijetili paljbom, ako se ne maknemo s glavnih vrata. Nismo se micali ni nakon trećeg, "posljednjeg" roka od 15 minuta. Za pola sata nestale su u logoru sve unutarnje ograde, koje su se dvije godine gradile. Revolucija - za koju su Amerikanci najprije pomislili da je komunistička, radi datuma! - završila je pregovorima: uvedena je demokracija! Nu, makar je sveobuhvatna potraga bila uspješna glede onih, koje su skidali s visokih borova ili vadili smrznute iz rijeke Salzach, nije bila uspješna glede onih, koje nikada nisu pronašli. Od Hrvata bili su to ing. Ivo Bulić, Vjekoslav Blaškov i Kuzma Čavić. Amerikanici i Austrijanci nikada nisu doznali, tko su kolovođe i organizatori bijega.

Tek mnogo godina kasnije, objavio je Erich Kern u svojoj već spomenutoj knjizi "Herz im Stacheldraht", da su logorske hijene i slični izmećari, onu "četrnaestoricu" - među kojima je uz vič. Cecelju bio i jedan protestantski svećenik - proglašili kolovođadama "revolucije" i priredili im onaj "odput" iz logora u Glasenbachu 20. svibnja 1947.

Naš pater Vilim postao je zatvorenik žrtvujući se za bližnjega, a to je prestao biti trpeći radi bližnjega. O njegovom životu kroz 40 godina od logora u Glasenbachu pa do smrti, mnogi mogu svjedočiti. O životu kroz dvadesetak mjeseci u zatvoru, mogu samo ja uz nekoliko živućih još u Argentini ili gdje drugdje širom svijeta. Zasludio je onako veličanstven ukop u groblju rodnoga mjesta, uz sudjelovanje preuzvišenog Franje Kuharića, nadbiskupa zagrebačkoga i kardinala Svetе Crkve Katoličke. Hvala mu i u ime nas nekoliko preživjelih zatvorenika iz logora u Glasenbachu.

Fragmenti

Historia magistra vitae (IV)

KAKO SU HRVATI TJERANI U PARTIZANE

"... Hrvatska: Koliko mogu prosuditi po prvim utiscima (nedjelju dana sam tek tu) položaj je ovdje dosta težak - i objektivno i subjektivno (firma).

1) Frankovci su ipak uspjeli uhvatiti izvjesnog korijena, naročito u bivšem kulačkom aktivu HSS, a terorom su uspjeli stvoriti priličnu paniku u ostalim masama. Dešavaju se slučaji da seljaci, pa čak i radnici, predaju kom.(uniste) vlastima. Postoji i strah u hrv. selima da će se Srbi osvetiti ako pobijedi SSSR, osvetiti hrv. selima.

2) Partija se nije na vrijeme organ, pripremila, tako da su je u nekim krajevima frank. prosto potpuno uništili ili utjerali u šume, čime se je izolirala. I nema smisla poricati - naši su na terenu skoro u većini slučajeva, koliko sam do sada mogao vidjeti - izgubili glavu. - Oba ta momenta, povezana jedan sa drugim, uzrok su daje oslobođenju u Hrvat, (što se Hrvata tiče) još jako slab. Činjenica je, dakle, da je Hrv. danas za nas najteži teren. (...)

Postoji razlika u borbenoj spremnosti hrv. i srp. sela. Ako bi mi tu išli po liniji najmanjeg otpora, doveli bi u sukob ta dva sela. Pošto-poto mi moramo **dići u borbu i hrv. sela, ili će potpuno uništiti srpska naselja**. A to se bezuslovno može. Kod nekih drugova postoji bojazan od represalija (ne u rukovodstvu), od uništavanja sela i ljudi itd. Baš taj strah najviše koči odlučnije pristupanje mobilizaciji hrv. sela. A ja držim da će baš represalije prebaciti hrv. selo na stranu srp. sela. U ratu se ne smijemo plašiti uništavanja čitavih sela. Teror će bezuslovno dovesti do oružane akcije. (...)"

(Kardeljevo izvješće Josip Brozu Titu, od 2. kolovoza 1941. godine, u: Zbornik dokumenata i podataka o narodnooslobodilačkom ratu jugoslovenskih naroda, tom II., knjiga 2., Beograd, 1954., dok. br. 6, s. 28-34.)

* * *

"STRIELJAN BIVŠI BOSANSKI FRANJEVAC

Zagrebački 'Novi list' od 6. IX. 1941. donosi pod naslovom 'Strieljan na-silnik, koji se izdavao za ustaškog dužnostnika', ovaj oglas:

Pokretni prijek sud u Zagrebu osudio je dne 3. rujna 1941. na kazan smrti strijeljanjem Eugena Guića, 36 godina starog, bivšeg rimokatoličkog svećenika, koji je već prije povraćen u laički stalež, rodom iz Fojnice, s nastanom u Kaknju, radi toga što je:

u noći između 26. i 27. travnja 1941. u vlaku, koji je imao krenuti u pravcu Lašva - Gora, oboružan revolverom i ručnom bombom, oduzeo vlakovod i istoga vlaka Savi Janjiću iznos od po prilici 550,- kuna, a nadzorniku brzojava Fr. Vrebco oduzeo 450 kuna u gotovom i sat u vrijednosti od 1000 kuna; nadalje iste noći u mjestu Biliševu upao u trgovinu Ostojie Đurđevića te uperivši u njega revolver i pušku oduzeo mu 16.000 kuna u novcu, 3000 komada cigareta i sat, te 18 pari ženskih čarapa; nadalje iste noći provalio u stan grčkoistočnog svećenika Miladina Minića i uperivši u njega revolver oduzeo mu 1.700.- kuna, a njegovož ženi 1.111.- kuna, te konačno istoga svećenika, ispalivši u njega hitac iz vojničke puške, na mjestu ubio, izdavajući se za ustaškog dužnostnika.

Osuda nad njim izvršena je istoga dana u propisanom roku. - Zagreb, 3. rujna 1941. - Iz Ministarstva unutarnjih poslova br. 27330-41."

(Citirano prema: Vrhbosna. Katoličkoj akciji, br. 7-8/LV., Sarajevo, srpanj-kolovoz 1941., str. 165.)

U spomen nadbiskupu i metropolitu vrhbosanskom IVANU Evanđelistu ŠARIĆU (uz prijenos njegovih smrtnih ostataka u Bosnu)

Nedavno su u Sarajevo preneseni i pokopani posmrtni ostatci još jednoga hrvatskog velikana, nadbiskupa vrhbosanskoga Ivana Ev. Šarića. Posve svjestno da taj čin ima ne samo ljudsku, odnosno crkvenu i vjersku, nego i političku dimenziju, Uredništvo objavljuje vrijedno sjećanje dr. Lava Znidarčića, iztaknutoga katoličkog laika i jednoga od nabiskupovih suradnika. Nadamo se, da ćemo u jednom od idućih brojeva donijeti i razpravu o političkim aspektima Šarićeva biskupske djelovanja u onim težkim i po mnogo čemu prijelomnim vremenima.

Dne 26. travnja 1997. položeni su u Sarajevu, u crkvi sv. Josipa, posmrtni ostatci drugog vrhbosanskog nadbiskupa i metropolita, IVANA Ev. ŠARIĆA, koji je kao prognanik umro u Madridu (Španjolska), 16. srpnja 1960.

Nadbiskup Ivan Ev. Šarić

Lijes je zrakoplovom dovezen u Zagreb već 25. travnja i istoga dana prevezen u Sarajevo. O tom je događaju naša javnost nedovoljno obaviještena, a najveći dio vjernika, a posebno onih koji to nisu, premašao zna o životu i djelovanju Ivana Šarića, vrhbosanskog nadbiskupa i metropolita, koji je bio izvanredna pojave ne samo u životu njegove nadbiskupije, nego i u cijelokupnom životu hrvatskoga naroda. Mladi je naraštaj

Piše:
dr. Lav ZNIDARČIĆ

vrlo slabo obaviješten o njegovoj ulozi u našem hrvatskom i katoličkom javnom životu. Čekamo i njegov obširniji životopis.

Da nije bilo propušteno obavještanje javnosti o kratkom boravku posmrtnih ostataka nadbiskupa Šarića, sigurno bi u zagrebačku zračnu luku došlo dosta njegovih vjernika, a i poneki od onih, koji su se s njim osobno poznavali.

Lijes je, nakon dolaska u Sarajevo, položen u crkvi sv. Josipa, koju je nadbiskup Šarić podigao 1938. i predvidio da upravo u toj crkvi, a ne u sarajevskoj katedrali, bude i ukopan.

Nadbiskup IVAN Ev. Šarić rođen je 1871. godine u Travniku, još u vrijeme turske vladavine u Bosni i Hercegovini. Bio je među prvim đacima poznate Isusovačke gimnazije u Travniku i tu stekao solidnu srednjoškolsku izobrazbu, da bi studij teologije i filozofije nastavio u Beču i Zagrebu, gdje je i doktorirao. Bio je nadaren, marljiv i vrlo naobražen. Mladu je Misu služio 1894., a kanonikom vrhbosanskim imenovan je vrlo mlađ, 1896. Radi svojih sposobnosti i aktivnog djelovanja, imenovan je 1908. pomoćnim biskupom tadašnjem sarajevskom nadbiskupu, Dr. Josipu STADLERU, koji je u njemu našao odličnog suradnika, a kao rođeni sin naše Bosne, imao je prednost pred ostalim kandidatima za biskupa, nakon što je u Bosni uzpostavljena redovita crkvena hijerarhija.

Nakon smrti nadbiskupa Stadlera 1918., Šarić je izabran kapitularnim vi-karom, da bi tek 1922. bio imenovan sarajevskim nadbiskupom i metropolitom vrhbosanskim.

Kao nadbiskup djelovao je od 1922. do 1945. kada je napustio svoju biskupiju i kao prognanik živio izvan domovine (Austrija, a zatim Španjolska), gdje je i umro.

Kao mlad svećenik, kanonik, zatim pomoćni biskup i konačno kao nadbiskup, Šarić je bio vrlo djelatan na svim područjima svoje biskupske službe, ali i kao pisac, prevoditelj, pjesnik i publicist.

Neposredan i ljudski vrlo srdačan, kao sin bosanskog sela, imao je mnogo smisla za realnost.

Budući je i dobro poznavao starozavjetne, klasične kao i suvremene jezike, Episkopat mu je povjerio prijevod cijelokupnog svetog pisma (Stari i Novi zavjet), stoje on, makar u visokim godinama, i učinio. Prvo je izdanje izašlo 1941. (svezak I. 1941., a svezak II. i III. 1942.). Kao odličnom poznavatelju hrvatskog jezika, povjereni mu prijevod doista predstavlja životno djelo. Drugo (popravljeno) izdanje objavljeno je 1959. u Madridu (naklada "Osvit"), uz svesrdnu i stručnu pomoć prof. Luke Brajnovića. Bio je vrlo zadovoljan da je i taj veliki posao obavljen, napisavši predgovor o 50-godišnjici svog biskupskog posvećenja.

Nadbiskup je Šarić objavio i niz drugih prijevoda, a među ostalim i poznati roman BEN HUR.

Kao pomoćni biskup i kao nadbiskup bio je inicijator brojnih poduhvata, naslijedujući u tomu svoga predčasnika, prvog vrhbosanskog

nadbiskupa, Stadlera. Znao je oko sebe okupiti vrijedne i sposobne suradnike, kojima je pružao pomoć u radu i stajao uz njih i onda kad vremena nisu bila lagana i sretna. Svaki je tjedan održavao sastanke sa suradnicima, u koje je imao veliko povjerenje.

Svoju je biskupsku službu obavljao svesrdno, uredno, nastojeći da bude što češće u kontaktu sa svećenicima, a posebice sa svojim vjernicima. U radu je bio neumoran, kao da nije poznavao što je to umor, a i vrlo malo je odlazio na odmor izvan Sarajeva. Bio je čvrsta zdravlja i doživio duboku starost.

U doba Karađordićeve diktature branio je prava Crkve, njezinih vjernika, a i prava svoga hrvatskoga naroda, lako je bilo pozнато da nije sklon beogradskom režimu, sv. Stolica ga je posebno imenovala 1931. godine asistentom Papinskog prijestolja i rimskim grofom. Bilo je to veliko priznanje i osobi i službi nadbiskupa Šarića.

Po naravi je bio sangvinik, uzto i pjesnička duša, ali s mnogo smisla za organizaciju i praktičan rad. Rastom je bio nadprosječno visok, ugodna pojava, komunikativan i odličan govornik.

Kao pjesnik nije bilo veličine jednog Izidora Poljaka (sarajevskog svećenika, koji je prerano umro) ili Milana Pavelića, također svećenika, ali neke Šarićeve pjesme pokazuju smisao i nadarenost za poeziju. Zadnju je pjesmu spjevao za Uzks 1960. i iz nje se osjeća muka i patnja, kao i njegova ljubav prema hrvatskom narodu. Prognaničke je godine težko podnosi i živio neprestano u nadi da će se jednog dana moći vratiti u svoju Bosnu. Nije mu uspjelo doći ni u Rim, iako je to živo želio.

Književni, posebno publicistički i pjesnički rad nadbiskupa Šarića bit će jednog dana predmetom posebne obrade. Ovaj je prikaz namijenjen

samo kao upozorenje, što je sve nadbiskup Šarić u životu ostvario.

Za vrijeme diktature pokrenuo je i dnevnik NAROD, koji je ubrzo bio iz Beograda onemogućen.

Nadbiskup vrhbosanski dr. Ivan Ev. Šarić

Osnivao je, uz ne male potežkoće, nove župe u sarajevskoj nadbiskupiji, udovoljavajući željama i potrebama vjernika, koji su čestoput bili udaljeni od središta svojih župa. Nove prilike, nove mogućnosti diktirale su osnivanje novih župa, a nadbiskup se Šarić svesrdno brinuo za odgoj mladog klera. Travnička je gimnazija (a to je "nadbiskupska gimnazija"), bila poznata i izvan Bosne. Njezini su đaci bili ne samo svećenici i redovnici, nego i brojni inovjemici.

Veliki je dio bosansko-hercegovačke inteligencije školovan u Travniku, a nadbiskup je Šarić uvijek pokazivao veliku brigu za taj svoj zavod.

Ne samo po svojoj službenoj dužnosti, nego i po svom osobnom dubokom uvjerenju, bio je odani sin Katoličke Crkve, vjeran Svetom Otcu i promicatelj smjernica za pastoralnu djelatnost, koje su dolazile iz Rima.

Dosljedan svojoj "rimskoj orijentaciji", bio je pobornik nestranačke Katoličke Akcije, koju je ne samo širio u svojoj nadbiskupiji, nego je njezina načela zastupao u cijeloj Hrvatskoj.

Bio je osobni prijatelj Ivana Merza i Ivana Protulipca, a svi su vodeći članovi orlovsко-križarske organizacije u njezinoj domu bili uvijek srdačno dočekivani i bratski tretirani.

Šarićeva borba za izvanstranačku Katoličku Akciju nije bila stvar trenutnog oduševljenja, nego rezultat dubokog uvjerenja, da se naš katolicizam, kao i ni jedan drugi, ne smije stranački opredjeljivati, kako ne bi od sebe odbijao one, koji možda nisu pristaše ove ili one stranke. Stranke, po naravi stvari, nastoje pribaviti što više pristaša, ne ustručavajući se pri tomu koristiti ili čak i zlorabiti Kristovu Crkvu, kojoj je zadaća okupljati i odgajati sve ljudе.

Šarić je bio osobno pobožan čovjek, daleko od svake namještenosti ili pozervstva. Bila je tu vjera, koju je kao sin njemu tako drage Bosne upio u najranijem djetinjstvu. Naslijedujući velikog Stadlera, izražavao je tu vjeru za vrijeme svog upravljanja velikom nadbiskupijom (od 1918. do 1945.). Osobito su poznate njegove pjesme posvećene Majci Božjoj, koju je posebno štovao.

Punih 15 godina proveo je u izgnanstvu (nazvali su ga "veliki prognanik!"). U tom je razdoblju njegova vjera bila produbljena, a patnje posvećene. Težko, ali strpljivo podnosio je izgnanstvo, što se očitovalo i u njegovim pjesmama, kao i u razgovorima s bližim suradnicima ili prijateljima, koji su ga posjećivali.

Umro je s posljednjim riječima:
"ŽRTVUJEM SVOJ ŽIVOT I SVOJE
PATNJE ZA SVOJU LJUBLJENU
HRVATSKU"

Bile su to riječi dosljednog vjernika i Hrvata, koji svojim primjerom svjedoči kako umire sin Crkve i Naroda. Bila je to smrt svećenika i biskupa, koji je iskreno i bolno suošćao s patnjama svoga naroda.

KAINE, GDJE TI JE BRAT ABEL?

Pod gornjim je naslovom u "Matici", časopisu Hrvatske matice iseljenika, br. 3/1997. objavljen prvi dio obširnoga razgovora, koji je g. **Srećko Paponja** vodio s **msgr. dr. Perom Sudarom**, pomoćnim biskupom vrhobosanskim. Drugi je dio razgovora objavljen u četvrtomu ovogodišnjem broju "Mice". Razgovor je zabilježio skoro sav hrvatski tisak, nazivajući ga hrabrim i otvorenim. Nama se čini da zaslužuje i jaču riječ, pa držimo neodgovornim uzkratiti našim čitateljima mogućnost da pročitaju bar izabrane izvadke iz onoga, što narodu i Crkvi poručuje pomoćni biskup vrhobosanski.

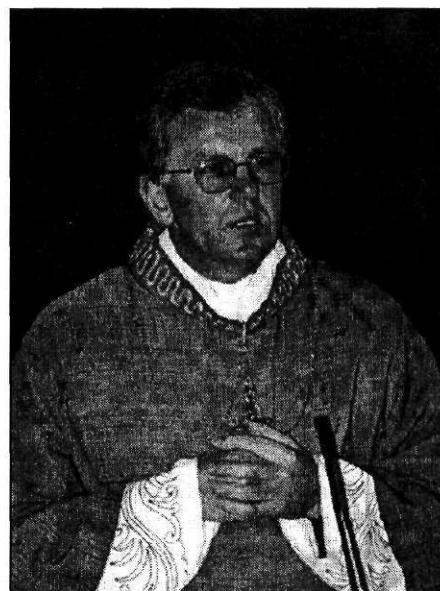
Krvavim putem stradanja pratila je Crkva ilirskog, a onda već od stoljeća sedmog do praga dvadeset i prvog sinove i kćeri hrvatskog puka. Njezina uloga tješiteljice i pratiće nije mogla biti izvršena bez slijevanja u jedno rijeke njezina milosnog povijesnog tijeka s rijekom krv i suza ovoga naroda. (...) Ljudski i politički osuđivana, ali Božjom milošću svaki put pomilovana, ova Crkva je, prateći ili vodeći ovaj narod, s njim preživjela i nadživjela gotovo nevjerojatne povijesne bure i oluje. (...) Jedno od vrela s kojih teče otrov venama Bosne i Hercegovine, ubijajući njezinu djecu, svakako je i nesposobnost da odlimo napasti uvijek novih pokušaja doći do više zraka i životnog prostora 'zbijanjem' onoga drugog na najmanju moguću mjeru. Nakon svake, pa i ove, krvave bitke u kojoj su svi izgubili ono najvrjednije, nazovi 'pobjednici' ruše sve što nije po njihovoj mjeri, a onome što ostavljaju mijenjaju ime i značenje. Ni to ovdje nije od jučer. Tako se, primjerice, i grad u kojem slijedimo nekad davno, tako davno da je i narodno pamćenje zaboravilo, Vrhbosnom zvao. (...)

Tu negdje treba smjestiti i nikad potpuno rasvijetljeno pitanje 'bogumila', ako ih se tako može i smije zvati. O njima može gatati kako tko hoće, iznoseći najrazličitije tvrdnje. Teško je, gotovo nemoguće, na temelju dokumenata bilo kome dati za pravo, jer su u ratnim pohodima i požarima nestali dokumenti u kojima oni sami našto o sebi kažu. Jedno je ipak sigurno. Radilo se o ljudima koji su nikli i ostali u okviru kršćanske baštine, nazivajući sami sebe 'dobrim krstjanima'. Jedna od rijetkih sačuvanih autentičnih kronika kaže da su se do pada Bosne i Hercegovine pod turski zulum skoro svi izmirili s Katoličkom crkvom. Pojmove 'bogumili' i 'temeljni narod' treba staviti debelo u navodnike. (...)

Hrvatski (je) narod na cijelom području koje danas obuhvaća Bosna i Hercegovina, od dolaska u ove krajeve i primanja kršćanstva, ostao vjeran svojoj posebnosti. Za očuvanje svijesti o toj posebnosti platio je veliku cijenu 'u kriji ili

danku u krvi'. Ta svijest ga je neraskidivo vezala u jedno s cjelokupnim hrvatskim korpusom smještenim u geografskom trokutu Jadran-Dunav-Drina. (...)

Samo oni koji ne pamte puno i ne pamte kako treba, mogu prihvati diobu hrvatskog puka na onaj u Bosni i onaj u Hercegovini. Za mene je to nedjeljivo, možda i zato što sam rođen na zamišljenoj crti njihova susreta. Ovu zemlju, koliko god bila jadna i izrugivana, pa i neposto-

Pomoćni biskup vrhobosanski
msgr. dr. Pero Sudar

jećom proglašavana, osjećam, i to cijelu, svojom domovinom i druge mi ne treba, ako bih se njoj za ljubav morao odricati ove. U njoj sam ugledao prva čuda Božje ljubavi, čuo zvuk i izgovorio prve riječi materinskoga, hrvatskog jezika. (...)

Meni se čini da su na pomisao premeštanja Vrhbosanske ili bilo koje druge biskupije mogli i mogu doći, i u javnosti je predložiti, samo duhovni 'potomci' onih što su u neko drugo vrijeme predlagali osnivanje hrvatske nacionalne crkve. Blage uspomene kardinal Stepinac i tisuće Crkvi i narodu odanih mučenika, kojima se ovi, što nas ne razumiju i osuđuju, ponose, položili su radije svoje živote negoli

pristali na to. I ovaj kao i onaj put je takav prijedlog 'opravdan' interesima hrvatskog naroda. Ali svatko tko i površno poznaje ulogu Crkve u preživljavanju hrvatskog naroda kroz povijest, razabrat će da se ovdje, kao i pred pola stoljeća, krila pogibeljna zamka i za narod u cijelini. (...)

Oni koji tvrde da se Crkva razišla s hrvatskim narodom, zasigurno ne znaju u kojem su odnosu te dvije stvarnosti... U mučnoj, da ne kažem mučeničkoj, povijesti hrvatskog naroda i Kristove Crkve, u njemu se može naći dokaza za koješta. Dokazljivo je da se ova Crkva razišla s mnogima, ali uvjek zbog ovog naroda. Ali je teško dokazati da se ona ikad razišla s ovim narodom. Isto tako je vrlo lako dokazati, ako je to uopće potrebno, da se Crkva ne jednom razišla i s vodstvom ovog naroda, ali uvjek i samo zbog tog istog naroda, lako u Bosni i Hercegovini nije bilo lako pronaći najbolji put kroz vihor ovog zadnjeg pohoda na čovjeka, već sada je očito da su oni koji su odlučivali o ovom narodu zanemarivali najprije temeljna moralna načela. Crkva bi izdala sebe da je na bilo koji način stala iza toga. Iako se, dakle, ne može reći da je na bilo koji način zlo odobrila, bojim se da se već sada mora sa žalošću ustvrditi da je prije bila popustljiva nego prestroga, što neće ostati bez teških posljedica po duhovno zdravlje naroda. (...)

Nema dvojbe da je hrvatsko pitanje u Bosni već stoljećima jedno od ključnih pitanja hrvatskog naroda uopće... Jedan narod si može dopustiti da mu se koješta dogodi i da nekako ide dalje. Ali, ako dopusti da njegove najvitalnije interese svojim interesima podrede pojedinci, mali su izgledi hvatanja koraka sa životom. U našem se slučaju to plaća izravnom opasnošću da nas nestane s područja s kojih nas ni mač ni organj najokrutnijih neprijatelja kroz stoljeća nije mogao posve i zauvijek istjerati. Ako je uspjeh i rješenje za jedan narod da nakon petogodišnje agresije vlastitim pristankom izgubi ono što je pet stoljeća golim životima branio, onda bi trebalo mijenjati i samo uvriježeno značenje pojmove 'uspjeh' i 'neuspjeh'. A nama se baš to u Bosni dogodilo. (...)

Svaka nada u mogućnost bezbolnog izlaska iz 'zajednice' u kojoj su se narodi talili do neprepoznatljivosti, a ljudi tlačili do nesnošljivosti bila je više nego nestvarna. Cijena slobode i samostalnosti morala je biti plaćena. To je zakon koji od postanka svijeta vlada među ljudima. Osloboditi se nećeje vlasti bez 'otkupnine' nije moguće. To je hrvatski narod znao i nije škrtario ni u onom najdragocjenijem. U toj se činjenici krije tajna njegove snage i oduševljenog hoda do slobode. Umirati s pjesmom na usnama mogu samo ljudi i narodi koji i u podsvijesti znaju zašto to čine. (...)

Svima bi trebalo biti jasno da je rat između Muslimana-Bošnjaka i Hrvata bio nepotreban. Nakon što se o Hrvatima BiH u bitnim stvarima krivo odlučivalo bez njih, sad ih se naivno pita: 'Tko im je kriv?' Moj uvid u tijek uzroka i posljedica daje mi za pravo ustvrditi da hrvatskom vodstvu BiH nije bilo dopušteno učiniti ili da nije učinilo sve što je bilo moguće, nužno i dužno učiniti da do tog sukoba ne dođe. Njegove su posljedice katastrofalne i trebat će puno mudrosti, strpljenja i vremena da se najbolnije rane zacijele... Zaoštravanje odnosa s muslimansko-bošnjačkim narodom, htio to tko priznati ili ne, znači naš definitivni nestanak iz Bosne! Ako sadašnje političke prilike potraju još samo godinu, Hrvati će morati napustiti dio Federacije pod muslimansko-bošnjačkom vlašću. Na isto će biti prisiljeni, možda samo nešto poslije, i oni u enklavama od Usore do Rame. Što nam ostaje osim gole opasnosti? Bosna bez Hrvata, htjeli mi to shvatiti ili ne, stalna je i dugotrajna opasnost za hrvatski i bošnjačko-muslimanski narod. (...)

Ne znam ima li neke smislene politike i programa u hrvatskog vodstva iz BiH kad je u pitanju povratak naših iseljenika ili programnika. Osim diletantskih, neozbiljnih i neuvjerljivih pokušaja da se te ljudi gurne u nemoralnu kampanju naseljavanja tuđih domova i krajeva, ne znam nastoji li se što drugo učiniti. U svemu svoju ulogu igraju i veleposlanstva Bosne i Hercegovine u inozemstvu. Njihovi službenici, u načelu iz muslimansko-bošnjačkog naroda, čine sve da prognani Hrvati, koji su kao i drugi prognanici, ostavši bez ikakvih dokumenata, uzeli hrvatske putovnice, odustanu od želje za povratkom na svoje. (...)

Pomirimo se s komunističkom tvrdnjom, koju aktualni političari obilno rabe, da Crkva nema pravo ni reći što ona ovakvim ponašanjem prema prognanom narodu iz ove zemlje gubi jer nije njezino baviti se politikom, tj. životom oko kojega se trudila koliko svi drugi zajedno kad to nekoliko puta pomnože. Međutim, kao član toga naroda, imam moralno pravo i obvezu još jedanput na ovom mjestu, i dok sam živ na svakom drugom, ponavljati da je to, gledano okom i osjećano srcem nas koji smo ovdje rođeni, protunarodno djelovanje bez obzira tko ga činio, a tko odobravao i čime opravdavao. (...)

Iako nas nitko u inozemstvu nije i ne treba prebrojavati po mjestima podrijetla i još nas i na taj način dijeliti...još gora od toga jest, možda i nesvesna, ali vrlo sustavna i, nažalost, vrlo uspešna praksa kojom se niječe i sam osjećaj hrvatstva Hrvatima iz Bosne i Hercegovine. (...)

Svetog Oca ne treba opterećivati tužnom činjenicom topljenja hrvatske nazočnosti u Sarajevu. To treba reći s govornice hrvatskog Sabora i Predsjedniku svih Hrvata kao i predstavnicima hrvatskog naroda u Bosni i Hercegovini. Ali sve dok u Zagrebu i najveći dužnosnici budu padali u nemilost i službenici budu otpuštni s radnih mjesta samo zato što pokušavaju pomoći opstanku Hrvata u Sarajevu, mi nemamo kome ni povjeriti svoju bol, a kamoli očekivati pomoći. Što će biti sa zvukom sa sarajevske katedrale, nije samo u moći ovozemaljskih moćnika."

Tomislav PEĆARIĆA

P. 5088

Prezime i ime, zvanje ili znanje?

Ne, nije ni važno da si nekad bio.

U okrutnom spletu četvero brojki
tvoj je život cito.

Pogled ti bodu rešetke na prozoru,
kroz njih panorama: prasne ceste vjetrom vijane
il' mršavi hodnici kao ponedjeljci
iza nedjelje pijane.

Po noći ponavljaš (da ne bi zaboravio)
život izvan zidina i čelija.

Umjesto molitvi slažeš rječnik psovki
i čama je sve zrelija.

Pritajiš jedva upaljenu krv
i na jelovnik dana zapišeš krik.
Sad znaš: smiješno je biti sputan
i bez bune buntovnik.

Pamtiš i sad monogrami iz školskih klupa,
kad si raskošno sijao svoje ime.

Nemaš ga više.

Samo zloguki broj
i na stražarev "stoooj"
u srcu skrite rime.

Polako se u duši javi uspomena,
kao zvijezda na ogrtaču neba zablista:
duge provincijske ulice kao tuberkuloza,
kućica i ti - urednik lista.

Pognut pod slovima, kao starac pod godinama,
kad ga zaobiđu i preteknu,
živio si s proljećima. A sad?
Uzalud čekaš da ti tištine reknu.

Pitaš se uzalud: zašto mrak kraj svijetla
i nemaš odgovora na svoj "zašto" i "tko sam"?
Plačeš, gle, već imaš i u suzi
broj petisućaosamdesetiosam.

Pa, ako se probudiš jednoga dana,
i ne nađeš više krika u dahu,
tek suza će sjati - posmrtni spomen
tvome zemnometre prahu.

Lepoglava, proljeće 1947.

HRVATSKI "OBTUŽUJEM"

Ima jedna latinska izreka, koja u prijevodu na hrvatski jezik glasi: "Što je dopušteno Jupiteru, nije dopušteno volu". To jest, nije sve za svakoga. Sjetih se te izreke u povodu izbora u hrvatskom Podunavlju. Pogađate već da je u provedbi tih izbora Jupiter bio američki general Jacques Klein, koji nam je došao iz najdemokratski zemlje na svijetu. Volovali su, dakako, Hrvati. O izborima Maja Freundlich piše: "Amerikanci koji "privremeno upravljaju Podunavljem", pogazili su ondje sva pravila demokracije, svaku pravednost, svako pravo i zakonitost, svaku ravnopravnost i jednakost ljudi, uveli su etničku diskriminaciju prema Hrvatima, a u korist Srba, pogazili su sve dogovore i pravila ponašanja u demokratskom društvu" (**Hrvatsko slovo**, god. III./br. 104., Zagreb, 18. travnja 1997., str. 4.). Drugi Amerikanac, američki veleposlanik u Hrvatskoj, Peter Galbraith, izjavio je 14. travnja 1997. u hrvatskom gradu Vukovaru, da su Kleinovi izbori bili "pošteni" i da su u njima "zadovoljeni visoki i strogi međunarodni izborni standardi".

Srbska držkost, koja nema granica, ohrabrena više no susretljivom naklonišću generala Kleina, pokazala se na djelu odmah nakon izbora. Kako piše beogradski list **Blic**, Srbi "srijemsko-baranjske oblasti" najavili su da žele proslaviti "oružani sukob" mještana Borova Sela s hrvatskom policijom, koja je htjela u "srpskom Borovu uspostaviti hrvatski ustavno-pravni poredak". Proslava će biti obilježena "prigodnim programom zabora i recitatora Osnovne škole **Vukašin Šoškočanin Vule**". A Vukašin Šoškočanin bijaše predsjednik Srbske demokratske stranke (SDS) u Borovu selu kod Vukovara, koji je 3. svibnja 1991. - samo dan nakon masakra nad dvanaestoricom hrvatskih policajaca u Borovu selu - izjavio u kontakt programu TV Beogradu: "Ubio sam šest Hrvata, ubit ću ih još šestošest." Sudionici u tom programu, Brana Crnčević, Antonije Isaković, Krste Bijelić i druge perjanice velikosrbskih duhovnih stratega i izvršitelja agresije na hrvatsko Podunavlje i druge dijelove Hrvatske, proglašiše tada Vukašina Šoškočanina "neustrašivim junakom".

Rečeno, učinjeno. Spomenuti **Blic** nakon proslave piše: "Polaganjem

Piše:

Mato MARČINKO

vijenaca na spomen-ploču na zgradu Mjesne zajednice Borovo... evocirana su sjećanja na prvu žrtvu rata '91. u Srijemsko-baranjskoj oblasti. Bio je to Vojislav Milić, srpski dobrovoljac iz Mionice kod Valjeva... kojeg su hrvatski redarstvenici ubili u popodnevним satima 2. svibnja 1991. godine... Tada je došlo do oružanog sukoba srpskih dobrovoljaca i naroda srpskog Borova s jedne strane i hrvatskih redarstvenika, s druge strane, koji su u Borovo došli poslije pobjede HDZ-a izvjesiti hrvatska obilježja. (...) Ovim događajem je, u stvari, počeo rat na području Srijemsko-baranjske oblasti." ("Vjesnik", god. LVIII./br. 17797., Zagreb, 6. svibnja 1997., str. 2.).

Podsjetimo se, što su to ustvari dogodilo u Borovu Selu. U noći 1. svibnja 1991. na izlazu iz Borova Sela napadnuta je hrvatska policijska obhodnja. Dvojica ranjenih policajaca uspjela su pobjeći, a druga su dvojica zarobljena. Kako je potraga za njima bila neuspješna, dan poslije skupina vukovarske policije za očeviđ pošla je u iztragu da bi prikupila dokaze. Tu je skupinu podlo napala SDS-ova paramilitička, ubivši dvanaest mladića u odorama hrvatskoga MUPa, a dvadesetoricu ranivši. Preživjeli su policajci izvijestili o strahotama, koje su doživjeli. Razudba tijela poginulih pokazala je, da su ih razmesarili (masakrirali) dobro uvježbani profesionalni ubojice.

Od Hrvata sada traže da sve te strahote bez prigovora ne samo zaborave, nego i da oproste izvršiteljima i pomagačima tih zločina. "No, je li ljudski tražiti od žrtava srpske agresije da mirno i dostojanstveno otrepe najnoviju srpsku provokaciju proslave "oružanog otpora u Borovu Selu"? (...) Hoće li Hrvatska nakon što Srbima da kulturnu autonomiju i sva građanska prava, trebati očekivati da će oni kao svoje nacionalne praznike slaviti na primjer početak "balvan revolucije", ubojstvo Josipa Jovića na Plitvicama, opсадu Vukovara i Dubrovnika, rušenje Češlja i Škabrnje i t.d. i to uz izvođenje himne "Slobodane, šalji nam salate, bit će mesa klat ćemo Hrvate"! Pa analogno tomu

možemo i očekivati da njihove škole nose imena "istaknutih" pojedinaca poput Arkan, Šljivančanina, Šoškočanina ili možda Mile Martića?" ("Vjesnik", god. LVIII./br. 17796., Zagreb, 5. svibnja 1997., str. 2.).

Možemo li zaboraviti i noć između 12. i 13. prosinca 1942? Tada su iz Udbine Srbi protjerali sve Hrvate. "Bio je to, prije punih pedeset i pet godina, početak etničkog čišćenja, koje će Srbi tako drastično provoditi u ovom ratu u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini. I staro i mlado uputi se pješice ličkim vrletima pod okriljem noći prema Gospicu, da izbjegnu i umaknu etničkom nožu. Neki su... najdalje otišli do Borova. I oni su po drugi put bježali pred četnicima 1991. i još su uvijek prognanici, čekaju povratak, da l' u Borovo ili na Udbinu? (...) Na nekadašnjem groblju bilo je svima jasno, da Udbina spada među one gradove, koji s pravom nose ime mučenika: poslije 1945. niti jedan Hrvat nije se mogao vratiti na Udbinu. Groblje je izrovano buldožerima, a zemlja s obližnjega nogometnog igrališta, koje su Srbi gradili, odlagana je na katoličko groblje i poravnana... gotovo da i nema traga da je Udbina hrvatski grad, da su Hrvati na ostatke rimskog naselja došli u VII. stoljeću, da se hrvatska Udbina prvi put spominje 1491. u kronici Ivana Tomića..." (Tomislav Sabljak, **Udbina-grad mučenik**, "Hrvatsko slovo", god. III./br. 104., Zagreb, 18. travnja 1997., str. 12.). Svoje pjesničko sjećanje na one užasne noći bijega iz Udbine god. 1942., kada je oko 1500 Hrvata ostalo bez svojih domova, objavila je Udbinka Marija Marušić-Goričan - dijelom u prozi, dijelom u stihovima - u svojoj knjizi **Krbava - Sranjenim zavičajem** (Teovizija, Zagreb, 1996.). I ona je (tada joj bijaše trinaest godina) moralna bježati: "Majka i ja bile smo negdje u prvom dijelu kolone, a moj je brat bio u vojnim postrojbama. Saznala sam da je među nama i jedna žena s djetetom starim svega dva dana."

Kako zaboraviti bezbrojna grobišta posijana od Bleiburga do Srbije i makedonsko-grčke granice, u koja su pobacani ubijeni i iznakaženi Hrvati godine 1945. Tek dio tih grobišta zabilježen je na zemljovidu **Hrvatska - "Križni put" 1945.** objavljenu u knjizi **Hrvatski povijesni zemljovid** (izd. **Kartografija-Učila** i

Školska knjiga Zagreb, Čakovec 1993., str. 47.). Na str. 84. rečene knjige piše: "Nakon što su položili oružje u Bleiburškom polju, 15. svibnja 1945., pripadnici JA pucali su u razoružane skupine zarobljenika i ostalih civila, te izvršili neviđeni masakr. Istoga dana, a jednako tako i slijedećih dana, organizirane su nepregledne kolone ljudi, zajedno sa ženama i djecom, koji se pješice ili vlakovima prebacuju iz Austrije u sabirne jugoslavenske logore. Oni pak koji su nastavljali **Križni put** do sabirnih ili tranzitnih logora bili su nemilice ubijani. Preživjeli su nastavljali put dalje u dubinu jugoslavenskog teritorija, te su nakon ulaska u prve sabirne logore podvrgnuti ispitivanjima, a zatim odvedeni na masovna stratišta. Do laskom večeri odvođeni su na stratišta Kočevskog roga, Hudejame kod Laškog, u krematorij u Slovenskoj Bistrici, protutenkovske jame Tezno pokraj Maribora i drugdje. To su samo neka od 460 do sada evidentiranih masovnih stratišta avnjevske Jugoslavije... Velik dio zarobljenika završava na stratištima Zagrebačke gore, Bjelovara, Maceljske gore, Križevaca, okolice Novog Marofa, Čazme, Siska, Jasenovca, Gline i t.d." Ovim stratištima treba pribrojiti i Samobor, zbog brojnih grobišta ubijenih Hrvata nazvan **Mali Bleiburg 1945.**

Zvonimir Dusper, krunski svjedok **hodova smrti 1945.**, u svojoj knjigi **U vrtlogu Bleiburga** (I. izd. Rijeka 1993., II. nadopunjeno izdanje Rijeka 1996.) piše: "Brojku od 200.000 ubijenih vojnika i civila potvrđuju čak i osobe koje su bile na vrhu bivše SFRJ. Maršal Tito je u svom čuvenom govoru u Nišu pred preko 250.000 okupljenih rekao: "Očistili smo Hrvatsku od ustaša i njenih simpatizera pa smo likvidirali 150.000 naših neprijatelja"... General-pukovnik Milovan Đilas, jedan od prvih Titovih suradnika, u svojim memoarima piše: "Likvidirali smo u bivšoj NDH-a sve ustaše i zauvijek iz Hrvatske i Bosne i Hercegovine uklonili naše neprijatelje." Ustaša je bilo vojnika 67.550, a članova ustaškog pokreta (civilni, studenti i ostali) preko 165.000. Dakle ukupno 232.550 ustaša... Major Simo Dubajić piše: "Ustaljaci su u bivšoj Jugoslaviji i inozemstvu da je njegova postrojba za nekoliko dana ubila u Sloveniji 30.000 hrvatskih vojnika, a kaže da mu je žao što ih nije ubio više... Na kraju treba reći da bleiburške žrtve većim dijelom potječu iz današnje Bosne i Hercegovine. Stoga je i to važan razlog zašto je danas tako malo Hrvata u Bosni i Hercegovini. Među tim žrtvama

sigurno je i 10-12% Hrvata muslimana... Najtragičnije je što su se ti zločini dogodili u MIRU i što je ubijeno najviše muškaraca u dobi od 20 do 40 godina, dakle cvjet mladosti jednoga malog naroda... Od Bleiburga dalje nikad nas nisu vodili hrvatski partizani nego jedinice Koste Nadja, sve Srbi iz Vojvodine i Srbije... Zanimljivo je da su kasnije i na suđenjima odlučivali često Srbi partizani, četnici..." (II. izd., str. 197.-199.).

Protojerej Stevan Prostran, Arhijerejski zamjenik za Italiju, rekao je u svom govoru održanu na Veliki Petak godine 1947. u Eboliju (Italija) u kapeli Dinarske četničke divizije (citiramo izvornik): "I kad se anđeo vrati, ovako izvesti Gospoda Boga svoga (o Srbima): "I ne znam, Gospode, je li to narod Tvoj ili je narod Satanin... Nijesu jednaki, ali se jednakima prave: jer dok jedni na zlo nagovaraju, a drugi zlo rade, treći Peru ruke i kažu da to njihov posao nije. Ovih je najviše i oni su najodgovorniji. Tako imamo da zahvali Otadžbina Tvoja Savo, što se u njoj zacario Satana... Nema, dakle, praštanja bez kajanja, Savo, čedo moje, ti to dobro znaš; nema praštanja bez poopravke i kidanja ortačine s đavolom... nema praštanja ni Tvome srpskom narodu, Savo, dok god u njemu mjesto ljubavi i razuma, caruju mržnja i obijest...".

Srbi se za svoje genocidne zločine nikada nisu pokajali. U genocidnom pothodu protiv Hrvatske god. 1991.-1995. još su ih i nadmašili. "Od kolovoza 1991. do 10. prosinca 1995. registrirano je **9.889 ranjenih i 3.115 poginulih civila** kao izravni rezultat agresije Jugoslavenske Armije i srbskih paramilitarnih jedinica. Među 9.889 ranjenih civila je 1.142 djece, 4 svećenika i 48 liječnika ili drugog medicinskog osoblja, a među 3.115 poginulih civila je 273 djece, 3 svećenika i 13 liječnika ili drugog medicinskog osoblja... Međutim, ti podatci predstavljaju samo minimalni broj potvrđenih žrtava... najmanje 1.000 hrvatskih civila (većinom osoba starijih od 60 godina) bilo je masakrirano, pogubljeno ili brutalno ubijeno od strane srbskih paramilitarnih formacija..." (Stjepan Murgić, Tomislav Bogdanić i Štipan Budimir, **Kontrapunkt slobode**, Zagreb 1997., s. 109.-110.).

U osječkom listu **Magazin** od 2. siječnja 1993. piše o srbskim pokoljima hrvatskoga stanovništva: "U Đulovcu su (hrvatski vojnici u prigodi oslobođanja prometnice Buče-Pakrac) doslovce kočačali preko masakriranih civila, žena, sirovanih djevojčica." Pokolja je, piše Zlatko

Tomičić, bilo i u Voćinu: "Došli su i četnici iz Bučja, pa su po Voćinu palili kuće, ubijali nedužne civile, pljačkali. Ubijali su ljudi u krevetima, mnoge su mučili, vezivali su ih bodljikavom žicom, zatim ubijali pa spaljivali. Pri tom su pokazivali iznimnu zločinačku maštu. Tako svjedoči u prvom redu Josip Antunović, veterinar iz Voćina." (Zlatko Tomičić, **Slavonijom, zemljom plemenitom**, Vinkovci 1996., str. 137.).

Zar smo zaboravili kako su pobunjeni Srbi 2. i 3. svibnja 1995. nemilosrdno raketirali civilne ciljeve u Zagrebu, kada je poginulo šestoro, a teže ili lakše ranjeno 176 Zagrebčana? Još nismo pokopali ubijene s **Ovčare** pokraj Vukovara, a već nam stižu vijesti o nalaženju novih grobišta ubijenih Hrvata na Banovini (šuma Plavićevac u kostajničkom kraju).

Umjesto da se pokaju, Srbi u svijet šalju protuhrvatsku huškačku **Deklaraciju** (nastavak zloglasnoga velikosrbskoga **Memoranduma**), koju je blagoslovio i podpisao srbski patrijarh Pavle i još šestdesetak srbskih intelektualaca. **Deklaracija** je prevedena na sedam svjetskih jezika i upućena je svim državama svijeta. "Žalosno je što nakon svega kod srpskih intelektualaca nema ni trunque kajanja zbog rata i agresije. Naprotiv! Čini se da se samo žali što Srbija nije dobila taj osvajački rat... Podpis patrijarha Pavla raspršio je sve iluzije o ulozi Srpske pravoslavne crkve (SPC) u srpskoj politici. Više nije dovoljno reći da SPC podržava velikosrpsku politiku. Prema tekstu **Deklaracije**, čini se da je SPC glavni zagovornik i ideolog takve politike. Veliko je iznenadnje što je **Deklaraciju** podpisao i Cadik Danon, vrhovni rabin u SRJ." ("Vjesnik", god. LVIII./br. 17792., Zagreb, 30. travnja i 2. svibnja 1997., str. 3.).

Na sve ovo odgovaramo hrvatskim "Obtužujem" iz knjige dr. Slobodana Langa **Dnevnik Libertas - Dubrovački ratni zapisi** (Zagreb 1997.), u kojoj je on iznio srbsko-crnogorske zločine u napadaju na Dubrovnik:

"Želio bih oprostiti. Ako treba i vlastitu smrt. Ali, zaboraviti ne mogu, nikada... Optužujem ljudi od čelika za ubijanje svega živog... Optužujem ih za razaranje svega što vide... Optužujem ih za pretvaranje snaga u crnilo smrti...".

POGLED NA HRVATSKI PRAVOPIS

Nakon što se odlučilo objelodanjivati "Politički zatvorenik" pravopisom koji se obično naziva "korijenskim", Uredništvo je računalo ina moguće prigovore, lako je naš list pisan umjerenum korijenskim pravopisom, u tu smo svrhu pozvali hrvatskoga jezikoslovca, dr. Matu Šimundića, da izloži svoje poglede na hrvatski pravopis. Dr. Šimundić je jedan od najupornijih, ako ne i najuporniji zagovornik korjenita prelaska na korijenski pravopis, lako se može učiniti, da Hrvati imaju i prečih stvari od razprave o pravopisu, zapravo i nije tako. Jer, domovina - rekoše jednom mudriji od nas - to je zapravo jezik.

I

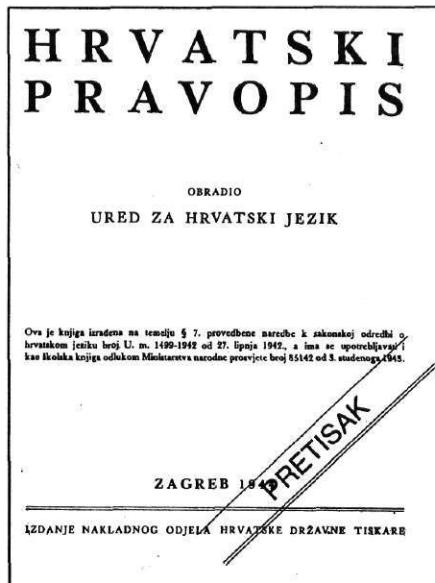
Piše:

Dr. Mate ŠIMUNDIĆ

Kada se spomene hrvatski pravopis, obično će se pomisliti na današnji službeni pravopis, kojega su pisci Stjepan Babić, Božidar Finka i Milan Moguš. U osnovi to je tzv. Londonac. Naime prie izlazka iz tiska 1971. ondašnje ga hrvatske srbokomunističke poglavice staviše na lomaču samo sbog toga, što bi naslovio **Hrvatski pravopis**. Osim naslova u sebi ne imadijaše ništa od izvorna hrvatskoga pravopisa. Potom je isti objavljen u Londonu. S manjim izmjenama potom je u domovini doživio tri izdanja, ali je i dalje ostao Karadžićev srpski pravopis. U jeku srbokomunističke strahovlade nakon državnoga udara u Karadžordjevu, dok smo mnogi proganjani i zatvarani sbok izkazana hrvatstva, njegovi su pisci primljeni u članstvo Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Nakon lomače - nagrada! Valjda ni je slučajna. U Republici Hrvatskoj mjerodavno je ministarstvo uslužbilo dotični pravopis, koji osobno zovem **krivopis i srkopis**, pa je obvezatan u svim školama, uredima te obćenito u javnome životu. Dakle, u neovisnoj Republici Hrvatskoj ni je vraćen hrvatski pravopis, već je osnažen Karadžićev srpski pravopis! I njime se maše, kao daje stvarno - hrvatski. Taj pravopis pogrešno nosi naslov **Hrvatski pravopis**, jer osim sama naslova, koji naprosto zavodi, u njemu je malo što, što pripada hrvatskomu pravopisu. U prikazu poviesti hrvatskoga pravopisa osvrnut će se na nj, tj. Karadžićev, koliko to ište potreba, kako bi se pokazala njegova neznanstvenost i primitivnost. S druge pak strane, taj je pravopis toliko hrvatski, jer se njime služimo, kano što su i moje postole tuđe izradbe. Hrvatima je nametnut, premda ne odgovara hrvatskomu jeziku. Akoli bi mu odgovarao, mogli bismo se njime služiti, kao što, primjerice, Slovenci rabe hrvatski pravopis Ljudevita Gaja, koji su malenkost prilagodili svojemu jeziku. Sadašnji svoj pravopis Slovenci imenuju **gajica** po prezimenu Lj. Gaja.

Na našu sveopću hrvatsku nesreću, ne mogu napisati, kako je ovo 4. izdanje spomenutoga pravopisa i **posljedne** njegovog izdanja, izdanje toga tuđinskoga pravopisa, naturena Hrvatima. Sva je prilika, kako ćemo robovati još pravopisnomu srbianstvu. Ne može se reći, kako se ne će stanje mjenjati, dok je na vlasti većinska stranka, jer, na golemu žalost, niti jedna hrvatska politička stranka ne posjeduje smišljen nacrt svoje jezične politike. U Hrvatskome Državnom Saboru svadaju se zastupnici na sva usta o sitnicama, kadkada se prepucavaju o koještarijama, gotovo nikada - koliko pratim - i ne prosboriše o pohrvaćivanju hrvatskoga jezika te uvedbi hrvatskoga pravopisa. I to o najvažnijoj sastavniku hrvatskoga bitka i bića. Razgovarah s vođom političke stranke, za koju reče, kako pripada hrvatskomu **centru** (ne veli srjadištu). Odkrih mu Ameriku, kada primietih, kako njegova stranka u svojemu propisniku (statutu) ne bilježi ništa o hrvatskome jeziku i pravopisu. Čovjek bi veoma iznenaden tom mojom tvrdnjom, samim načinjanjem jezično-pravopisnoga pitanja.

A njegova se stranka kano naslanja na jednu među starim strankama u Hrvatskoj! Predhodnica bijaše vidno ugradila jezično-pravopisnu politiku u svoj propisnik i zauzimala se za nju. Njezina nasljeđnica, kako se sama smatra, o tome nema pojma, i ne sanja o hrvatskome jeziku. I to u razdoblju, dok je taj jezik razvrhačen te u uporabi tudi primitivan pravopis. Akoli je takva izrazito nacionalna stranka, što je tek s ostalima? S onima bez

Hrvatski pravopis, koji su sastavili Franjo Cipra i A. B. Klačić, objavio je Nakladni odjel Hrvatske državne tiskare u Zagrebu, 1944. godine. (Na slici: naslovna stranica pretiska iz 1992.)

hrvatskoga predznaka. Odgovor je jasan: svaka spava mrtvim snom. A posrbljeni hrvatski jezik i srpski pravopis nesmetano idu dalje. Eto, u kakvu smo ozračju.

II

Na pitanje, što je pravopis, redovito se nači odgovor: **Pravopis je skup dogovorenih propisa o načinu pisanja**. Odgovor bi bio valjan, kada ne bi sadržavao oblik "dogovorenih". Nitko se ni s kim ne dogovara, dok stvara pravopis. Redovito ga piše jedan čovjek, rjeđe dva ili paće tri, potom ga blagoslovi mjerodavna državna ustanova (ministarstvo, ured za jezik). Dakle, pravopis se nameće s državnoga vrha, potom se mora provoditi. Do sada tako bijaše sa svim pravopisima u Hrvatskoj, a gotovo i u drugim državama.

U usporedbi s postankom pisma, pravopis je veoma mlada pojava. Smatra se, kako je najstarije pismo nastalo prie 6 tisuća godina u

Mezopotamiji. Stvorili su ga davno izumri Sumerani. U XVIII. st. Europljani su to pismo odkrili i prozvali ga **klinasto pismo** (lat. scriptura cuneata). Inače svjet pozna preko 400 pisama, danas prevladava njih dvadesetak. Među njima je najrazširenija latinica. Na primjer, stari indijski, kinezki, grčki, latinski i ostali književnici pisali su bez poznavanja pravopisa, jer se za njih ni je znalo. Takoder i u Srednjem veku. A hrvatski su pisci ušli u XIX. st. bez pravopisa. Među prvima su pravopisna pitanja sredili Francuzi, i to u XVI. st., potom s vremenom to pitanje počeli srediti i ostali narodi. Dok se ne rieši pravopisno pitanje u jednom jeziku, u njemu je toliko pravopisa, koliko pisara i književnika! Naime, svatko piše po svome. Potvrdit će ovo slučaj pisanja drugoga imena hrvatskoga kralja Dimitrija Zvonimira. Ime Zvonimir u nekolikim je izpravama zabilježeno 19 puta, ali je napisano na desetak načina. Pojedini su međusobno toliko udaljeni, da su jedva prepoznatljivi. To je, naravski, slučaj u latiničkome pismu. Kad je dotično ime pisano glagolicom i hrvatskom cirilicom (bosancicom), tada je uvek napisano skoro jednako, jer su oba pisma bila prilagođena hrvatskomu jeziku. Naime, klasična latinica posjeduje 24 slova (znaka). Među njima su q, x, y, koji nemaju podloge u hrvatskome glasovnomo sustavu. Prema tome iz latinskoga se pisma za hrvatske potrebe moglo uzeti 21 slovo. Budući da je za hrvatski jezik potrebito 30 slova, to se moralo naći rješenje za ostatak. Da bi se kako-tako riešilo to stanje, pribjegavalo se udvojivanju, utrojivanju te se katkada i učetverio znak za jedan glas. Međutim sretnije je rješenje nađeno u dodavanju nadrednih i podrednih znakova (diaktiričkih znakova) pojedinim latiničkim slovima, da bi se dobilo novo slovo za određen glas. Kakva je i koliko srbka obstojala prie uvedbe nadredno-podrednih znakova, lastno će to potvrditi pisanje glasa č. U hrvatskoj književnosti pisao se na 22 načina! A kako biva, čitava latinska abeceda ima 24 slova. Ni je težko zamisliti, koliki nerед vlaže u hrvatskoj abecedi. Ni u tome ni je sve. Trebalo je dakle naći znakove za prednjonebčane suglasnike, što ih obilježujemo znacima č, č, dž, d, lj, nj, š, ž. Do tada vladati pisanjem i čitanjem ne bi jednostavan posao; od svakoga se tražio veliki napor i umijeće. Težko se bi snalaziti u nesređenoj mješavini svega i svačega.

Na ovo je padalo još jedno breme. Naime u većini se pisale izgovorne cijeline, npr. uruku, međubraćom, sasvojimis, iznadavših, kolikobivam, nebilimiga. Sbog svega navedena čitanje starih sadržaja predstavlja golem napor i odgovornost. Odgovornost sbog toga, jer se koja riječ mogla čitati na dva ili tri načina. U njihovu se čitanju neriedko razilaze jezikoslovci.

U osnovi postoje dva pravopisa, i to: glasovni, fonetički ili fonologiski, kakav je, primjerice, Karadžićev srpski, te etimološki ili morfolofonologiski, kakvi su englezki, francuzki, irski i drugi. U prvome je pisani oblik riječi blizu njezina izgovora, koliko je to moguće, u drugome su pisani i izgovorni oblik riječi dosta udaljeni. Riječ se piše, kako se pisala prie više

stoljeća, kada je zabilježena prvi put. Tu pišanje ne ide uoporedno s glasovnom i običnom promjenom riječi. U prvome slučaju s promjenom riječi mjenja se i njezin pisani oblik. I kako vrieme odmiče, može se pratiti i promjena riječi.

III

I pisari i književnici osjećahu težko nedostatak bilo kakva pravopisa, jer je i najslabiji bolji nego nikakav. Da bi se uveo u život pravopis, moraju za to obstojati pogodne prilike, kao što su vlastita država ili autonomija, viša kulturna i školska razina, razvijena književnost, novine i dr. U Hrvata je prvi pisac hrvatskoga pravopisa književnik i znanstvenik Pavao Ritter Vitezović (1652. -1713.). 1700. na latinskom je objavio svoju pravopisnu preobliku (reformu), ali se taj rukopis ili knjižica ni su sačuvali. Međutim o tome znamo iz uzputnih bilježaka. Inače je svoju pravopisnu preobliku primienio u **Pričniku**, dakle rječniku, koji osta u rukopisu, jer ga ne mogao izdati o vlastitu trošku. Za prednjonebčane suglasnike (č, č, d, l, nj, š, ž) uводi nadredne i podredne znake, što je svakako velik napredak u rješavanju pravopisnoga pitanja u Hrvata. Na nesreću, ondašnje obće prilike ni malo ne pogodovahu ostvarbi Vitezovićevih plemenitih pokušaja. Međutim njegov napor ne bi zaman. Dva stoljeća poslije na nj se oslonio Ljudevit Gaj (1809.-1872.) u svojoj **Kratkoj osnovi hrvatsko-slavenskog pravopisanja** (Budim, 1830.).

Pripomenuti je, da je Vitezović rođen u Senju, potom živio u Zagrebu.

Taj rođeni čakavac prihvaćao je i osobine kajkavskoga jezika, ali je zaključio, da je za hrvatski književni jezik najprikladniji štokavski jezik te je u drugome dielu svoga života pisao i štokavski. I ta je činjenica pripomogla Gaju u odluci za prialazak na štokavski jezik.

Osim Vitezovića preoblikom hrvatskoga pravopisa bavio se Marko Mahanović i Josip Završnik. Hvalevriđan njihov pokušaj ni je urođio plodom zbog poznatih razloga.

Ostvarba jedinstvena hrvatskoga pravopisa, dakako, i hrvatskoga jezika počinje 1835. u Gajevim **Novinama hrvatsko-slavonsko-dalmatinskim** i njihovu književnome prilogu **Danici**. Sliedeći Vitezovića, Gaj uvođe slova č, 'd, ğ, 1, ri, š, ž za današnje č, d, dž, lj, nj, š, ž. Kao kajkavac ni je bio unio č, jer ga je osjećao. U svojim glasilima ne provodi dosljedno prialog iz Kratke osnove. Zadržava č, š, ž, ostale piše udvojeno. Tako za d uvodi dj i gj, kdje im je mjesto po etimologiji (nađen, Gjuro), onda piše udvojenike tj za č, dž za ğ (što će ga uzeti od V. Babukića), lj mjesto 'l, nj za ri. Na daljem putu prihvatić će č namjesto tj. Sva je prilika, kako je č preuzeo iz poljske abecede.

Budući da se bivši samogl. č (yat) u štokavskome izgovara e, i, ie/je, ovisno o pojedinome kraju, to je Gaj išao na jedinstveno rješenje, kojime bi zadovoljio svakoga bez obzira, kako se govori u njegovu mjestu. Prema češkome za nj uze oblike č, a nazvan je rogati š.

Kako biva, Gaj je popravljao svoj pravopis, dok ni je došao do najprihvativijega rješenja. A postignuo je to u svega desetak godina, što naprsto zadivljuje, jer se za uhodavanje jednoga pravopisa ište mnogo više vrijemena. Na koncu je stvorio priličnu ravnotežu u pisanju prednjonebčanih suglasnika. Nadredne znake zadržao je za slova č, č, š, ž, udvojeni su dž, lj, nj te dvojni dj i gj za ğ, potom rogati š.

Napokon, kakav je Gajev hrvatski pravopis? Na pitanje usljeđuje veoma jednostavan

odgovor: to je pravopis, kakvim pišem ovaj prilog. Znanstveno se za nj kaže **etimologijski** ili **morfonologiski**. U njemu se pojedine riječi ne izgovaraju, kano što se pišu. Čini se to sbog znanstvenih razloga te laka prepoznavanja bilo kojega oblika promjenjive riječi u odnosu na njezin osnovni oblik (npr. vrabac - vrabca, zadar - zadka, prema gen. jed. putaca, srdaca piše se nom. jed. putce, srdce, zatim obdan, raztutiti, uzšibati se). O ovome više u daljemu sadržaju.

Gaja slijedaša Josip Partaš. Njegovo je ime gotovo nepoznato izvan užih jezikoslovnih krugova. Unatoč tomu, on je po redu treći pisac hrvatskoga pravopisa, pravopisa ovakva pravca. Partaš je najslijedovatelj Lj. Gaja. 1850. izdaje **Pravopis ilirskoga jezika**. U njemu provodi pravopisne zasade Lj. Gaja. Njegov je pravopis stvarno 2. izdanie Gajeve Kratke osnove, ali dovedene do najsavršenijega oblika. Takav je, kakav zadnjih godina bijaše u Novimama i Danici. U cijelini je morfološki. Školske su vlasti naredile njegovu uređenje u škole, što znači, kako je 1850. Gajev, odnosno Partašev pravopis postao služben u Hrvatskoj!

U tieku idućih desetljeća provešt će se još stanovite izmjene. Namjesto rogatoga š pišat će se e, i, ie/je. Iz staroislanske latince prenije Đuro Daničić slovo đ, kojim je zamjenio dj - gj. U 1. svežku velikoga Akademijina rječnika upravo je primjenio taj znak. Sbog znanstvenosti Daničić bijaše vratilo đ, l, ri, a k tomu do-dao i ž (dz) za dubrovački izgovor jezero, ?ora. Ali data slova ni su vraćena u obću uporabu.

Daničić je također dvoglasnik i pretvorio u ije (bijel, lijep mjesto dotadašnjega biel, liep). Bio je to korak natrag.

Gajev su pravopis u sjevernoj Hrvatskoj prihvatali ondašnji književnici, novinari, slovničari (gramatičari), rječničari (leksikografi) i znanstvenici ostalih struka. I to skoro bez iznimke. A kako je navedeno, propisan je za škole. U jednu rječ, ostvaren je u sveukupnu javnopravno životu hrvatskoga naroda.

Kada je 1849. skršen Hrvatski preporod, skupa s njime i njegov voditelj Lj. Gaj, pravopis je, zajedno s jedinstvenim književnim jezikom, osta tražna tečevina toga pokreta i hrvatskoga naroda. Pritisci Bachova obsolutizma nikako ne mogahu vratiti stanje, kakovo bi do Preporoda. Kano, glavno, pridobivenje spoznaja o vlastitim snagama cielega naroda, da se uspješno može oduprijeti tuđinskoj sili, koliko god bila jaka i surova, potom je stvorene jedinstvene književne jezike i pravopis te kulturno-znanstvena ustanova Matica hrvatska i, na posljedku, udareni su temelji gospodarskoj moći osnutkom Prve hrvatske štedionice. (Danas bježe od toga naziva, kano milij im banka < tal. banco - klupa). Bijahu to trajne tečevine Hrvatskoga preporoda.

1873. na bansku stolicu sjeda Ivan Mažuranić, prvi ban pučanin, kako ga nazivahu, te poznati pjesnik. Ostao je do 1880. On je s najvišega državno-političkoga vrha uslužbenio Gajev, odnosno Partašev pravopis. Ban je jednostavno potvrdio postojeće stanje, ono od 1850. Kako stoji, put hrvatskoga pravopisa bijaše ovakav: ustalio se u prvi 10 godina, potom je propisan kano obvezatan u školama, a nakon tri desetljeća njegovo uvođenje u javni život potvrđuje hrvatski ban. Ne smije se smetnuti s uma, da političke prilike ne biše naklonjene stvaranju i uvedbi jedinstvena pravopisa i književnoga jezika.

IV

Nakon što je u Austriji uveden Bachov absolutizam, u Hrvatskoj se njezina politika za-

vukla u svaki najskrovitiji kutak cjelokupna narodnoga života. Hrvatski je preporod prestao djelovati, ali - kako je rečeno - njegove osnovne pridobitke ni je Austrija mogla uništiti. Počela je stvarati osnove za svoj i njemački **Prostor na iztok** (Drang nach Osten). S Hrvatskom je dosta lako obračunala, prvu na tome, putu, dakle Srbiju, željela je pridobiti za sebe, i to poglavito na štetu same Hrvatske. Već je koje desetljeće u Beču bio stalno nastajan Vuk Karadžić, kojeg je vezala za se time, što mu dade obilatu mirovinu još u mlađim danima, premda ne bi zaposlen u državnoj niti u bilo kojoj službi niti jedan dan. Da bi ga Rusija koliko-toliko privukla k sebi, davaše mu i ona zavidnu mirovinu. Eto, taj Srećko Srećković potezao dve mirovine, a da ni jednu ni je zasluzio. Budući da bijaše nastanjen u Austriji, to joj triebao biti pokoran i puhati u njezin rog. Uz to, uza nj stajaše Slovenac Bartolomej Kopitar, ocjenjivatelj (cenzor) slavenskih knjiga u Beču te austrijski čovjek u svakome pogledu. Taj je Kopitar stvarno stvorio Karadžića. Kopitar bi ljuto svrađen s Maksimilijanom Vrhovcem, zagrebačkim biskupom, sbog pripadnosti kajkavskoga narječja. Bio uvjeren, da je kajkavski jezik dielom slovenskoga jezika, čemu se Vrhovac oštrot protivio. U Karadžiću našao Kopitar poslušna saveznika. Poslije će Karadžić pisati, kako su možda Hrvati jedino čakavci, a kekavci, kano kan zvaže kajkavce, pripadaju slovenskome jeziku.

Austrija imala dalekosežne namjere na slovenskome jugu. Najprije kano željela urediti pravno-političko nazivlje. Stoga je 1849. u Beču stvorila odsjek za pojedina "narječja". U njemu se našlo nekoliko iztaknutih Slovenaca, Hrvata i Srba. Da ni je glavni cilj izradba pravno-političkoga nazivlja, vidjet će se već iduće godine. I ako jezično-pravopisno pitanje u Hrvata bi sredeno do konca Hrvatskoga preporoda, Austrija se na to ne obzire, već zeli jezično i pravopisno sjediniti Hrvate i Srbijance. U ožujku 1850. sazvala je u Beču skup nekoliko iztaknutih osoba, među kojima bi više njih iz vieća za izradbu pravno-političkoga nazivlja; dodala im i nekolicinu drugih, koji bi prihvatali zaključke, kakve ona hoće. Poslije je taj skup nazvan **bečki Književni dogovor**. Pored Karadžića srbjansku su stranu zastupali i Stefan Pejaković i Đuro Daničić, Slovence zastupao Fran Miklošić, Hrvate Ivan Kukuljević, Ivan Mažuranić, Dimitrije Demeter i Vinko Pacel. Bijahu uglavnom državnim službenicima, što će reći ovisnicima o Austrijskoj Monarhiji.

Zaključke toga skupa sastavio Đ. Daničić. Sastoje se od 5 točaka te 13 podtočaka. Evo uvodnika tih Zaključaka:

"Dolje potpisani znajući da **jedan** narod treba **jednu** književnost da ima i potom sa žalostni gledajući, kako nam je književnost raskomadana, ne samo po bukvici nego još i po pravopisu, sastajali smo se ovijeh dana, da se razgovorimo, kako bismo se, što se zasad više može u književnosti složili i ujedinili."

Jasno je, da su Zaključci pisani srbjanski. Porazno je, što se podpisnici slažu, naročito hrvatski, da se Srbi i Hrvati **jedan** narod, stoga onda trebaju imati i **jednu** književnost. A jedna se književnost ostvaruje na jednome jeziku. Znaše, daje to srbjanski, kada je tu Karadžić.

U toč. 2. odsjek d) glasi:

"Što je stara dubrovačka književnost u njemu pisana."

Misli se ovdje na štokavski jezik iekavskoga izgovora. Robovske hrvatske duše prihvataju srbjansko gledanje, kako obstoji dubrovačka književnost. Ne pada im na pamet imenovati je **hrvatska** književnost. Komu idahu naruku, zna se. Tu je već rođen još nerođeni

Pavle Popović, povjestničar srpske književnosti, koji je svu stariju hrvatsku književnost u svoj **Pregled srpske književnosti** (Beograd, 1912.).

Tako su srpski književnici Džore i Marin Držić, Šiško Menčetić, Ivan Gundulić, Ignjat Đurđević, Petar Hektorović, Hanibal Lučić, Marko Marulić i ostali. Od tada se govorio o duhu **Pavla Popovića**. Za hrvatske podpisnike važi biblijska tvrdnja: Perditio tua, Israel, ex te! (Tvoja propast, Izrasle, dolazi iz tebe)!

Evo i slavnih podpisnika bečkoga Književnoga dogovora: Ivan Kukuljević, Dimitrija Demeter, Ivan Mažuranić, Vuk Karadžić, Vinko Pacel, Fran Miklošić, Stefan Pejaković, Duro Daničić. Podpisani su navedenim redom.

Ovakvu će nečašću rabotu u korist Srba nastaviti I. Kukuljević u Hrvatskome državnom saboru, kada bude na dnevnome redu priznavanje Srba u Hrvatskoj kano drugoga naroda.

Dakle, 1850. u stanje hrvatskoga jezika i pravopisa ušla je tuđinska politika. S godinama će se pojačavati. Ona, tj. politika, s vremenem će se pojačano umješavati u pravopis i jezik, po svome će ih krojiti i prekrnjati. I trajat će tako do propasti crno-žute Monarhije, nastaviti će se u objema Jugoslavijama. U tome je dugu razdoblju Hrvatima nametnut srpski pravopis i jezik. Premda se konačno oslobođenje Srbije, u nas i sada caruju jaki kolonialni ostaci posrbljena jezika i u cjelini srpski pravopis. Ne služi nam to na polahu, ali istini moramo pogledati ravno u oči!

V

Austro-mađarski imperializam - spomenuto je - težio ostvariti svoj Prodor na istok. 1878. zaposjednuta je Bosna i Hercegovina, ali ni su pripojene Hrvatskoj, nego je njima kano svojom kolonijom upravljala Mađarska. U Sarajevu sjedale mađarski namjestnik. Sbog toga s banskoga položaja odstupa Ivan Mažuranić. 1883. za bana je postavljen grof Dragutin Khuen Héderváry, rođen u Nuštru blizu Vinkovaca, inače veoma uman i proničljiv. U 20 godina svoje vladavine Hrvatsku je do kraja podredio Mađarskoj. Kada je 1903. morao odstupiti, postao je u Pešti ministrom predsjednikom! Nagrada ne bi mala.

Austria i Mađarska ulagivale se Kraljevini Srbiji te ostalim Srbima. Tako Khuen u Hrvatskoj od Vlaha stvara srbsku naciju. (Prisjetiti se je uredbe nazvane **Statuta Valachorum** izdane u XVIII. st., u kojoj se daju povlastice Vlasima u Hrvatskoj, nikako Srbima!). Dalje, Khuen u Hrvatsku uvodi cirilicu i otvara srbske škole, ozakonjuje srpsku zastavu, osniva srbske štedionice, Srbima daje bolja službenička mjesta, Srbin postaje zamjenikom hrvatskoga bana te predsjednika Hrvatskoga državnoga sabora. Sve ovo na štetu hrvatskoga naroda. Ni u tome ni je sve. Khuen uztrajno radi na uvođenju srpskoga pravopisa i jezika u hrvatske škole te cito javni život. U tome je vidnu ulogu odigrao spomenuti Đ. Daničić kano urednik velikoga Akademijina rječnika. Njegov je 1. svezak - navedeno je - ugledao danje svjetlo 1880. Dakako, tiskan je fonolijskim pravopisom i srpskim imenskim oblicima. Dovedenac počeo posrbljivati hrvatski jezik i pravopis. Kada Khuen dode na vlast, imat će se na što osloniti.

Khuen je radio sustavno i bez žurbe. Kako bi stvar izpala temeljitim, Khuen pronalazi srednjoškolskoga profesora Tomislava Maretića, neka pripremi javnost za prihvaćanje Karadžićeva srpskoga pravopisa. Tako je 1889. Maretić izdao svoju **Istoriju hrvatskoga pravopisa**. Naravski, ni **istoriju**, kako je iz-

vorno grčki, niti pak domaću **poviest**, nego srpski oblik istoriju. Naslovom je uputio na sadržaj. Naveliko pripada morfonologiski pravopis, a fonolijski, tj. Karadžićev srpski kuje u zvezde. Kano da mu bi malo naslovljena knjiga pa je u više članaka nastavio zagovarat istu stvar, kako bi njome upoznao i one, što ne čitaju knjige. Marcel Kušar također te godine objavljuje djelo **Pravopis jezika hrvatskoga ili srpskoga**. U njemu predočuje pravila obaju pravopisa - fonolijskoga i morfonologiskoga.

Budući da je Khuen posjedovao vlast, mogao je po želji odabirati ljudi za ostvarenje svojih nakana, jer je istima bilo da položaji i većih plaća. S druge strane kano državni službenici bijahu i ovisni o njemu. Promicao ih, ako su dušu prodali vragu. Na pregovoru žalost, u nas je takvih uvek bilo i napretak. Khuenov oddjelni predstojnik dr. Stjepan Spevec, član Unionističke (mađaronske) stranke, dekan pravnoga fakulteta te rektor Sveučilišta u Zagrebu, 1889. sproveo je razpit (anketu) o budućemu pravopisu. Izvod unaprijed bi zajamčen. Khuenov se podrepnici odlučili za Karadžićev pravopis. Potvrđila se narodna izreka: **Veži konja, kdje ti gospodar kaže!**.

Khuen Tomislava Maretića, također vatrena pristaša svoje Unionističke stranke, 1886. postavlja za sveučilišnoga profesora. Kano unionistički zastupnik u Hrvatskome državnom saboru neumorno se zalaže za Karadžićev pravopis, u čemu će, naravski, i uspijeti. Unionistički i srbski zastupnici staju iza njega. Time su širom otvorena hrvatska vrata tuđinskomu pravopisu, s njime i srpskomu jeziku. S pomoću svojih podprebaša Khuen je izveo sve pripreme i stvorio duhovno ozračje, te se moglo prieći na djelo. Između nekoliko podobnih i sposobnih odlučio se za srednjoškolskoga profesora Ivana Broza. Dotičnik profesorovaše natzv. Kraljevskoj gimnaziji zagrebačkoj. Iste je godine određen za pisca budućega pravopisa. Očekivalo se, kako će dogotoviti posao u kratku roku, jer za predložak ima srpski pravopis. Međutim, na njegovo je izradbi radio 3 godine. Podatak kazuje dosta sam za sebe. Očito bijaše precienio svoje sposobnosti. Uz ovu evo jedna zanimljivost. Khuen je kroz prozor na Sveučilište ubacio Vjekoslava Klaića za profesora nacionalne povesti. Bi postavljen bez natječaja. Klaić bio izkrivio usta zagovarači Broza i njegov budući pravopis. Najavljuao ga uskoro, ali moraše čekati koju godinu. Tako se mnogi naši ulagivali poglavici odplaćujući mi time svoj dug. Khuen ih ni je cienio, ali ni je mogao bez ljudi ulizičkoga soja. Nakon 3 godine, 1892., konačno na danje svjetlo izlazi Brozov **Hrvatski pravopis**. O njegovo neznanstvenosti bit će više govora do konca ovoga članka. Na ovome mjestu velim, da je taj

pravopis, uz neznatnije izmjene, i sada u krijeosti u Republici Hrvatskoj. Nazdravlje nam budi!

Kada se pojавilo to 1. izdanje Karadžićeva srpskog pravopisa, na sva ga usta hvailili mađaroni i Srbi. Drugačije o njemu sudili ostali, kojima bi na srdcu hrvatstvo. Budući da je odmah uslužbenjen, to ga svatko moraće primjenjivati u javnoj upotrebi. Broza čekaše viši položaj, ali ga u tome prekinu smrt. U preostatu svoga života bijaše se latio izradbe Rječnika hrvatskoga jezika. Naravski, za predložak uzeo Karadžićev Srpski rječnik, ali ni je daleko stignuo. Nastavio ga njegov ujak Franjo Ilevković. Objavljen je 1901. njegov 1. svezak, uskoro izšao i drugi. Naslovjen je također **Rječnik hrvatskoga jezika**, a kano pisci navedeni su Broz i Ilevković. Ni Broz ni Ilevković ni su u nj unosili primjere iz hrvatske književnosti! Samo oni znaju, čijega je to jezika rječnik. Hrvatskoga svakako ni je. Za nj je Petar Skok napisao, da je to hrvatsko izdanje Karadžićeva Rječnika. Bit će, kako je ipak pretjerao.

Khuen je hodio do kraja. Maretić je morao odradivati svoj položaj sveučilišnoga profesora. Khuen od njega izkao slovnicu. Zna se kakvu. 1899. iz tiska izlazi njegova **Gramatika i stilistica hrvatskoga ili srpskoga jezika**. Veoma je obsežna, stoga se pobično imenuje velika Maretićeva Gramatika. Čitatelj uočuje u naslovu pridjevski gen. **hrvatskoga**, stoga s pravom očekuje, kako je u njoj zastupljen i hrvatski jezik. Ne, u njoj nema niti jednoga primjera iz hrvatske književnosti, svi su samo iz srpske! Unatoč tomu, ni je se sramio u naslov unesti prid. hrvatski. U tome išao izpred svojega poslodavatelja i gospodara Khuena. Kada je izdao svoj narod, kojemu barem po rođenju pripada, onda htjede biti izdajicom do kraja, kako doliči pravim izdajicama!

Uzgredice je dodati, da se Maretić bio priklonio k Beogradu nakon 1918. te pisao ekavski. Budući daje već bio iztrošen, njegove usluge ni je trebalo novi gospodar. Nije mu pomagalo ni to, što je glasno zastupao Brozov pravopis i davno prie napisao u korist Srba, "koji su prava naša braća, krv od naše krv, kost naše kosti." Kano jezikoslovcu ni je mu smetao novostvorenni naziv **srpsko-hrvatsko-slovenački jezik**. Nenaravno i smiešno, ali je od kralja, stoga se ne smije protiv ludosti, ako je s uvišena mjesta. Ne plaća svaki gospodar. Jednostavno izvisio.

Sbrojili se sve, što je Khuen ostvario, užtvrđiti je, kako je zatvorio krug. Kano najviše, stvorio je u Hrvatskoj srbsku naciju i njezine predstavnike uzdignuo iznad Hrvata, gospodarski ih veoma ojačao. U Hrvatsku uveo srpski jezik i pravopis, slovnicu i rječnik! Hrvate izveo na put posrbljenja. I sve to uz veliku podrštu i pomoć rođenih Hrvata.

PRIPOMENAK

S obzirom na potaknuto razpravu o hrvatskom pravopisu, koristim prigodu i sâm se oglasiti ovim priponenkom. Može se, naimje, učiniti kako u primjeni pravopisa u "Političkom zatvoreniku" postoje nejasnoće i nedosljednosti. Stoga skrećem pozornost čitateljima, da dio građe za list redovito uobće lektorski ne obradim, zbog vremenske stiežnjenošt, budući da se neki suradnici ne pridržavaju roka za slanje rukopisa, pa suradnja u jednomu dijelu redovito kasni.

Osim toga, Uredničtvu običava tiskati i dio već drugdje objavljene građe, a tu lektorski zahtjevi nisu dopušteni. Napokon, u literarnim tekstovima ne primjenjujemo inače rabljeni umjereni korienski pravopis, držeći da je pravo auktora izabrati pravopis, kojim će pisati.

Moleći cijenjeno čitateljstvo "Političkog zatvorenika" za razumjevanje i uvažavanje navedenih činjenica, s Vama je Vaš lektor

prof. Mario Bilić

ROĐENDANSKO ŠAMARANJE

Hrvatska je sedmu obljetnicu svoje državnosti proslavila i obilježila mnogim manifestacijama na državnom i lokalnim razinama. Svakako, najupečatljiviji je bio mimohod "Pobjednički bedem" na sam Dan Državnosti, kao smotra ljudskih i tehničkih potencijala Hrvatske vojske. Hrvatska vojska zalog je sigurnosti i opstojnosti hrvatske države na ovim uviјek nemirnim balkanskim prostorima i zato se svaki Hrvat osjeća ponosnim, zadovoljnim i sretnim kad vidi da je ona, u relativno kratkom vremenu, stasala u suvremenu, dobro organiziranu i tehnički opremljenu oružanu silu, koja je sigurno u mogućnosti zaštititi svoj narod i svoju Domovinu od bilo čijeg možebitnog nasrtaњa na njezin integritet. Uvjereni smo da Hrvatska više nikada ne će biti razvojačena i razoružana, tj. goloruka, kako to bijaše na početku ovog Domovinskog rata.

Unatoč zadovoljstvu, mnogi dobromamjeri i nedobronamjerni kritičari pitaju se samo koliko je to sve koštalo i je li nam ovaj mimohod uobiće i trebao s obzirom na sigurno visoke troškove, pogotovo u ovoj situaciji, u kojoj se Hrvatska nalazi, pred obnovom i povratkom prognanika. Da, dvojba je, svakako, opravданa. Naime, nema dvojbe da nam treba dobro organizirana, efikasna i tehnički opremljena vojska obrambenog karaktera i pod absolutno civilnim nadzorom predstavnicih, zakonodavnih i izvršnih tijela Republike Hrvatske. Neupitno je i da to puno košta i da sve to mi moramo i platiti. Samo, uviјek se postavlja pitanje, može li to stajati i manje novaca, a da bude isto tako efikasno. Trebal bi vidjeti, možda i može?

Slavljeničke trenutke hrvatskoj Vladi i državnom vodstvu ovih istih dana pomalo kvarile veliki pritisci SAD i EU, inzistirajući na striktnoj provedbi Daytonskog dogovora, povratku izbjeglih Srba i suradnji s Haškim sudom.

Daytonski dogovor nikad u cijelini nije zaživio niti on to može. Jedino dobro, koje je poluciо, jest prekid rata u BiH, tj. privremeni, prisilni mir. Sve ostalo je i bilo i ostalo nedorečeno, pa i provedbeno upitno. Vrijeme će pokazati da je to istina, makar se s tom istinom sada ne žele suočiti njegovi auktori. BiH je daleko od pravednog mira i zadovoljavajućeg vojnog i političkog rješenja. Ovaj prisilni mir i prestanak ubijanja samo je dobrodošao predaх za početak traženja novih i boljih rješenja. Što se tiče Dayton, Hrvatska u BiH ima samo jedan interes: da hrvatski narod, kao jedan od tri konstitutivna i državotvorna naroda, ima jednakopravan status s ostalima i taj će interes štititi, jer je to i njezino pravo i njezina obveza.

Haag. On je samo posljedica srbskog osvajačkog rata i zločina u njemu počinjenih. Naravski, nitko pametan ne će tvrditi da u sukobljenim stranama nije bilo zločina, osim kod srpskog agresora, i na drugim stranama. Ali, te zločine treba tek dokazati, za razliku od agresorskih, koji su evidentni i neusporedivo okrutniji i brojniji. Naime, agresorski zločini gotovo

Piše:

Slavko MEŠTROVIĆ

su masovnog (ne kolektivnog) karaktera za razliku od Muslimana i Hrvata, naroda koji su se branili. Ako je u toj obrani, bolje reći samoubrani, i bilo prekoračenja, zločina, onda se oni nikako ne mogu jednako valorizirati kao agresori, a sigurno nisu ni izdaleka brojni kao njegovi. Da se razumijemo: zločin je zločin. On se nikako ne da opravdati ni abolirati. Mi to ovime ni ne želimo učiniti, već iskreno žalimo ako ih je i s naše strane bilo. Ali, poučeni dosadašnjim izkustvima s međunarodnom zajednicom i njezinom čestom neprincipijelnošću, objektivno imamo razloga bojati se i sumnjati u pravednost suda u Haagu u pravednomu prosvđivanju političkih, vojnih, ratnih i ostalih okolnosti u ovomu ratu, pa tako i suđenjima i presudama akterima rata, posebice našim sunarodnjacima, Hrvatima. Naše streljne i sumnje u objektivnost Haaga podupire i činjenica da se nije krenulo od uzroka i uzročnika, od agresora koji se kao evidentni zločinci šeću pred očima te iste međunarodne javnosti i njezinih oružanih postrojbi (koje ih, dakle, mogu privesti!), a snažni se diplomatski pritisci, pa i ultimatumi, čine na one koji su se od njihovih zločina branili. Te naše sumnje i streljne podgrijava i dosadašnji tijek rada i istraga, koji se vode u Haagu, npr. u postupku protiv generala Tihomira Blaškića. Ne samo zato što su njegovo izručenje tražili, a on se sam prijavio, prije Miloševića, Karadžića, Mladića, i t.d., već radi toga što ga pritvorenoga drže već godinu dana tek skupljajući dokaze (ako ih uobiće i nađu) za njegovu krivnju, dok se oni, od kojih je trebalo početi, još uviјek šeću.

Sumnju i streljnu u pravičnost međunarodnoga suda odagnat ćemo onda kad se pred njim pojave uzročnici agresije, Milošević & co., jer je već prvi njihov zločin i pomisao da ideš nekoga porobiti i ubiti. Sve dok se to ne dogodi, hrvatska će Vlada biti na velikoj kušnji kako surađivati s međunarodnom zajednicom i sudom u Haagu, a ne pogriješiti ni u procjeni pravičnosti, možebitnom štićenju zlodjela s jedne strane, ili, pak, nepravdu koju bi napravila onima koje bi nepravedno izručila na prosudbu onima, koji ni do sada nisu baš uviјek bili pravični. Svakako, neće biti lako. Biti pravičan i prema sebi i prema drugima, a zaštititi svoje interese i interesu svojih ljudi pred onima, koji pravdi predpostavljaju političke interese onih, koji su ih zbog tih interesa i osnovali.

Treći razlog velike glavobolje hrvatskog vodstva u ovim svećarskim danima jesu veliki pritisci, pa i prijetnje međunarodne zajednice na usporeni povratak otislih i izbjeglih Srba.

Energična Madeleine Albright, samo nekoliko sati nakon proslave sedme obljetnice hrvatske državnosti, u Zagrebu, kaže: "Ako

Hrvatska želi da joj se otvore vrata Europe, najhitnije mora omogućiti povratak svih izbjeglica bez obzira na etničku pripadnost." Istoga dana u posjetu Hrvatskoj Kostajnici, u pratinji naših ministara Granica i Radića, te američkog veleposlanika Petera Galbraitha, posjetivši spaljenu kuću srbskog izbjeglice-povratnika, kaže: "Glasno i jasno vam kažem da ovo nisam očekivala. Gospodine ministre, šokirana sam ovim što ovdje vidim." Nema što, ozbiljna prijetnja s najozbiljnijeg mesta. Samo je pitanje je li u cijelini i na mjestu! Načelno, jest, jer nitko razuman ne može dovesti u pitanje ničije privatno vlasništvo i razpolaganje njime, u ovomu slučaju povratak otislih i izbjeglih Srba u njihove domove, koje su nakon njihove ili agresije njihovih voda nastanili prognani Hrvati. Ali, uz ovaj žestoki ukor, trebalo bi još reći i kako to ostvariti. Problem je, zapravo, u tomu što kuća i stanova nema dovoljno i za sve, jer ih je u Hrvatskoj uništено oko 143 tisuće, i, još važnije: uništavali su ih, to svi dobromamjerni znadu, Srbi. Daje bilo razuma, ne bi bilo ni rata koji su oni nametnuli, ni uništavanja, koje je posljedica tog rata. Ali, kad tada nije bilo razuma, trebalo bi ga biti barem sada. A, razum kaže da se baš sada i baš svi ne mogu vratiti svatko u svoje, jer puno od toga više ne postoji. Hrvatska je, uglavnom, sama podnijela sav teret nametnutog joj rata, pa i poslijeratnu obnovu. Do sada je popravila ili izgradila oko 60 tisuća kuća i stanova i platila oko 1,5 milijardi dolara samo za to, ali, nedostaje još oko 100 tisuća kuća i stanova, odnosno, oko 3 milijarde dolara za njihovu izgradnju i vremena da se izgrade. Nećemo sad biti zločesti pa reći: "Što ste ih rušili?", niti to da nismo ni na pomolu da dobijemo ratnu odštetu od Srbije, ali, ako moćna međunarodna zajednica imperativno zahtijeva povratak svih, a naglašeno Srba u njihove domove, onda bi trebala reći i kako to učiniti, u kojem realnom vremenu, kojim novcima i koliko bi novaca ona dala. Jer, nije realno, "unatoč svih naših propusta i pogrešaka, koje nitko ni ne niječe, očekivati od Hrvatske da na svojim plećima, uglavnom sama, podnese teret obrambenog rata da bi obstala, očuva socijalni i egzistencijalni mir i obnovu trećine porušene Domovine, i to odmah. To bi bilo isto kao da sad kažu: napravite na ledini potpuno nova dva velika grada npr. kao Split i Rijeku (koji zajedno nemaju toliko stanova i kuća koliko su Srbi srušili), sa pripadajućom infrastrukturom i potrebnim sadržajima. Razumnije od prijetnje, bilo bi napraviti razumnije i realnije planove povratka i obnove. Razumnije bi, također bilo, da Hrvatsku prime u međunarodnu zajednicu i sve njezine institucije, umjesto prijetnje da ju neće primiti, jer bi time ubrzali njezin gospodarski oporavak i zakočene demokratske procese. Razumnije na obostranu korist.

Tko i kako pljačka Hrvatsku

FINANCIJSKE "VJEŽBE"

Nezakonito bogaćenje na račun države i pojedinaca nije privilegija samo velikih gradova. I u manjim mjestima pojedinci, skloni brzom bogaćenju, u fazi takozvanog divljeg kapitalizma ili prvobitne akumulacije kapitala, koja, moramo priznati, u Hrvatskoj još nije u podpunosti nadiđena, nastoje što prije zgrnuti bogatstvo, ne birajući pri tom sredstva. Ovaj put o dva primjera iz dva mala primorska mjesta, Matulja i Crikvenice. U Matuljima, u blizini Opatije, rukovodstvo jednog građevinskog poduzeća, čiji je većinski vlasnik Njemac, uz tri naručena stambena objekta izgradilo je još jedan za sebe na račun djelatnika, kojima nisu isplaćivali plaće. Kad je to vlasnik doznao, već je bilo kasno jer je četvrti, nenaručeni objekt, izgrađen prvi i prepisan na nove vlasnike, odnosno njihovu djecu. U drugom slučaju vijećnici HSLS-a, vladajuće stranke u Crikvenici, dodijelili su svom stranačkom kolegi, također vijećniku, odnosno njegovom poduzeću, bez natječaja posao vrijedan 260 tisuća DEM, a za nastalu aferu obtužili su novinare.

U Matuljima zanimanje javnosti probudilo je malo građevinsko poduzeće "Istok" s pedesetak zaposlenih radnika, čiji je većinski vlasnik Gunter Schaub. Ovo je poduzeće, naime u mjestu Pobrima započelo svojedobno gradnju tri stambena objekta sa po šest stanova, ukupne površine 600 četvornih metara, namijenjenih iznajmljivanju turistima tijekom cijele godine. Gradnja ovih objekata doveća je u pitanje postojanje čitavog poduzeća. U međuvremenu, intervenirao je većinski vlasnik, razpustio rukovodstvo poduzeća i poduzeo mјere za njegovo ozdravljenje. U razgovoru za "Primorsko goranski Dnevnik" Gunter Schaub, vlasnik 53 posto dionica "Istoka", kazao je kako je za katastrofalno finansijsko stanje u svom poduzeću doznao tek dvije godine nakon što je postao njegov većinski vlasnik. Ljudi, koji su vodili poduzeće, kaže Schaub, radi osobnog koristoljublja zakidali su mene i djelatnike "Istoka" s pravim informacijama. Istina je da sam ulazio u objekte u Pobrimu i ne znajući financirao i još jedan - četvrti, kojeg su radnici gradili prvoga, ne sluteći da isti uobče nije u planu izgradnje. Za njega sam doznao tek kad me prilikom jednog od mojih posjeta do njega odvela skupina radnika. Budući da je riječ o objektu vezanom za niz kriminalnih radnji, ljudi koji su ga, takođe ilegalno gradili, o njemu i njegovoj administrativno-pravnoj valjanosti ne mogu još ništa reći. Znam da je riječ o objektu vrijednom milijun i dvjesti tisuća maraka i da je to dio novca radi kojeg radnici "Istoka" nisu dobivali plaće, koje su im ugovorom jamčene. Taj je objekt razlog radi kojeg se "Istok" trenutno nalazi u dugovima i radi kojeg sam pokrenuo pitanje zakonske valjanosti poslovanja ljudi, koji su u Matuljima rukovodili poduzećem. Držim da krivicu za čitavu stvar, osim ondašnjeg rukovodstva "Istoka", protiv kojeg je podnesena prijava državnom odvjetništvu, dijelom snosi i poduzeće "Opatija-projekt", zadužno za arhitektonski dio posla, te nadležni građevinski inspektor. Budući da je čitav slučaj vrlo zamršen, daljnji će istražni postupci, nadam se, dokazati i sukrivce i

Piše:**Mijat TOMIĆ**

oštećene strane cijele priče, kaže Gunter Schaub, prevareni vlasnik "Istoka".

Kako je došlo do gradnje objekta "X", koji nije bio predviđen za izgradnju? Gunter Schaub tvrdi da je kasno doznao za gradnju ovog objekta, te da je odmah sazvao radni sastanak s rukovodstvom "Istoka", kako bi razjasnio spornu situaciju.

Većinski vlasnik povjeravao je tada svom menadžmentu, čiji su mu članovi objasnili da je kuća zapravo vlasništvo jednog njihovog prijatelja Srbina, koji se pod svojim imenom nije usudio graditi objekt u Hrvatskoj. Stoga su, tobože oni, prepisali kuću na svoje ime, a u međuvremenu, kako je kasnije doznao Schaub, i na svoju djecu.

Gunter Schaub u gradnju objekata u Pobrima uložio je 2,7 milijuna maraka, a u izjavama za javnost tvrdi da je prijevarom i lažima osoba, koje su u njegovu ime i u ime poduzeća radile, izgubio veliki dio tog novca, a osim toga posao, koji je odavno trebao biti završen, dobio je rješenje o obustavi, te je morao pričekati rješavanje spornih dokumenata i konačnu legalizaciju. Unatoč tomu, Gunter Schaub odlučio je angažirati poduzeće "Opatija-invest" kako bi ispitalo fizičku i finansijsku gotovost objekata, te administrativno stanje. Nakon toga Schaub je odlučio nastaviti s poslom. Po prvi se put nalazim u situaciji da se moram kreditirati kako bih pokrio vrijednost investicije, koju sam već platio, nu, to sam učini zeleći poduzeće "Istok" staviti na poziciju koju zaslužuje, pri čemu najveću vrijednost imaju ljudi koje ono upošljava, budući je riječ o 40 obitelji pred kojima se osjećam odgovornim, kaže Schaub. Nakon razpuštanja rukovodstva "Istoka" većinski je vlasnik ovog poduzeća platio odmah sve zaostatke mirovinskog i invalidskog osiguranja djelatnika, koji nisu bili plaćeni na vrijeme. Osim toga, obećao je da će ubuduće svi djelatnici "Istoka" redovito primati plaće dok će djelatnici ograničenih sposobnosti u invalidske mirovine. Schaub je obećao i

proširenje proizvodnog programa, zapošljavanje novih radnika, te primjenu nove, suvremenije i ekološki ispravnije tehnologije.

Nakon ovog izrazito negativnog izkustva, kaže, bit će mnogo oprezniji prigodom sklapanja novih poslova. Ipak se nuda razrješenju situacije na pravedan i zakonit način, te vjeruje da će od "Istoka" učiniti uskoro suvremenu, stabilnu i naprednu tvrdku, poput one kakvu posjeduje u Njemačkoj.

U drugom crikveničkom slučaju zabilježenja zakona riječ je, također, o gradnji jednog stambenog objekta na lokaciji "Tončićevo". Posao izgradnje infrastrukture ovog objekta, vrijedan 260 tisuća DEM, crikveničko Gradsko vijeće, u kojem većinu čine liberali, dodijeljen je poduzeću, čiji je vlasnik također vijećnik Gradske vijeća i, pogotovo, liberal. Nu, pravi je problem što je ovaj posao dodijeljen bez natječaja u vrijeme kad je Uredba Vlade RH sa zakonskom snagom propisivala obvezno raspisivanje javnih natječaja za sve poslove, čija vrijednost prelazi 200 tisuća kuna. Slučaj je dospije u javnost pošto je vijećnik, u Crikvenici oporbenog HDZ-a, Davorin Ivančić, zatražio nadzor Ureda za reviziju i Financijske policije. U svom zahtjevu za revizijom i nadzorom Ivančić je kazao kako je posao dodijeljen trgovackom poduzeću "Amar", čiji je vlasnik gradski vijećnik, te dodao: "Pojedini su vijećnici uključeni u ovu, na nezakonit način, raspodjelu Proračuna, kao suradnici (kooperanti) navedenih trgovackih društava: projektanti, geodeti, nadzorni organi, isporučitelji materijala i izvođači radova..."

Nakon što je slučaj dospije u javnost, crikveničke gradske vlasti i vlasnik poduzeća "Amar" podnijeli su tužbe protiv novinara i nakladnika, koji su o tome pisali. Sudski postupci još nisu završeni, a nema niti povratnih informacija, koje bi govorile što su pronašli Državni ured za reviziju i Financijska policija. Opet su za sve krivi novinari jer, ako oni nešto ne odkriju, to se nije ni dogodilo.

PISMA IZ ISTRE

Ni lako biti Indijanac

Ste si provali kad zamisliti ča bi bilo, da su, na primjer, u Ameriki pobijedili Indijanci, a ne kauboji? Prvo, se ne bi zvala Amerika, a Indijanci se ne bi zvali Indijanci, jer tamo ni Indija. Drugo, danas ne bismo nosili traperice. A treće, ne bismo gledali western-filmove. Da su Indijanci pobijedili i snimali danas svoje filmove, lako si morete zamisliti ki bi u njima bili negativci a ki junaci. Kauboji, traperi, inšoma svi bijelci, bi bili obični banditi, pljačkaši, ubojice indijanskih ženah i diče. Takove bi bile i sve knjige ča bi hi pisali indijanski pisci. A najveći best-seler ud europskih pisci bi bila knjiga Pabla las Casasa "Izvješće o uništenju Indija", u kojoj je opisa kakove su sve strahote delali španjolski konkivistadori po Meksiku i Sridnjoj Ameriki. I nidan se ne bi falija z tin da su mu predci bili prvi naseljenici u Ameriki. Bi se lipo znalo da su prvi bijelci tamo bili krvoločni vojnici, koji su prez milosti masakrirali, na ražnju pekli domaće stanovništvo, isćući ud njih zlato. Da su prvi naseljenici bili zločinci osuđeni na progonstvo, a da njin ni žene nisu bile niš bolje.

Ma povijest je bila, kakova je bila. Indijanci su zgubili. Pak su hi u Sjevernoj Ameriki deboto zasvin zatrli, a u Južnoj su hi pobili okolo 50 milijuni. A povijest su pisali kauboji, farmeri, gaučosi i latinfundisti, po svojoj miri, po svojen gustu. A kad si pobjednik, moreš si dopustiti ča ćeš. I mirnu savjest.

Ja san stija dati samo niki uvod, pak san se zgubija na Divljen Zapadu. A kako se vidi, uti Zapad ni ni danas nanke malo pitomiji kad smo mi Hrvati u pitanju. Inšoma, san stija zapravo reći, da svi narodi moru postati Indijanci, ko zgube rat, zemlju, ime, budućnost. 'Jao pobijeđenima!' - su bili rekli još stari Rimljani. A mi smo imali pameti, hrabrosti i snage, pak zato danas nismo Indijanci. A to nan, izgleda, Divlji Zapad ne more nikako zabititi ni uprostiti. Bog!

Kome zvono zvoni

"O, finalmente!" - san reka svu kunte nat kad san u našem lokalnem listu pročita naslov: "Policija savladala autono-

Piše:

Blaž PILJUH

maše". E, da, ma to je bilo u Veneciji. Inšoma, da su tamo na trgu Sv. Marka, osam talijanskih, zapravo padanskih, IDS-ovci, škužajte, san stija reći autonomaši, zauzeli zvonik. Pak da hi je policija napro nadimila z suzavcen i hi zaprla u pržun. Svašta ljudima pade na pamet kad zgube izbore, van ja rečen. I sva sriča da su poli nas IDS-ovci ipak pobijedili, jer da nisu, forši bi hi bili puni zvonici. Inšoma, se more ipak reći, da je IDS-ovskoj većini u Istri udzvilonilo.

I kad san već počea o zvonicima, ste čuli da je Jeljcic posta pobožan? I da je postavila kamen temeljac za crikvu, koju su njigovi bili zrušili tamo još 1930-ega lita. Jer, da sad, kad je pa komunizam, Rusima triba nova religija. Ča ni to najbolji dokaz da se čovik vajk more kambijati, da nikad ni kasno. Zapravo, to je još bolje dokazala nika šjora Molly Maxsel iz Londona, koja je diplomirala na Kembridžu u svojen 103-čen litu.

Ja san počea skakati z teme na temu, kako uni Hašekov dobri vojak Švejk. A san zapravo stija reći da se na svitu svakakova čuda događaju. Čili svit slavi pobjedu nad fašizmom, ma bivši protivnici još ratuju. Ste čuli da Rusi hitaju iz zrakoplova krave na Japance? I da su njin potopili jedan ribarski brod. Kad znamo koliko su škode načinile "krmače", koje su Srbi hitali na nas, zamislite si samo ča more učiniti jena krava.

San počea o zvonicima, a finija z krvavim. Zaspravlje san danas nikako smotan. Zato je najbolje da koze nanke ne spominjen. Samo bin voljia znati ča je mali Kajin dela u Australiji. Forši pregovara o uvozu ovaca u Istru, nakon ča su ga na izborima koze razočarale. Ne bi bilo niš čudnega. Poli nas se konstituira nova, zapravo stara, lokalna vlast. A svakoj vlasti odgovara da okolo sebe ima...ovce. Toko liko za uvi put.

Ki je i ča je bija Viktor Car-Emin

Vero niš, van ja rečen. Piše tamo u enciklopediji da je bija učitelj po Istri, urednik listova "Mladi Istranin", "Mladi Hrvat" i

drugih, tajnik Društva sv. Ćirila i Metoda, društveno-politički radnik, borac za nacionalno oslobođenje i podizanje Istre, pišac romana, pripovijedki i tako dalje. Ma sve to mu ne valja nanke po pipe tabaka. Ni to ča je bija Istrijan, domaći čovik iz Kraja, poli Lovrana. Ne bi mu pomoglo ni da je zaspravlje bija car, jer ni bija partizan i ni bija komunista. A sada bi stili u Umagu dati njigovo ime jenoj školi. Koja se je do sada zvala "Marija i Lina". To bi, van ja rečen, bilo kako punja u oko. Di ste vi još vidili poli nas u Istri, nanke jedan spomenik, eli spomen-ploču prez crlene zvižde. I kako bi sad izgledalo da se vrže na školu tabela prez zvižde nikoga tamo Viktora Cara-Emina? Ki je bija nacionalista jer se je borja za nika nacionalna prava, nikih Hrvati u Istri. A forši je bija i usataša. A ni stvar u politiki, nego u estetiki. Kako bi, vržmo reći izgleda jedan buket crlenih karanfili, da u nj zatučete jenu modru eli žutu rožicu? Nikako! Zašto mijenjati ništo u sredini, u kojoj se ni niš promijenilo u zadnjih pedeset lit? Inšoma, svima koji to pokušavaju, triba glasno i jasno reći: "Dalje ruke ud zvižde!"

A ste čitali da i u Ameriki nikoji predlažu da triba mijenjati imena nikih lokaliteta i gradova, koji u svojem nazivu imaju izraz "skvo"? Da su niki Indijanci dokazali da "skvo" ne znači "Indijanka", eli "žena", nego samo jedan dio žene. Doduše, unř najvažniji. A koji se, da mi ne zamirite, rimuje z besidon "zvizza". A drugi jopet dokaživaju da to ni tako. I ko bude kako u vwesternima, če se ute dvi strane zgrabit, da će na sve kraje letiti perje. Zapravo, dlake. Kako će sve to u Ameriki finiti, ne znan. To je demokratska zemlja, pak će se pitanje pi..., škužajte, san stija reći "skvo", rješavati u Senatu. A u Hrvatskoj ni demokracije, jer se miša u unutrašnje stvari jene suverene regije. Koja ima i svoju prvu ambasadu u Brtonigli. Inšoma, nismo mi za Zapad, van ja rečen. Tamo se sve ubraća okolo šoldi i... "skvo", a poli nas okolo politike i ...zvižde.

BLEIBURŽKI MEMENTO

Sliku o zemlji kroz koju prolazi ili u koju dolazi, čovjek najprije i nerijedko, najbolje stječe dojmovima na graničnim prijelazima. A prijelaz hrvatsko-slovenske granice uvijek ostavlja gorko i mučno izkustvo. Zašto je taj prolaz kroz Sloveniju svaki put tako bezkrajno komplikiran, dug i mučan, veliki Bože? Ali, valjda i za to postoji objašnjenje?!

Da, jer zemlje su kao i ljudi: što su manje, imaju veće komplekse. Nu, prošli smo tu "sončnu stranu Alp"...! Pa preko Dravograda u Loibach. U Loibachu gužva; nema mjesta za silna prometala, žandarmerija nas upućuje s glavne ceste na mali uski, blatinjavi puteljak preko Bleiburžkog polja, a veliki "Neoplan" autobus "Čazmatransa" i to podnosi.

Dolazimo u već formiranoj kolonu od šezdesetak autobusa, iz svih krajeva Domovine, u Bleiburžko polje. Djevojke i momci na brzinu se presvlače u narodne nošnje, koje su odabранe iz svih pokrajina Lijepe naše. Momci i djevojke, članovi folklornog društva HSPD "Sljeme" iz Šestina uveličat će svetu misu i donijeti na oltar plodove zemlje, uma i srca, koji su za ovu priliku donešeni iz Domovine.

Stižemo sat i pol prije početka svete mise, na dio polja gdje se nalazi oltar i taj dio polja oko oltara je omeđen hrvatskom trobojnicom, jer tu će sjediti uzvanici i dio hodočasnika. Sunce nemilosrdno prži. Mnoštvo ljudi slijeva se sa svih strana. Svi hoće biti bliže oltaru. Mnogi su umorni. Mladići i djevojke sjede ili leže na travi, koja je dan ranije uredno pokošena. Mnogi nose zastave i transparente.

Ima i stranačkih. Pozdravljaju se, pjevaju, fotografiraju. Domovina u

Piše:

Petar S. UJEVIĆ

malom na tom djeliću hrvatske zemlje u staroj Austriji.

Muškarci, žene, djeca, mladići, djevojke, svih uzrasta, kamere, reflektori, televizijska ekipa, desetak svećenika, gospoda iz hrvatskog Sabora, dva visoka častnika Hrvatske vojske, pet-šest ljudi u crnim odo-

O, Božel! Bi li uobće došlo do silne tragedije, do Križnog puta, do ludila i do polustoljetnog mraka? Pokušavam odagnati misli. Ne uspijevam.

Počinje misa; točno je podne. Prekrasan govor akademika, gospodina Jelčića, prekidan više puta dugotraјnim pljeskom. Hvala Ti, gospodine Jelčiću. Nakon završetka svete mise, gospoda su položila

Kod Bleiburžkog spomenika

rama, odličje na nekim starijim muškarcima iz drugog svjetskog rata, miješaju se dijalekti iz svih krajeva Domovine.

Mnogo je ljudi iz inozemstva, neko i iz prekomorskih zemalja. Pričam s gospodinom Radovčićem iz televizijske ekipa; oni su došli dan ranije i sve priredili za izravni prijenos. Misa će putem satelita biti izravno prenošena u Domovinu. Pada mi na um misao o satelitskoj vezi s Domovinom. Da je onda u svibnju bila satelitska veza s Domovinom, sa svijetom...

vjence do spomenika svima onima koji su na bilo koji način bili žrtve stradanja. Društvo političkih zatvorenika predvođeno gospodrom Kajom Pereković, također je položilo svoj vjenac. Nakon polaganja vjenaca, srećem u množtvu mog starijeg školskog kolegu, jednog od svećenika, koji su služili svetu misu, velečasnog Vjenceslava Kujundžića, svojedobno isto proganjanog, kao uostalom i njegova braća, "Lav" i "Majstor". Srećem i jednu, meni dragu osobu. Posljednji smo se put sreli u Windsoru, u Ka-

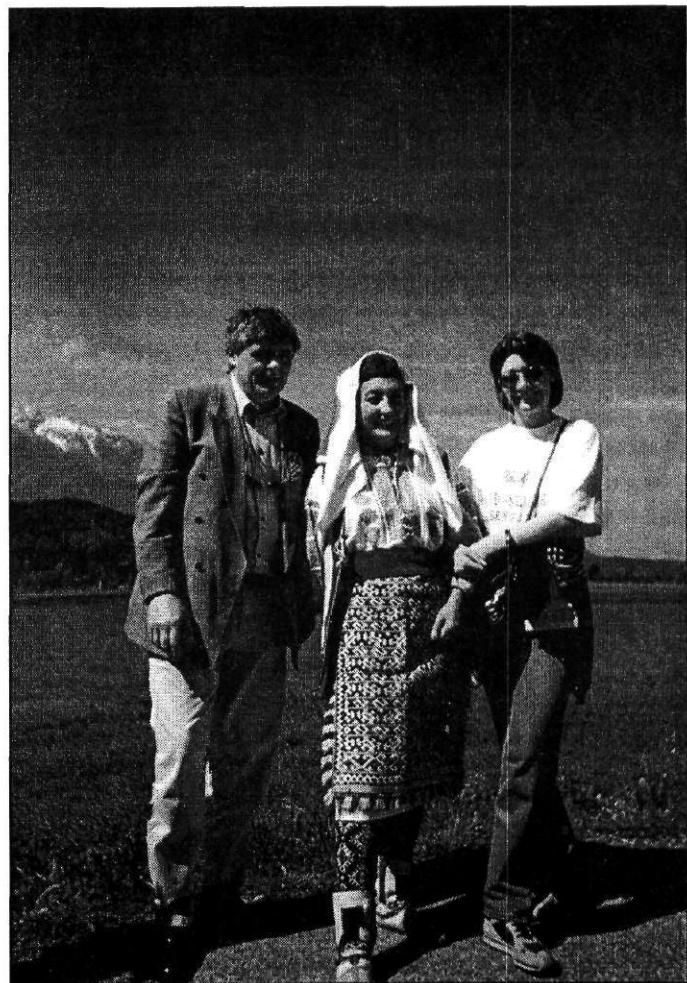
nadi, 1988. godine. Kaže: Vratio sam se u Hrvatsku, a vidim da se mnogi odpućuju u Kanadu. E, to ne razumijem! U Domovini radi na obnovi porušenih kuća u drniškom kraju. Pitam, kako je. Odmahuje rukom. Odlazi. Vrućina je neizdrživa. Pokušavamo se slikati uz spomenik bleiburžkim žrtvama, gužva je ogromna. Odustajemo i žurimo natrag do autobusa. To čemo obaviti već sljedećom prilikom.

Djevojke i momci žurno presvlače narodne nošnje, jer folklor Hrvatskog seljačkog pjevačkog društva "Sljeme" iz Šestina treba stići do mraka u Zagreb.

Izpraća nas vedrina neba, bijeli ponosni visovi Alpa i nježno zelenilo tek prokljalog žita u polju, gdje je jednom,

**W Jedna od usporednica (s Bleibur-
gom, op. prir.), na koju bih mo-
gao ukazati, bila bi vichyjevko-
francusko izručenje Židova Nijemcima. Ne
mogu se sada točno sjetiti o kojem je broju
Židova bila riječ, ali jedini je to događaj koji
koliko toliko sliči hrvatskoj tragediji. I tu
svakoj usporedbi dođe kraj! Bleiburška
tragedija se dogodila poslije rata, za
razliku od vichyjevko-francuskog
izručenja, koje je bilo uvjetovano okupira-
nošću i porazom od Nijemaca. Dalje,
bleiburška tragedija se dogodila usprkos
zapovijedima koje su govorile da se samo
dragovoljci mogu izručiti partizanima,
čime se potpuno nepotrebno dokazala 'po-
bjednička snaga' zapadnog saveza. Te čin-
jenice kazuju da je Bleiburg nešto što je u
svojoj biti bilo strašnije od svega što se
dogodilo u Drugom svjetskom ratu. Ili od
bilo čega što se dogodilo u povijesti.***

**(Grof Nikolai Tolstoy, u "NEDJELJNOM
VJESNIKU", br. 17802/LVIII, od 11. svibnja
1997. godine, str. 7.)**

U šestinskoj nošnji na Bleiburžkom polju

ne tako davno, i ovaj Hrvat spoznao koliko je bezkrajna ljepota slobodne i neovisne Domovine, ma gdje ona bila!

U daljini lepršaju trobojnica, na vrhu Alpe snijeg zapeo.

Doviđenja brate

Zeno

Austrijo stara.

Doviđenja polje

Teško polje

Domovine moje.

San prolazi Vinskim putem, Alpe guta zlato sunca

Strah oslobođen strašnog mača

Hita pruga Domovini

Nema smijeha

Nema plača

Opet stihovi padaju na dušu "...kao rosa na livadu..."

"...I kad nam muške uzmete živote,
grobovi naši borit će se s vama..."

Muk pritišće Austriju.

ANTIFAŠIZAM U SAVEZU S BOLJŠEVIZMOM NIJE ANTIFAŠIZAM

Govor akademika Dubravka Jelčića na komemoraciji u Bleiburgu, 11. svibnja 1997.

Hrvatska braćo i sestre!

Već više od pola stoljeća, svakoga svibnja mnogi Hrvati, barem u duhu i mislima, dolaze na ovo mjesto. Mislima i duhom bili smo ovdje i kad nam objektivno nije bilo moguće da budemo ovdje i stvarno. Osjećali smo, da je to naša obveza i naš dug ponajprije prema samima sebi. Jer na ovome mjestu, prije pedeset i dvije godine, pred licem cijelog svijeta, u režiji velikosrpstva maskiranog lažnim, komunističkim antifašizmom, uz asistenciju sila pobjednika zapadne demokracije, kao da se do kraja ispunila zla kob koja je stoljećima, od krbavske bitke i zrinsko-frankopanske tragedije, pratila legitimne težnje Hrvata, težnje da kao slobodan narod žive u svojoj slobodnoj državi. Događaj koji se tu zbio, na samom pragu mirnodobskog razdoblja poslijе Drugoga svjetskog rata, zauvijek je ugasio i posljednju nadu koja je tada još tinjala, nadu u pravednost novog poretka. Htjeli smo vjerovati da načelo o samoodređenju naroda, proklamirano u Atlantskoj povelji (1942) i Povelji Ujedinjenih naroda (1944), ne će pogaziti barem oni koji su to načelo ispisali na svoje zastave i proglašili svojim temeljnim političkim ciljem. A dogodilo se upravo to!

U drugom svjetskom ratu mali hrvatski narod doživio je najveću od svih nesreća koje se uopće mogu zamisliti. Nije bio samo politički podjarmljen nego i ugrožen u samoj svojoj nacionalnoj egzistenciji, i to još u vlastitoj svojoj domovini. U nj su se prenijele, u njegovu nacionalnom organizmu reflektirale i proradile sve ideološke i političke podjele, koje su razdirale i potresale tadašnju Europu, napose odnose među velikim silama, a očitovale su se u sudaru najprije između dva oblika totalitarizma, a zatim i njihovim pojedinačnim sukobima s

građanskim demokratizmom. Svi otpori i sva neprijateljstva, sve netrpeljivosti i sve mržnje između pojedinih naroda, ideologija i staleža, djelatni na političkoj karti tadašnje Europe, imali su analogni raspored i u odnosima među Hrvatima. Te mržnje dovele su do najveće kataklizme u povijesti, koja je Hrvatsku ganula u bezumije krvavoga građanskog rata. Hrvatska je postala minijaturna slika Europe, poprište kobnih događaja koji su doslovce potresali svijet. Primot, za razliku od drugih europskih naroda, Hrvate su nemili događaji zatekli kao neslobodni narod bez svoje vlastite države. U krvave ratno-političke vrtloge, koje sami nisu ni željeli ni izazvali, ušli su s nadom da će je iz tih vrtloga iznijeti, kao svoj davni cilj, bilo na jedan bilo na drugi način. Ali to se nije dogodilo! Jedni su, vojnički neporaženi, izgubili rat, drugi su, pobijedivši u ratu, izgubili mirnodobsku političku igru. Tih svibanjskih dana 1945. bilo je jasno, da je pred Hrvatskom novo razdoblje ropstva, da je neka nova tamnica i u njoj nova mičilišta. I doista: idućih 45 godina Hrvatska je proživiljavala svoju najtežu, najopasniju agoniju u povijesti.

Ovdje, na ovome mjestu, odigrao se prije pedeset i dvije godine prvi čin te doista povjesne drame hrvatskog naroda u Drugom svjetskom ratu. Povjesne u doslovnom i prenesenom smislu! Hrvati svih vjera, katolici i muslimani, pravoslavci i evangelici, koji su do kraja čvrsto i nepokolebljivo vjerovali u Hrvatsku, nisu služili nikakvoj ideologiji, ni crnoj (fašističkoj) ni crvenoj (komunističkoj) nego samo ideji hrvatske države. Vjerovali su u hrvatsku državu, žarom fanatične ljubavi, i u svibnju 1945., kad je ta vjera već postala objektivno posve iluzorna. Ne vidjeti taj zanos njihova

hrvatstva, ne osjećati razliku koju su oni osjećali između ideologije i države, znači biti politički daltonist. Je li moguće da su to bili zapadnoeuropski državnici tog vremena? Je li zaista moguće da oni to nisu vidjeli - ili je možda istina da oni to nisu htjeli vidjeti? Ne ćemo o tome nagađati; ali ostaje činjenica, da je taj visoki idealizam, kao što se tolikim hrvatskim naraštajima tijekom povijesti i prije događalo, uvjetovao njihovu sudbinu. Odovud su, razrušeni a da nisu bili poraženi, krenuli na teški i neizvjesni križni put, put poniženja i patnje, koji je mnoge od njih odveo i u mučeničku smrt. Smrt bez ikakvih dokaza o bilo kakvoj krivnji, smrt bez ikakva suđenja, bez svjedoka i bez ikakve mogućnosti obrane.

Hrvatska braćo i sestre!

Ne želimo stvarati mit. Želimo samo osvijestiti istinu. A upravo istine se i boje oni, koji danas ne priznaju zločine komunizma, zločine koji nisu manji od zločina fašizma. Upravo istine se i boje oni koji hoće da se danas, u slobodnoj Hrvatskoj, zabrane istraživanja i rasprave o temama koje im nisu po volji, a to je u prvom redu tema NDH, o kojoj bi se, kako oni zahtijevaju, smjelo i ubuduće govoriti samo ono što su oni i samo onako kako su o tome govorili punih 45 godina njihove vlasti i njihove ideološki dirigirane historiografije. Možda će njihov slijedeći zahtijev ići za tim da se zabrani kritički i negativno govoriti o komunističkoj Jugoslaviji. Time bi ovi naši preživjeli ostatci prošlosti postigli ono što zeče: nastavak njihove boljševičke prakse i njihove boljševičke osobne nedodirljivosti. Postigli bi, da se u našim svijestima, u kolektivnom pamećnju hrvatskog naroda, konzervira mračni duh njihova vremena. Takvima treba

odlučno raspršiti sve slične iluzije i otvoreno reći, upravo danas, ovdje, na Bleiburškom polju: Ne, gospodo iz onih vremena, u slobodnoj Hrvatskoj, u demokratskoj Republici Hrvatskoj, ništa nije zabranjeno i ništa ne će biti zabranjeno kad se radi o traženju istine, kako god bolno to traženje bilo. Hrvatski narod je zaslužio da o svemu zna punu istinu, kakva god ona bila. Hrvati su zreo narod, svijestan svoje moralne odgovornosti, oni nikada nisu - kao narod - slavili zločin čiji god on bio! Hrvatska svijest nije mitomanska, ona se nikada nije ni hranila ni održavala mitovima. To smo dužni istaći i u ovom trenutku. Bleiburg nije mit, zato i jesmo ovdje i danas, kao što smo bili i tolikih godina ranije. Bleiburg je istina, o kojoj su vjerdostojno svjedočile tisuće onih, koji su tu istinu proživjeli i preživjeli. Većini preživjelih, poslije, ni pristrani komunistički sudovi nisu mogli dokazati bilo kakvu krivnju, a pogotovo takvu koja bi opravdala smrtnu kaznu; i već ta činjenica, sama po sebi, opravdava zaključak, da su bleiburške žrtve u najviše slučajeva bili nedužni ljudi, ljudi kojima je sva krivnja bila u tome, što su bili Hrvati i što su bili protivnici komunizma. Njihova smrt nije dakle bila čin pravde nego čin bezumne mržnje i sramotne osvete nečasnog pobjednika nad razoružanim neprijateljem.

Nitko ne poriče, da je nevinih žrtava bilo i na drugoj strani, i mi se s osjećajem tuge klanjam i njima. Ali ta činjenica ne daje nikome pravo da osporava nevine žrtve Hrvata antikomunističke orientacije, a još manje, da ih, krvotvoreći povjesnu istinu, klevetnički naziva fašistima. Svi objektivni svjedoci onoga vremena i svi nepristrani istraživači arhivske građe složno potvrđuju, da u Hrvatskoj, i pored pojedinaca koji su zagovarali fašističku ideologiju, pojedinaca kakvih je bilo u svim zemljama, fašizam kao svjetonazor nije uhvatio korijen u hrvatskom narodu. U Hrvatskoj je čak bila zabranjena i raspuštena, već prvih dana NDH, Hrvatska nacional-socijalistička stranka, jedina koja je svoj program temeljila na fašističkim premissama. Da bi se razumjelo tadašnje duhovno stanje u Hrvatskoj,

valja se zapitati: kome su se mogli prikloniti Hrvati, koji nisu bili za fašizam, ali ni za komunizam? Kome, kad su znali da bi se priklanjanjem komunističkom oružanom ustanku svrstali, i protiv svoje volje, među lenjinističko-staljinističke borce za revolucionarne ciljeve boljševičke diktature, a time i među protivnike već i same ideje o hrvatskoj državi. Nije trebalo dugo čekati da bi se potvrdila vidovitost njihova predviđanja. Ulazeći u hrvatsku vojsku, vjerovali su da stvaraju mogućnost demokratske preobrazbe

Hrvata i na slobodnu, suverenu Republiku Hrvatsku, koja je djelo cijelog hrvatskog naroda, inspirirana idealizmom i hrvatskom svješću svih koji su taj idealizam i tu svijest prenijeli, čiste i uzvišene, kroz vihore Drugoga svjetskog rata.

Hrvatska braća i sestre!

Želio bih da ta misao i ta poruka obilježi našu današnju komemoraciju na ovom povijesnom mjestu. Želio bih da je čuju i prihvate naročito oni politički smutljivci, lažni humanisti i

hrvatske države u budućnosti. U svim odorama hrvatskih vojnika, jednako kao i među građanskim osobama, s kojima su se oni 15. svibnja 1945. našli zajedno, stješnjeni u ovoj dolini kao u mišolovci, bilo je istinskih antifašista barem toliko, koliko i među njihovim progoniteljima, pa i boljih antifašista od onih koji su se proglašili antifašistima, a u praksi su se ponašali kao pravi fašisti, ili još gore od njih. Ponovit ću, i to radi onih koji obično prečuju kad nešto ne odgovara njihovim političkim projekcijama: Ne bismo bili pravedni, niti bismo bili povjesno vjerodostojni, kad ne bismo odmah rekli, da je i na komunističkoj strani bilo istinskih antifašista, koji nisu odobravali fašističke metode svojih drugova. Upravo ta istina i jest osnova na kojoj moramo izgraditi budućnost Hrvatske. Jedino na toj osnovi možemo osigurati, da više nikad Hrvat ne digne ruku na

demokrate širom bijelog svijeta, koji još uvijek nazivaju fašističkom hrvatsku vojsku NDH, a time i bleiburške mučenike, u čemu ih zdušno podgrjavaju pojedinci u Hrvatskoj. Umjesto da prime ruku pomirnicu, koju su im pružile njihove žrtve i priznaju svoj dio krivnje za nesreću hrvatske domovine, oni ni danas nemaju moralne snage da otvoreno pogledaju u oči sami sebe, nego i dalje šire netrepeljivost i mržnju prema svima koji ne misle kao oni. I jedni i drugi vjerojatno znaju da nije istina to što tvrde, ali oni to tvrde jer nikako drukčije ne mogu opravdati svoje tadašnje postupke i prikriti vlastitu krivnju. Bilo bi najzad vrijeme, da se s lica i jednih i drugih skinu maske demokracije i antifašizma. Oni koji su 1924. odbijali razgovore sa Stjepanom Radićem, najdemokratske izabranim predstavnikom i vođom hrvatskog naroda, jednim od prvih ideologa mirovorstva u

europskoj politici, oni koji su za nj imali jedan jedini savjet, da pođe u beogradsku skupštinu i koji su ga tim savjetom izravno poslali u smrti, oni koji su potom ne samo sovjetske, staljinističke, nego i jugokomunističke zlikovce i krvnike prihvatali i pomagali kao svoje saveznike, pa su čak i omogućili mnoge njihove zločine, među njima i ovaj bleiburški, ti politički krugovi nemaju vjerodostojnu demokratsku legitimaciju, zato ni moralnog prava da hrvatske vojниke nazivaju fašistima i da nam danas dijele lekcije o demokraciji i antifašizmu. Antifašizam u savezništvu s boljevizmom prestao je biti antifašizam: upravo ovdje, u Bleiburgu, prije pedeset i dvije godine, to se potvrdilo njihovim zajedničkim nedjeljom. Neka se ta gospoda okane umišljene sigurnosti, da hrvatsku povijest poznaju bolje od nas, neka se odreknu navike da o hrvatskoj prošlosti govore i hrvatsku sudbinu kroje po svojim sebičnim političkim ciljevima, pri čemu ih, kako bi se to hrvatskom poslovicom reklo, žulja i trun u našem oku, dok u svome ni brvno ne osjećaju. Neka prestanu raspirivati staru i sijati novu mržnju među Hrvatima, pozivajući se na časne grobove hrvatskih mučenika; neka prestanu u svojim političkim igrama manipulirati nevinim hrvatskim žrtvama i jedne i druge strane! One im to sigurno ne bi odobrile! Jest, Hrvatska je u Drugom svjetskom ratu doživjela najveću od svih nesreća koje su mogle zadesiti jedan narod, jer je uz žrtvu fašizma, na oltar domovine pridonijela i žrtve komunizma i žrtve antikomunizma. Svakog svibnja ona se zato klanja svima svojim nevinim žrtvama, sve ih pamti i sve časti odanošću i zahvalnošću, koju su i zaslužile svojim idealizmom, nesebičnom žrtvom i mučeničkom smrću.

"Hrvati su u partizanima mislili da se bore protiv fašizma, a Srbi su znali da se bore protiv Hrvata." Ta duhovita doskočica jednog razočaranog hrvatskoga partizana pogoda bit našeg problema i objašnjava osnovni nesporazum koji je na hrvatskom tlu doveo do brkanja pojmove. Ta je domišljata rečenica sva istina o našem građanskom ratu 1941-1945., istina koju je jedan od prvaka jugokomunističkog vodstva potvrdio ciničnom, ali, valja priznati, rijetko iskrenom izjavom, da su zarobljeni hrvatski vojnici, u Bleiburgu morali umrijeti kako bi Jugoslavija živjela.

Kad bi to bilo tako, i da je bilo tako, njihova bi tragedija bila potpuna, jer bi njihova žrtva bila povjesno besmislena. Srećom, to nije tako, niti je bilo tako, jer su oni, hrvatski vojnici zarobljeni u Bleiburgu, svojom smrću upravo Jugoslaviju optužili i osudili na propast. Jugoslavija je propala, propala baš zato jer je svoje postojanje gradila na zločinu. Na zločinu se ne može temeljiti ništa vrijedno, ništa uzvišeno, ništa trajno. Dokazala je to i proteklih godina zločinačka agresija četničko-komunističkog velikosrpstva na Hrvatsku, dokazala je to stvarnost našega Domovinskog rata, iz kojeg je izašla slobodna, neovisna, suverena država Hrvatska. Bleiburške žrtve ugradile su svoje živote u temelje te Hrvatske, a ne u temelje srbokomunističke Jugoslavije; zato je Jugoslavija zauvijek naša prošlost, a Hrvatska naša probuđena, živa i vječna stvarnost.

(Preneseno iz "Hrvatskog slova")

Mario Bilić

Ratni raspored

tobelčari u prvom redu
za njima laki pješaci
potom kopljanci
iza njih laka konjica
pa teški oklopnići

iza njih slijedi zbor časnika
pa šator vojskovođe

podalje zatim kuhinja
pa ranari
pa pljačkaši živih
i mrtvih

potom gavrani
po njima strvinari
zatim risovi
kosti i
uspomene

iza njih pjesma

pa tobolčari...

I Z P R A V C I

Na zahtjev čitatelja, pripominjemo da je na jezičnom zemljovidu Europe, objavljenom u travanjskom broju, brojem 18 označen hrvatski, brojem 20 slovenski, brojem 24 srbski, brojem 49 madžarski, brojem 42 talijanski, brojem 19 slovački, brojem 45 rumunjski, brojem 8 albanski, a brojem 21 makedonski jezik.

I u svibanjskom se broju podkralo nekoliko propusta. Na korici je objavljena slika **Kristijana Krekovića** "Majka Hrvata tuguje i plače". U tekstu **Mate Marčinka** umjesto "Nedjeljka Luetić-Tijan", pisarskom je pogreškom otisnuto "Luetić-Fijan". Kao auktorica teksta na str. 24. krivo je označena Verica Ožić-Veliki, jer treba stajati: **Verica Ožić-Veliki**. Također je nepotrebno umjesto "Đerek", u tekstu **Vladislava Perića**, izpisano "Djerek".

Na prigovor, da je pogrešno pisati "partizanski častnik", priobčujemo kako umjesto tuđice "oficir" rabimo hrvatsku riječ "častnik". Time ne kanimo uztvrditi kako su partizanski častnici bili častni ljudi, iako je, nesumnjivo, i među njima takvih bilo. Čuvajmo se nepotrebnih uobčavanja, jer ona samo podkoparaju našu uvjerljivost..

KOLIKO PUTA BLEIBURG? (ILI: VLADAJ, BRITANIJO!)

Iako mu je nametnuta uloga gubitnika (već time što je odlučio potražiti pravdu i za poražene), grofu Nikolaiu Tolstoyu Hrvati će ostati vječnim dužnicima. Makar nitko ne uzeo ozbiljno njegov prijedlog, izrečen u razgovoru za "Vjesnik", br. 17802/LVIII. od 11. svibnja 1997., da Hrvatska od nove laburističke vlade zatraži britansku izpriku zbog zločina kod Bleiburga, Tolstoy pripada uzkomu krugu onih, koji imaju dovoljno hrabrosti velikim, "demokratskim" silama u lice kazati da su odgovorne za stravične ratne zločine.

Zločin, počinjen na Bleiburgu, predstavlja je zapravo normalni plod jedne imperijalističke i

Preneseno iz "Vjesnika"

Grof Nikolai Tolstoy

do cinizma sebične politike. U tomu ga se svjetlu moglo očekivati, a što je možda i gore, on nije okončan izručenjem hrvatske vojske i građanstva na milost i nemilost obijestnim partizanima 1945. godine. On se nastavio još desetljećima, a u nekim aspektima traje i danas.

U Cvićevu "Tjedniku", br. 12/1 od 16. svibnja 1997. Ahmed Burić pripovijeda o međunarodnom znanstvenom skupu o Bosni i Bošnjacima, koji je održan nekoliko dana ranije u Sarajevu, pod pokroviteljstvom Alije Izetbegovića (kojega, uzgred budi rečeno, "Tjednik", eto, ne titulira predsjedničkim naslovom). Na tom je skupu poznati oxfordski povjesnik i pisac na više jezika prevedene "Povijesti Bosne", Noel Malcolm, obznanio postojanje vrlo tendenciozno pripravljena priručnika, koji je svaki britanski vojnik dobio prije polazka u BiH.

Dok Malcolm razpravlja o Bosni i kaže kako se u tomu priručniku Bosna naziva podijeljenom zemljom već od 15. stoljeća, a Bošnjaci se kao narod spominju tek u 20. stoljeću, i to kao

saveznici ustaša, u tjedniku "Hrvatski obzor", br. 110/111. od 17. svibnja 1997. godine, londonski se dopisnik tog lista, Željko Toth, pod naslovom: "**SRBI SU SAVEZNICI, SVI OSTALI DIVLJACI**", također pozabavio istim priručnikom, baveći se više Hrvatskom i Hrvatima.

Riječ je o tekstu, piše Toth, koji obrađuje dragocjeni i strogo tajni dokument u obliku knjižice s oznakom "**DGD&D/18/34/59**", koju je sastavio Glavni stožer britanske vojske. U knjižici su navedeni naputci britanskim vojnicima, koji sudjeluju u "Operaciji odlučnost" u Bosni i Hercegovini.

Uz niz krajnje neobičnih političkih, zemljopisnih i narodnosnih ocjena, prema kojima područje "bivše Jugoslavije" nastavaju "Jugoslaveni", a "Dinara se proteže prema jugu sve do Srbije", dok je slovenski vrh Triglav "najviši vrh Jugoslavije", valja uočiti konstataciju da Srbi žive većinom u Srbiji, "ali u velikom broju također u Bosni i Hercegovini", dok su Hrvati malobrojniji, žive u Hrvatskoj, "a neki i u Bosni i Hercegovini."

Osim u Republici Hrvatskoj i "nekih" u BiH, Hrvata drugdje nema. Ni u Bačkoj, ni u Srijemu, ni u Boki, ni na Kosovu.

Možda su najzanimljivija, piše g. Toth, rasištička tumačenja povijesti. Britanski stručnjaci pišu:

"Karakter i shvaćanja bivših Jugoslavena oblikovani su njihovom nasilnom povješću. Njihovo se ponašanje vrlo razlikuje od zapadnih društava u ostalom dijelu Europe. Konceptacija kao što je - prije smrt nego beščaće, i sveta dužnost osvete nad onima koji nekoga uvrijede, njegovu obitelj ili domovinu, snažno utječe na zlobu i mržnju iz davne prošlosti, koji se stalno potiču..."

Hrvati su, kaže se u svega dva i pol redka, "katolici koji su gotovo dva stoljeća bili pod turском vlašću da bi zatim postali dijelom austrijskog imperija".

Dok se mahom protestantskoj publici iztiče katoličanstvo kao ključna odrednica hrvatskoga nacionalnog identiteta, u pet puta duljem tekstu o Srbima, kaže se kako su Srbi stalno ratovali protiv Turaka i kako su, unatoč okupaciji zemlje u prvom svjetskom ratu, "Srbi pokazali veliko vojno junastro i još impresivnu sposobnost da podnesu žrtve."

U knjižici se nastavlja:

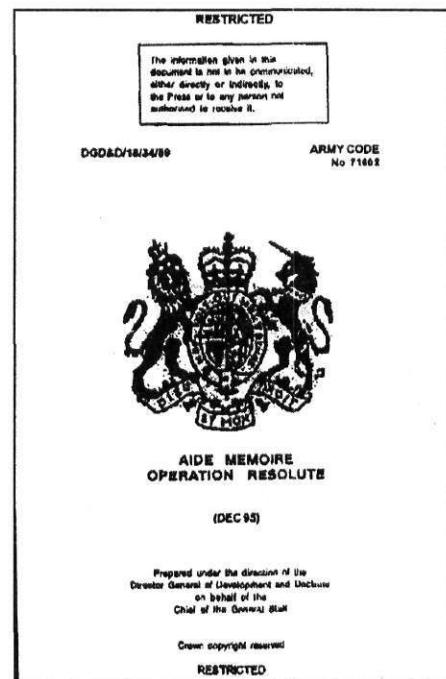
"Sadašnja gorčina između Srba, Hrvata i Slovenaca većinom proizlazi iz toga što su Hrvati i Slovenci podržavali invaziju Sila Osovina i Hitlerov novi poredak. Povrh partizanskog rata protiv Sila Osovina, istodobno se odigrao i građanski rat između Hrvata - ustaša i Muslimana - pomagača Osovine na jednoj strani, protiv Titovih komunističkih partizana s druge strane i srpskih monarhističkih nacionalista, četnika, u sredini."

"...U partizanskom i u građanskom ratu poginulo je 1.800.000 Jugoslavena, uključujući 400.000 Srba, masakriranih u etničkim čišćenjima u Hrvatskoj..."

Onaj, koji pročita ove naputke, nužno će, je li, zaključiti sljedeće:

Prvo, treba prihvati ove srpsko-britanske tvrdnje i posuti se pepelom.

Drugo, sve hrvatske (makedonske, crnogorske) žrtve borbe protiv velikosrpske tiranije, počev od 1. prosinca 1918. godine, treba proglašiti izrodima, fantastima i neprijateljima ideologije bratstva i jedinstva naših naroda i narodnosti.

Treće, smaknuće Stjepana Radića i drugova, Marka Hranilovića i drugova, Milana Šufflaya i Stjepana Javora, treba proglašiti vršenjem pravde u ime Njegova Jugoslavenskoga Božanstva, kako bi postalo jasno da je hrvatska retorija nakon 1941. nemotivirana, pa predstavlja izravni posljedak urođene hrvatske genocidnosti.

Četvrto, znameniti članak Bruna Bušića o žrtvama drugoga svjetskog rata treba proglašiti diverzijom protiv Republike Hrvatske.

Peto, Franju Tuđmanu treba proglašiti zločinačkim revizionistom i izvesti pred sud, jer se drznuo uztvrditi kako službeni jugoslavenski podatci o žrtvama rata nisu pouzdani, te se - na način svojstven samo petokolonašima i sljedbenicima fašizma - usudio dometnuti kako NDH nije bila samo zločin, nego i izraz povijesne težnje hrvatskog naroda da ostvari vlastitu neodvisnu državu.

Nakon toga preostaje nam samo posljednje, šesto: zamoliti da nas vrate u Jugoslaviju.

T. J.

DOGODINE NAD JAZOVKOM?

Stoljećima se Židovi pozdravljaju riječima: "Dogodine u Jeruzalemu!". Na taj su način održavali vatu vjere u svoju konačnu pobjedu, u povratak u Jeruzalem, na temelje Salomonova hrama. Hrvati desetljećima duhovnu hrana crpe iz hodočašća u Bleiburg, mali austrijski gradić, nedaleko od slovenske granice. Tamo je u svibnju 1945. počeo posljednji čin tragedije, koju grof Nikolai Tolstoy naziva najstrašnjim, najbezumnijim događajem u povijesti čovječanstva.

Nikad Bleiburg neće biti izbrisani iz kolektivne svijesti hrvatskoga naroda, nikad se ne će ugasiti želja za hodočašćem k spomeniku među borovima. Nu, ipak sve se

Nad ždrijelom Jazovke

češće spominje zamisao, koju bi tkogod uzkogrudan mogao nazvati i heretičnom, a koja, čini se, nije posve promašena.

Bleiburg je prva postaja hrvatskoga križnog puta. Ostale su postaje razasute po Sloveniji, Hrvatskoj, Vojvodini, Srbiji, pa čak i Makedoniji. U nemogućnosti obilaska svih tih stratišta, nije li ipak najnaravnije hodočašća (uz Bleiburg) usmjeriti na neko u našoj domovini, u Maceljsku šumu ili na Jazovku?

I tamo možemo na jednak način odati počast našim mrtvima, i tamo se možemo moliti za njihov vječni mir i obstanak slobodne, demokratske hrvatske države. A bliže nam je (ta, svaku smo godinu sve stariji). I, nije bogohulno reći, jeftinije je (ta, zašto ostavljati hrvatski novac u Sloveniji i Austriji). A Žumberak je toliko lijep, da će promišljanje o pomoru nedužnih hrvatskih žrtava u toj istoj ljepoti prije više od pola stoljeća, na nas ostaviti možda i dublji dojam...

Napokon, možda bismo u molitvi nad Jazovkom prije ugledali i biskupski šešir, negoli na bleiburžkom polju (jer, kad prekoravamo duhovne oce, što nam ne daju podporu kakvu mi mislimo da trebamo, ne znači da smo odpadnici od Crkve). Razmislimo stoga. I vidimo se, dogodine, nad Jazovkom!

T.J.

Mnijenja i razsudbe

ZEMLJOVID NDH JE LAŽAN I ŠTETAN ZA HRVATSKU!

Na koricom travanjskoga broja "Političkog zatvorenika" objavljen je navodni zemljovid Nezavisne Države Hrvatske. Kažem navodni, jer je na tom zemljovidu prikazano kako NDH obuhvaća ne samo BiH i Srijem, nego i Međimurje, čitavu Dalmaciju, Boku Kotorsku i Istru.

Toga nikada u povijesti nije bilo, a još su manje sva ta područja i faktično spadala pod vlast Zagreba. Zato se pitam, zašto ste naručili izradu i objavlivanje jednoga lažnog zemljovida? S obzirom na to, kao i s obzirom na intonaciju još nekih tekstova, uvjeren sam da "Politički zatvorenik" postaje desno orijentirani list.

Zbog toga sam duboko razočaran, te sam prisiljen priupitati Vas, ne mislite li da time nanosite štetu hrvatskoj državi?

T. D. (podaci poznati uredništvu)

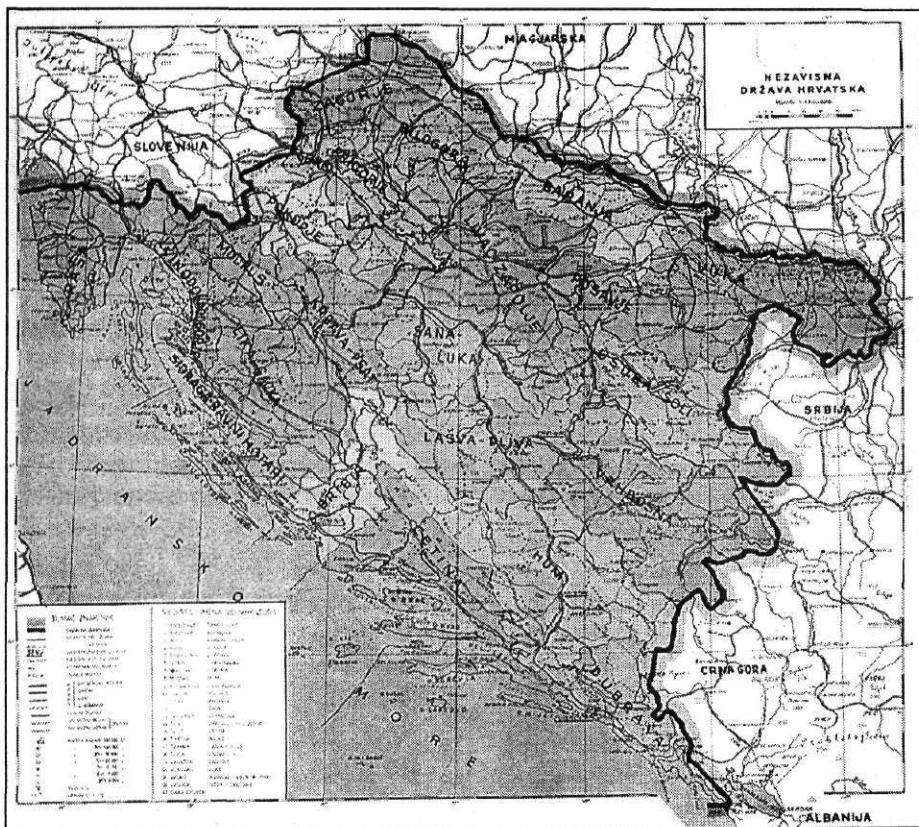
RAZLIKUJTE LONČIĆE I POKLOPČIĆE

Zahvaljujući našem čitatelju, koji nas je vjerojatno dobrohotno upozorio na moguću zlonamjernu prosudbu konцепcije našeg lista, dužni smo upozoriti na niz neistina, koje su najčešće poslijedkom neznanja, te skrenuti pozornost na nekoliko krupnih istina.

Prvo, zemljovid Nezavisne Države Hrvatske, objavljen na posljednjoj stranici travanjskoga broja "Političkog zatvorenika", nije nikakav "navodni", nego autentični zemljovid, objavljen u Zagrebu, početkom 1944. godine.

Drugo, državni je poglavac NDH, odmah po padu Italije u rujnu 1943., Državnopravnom izjavom razkinuo Rimske ugovore i hrvatskoj državi pripojio dotad odtrgnuta područja: dio Dalmacije, Boku Kotorsku i Istru. Ako bismo htjeli biti precizniji, ta je izjava objelodanjena četiri dana prije slične odluke NOO za Istru. Pavelićev je korak Njemačka, kao tada najvažniji hrvatski "saveznik", priznala, ustmenom izjavom svoga državnog poglavara, lako priznanje nema konstitutivan, nego deklaratoran učinak, vrijedno je dometnuti kako se nije moglo očekivati priznanje novih činjenica od onih sila, koje nikad nisu priznale ni prihvatile hrvatsku državu, kao što su Velika Britanija, SAD ili SSSR. Nije se mogla očekivati ni podrška kraljevske jugoslavenske vlade, ali je dobro znati da su se baš na protegnuće NDH na Istru itd. pozivale jugoslavenske komunističke vlasti u poratnim pregovorima o razgraničenju s Italijom.

Treće, istina je da su neka od tih područja faktično ostala pod vlašću njemačkih posadnih postrojbi u tzv. Operativnom

području Jadranskoga primorja, što je posljedica savezničke invazije u Italiji, kao i oslobođenja Mussolinija, odnosno uzpostave Talijanske Socijalne Republike. Mussolinijeva je republikanska država pokušala obeskrnjepiti Pavelićev raskid Rimskih ugovora, ali u tomu nije uzpjela. Jednostavno zato, što Mussolini u jesen 1943. nije bio tako jak, kao što je bio u proljeće 1941. godine. Nu, također nemojte zaboraviti, da se ni tada nije mogao pozvati na kakav raniji, predratni Pavelićev pristanak na odstupanje dijela primorske Hrvatske.

Četvrto, obćenito govoreći, nemojte se držati dobro upućenim, ako o postanku Rimskih ugovora sudite na temelju jugoslavenskih komunističkih i neokomunističkih pamfleta. Rimske ugovore nije moguće shvatiti (nemojte nam podmetnuti da smo kazali: opravdati), ako se ne zna povijest hrvatsko-talijanskih i srbsko-talijanskih odnosa, te ako se u obzir ne uzmu njemačko-talijanske pogodbe, stanje na sjevenoafričkom i albansko-grčkomu ratištu u proljeće 1941. godine, talijanska diplomatsko-politička nadmoć, silan nesrazmjer vojničkih i gospodarskih snaga, kao i niz unutarnjih čimbenika (pasivnost dr. Mačeka i središnjeg dijela HSS-a, izvan odpor Srba, oličen u predratnoj akciji "Srbi na okup", petokolonaškoj dje-

latnosti u travanjskom ratu, te svibanjskoj predstavci Nike Novakovića-Longa talijanskoj vladi, kao i nepouzdano držanje komunista iz Hrvatske).

Peto, ma u što Vas uvjerali Viktor Novak, Bogdan Krizman i piskarala stasala pod njihovim šeširom, morate znati da vlasti NDH nikad nisu pristale na madžarsku okupaciju i kasniju aneksiju Međimurja. Naprotiv, službeni je Zagreb na razne načine kušao Međimurje i stvarno i pravno vratiti matici domovini.

Šesto, izvan faktične vlasti hrvatske države godinama je bilo, recimo, i hrvatsko Podunavlje. Znači li to da je time prestalo biti hrvatsko?

Sedmo, tvrditi da je "**Politički zatvorenik**" desno orientirano glasilo, znači ne imati čak ni sasvim površne predočbe o značenju pojma "politička desnica". Desnica nije ono što su jugoslavenski (i ne samo jugoslavenski) komunisti zvali desnicom, a ako se o tomu hoćete bolje obavijestiti, konzultirajte bar neku od desetaka politoloških razprava, koje razčlanjuju i ideologiju političke desnice. I malo upućeniji čitatelj znat će da u našemu listu nije objavljen niti jedan članak, koji bi se čak i nategnuto mogao zvati "desničarskim". Zalagati se za obnovu i zaštitu tradicionalnih vrijednosti (obitelj, domovina, nacionalna država, vjera u Boga i s.) ni-

pošto nisu "desničarenjem". Stoga se, prije svake (dis)kvalifikacije, najprije dobro teoretski poduknite, jer bi Vas tkog mogao proglašiti neznalicom. A od polemike s neznalicom ni mi nemamo koristi.

Osmo, nije moguće ni spomenuti hrvatske političke zatvorenike ili žrtve borbe za hrvatsku državnu neovisnost, a da to istodobno i neizostavno ne predstavlja obtužbu protu jugoslaventvu kao ideji, i protu njegovim ekspONENTIMA, bili oni građanske, fašističke ili staljinističke provenijencije. Nije moguće pjevati pjesmu, koja bi istodobno bila u slavu žrtvi i na hvalu krvniku.

Deveto, kad tvrdite da je spomenuti zemljovid NDH lažan i štetan za interes Republike Hrvatske, imajte na umu da je taj zemljovid prenesen iz knjizice "**Historical Maps of Croatia**" (Povijestni zemljovidovi Hrvatske), koju je 1993. godine objavio "**Hrvatski informativni centar**". Iz naslova vidite, da je knjiga objavljena na engleskom jeziku, što nas navodi držko zaključiti kako je namijenjena stranom čitatelju. Vi biste zaključili nešto drugo?

Deseto, nikad ne smetnite s uma, da "**Politički zatvorenik**" nije glasilo Vlade Republike Hrvatske, pa ni njegovi suradnici ne nastupaju u ime Vlade. Svatko radi svoj dio posla, po vlastitoj savjeti i osjećaju dužnosti.

Jedanaesto, ne zaboravite da suradnici našega lista ne nastupaju ni kao političari. Samim time imaju drugačija prava i drugačije obvezu.

Dvanaesto, ne zaboravite da se Hrvati desetljećima posipaju pepelom, i tamo gdje to treba, i tamo gdje ne treba. I čitavo to vrijeme gubimo. Izgubismo Srijem, izgubismo BiH, izgubismo Boku, izgubismo Neum i još štošta, a i danas nas proglašavaju "zločincima". Uhatoč tomu, neki bi htjeli da se i dalje posipljemo pepelom. Za što? Za tuđe grijehu i tuđe zločine? Za račun komu?

Trinaesto, izvolite nas upozoriti na makar jednu lažno iznesenu činjenicu u našemu listu.

Četrnaesto i posljednje, dopustite nam vlastitom glavom razmišljati o vlastitoj povijesti, sadašnjosti i budućnosti. Ili biste nam opet sudili, samo zato što mislimo drugačije?

Ur.

ODGOVOR NA JEDNU DAVNU KLEVETU

Štovano Uredništvo,
Budući da živim u Njemačkoj,
kasno me je obavijestio moj
priatelj, Vjekoslav Lujo Lasić, o
članku nekog Slavka Pandžića, tis-
kanog u "Zatvoreniku" br. 32/34 od
ožujka 94.

Više od 43 godina slušam o mom
bijegu iz zeničke kaznionice, što ga
šire UDB-a i njegini žbiri. Sve same iz-
mišljotine. Ja sam pobegao 7. XII.
1953., a drug Pandžić piše da je to
bilo 1952.!

Pandžić tvrdi da sam otišao s
urednim "pasošem" - izgleda da on
"zna" više od same UDB-e! Zatim,
kako on tvrdi da radim za "njih" - putu-
jem po svijetu pa sam, po njemu,
dospio čak do Australije. Istina je, da-
kako, drukčija. Moj je najdalji put bio
do Guatemale u Srednjoj Americi.
Pozvao me je ust. nadporučnik Stefan
von Metzger, koji je živ i, slučajno,
ovih dana u Zagrebu.

I u samoj sam Zenici, po Pandžiću,
izvršavao "među nama (tko su oni?)
špijunske zadatke". Neka mi drug
Pandžić navede neko ime. Koga sam
to ja obtužio, odnosno odkucao?

Druže Pandžiću, jesli li čuo moj
glas revidiranja stava ili slično? O
prof. Draganoviću drug se Pandžić
izražava srbsko-boljševičkim nazivom
"pop". Nije on bio nikakav pop,
nego svećenik! Prilažem kopiju po-
tanske karte od prof. Draganovića, pa
možete vidjeti odnos.

Na robiji sam pisao parole, pla-
kate, slike i razne nadpise. To je isto
radio prof. fra Mirko Čosić, akademski
slikar i novinar Emil Lasić. Nu, jesam li
ja kriv što me je dragi Bog nadario?
Taj je Božji dar u ljudskoj prirodi - to
nisu davali ubaši ili njihovi žbiri,
poput Pandžića.

S robije sam uspio pobjeći. Ne-
komu je to krivo (tipovima poput
Slavka Pandžića, UDB-i, "miliciji" i os-
taloj komunističkoj bagaži). Stoga
šire ubaške spletke.

Uostalom, poštovano Uredništvo,
tu u Zagrebu žive ljudi, svjedoci, koji
su sa mnom izdržavali kaznu u Zenici,

Piše:

Stjepan BUCONJIĆ

pa ne bi bilo loše da ih upitate. Po
redu: Anton Ferenc, Ivan Barbarić
zvan Žan, Vinko Tomić, pa vjerojatno
još koji!

Razmišljajući o tom Pandžićevu
članku, zaključio sam:

1) Član sam Novinarskog društva,
pa se koji put pojavim napisima u
našem tisku. Nije izključeno da su ud-
baši ucijenili Pandžića da bi me zas-
trašio i spriječio daljnje pisanje.

2) Bio je jedan ubaš Pandžić u
Nevesinju (Hercegovina), koji je
obtužio mog rođaka, Ivana Bucon-
jića, zvanog "Brko", da je ubijao Srbe
s Đordjom Prečom u Nevesinju. Ta mu-
laž nije uspjela.

3) U Njemačkoj živi (je li još uvijek,
ne znam) jedan Jure Pandžić. Ostao
mi je dužan novaca - može biti da i s te
strane puše vjetar.

4) Prije četiri i pol godine, u Za-
grebu je umro moj rođak Stjepan Bu-
conjić (koji je proveo u njemačkom
zatvoru više godina), pa je valjda drug
Pandžić pomislio da sam ja umro - a
na mrtvoga se može bacati blatom.

Drug se Pandžić brine za naše in-
telектualce u inozemstvu. Mnogi hrvatski
intelektualci u slobodnom svijetu
bili su, ili su još uvijek, moji pri-
jatelji. Mogu Vam dostaviti na kilogra-
me dokaza. Navest će neka imena
(na žalost neki su pokojni): dr. Ernest
Bauer, prof. dr. Krinoslav Draganović,
prof. dr. Jere Jareb, fra Dionizije Lasić,
fra Lucijan Kordić, dr. Ivan Tomas, dr.
Ivo Korsky, dr. Tihomil Rađa, prof.
Bogdan Radić, Srećko Pšeničnik,
general Vjekoslav Luburić, Tomislav
Mesić, urednik "Danice", Stefan von
Metzger, Jakša Kušan, dr. Josip Tor-
bar, Lujo i Miro Lasić, Petar Hinić,
Janko Vranizany de Dobrinović, sada
naš veleposlanik u Bruxellesu, dr.
Žarko Dolinar, Nahid Kulenović, ing.
Franjo Pavičić, Hans Peter Rullmann,
ing. Hamid Hromalić, Hasan Selimović
ust. nadporuč., dr. fra Dominik

Šušnjara, vel. Vilim Cecelja, dr. Vjeko-
slav Vrančić, zadnji minist. inoz. poslova
NDH, prof. Danijel Crljen, minist. promičbe NDH, braća Branko,
Drago i Ivan Jelić, dr. Božidar Murgić,
it.d.

Izдавao sam dva puta hrvatske
emigrantske novine - "Slobodna
Hrvatska" i "Radnik", a bio sam suv-
lasnik "Hrvatske straže", koju je izda-
vao ing. Nahid Kulenović.

U prvi sam se mah začudio kako je
ta bagaža ušla u Društvo hrvatskih
političkih zatvorenika? Kako da ne -
oni su posjedovali obtužnice i odpust-
nice. To ja nisam imao. Još ovoga
mjeseca donijet će mi predsjednik
HDPZ u BiH, gosp. Ante Ferenc, moju
potvrdu iz zeničke robijašnice.

Kod upisa u HDPZ u Zagrebu, ni-
sam imao poteškoća. Uputio me je i
preporučio gosp. Ante Ferenc.

Tužiti sudu Pandžića nemam nam-
jeru; samo će zamoliti Časni sud
HDPZ da izbaci Pandžića (ili mene) iz
Društva.

Ante Delmin Matić

CLAMOR VIVENDI

u rane obzore
nesvanulih noći

u tihe sumrake
vedrih predvečerja

u golim brdimu
rodnoga krša

u ljubavnom smijehu
rascvjetale trešnje

krv slobode
živi i cvjeta

snagom sunčeve
ljubavi

MOJ ODGOVOR GOSPODINU DOMINISU

Gospodine glavni uredniče, Josip-Bepo Dominis iz Splita "danac član Vijeća HDPZ-a, hrvatski vojnik koji je prošao Bleiburg i Križni put, izdržao tri mjeseca zatvorenika u logoru i dvanaest godina robije" u 60. broju "Političkog zatvorenika" napisao je tekst pod naslovom: "Izmišljotine Mirka Rajčića o "ustašizaciji" Hrvatske", kao osrt na moj članak: "HDPZ-batina hrvatske Vlade" (NL20. I. 1997).

Molim Vas da po Zakonu o tisku objavite moj odgovor Josipu Dominisu, kao bi čitatelji "Političkog zatvorenika" dobili koliko-toliko objektivnu informaciju o ovoj stvari, s obzirom na činjenicu da niste objavili moj članak iz "Novog lista", što Vam je bila dužnost učiniti!

Upozoravam čitatelje "Političkog zatvorenika" i članove HDPZ-a da nikada i nigdje nisam napisao da je došlo do ustašizacije Hrvatske, protiv koje bih ja imao što protiv, kako bi mogli zaključiti čitatelji Dominisova članka, već sam napisao da je došlo do lažne ustašizacije, od čega nema nikakve koristi, već samo štete za hrvatski narod i državu.

Iako sam u uredničkom uvodu i u članku Josipa Dominisa predstavljen kao "predsjednik Splitske podružnice HSP 1861." upozoravam čitatelje "Političkog zatvorenika" na činjenicu, koju su spomenuta gospoda "zaboravila", da sam član HDPZ-a od dana osnivanja Društva, 17. II. 1990. godine.

Josip Dominis "poznat" je po tome što na svoje neistomišljenike "ne ide donom", njegov je riječnik "pristojan", "ljubav" izbija iz svakoga njegova redka, on "ne dijeli lekcije" ni lijevo ni desno, "ne vrijeda" najuglednije osobe niti ih proglašava "nesposobnima", međutim, kad se osjetio pozvanim podpisanim pisca ovih re-

Piše:

Mirko RAJČIĆ

đaka proglašiti "jugonostalgičarom", napisao je veliku i grubu neistinu!

Naime, "Političkom zatvoreniku" upućujem izpravu iz koje je vidljivo da sam 30.6. daleke 1968. g. osuđen na 30 dana zatvora, zato što sam 7. 12. 1967. g. uzvikivao parole: "Živio Ante Pavelić" i "Živjeli ustaše", a to nikada nije učinio jedan "jugonostalgičar", već izključivo hrvatski nacionalist.

Godine 1974. udaljen sam na godinu dana s Ekonomskog fakulteta u Zagrebu, o čemu također upućujem dokaz "Političkom zatvoreniku", zato što sam "izražavao nacionalnu mržnju i netrpeljivost", odnosno izjavio da me "neće ispitivati Srbi".

I to je bio čin hrvatskog nacionalista, a ne "jugonostalgičara".

Godine 1978. osuđen sam u Okružnom zatvoru u Zagrebu na 5 godina robije zato što sam "pripremao rušenje Jugoslavije i stvaranje samostalne hrvatske države". Pet godina robije proveo sam u zatvoru u Petrinjskoj ulici u Zagrebu i Staroj Gradiški.

Ovakva kazna nikada nije izricana "jugonostalgičarima", već hrvatskim nacionalistima.

Nikada i nigdje nisam napisao ili osporio "hrvatskom narodu pravo da svoj novac naziva imenom KUNA", kako tvrdi Josip Dominis, već sam napisao da je bio pripremljen Zakon o hrvatskom novcu s imenom KRUNA, ali je kasnije, radi lažne ustašizacije, uveden hrvatski novac s imenom KUNA.

Nikada i nigdje nisam osporio pravo "bivšim članovima Ustaške mladeži" da ostvare prava bivših političkih zatvorenika, već je to izmišljotina Josipa Dominisa iz Splita.

Nikada se i nigdje nisam pitao "kako bivša čelnica Ustaške mladeži može postati predsjednicom HDPZ-a", već sam dokazao da je ona došla na to mjesto radi lažne slike o ustašizaciji Hrvatske.

Ostajem u uvjerenju da HDPZ nema svoje legalno i legitimno rukovodstvo, a Josip Dominis dobro zna da je on mene osobno onemogućio da budem nazočan na III. Saboru HDPZ-a.

Ostajem u uvjerenju da je Hrvatska stranka prava, sa strane hrvatske vlasti, data u ruke lažnom ustaši Anti Đapiću.

Ostajem u uvjerenju da Josip Dominis ne zna što znači jedan pojam pisati s navodnicima, a što znači pisati ga bez navodnika.

Pokušaj Josipa Dominisa, da naneše štetu političkoj stranci kojoj pripadam, čin je nedostojan čestitog političkog zatvorenika.

Priča Josipa Dominisa o jugoslavenskoj zastavi na prozoru moje stranke u Splitu, umjesto "ustaške" koja se vijori, priča o meni kao "tajno udarnoj pesnici jugokomunista", dovoljno govori o tragediji čovjeka koji nije u stanju argumentirano se suprotstaviti drugomu političkom zatvoreniku, svom političkom suparniku, već se, zahvaljujući utjecaju što ga ima u HDPZ-u i "Političkom zatvoreniku", obračunava na način kakav se ne bi mogao dogoditi u bilo kojoj suvremenoj slobodnoj i demokratskoj državi.

Ispad, što ga je ovom prigodom napravio Josip Dominis iz Splita, ne služi na čast ni njemu ni "Političkom zatvoreniku", a najmanje Hrvatskom društvu političkih zatvorenika.

CRVENO ULJE

Dok se mrklina spuštala na okupirano hrvatsko selo Maslinicu, tuđinci su u otetoj kući napeto razgovarali.

- Opet civili onaj ustaški pas - uzdahnula je Miladinka okrećući se u krevetu. - E, sad ćemo vidjeti koliko će još dugo civiljeti! Znam ja njih, jeftini su oni - zaključio je razgovor Miladinkin muž Života, ustajući iz kreveta i sneno se protežući.

Navukao je na noge vojničke čizme, prebacio preko pleća maskirni ogrtač i zaputio se u obližnju konobu.

Već je bio sedmi dan otkad se Života, major jugovoske, sa svojom obitelji, ženom i dva sina, nastanio u jednoj od rijetkih neoštećenih hrvatskih kuća u Maslinici. Odrezavši komad slanine, bacio ga je psu, te se vratio u krevet.

- Ha, što sam ti rekao? Jeftini su oni! Za komad užegle slanine ne samo da je prestao civiljeti, nego je i zaboravio zašto civili - zadovoljno je utvrdio Života uvlačeći se pod topli pokrivač. Nu, tek što je sklopio oči, pas je opet zacvilio. I to ovaj put još jače, još tužnije...

- Neće ovo na dobro, Moj Života - zbrinuto prozbori Miladinka.

- On civili, a ti laješ! - ljutito se prodere Života.

- Tko je u tuđoj kući sreće našao? - nije se dala zbuniti Miladinka. - Ništa ovdje nije naše! Još ni sunca nisam vidjela!

Ove Miladinkine riječi osobito rasrdiše Životu, te on opet ustade i upali svjetlo.

- Tuđa kuća, je li? Sunca nisi vidjela!? 'Bern li ti sunce žensko, znaš li ti koliko je krvi proliveno dok ovo selo nije oslobođeno?

- Ma, čuješ li ti, Života, psa? Čuješ li ga kako civili? Zar ne osjećaš da nas neće, da žali svoga gospodara?

- Svoga gospodara, je li? Što to blebečeš, ženturačo jedna? E, sad će njega Života ušutkati - razbjesni se Života i uze kalašnjikov sa zida.

- Života, ne ubijaj ga! Zar nisi jučer ubio magarca kad te je zbacio sa sebe? Zar ćeš sve životinje pobiti?

- Sve ču ja njih umiriti, a ovo je jedini lijek koji oni razumiju!

Nije trebalo dugo čekati, a noćnu tminu proparao je reski zvuk rafala ispaljenog iz automatske puške.

- Ha, što sad kažeš? Umuknu ustaša!

Tek stoje Života izgovorio ove riječi, iz kuće se začu dječji plač.

- Eto što si učinio! Djecu si probudio! - prigovori Miladinka Životi i otrča u kuću. - Dok se ne priviknemo na život ovdje, izgleda da ovako mora biti - više da utješi sebe, procijedi kroz zube Života.

Piše:

Stanislav PEJKOVIC

- Ta i ovaj dio otadžbine moramo priputomiti. Zasad je ovo tek naše upoznavanje!

Sljedeće je jutro svanulo isto kao i sva prethodna otkad su stigli u Maslinicu, tmurno i oblačno. Sunce kao daje nekud bilo pobieglo.

Dok je Miladinka muzla kravu, Života je pretraživao konobu.

Zavirujući u različite limenke na koje je nailazio, našao je i limenku sa usolenjem srdelama. Kad ju je otvorio, s grimason gadijanja na licu opsovao je:

- 'Bern ti ustaški apetit! Kako li su samo mogli jesti ovu usmrđenu ribu?

Odmah je limenku sa slanim srdelama bacio u obližnju jamu, u koju se bacalo smeće. Nu, dodatni udar na njegov kulinarski ukus izazvale su sušene smokve, koje su se nalazile razbacane po gornjoj polovici uspravljenе bačve. Nije mogao izdržati, a da ih ne pljune.

- Tplju, trule smokve, ovo mogu samo oni jesti!

I dok je Života čistio konobu od ustaške hrane, začuo je Miladinkin vapaj iz staje.

- Opet mi krava proli mljek! E, ovo više nije slučajno!

- Što je, babetino, opet nešto čaraš? Zar si zaboravila musti?

- Života, bježimo odavde dok još nije kasno! Ova je kuća ukleta! Ja ovu kravu još nisam pomuzla, a da mi nije mljeko prolila!

- E, Miladinka, da mi nisi žena, kunem ti se da bih te prijavio zbog širenja alarmantnih vijesti! Ti nasjedaš ustaškoj propagandi i unosiš paniku među narod!

- Ljutito Života priprijeti vlastitoj ženi udarivši pritom šakom po stolu i razbivši čašu punu vina.

- Života, krv ti teče - pomirljivo će Miladinka.

- E, i kravi će uskoro! Neće ona meni više mljeko proljevit! - Razbješnjeni Života oblizne krv s dlana, zgrabi kalašnjikov i hitro se zaputi prema staji.

- Ne čini to, Života! Ne ubijaj kravu; ostavit ćeš mi djecu bez mljeka!

Nu, Životu se više nije moglo zaustaviti; rafal je učinio svoje.

- Kuku meni, nesretni ti smo! - brižnu Miladinku u plač. - Ništa nas ovdje neće: ni pas, ni magarac, ni krava, ni sunce, čak ni ove masline oko kuće! Pogledaj kako su se samo sasušile!

- A, neće meni još dugo oko kuće rasti ovo okupatorsko vatikansko stablo. Sasjeći će ja njega u korijenu i zasaditi šljivu ranku!

- Tebi, Života, ništa nije jasno. Zar ne vidiš da ni sunca na nebu nema, čak je i ono protiv nas!

- Marš u kuću! I ne laprdaj! Za ovakav defetizam u vojsci se strijelja! Ma istjerat će ja taj pesimizam iz tebe, il' ja ne bio Života!

Nakon brojnih kišnih i tmurnih dana, konačno je svanuo i sunčan dan. Sunce je rastjeralo oblake i žestoko pripeklo. Ugledavši ga, Života se ozari.

- Što sam ti ja, ženo, rekao? Gledaj tko nam je na nebo došao! Sunce se priputomi pa izade. Ne tuguju više!

Radostan zbog pojave sunca na nebu, Života se uputi u razgledavanje masliničkog krajolika. Osobito ga je briňuo drač jer nije mogao vjerovati da postoji tako bodljikav grm. Čudio se što uopće rade brojne pčele na tako čudnom i opasnom grmu, čiju je bodlju već dva dana nosio u svom otečenom palcu. U tom razgledanju prekinuo ga je panični Miladinkin glas.

- U pomoć! Zmija u kući!

Na svoju sreću, Života se u Maslinici nikada nije odvajao od kalašnjikova, te ga je odmah repetirao i pojurio u kuću. Za to vrijeme Miladinka je sumanuto izjurila iz kuće gurajući djecu ispred sebe. I dok ih je sva očajna čvrsto prigrilila, Života je nastavljao svoju metodu prilagodbe na novu okolinu. Iz kuće je odjekivala žestoka pucnjava kao da se vodi pravi rat. A čim je pucnjava utihnila, na kućnom se pragu ponosno pojavio junak Života.

- Još jedan neprijatelj manje - mirno je utvrdio držeći u rukama kalašnjikov iz kojega se dimilo na sve strane. Nu, ovaj put Miladinka više nije mogla izdržati; pala je na koljena ispred njega.

- Čovječe, zar ne vidiš što se događa? Bježimo iz ove kuće dok smo još živi!

- Da bježim iz onoga što sam krvavo osvojio! Kuš, babo! Ako svaka kuća ima svoju zmiju, a ovo je bila ustaška kuća, to znači da sam ja upravo ubio ustašku zmiju!

- Života, kao Boga te molim, vrati mene i djecu našoj kući. Ne čini ovaj eksperiment s vlastitim djecom!

- Kakav eksperiment, babetino provokatoriška! Ti naše junačko djelo zoveš eksperimentom, i svojim suzama pišaš po našoj krvi!

- Nikoga nije osvijetlila svjeća zapaljena u tuđoj kući, pa neće ni nas!

- E, danas ču se napiti kako još nikad u životu nisam! Da mi je vlastita žena

najveća mora, to ni sam crni vrag ne bi mogao smisliti!

Puno je vremena prošlo dok Života nije progovorio s Miladinkom. Povod njeovim prvim riječima bile su sićušne zelene bobice, koje su se pojavile na staroj maslini ispred kuće, a koju jedinu radi hладa nije sasjekao. Zagledajući i pipkujući te sićušne bobice, sav ozaren, uskljuknuo je :

- Miladinka, ženo, prihvaćeni smo!
- A tko nas je to prihvatio, da mi je samo znati?

- Maslina! - sav od radosti poskoči Života.

- Ma kakva prokleta maslina, što me ona ima prihvaćati?!

- Ne kudi, ženo, nego gledaj! Gledaj kako li je samo nerotkinja rodila! Ni ona više ne tuguje. I ona zaboravi na svoga gospodara, i mene, svoga novoga gospodara, prihvati. Maslino, biljko, svaka ti čast!

- Vrag me odnio ako si ti pri pameti! Života moj, da ti nisi malo skrenuo!

- Marš u kuću, spodobo defetistička! Što ti znaš što je aklimatizacija, akomodacija ili kako se već kaže. Ovaj čin, da me je maslina prihvatile, ima i dalekosežnu političku konotaciju! Ma s kim ja uopće razgovaram o politici!

Naskoro, kad je maslina dozrela, Života se sav ushićen dao na posao. Radosno, poput malog djeteta, brao je masline i skupljao ih u ovećem badnju. Kad ih je sakupio, ponosno je stao pred golemi okrugli kamen, nalik kamenom kotaču, kojim se gnječe masline. Zagledao je taj njemu čudni kamen i domišljao se kako da ga pokrene i dobije ulje.

Kad mu se učinilo da mu je sve jasno, zapovjedio je ženi:

- Miladinka, uzmi kantu i postavi je ispod otvora na kamenom žlijebu, te sačekaj ulje!

- Života, Bog s tobom bio, znaš li ti što radiš? Pa tko će taj golemi kamen pokrenuti?

- Ne komentiraj, nego učini kako sam ti rekao! A ako baš hoćeš, gurao je Života i puno veće kamenčine po svojoj planini od ovoga okruglog, fino isklesanog kamenog kotača.

- A kakve je boje maslinovo ulje? Nikad ga nisam ni kušala ni vidjela!

- Sačekaj, pa ćeš vidjeti, čim pokrenem ovaj kamen! - govorio je Života naprežući se i pokušavajući povući teški kameni valjak. Odjednom je kamen krenuo i više ga se nije moglo zaustaviti.

- Gle, Života, kapa crveno ulje! - zagleđa se Miladinka u crvenu tekućinu koja je počela curiti iz kamenog otvora.

Ali Života je više nije mogao čuti.

Sjećanja

VEDRA SKRAMA ZADRAČENA TROVOPTOKA (Fragment uzničkih uzpomena)

Svaki zatvor i kaznionica mjestom su tjeskobe i patnje, klonuća i očaja, iz-povjedne postaje za preračunavanje pojedinca s družtvom. A ipak, i u tomu "trovoptoku" bilo je osebujnih pojava duhovne vedrine.

Bilo je, ukoliko i crnoumorni sarkazmi spadaju u duhovnu vedrinu. Onima koji nisu tamnovali - svejedno na kom mjestu i u koje doba - nemoguće je dočarati, a još manje uživjeti se u jednu posve neurednu, a ipak urednu izvandruštvenu zbilju kakva je robija. Neki znameniti književnici, osobito rусki (Dostoevski, Salamov, Solženicin) napisali su dojmljive i potresne stranice o straženim i stražarima, o dubini jada i visini dostojanstva osuđena čovjeka, s idealima i bez idealja.

Tijekom moga drugog robovanja, od 1977. do 1988., bio sam gotovo slijep. Ni-sam mogao čitati ni pisati, ali sam video toliko da sam se mogao samostalno kretati razpoznavajući pred sobom krupnije objekte. Drugi su mi čitali svakodnevno. Činili su to i u najtežim uvjetima. Hvala Iliju Matuzoviću, Đemalu Nurkiću, Jakubu Zoniću, Živojinu Lukiću te Ivici Novakoviću....

Rekoste "duhovna vedrina". Izprijevijedat ću vam jednu od mnogih, koju sam u zeničkomu pakleniku začinio:

Nakon životnog ugasnuća kumrovečkog diktatora, dan, ura i minuta toga skončanja oglašavala se sirenom i drugim zvučnim sredstvima diljem njegove državetine, te su tako opomenuti podanici taj memorij dočekivali "u stavu mirno". To su bili dužni učiniti, dakako, i svr robijski u Zenici, kriminalci i politički osuđenici. Padalo je to u vrijeme kad su se mnogi nalazili u šetnji. Nikad, baš nikad u tom času na šetnji i u takozvanom krugu nije se zatekao ni jedan Hrvat da bi "u stavu mirno" pozdravio uspomenu na Zloduhu. Naime, desetak minuta prije, svr bismo se s kruga počistili, bezdogovorno razmiljeli po zaklonitim rupama. Te u središnju "us-tanovu" logora - u zahod. Stražari nam to nisu mogli sprječiti, a u "kritičnom" tre-nutku i oni su morali biti "u stavu mirno" dok smo mi združeno mokrili. Jednom u taj dan naumio sam izvesti neslanu šalu sa svojim prijateljima, Ivicom Novakovićem i Jakubom Zonićem. Sjedili smo na šetalištu. Nešto sam im zamarno pričao tako da šu oni, zaokupljeni mojim zanovijetanjem, zaboravili pravodobno krenuti u "čenifu". Ja sam se izpričao, ostavljajući ih u raspri, te u zadnji tren prispiro u zak-lon. Kad se oglasila sirena, njih dvojica morali su ustati i tako odpozdraviti onoga koga su najviše mrzili. Kad sam se vratio i sjeo među njih na klupu, šutke su me po-gledavali i režali kao vučjaci. Nakon dulje šutnje, inženjer je Novaković, očito uvrijeđen/progovorio: "Nitko mi u životu nije ovako prijateljski ljuto podvalio."

Ispripovijedit ću vam još jednu družvenu zgodu, Koju smo znali često upriličiti, također na šetalištu. Naime, krajem osamdesetih godina tamo je bila širena i svuda pjevana pjesma - šlager "Od Vardara pa do Triglava". Svaka kitica završavala je re-frenom: 'Uugoslavijo!' Tom je pjesmom logorski razglas u deset navečer isprao zatočenike na spavanje. Više puta, sjedeći na kružnom šetalištu, zapjevali bismo tu pjesmu, zapravo melodiju, jer riječi pjesme nismo znali niti htjeli znati, naglašava-jući refren ovako: jugoslavijOOJ! To bismo poduzeli baš tada kad bi nam se pri-bližavala stražarska obhodnja. Oni bi u čudu zastali, ali nisu ni pomisljali nešto poduzeti.

A bilo je i humor, bez riječi. Primjerice, jedna moja hodalačka dosjetka. Kad je objavljeno da je predsjedniku amputirana nogu, mnogi tamošnji neuki Bošnjaci, a takvih je bilo najviše, nisu razumjeli riječ "amputacija". Osluhnuo bih kako razgovaraju, zaključujući odprilike kao daje predsjedniku stavljen oblog. Tih dana, podrugljiv, kakav sam bio, stao bih u šetnji na čelo hrvatske kolone, s rukama na plećima, te bih povremeno naglo trgnuo jednom nogom, što je izazivalo smijeh u naznočnosti stražara, koji su vjerojatno također amputaciju shvatili kao oblog, te nišu mogli asocijativno prozreti moj geg.

Vjenceslav ČIŽEK

BJELOVARSKI ŽRVANJ SMRTI (IV)

(svibanj 1997.)

POPIS OSUĐENIH OSOBA NA VOJNOM SUDU U BJELOVARU NA LIŠENJE SLOBODE S PRINUDNIM RADOM OD 10 DO 15 GODINA.

Prezime i ime	Mjesto rođenja	Datum presude	Kazna z. i odužim, gr. prava	Gor. Zdelice	21.10.45	10 g
1. ANTOLIĆ, Ruža	Bjelovar	27.06.45 10 g + 10 g	10 g + 10 g	55. GLEIĆ, Anka	Hampovica	24.05.45 10 g + 10 g
2. BABEC, Josip	Novo Virje	16.08.45 10 g + 5g	-	56. GLUHAK, Andrija	Kozarevac	26.07.45 10 g + 5 g
3. BAČEKOVIĆ, Antun	Kokinac	08.07.45 10 g + 10 g	10 g + 10 g	57. GRDINIĆ, Tomo	Kalinovac	12.08.45 10 g
4. BAJC, Leon	Trešnjevica	16.07.45 10 g + 5 g	10 g + 5 g	58. GRGEĆ, Vinko	Gola	24.07.45 10 g + 5g
5. BALATINEC, Andrija	Hampovica	27.06.45 10 g + 15 g	10g + 15 g	59. GROTIĆ, Djuro	Ivanovčani	09.07.45 15 g + 10 g
6. BALOG, Martin	Sv.P.Orehovac	06.07.45 10 g + 10 g	10 g + 10 g	60. HAJDUKOVIĆ, Franjo	Sigetec	06.07.45 10 g + 10 g
7. BATRENIJAK, Antun	Plaščica	07.07.45 15 g + 20 g	15 g + 20 g	61. HAVAJIĆ, August	Prepolje	07.07.45 10 g + 10 g
8. BAZIJANEC, Valent	Kalinovac	21.07.45 15 g + 10 g	15g + 10g	62. HAZULIN, Ignac	-	02.06.45 15 g + 5g
9. BEDEKOVIĆ, Martin	Hercegovac	07.08.45 10 g + 3 g	-	63. HERENČIĆ, Dragutin	Bjelovar	14.07.45 15 g + 10 g
10. BEDENIČEC, Ivan	Virgorda	27.08.45 10 g + 5 g	-	64. HOFER, Oskar	Delovi	07.07.45 15 g + 15 g
11. BEDNJAČIĆ, Josip	Bjelovar	08.07.45 10 g + 3g	-	65. HORVAT, Ivan	Šandrovac	29.07.45 15 g + 5g
12. BELA, Zdravko	Bjelovar	28.07.45 10 g + 5g	-	66. HORVAT, Pavao	Hlebine	26.06.45 10 g + 5g
13. BELČIĆ, Slavko	Drnje	21.08.45 15 g + 5g	3g + 2g	67. HORVAT, Stjepan	Garešnica	08.07.45 15 g + 15 g
14. BELEC, Franjo	Hlebine	11.07.45 10 g + 10 g	3 g + 5 g	68. HRESTAK, Franjo	Bjelovar	09.07.45 10 g + 10 g
15. BELOŠEVIĆ, Martin	Koprivnica	13.08.45 15 g + 5g	-	69. IVANČIĆ, Josip	Nova Raca	08.07.45 10 g + 10 g
16. BETLEHEM, Tomo	Peteranec	14.06.45 10 g + 10 g	10 g + 10 g	70. IPŠIN, Stjepan	Kloštar Ivanić	12.07.45 10 g + 15 g
17. BIKEŠIĆ, Ivan	Jabučeta	08.07.45 10 g + 20 g	2g + 2g	71. JAKŠEKOVIĆ, Mato	Kozarevac	09.07.45 10 g + 10 g
18. BIŠČANIĆ, Stjepan	Repušnica	08.07.45 10 g + 10 g	10g + 10 g	72. JALŠOVEC, Petar	Gradec	12.08.45 10 g + 5 g
19. BIONDIĆ, Stanko	Drnje	16.07.45 10 g + 10 g	10 g + 10 g	73. JAMBREK, Ignac	Gola	27.08.45 10 g + 5g
20. BJELOVARAC, Ivan	Dautan	09.06.45 10 g + 15 g	10 g + 15 g	74. JAMBRUŠIĆ, Kata	Donja Velika	06.07.45 10 g + 10 g
21. BOCKAJ, Djuro	Garešnica	20.07.45 10 g + 5g	10 g + 5 g	75. JARMIĆ, Miško	Babinac	14.07.45 10 g + 10 g
22. BOHANEĆ, Franjo	Koprivnica	06.07.45 10 g + 10 g	10 g + 10 g	76. JENDREK, Milan	Kamešnica	14.07.45 10 g + 10 g
23. BORGUDAN, Dragutin	Čabradi	14.07.45 15 g + 10 g	15g + 10g	77. JELIĆ, Vjekoslav	Graberje	19.08.45 10 g + 3g
24. BRADIĆ, Ivan	Gola	09.07.45 15 g + 10 g	1 g + 2g	78. KANIŽANEC, Djuro	Drnje	19.08.45 13 g + 5g
25. CEPETIĆ, Franjo	D. Šarampovo	09.07.45 15 g + 5 g	-	79. KAŠIĆ, Andrija	Sigetec	07.07.45 10 g + 15 g
26. CIKOŠ, Eva	Tomaš	19.07.45 10 g + 10 g	10 g + 10 g	80. KATIĆ, Mijo	Domankuš	28.06.45 12 g + 5 g
27. CIMERMAN, Ivan	Gola	06.07.45 15 g + 15 g	5 g + 3 g	81. KERTEZ, Andrija	Gola	12.07.45 15 g + 20 g
28. CRNIČKI, Rudolf	Garešnica	21.08.45 10 g + 5g	3 g + 3 g	82. KIŠ, Stjepan	Popovac	18.07.45 10 g + 10 g
29. CVETOVEC, Mara	Djurdjevac	17.08.45 10 g + 10 g	-	83. KLEMŠA, Dragutin	Bjelovar	25.08.45 15 g + 10 g
30. ČESI, Slavko	Koprivnica	12.07.45 15 g + 15 g	15 g + 20 y	84. KOLAR, Ivan	Jasenik	19.08.45 10 g + 5g
31. ČESI, Vinko	Koprivnica	12.07.45 15 g + traj.	7 g + 5 g	85. KOLARIĆ, Mato	Šušnjara	21.08.45 15 g + 10 g
32. ČIŽMEŠINKIN, Martin	Virje	12.07.45 10 g + 10 g	2g + 2g	86. KOMAD, Ljubica	Garešnica	18.07.45 15 g + 10 g
33. ČORBA, Vladimir	Bjelovar	19.07.45 15 g + 10 g	-	87. KOMAZI, Ljubica	Garešnica	18.07.45 15 g + 10 g
34. CRNJAR, Josip	Mosti	21.07.45 15 g + 15 g	5 g + 3 g	88. KORDINA, Mica	Koprivnica	05.08.45 15 g + 5g
35. CRNJA, Marica	Jakopovac	20.07.45 15 g + 5g	15 g + 10 g	89. KOROŠEC, Ivan	V. Črešnjevica	06.07.45 15 g + 10 g
36. DAVILA, Mira	Pitomaca	27.06.45 10 g + 10 g	10 g + 10 g	90. KOŠUTAR, Zvonko	Donjara	06.07.45 15 g + 10 g
37. DOLENEC, Tomo	Rijeka	08.07.45 15 g + traj.	5g + 5g	91. KOVAČIĆ, Dragutin	Brezovac	07.07.45 10 g + 10 g
38. DOMITROVIĆ, Franjo	Kolarevac	06.07.45 15 g + 15 g	15 g + 15 g	92. KOVAČIĆ, Franjo	čurlovac	13.07.45 15 g + 10 g
39. DOŠEN, Djuro	Karlobag	12.07.45 10 g + 10 g	10 g + 10 g	93. KOVAČIĆ, Djuro	Čurlovac	15.07.45 15 g + 10 g
40. DRAGANOVIĆ, Djuro	Sred. Mosti	02.08.45 15 g + 10 g	-	94. KOVAČIĆ, Ivan	Sigetec	07.07.45 10 g + 10 g
41. DREŽIĆ, Martin	Podr. Sesvete	14.08.45 15 g + 15 g	-	95. KOVAČIĆ, Ignac	Drnje	12.07.45 15 g + 20 g
42. DJUREC, Vilim	Kamešnica	07.07.45 10 g + 15 g	10 g + 15 g	96. KOVAČIĆ, Melkior	Virje	15.07.45 10 g + 10 g
43. EHNER, Vilim	Borovljani	16.07.45 15 g + 10 g	15g + 10g	97. KOVAČIĆ, Martin	Kalinovac	14.07.45 10 g + 10 g
44. FERENČIĆ, Ivan	Djuri djevac	09.07.45 10 g + 15 g	5 g + 5 g	98. KOVAČIĆ, Stjepan	Molve	09.07.45 15 g + traj.
45. FILIP, Josip	Otočka	15.07.45 10 g + 10 g	10 g + 10 g	99. KOVAČIĆ, Mato	Đurđevac	14.07.45 10 g + 15 g
46. FRAJT, Luka	Virje	04.06.45 10 g + traj.	10 g+trajno	100. KRAMAR, Dragica	Koprivnica	15.07.45 15 g + 10 g
47. FUČEK, Franjo	Djurdjevac	11.07.45 10 g + 20 g	3 g + 3 g	101. KRLEŽA, Djuro	Koprivnica	11.06.45 15 g + 10 g
48. FUNĐIĆ, Marija	Sir. Katalena	21.08.45	10 g + 5 g	102. KRSNIK, Josip	Golubovac	01.08.45 15 g + 10 g
49. GABAJ, Franjo	Hlebine	07.07.45 10 g + 15 g	10 g + 15 g	103. KUČIĆ, Alojz	Srps. selište	17.08.45 15 g + 5g
50. GABAJ, Ivan	Hlebine	07.07.45 10 g + 15 g	2 g + 3 g	104. KUČIĆ, Stjepan	Bakovčice	09.07.45 15 g + 20 g
51. GABAJ, Mirko	Hlebine	07.07.45 15 g + 20 g	1 g + 2g	105. KUJAK, Nikola	Pitomaca	18.08.45 10 g + 10 g
52. GABAJ, Stjepan	Galovac	15.07.45	15 g + 10 g	106. KUKELJ, Matija	Bočkovac	04.08.45 15 g + 5g
53. GALJAR, Luka	V. Črešnjevica	06.07.45 10 g + 10 g	10 g + 10 g	107. KURTAK, Josip	Donje Zdelice	06.07.45 15 g + 20 g
54. GAŠO, Marija	Bjelovar	08.08.45	15 g + 3 g	108. KUŠTAN, Djuro	šimljeni	09.07.45 10 g + 10 g

113. LOBOREC, Djuro	Koprivnica	08.07.45 10 g + traj.	4 g + 4 g
114. LONČAR, Djuro	Gor. Sredice	07.07.45 10 g + 10 g	2g + 3 g
115. LONČAREVIĆ, Pero	Daruvar	14.07.45 10 g + 7 g	7 g + 10 g
116. LOVRIČEK, Mato	Novigrad P.	04.08.45 10 g + 3g	-
117. LOVRIĆ, Andrija	Predavač	12.08.45 10 g + 5g	10g + 5 g
118. LOVRIĆ, Mato	Rovišće	13.07.45 15 g + 10 g	1 g + 2 g
119. LUGAROV, Mijo	Kalinovac	09.07.45 10 g + 12 g	4 g + 4 g
120. LUGOMER Dr., Vladimir	Križevci	09.07.45 15 g + 20 g	15 g + 20 g
121. LUKAČ, Ivan	Peteranec	15.06.45 15 + 10 g	15g + 10g
122. LUKŠA, Stjepan	Repaš	04.08.45 15 g + 5 g	-
123. LJUBAJ, Branko	Koprivnica	20.07.45 10 g + 10 g	10 g + 5 g
124. MADJERIĆ, Mato	Koprivnica	09.07.45 15 g + 5g	-
125. MAJCEN, Ivan	G. Petrička	14.07.45 10 g + 10 g	1 q -
126. MAKVIĆ, Jozo	Bedenik	24.07.45 10 g + 5 g	10 g + 5 g
127. MALTARIĆ, Josip	Hlebine	08.07.45 10 g + 10 g	10 g + 10 g
128. MANDIĆ, Leonard	Biškupec	09.07.45 15 g + 10 g	3 g + 3 g
129. MARKOVIĆ, Šimun	Drnje	19.08.45 15 g + 5g	5 g + 3 g
130. MARTINIS, Ferdo	Pitomaca	13.07.45 10 g + 10 g	10 g + 10g
131. MEDJAŠ, Franjo	D. Petrička	21.08.45 10 g + 3g	3Q-
132. MEGEC, Marko	Sir. Katalema	12.07.45 15 g + 5g	5 g + 5 g
133. MIHALINEC, Rudolf	Novo Virje	09.07.45 10 g + 5g	5 g + 5 g
134. MIHALJEVIĆ, Julijan	Ždala	15.07.5 15 g + 10 g	15 g + 10 g
135. MIHATOVIĆ, Djuro	Garešnica	17.08.45 10 g + 5g	5g + 3 g
136. MIHOĆI, Anka	Kolarovo Selo	15.07.45 10 g + 10 g	5 g + 3 g
137. MIHOĆI, Pavao	Gola	09.07.45 10 g + 15 g	2g + 2 g
138. MIHOKOVIĆ, Mato	Miholjanec	06.07.45 10 g + 10 g	2g + 2 g
139. MIKŠIĆ, Marko	Pitomaca	12.07.45 15 g + 15 g	5g + 5 g
140. MIROSAVLJEVIĆ, Mirko	Kapela	08.08.45	10 g + 3 g
141. MUŽIĆIĆ, Sofija	Bjelovar	12.08.45 10 g + 3g	10 g + 3 g
142. MUŽOVIĆ, Milan	Dobročka	20.07.45 10 g + 10 g	-
143. NADJ, Josip	Ferdi nandovac	12.08.45 10 g + 5g	-
144. NOVOSEL, Josip	Bjelovar	19.07.45 15 g + 10 g	1 g + 2 g
145. NJAVRO, Franciska	Ivanjska	09.07.45 10 g + 10 g	10g + 10 g
146. ORLOVIĆ, Josip	Jakopovac	26.07.45 10 g + 3g	-
147. PAKASIN, Josip	Hlebine	16.07.45 10 g + 10 g	10 g + 10 g
148. PALJUG, Franjo	Kutina	21.07.45 10 g + 10 g	10 g + 10 g
149. PAVEC, Bolt	Bjelovar	08.06.45 15 g + 15 g	-
150. PERIČEK, Jaga	Mostar	13.07.45 10 g + 10 g	-
151. PERIČEK, Stjepan	Mostar	13.07.45 15 g + 10 g	-
152. PEROŠ, Stjepan	Novigrad P.	19.07.45 10 g + 10 g	10 g + 10 g
153. PETRAK, Petar	Vrb. Pavlovac	02.08.45 15 g + 10 g	5 g + 3 g
154. PETRIĆ, Slavko	Ivanec	09.07.45 10 g + 15 g	-
155. PETRIĆ, Slavko	Ivanec	09.07.45 15 g + 10 g	5 g + 5 g
156. PICER, Milan	Starigrad	06.07.45 10g + 10 g	5 g + 10 g
157. PIŠKORIĆ, Pavao	Vojakovac	20.07.45 10 g + 10 g	10 g + 10 g
158. PLANTAK, Imbro	Predavač	29.07.45 15 + 5g	-
159. PLIVELIĆ, Milan	Ferdinandovac	06.07.45 10 g + 10 g	10 g + 10 g
160. PODGORSKI, Ivan	Ludenica	21.08.45 10 g + 5g	2g + 2 g
161. POLJAK, Djuro	Potok	04.08.45 15 g + 5g	-
162. POPOVIĆ, Martin	Kokinac	07.07.45 15 g + 15 g	3g + 3 g
163. POPOVIĆ, Vladimir	Bjelovar	19.07.45 10 g + 10 g	10 g + 10 g
164. POSAVAC, Blaž	Jagnjedovac	08.07.45 12 g + 12 g	1 g + 2 g
165. POŠTA, Andjela	Koprivnica	12.08.45 10 g + 5g	1 g + 2 g
166. POŠTA, Franjo	Gola	19.07.45 10 g + 3 g	2g + 5 g
167. POŽEGA, Katica	Popovac	16.07.45 10 g + 10 g	15 g + 10 g
168. POŽGAJ, Vera	Bjelovar	01.07.45 10 g + 10 g	10 g + 10 g
169. PREBEG, Mijo	Voloder	08.07.45 15 g + 10 g	15g + 10g
170. PREBEG, Stjepan	Gračanica	09.07.45 10 g + 10 g	5g + 5 g
171. PRESEČAN, Antun	-	13.07.45 10 g + 5g	-
172. PUČEŠ, Šimun	Kapelica	21.08.45 12 g + 5g	3g + 3 g
173. RADOČAJ, Josip	Veliko Brdo	07.07.45 10 g + 15 g	10g + 15g
174. RADULOVIĆ, Franjo	Berek	14.07.45 15 g + 10 g	15g + 10g
175. RASTIĆ, Nikola	Bunića	27.08.45 10 g + 3 g	-
176. RATKOVIĆ, Draga	Kloštar Ivanić	07.07.45 15 g + traj	1 g + 2 g
177. REBIĆ, Vinko	Popovac	14.07.45 15 g + 10 g	15g + 10g
178. REŽEK, Dušan	Križevci	07.07.45 15 g + 5 g	15 g + 10 g
179. ROGULJA, Jelka	Ivanovo Selo	20.07.45 10 g + 5 g	10 g + 5 g
180. RUDNIČKI, Ivan	Vel. Sredice	08.07.45 15 g + 15 g	7 g + 5 g

181. RUPIĆ, Valent	Poljančani	20.08.45 10 g + 10 g	-
182. SABOLEK, Mato	Donja Velika	21.08.45 15 g + 10 g	2 g + 3 g
183. SABOLEK, Milka	-	03.07.45 10 g + 5g	-
184. SABOLIĆ, Stjepan	Gabaj. Greda	11.06.45 10 g + 10 g	3 g + 3 g
185. SABOLIĆ, Stjepan	Peteranec	09.07.45 10 g + 10 g	2 g + 3 g
186. SANTO, Ladislav	Kolarevac	09.07.45 10 g + 10 g	10 g + 10g
187. SINOVEC, August	Starigrad	19.07.45 10 g + 10 g	10g + 10g
188. SKOČAJ, Vilital	Bjelovar	26.07.45 10 g	6 mj. uslov.
189. SKUKAN, Mijo	Severin	15.07.45 10 g + 10 g	10 g + 10 g
190. SMETIŠKO, Mirko	Križevci	19.07.45 15 g + 15 g	20 g + 10 g
191. SOBOTIĆ, Franjo	Vojni Križ	14.07.45 15 g + 10 g	15 g + 10 g
192. SOVINA, Mijo	Ilova	24.07.45 10 g + 5 g	3g + 3 g
193. SPOLODER, Dominik	Čurlovac	09.07.45 8g + 10 g	15 g + 10 g
194. STANKO, Djuro	Ivanovčani	21.08.45 10 g + 10 g	10 g + 5 g
195. STRUŽAN, Josip	Novo Virje	09.06.45 10 g + 10 g	10g + 10 g
196. SUKANEC, Ivan	Hercegovac	09.07.45 15 g + 10 g	5 g + 5 g
197. SUPANČIĆ, Leopold	Ivanjska	14.07.45 10 g + 10 g	10 g + 10 g
198. ŠAFAR, Aleksander	Koprivnica	27.06.45 10 g + 10 g	10 g + 10 g
199. ŠČETINEC, Velimir	Koprivnica	26.06.45 10 g + 10 g	-
200. ŠČUREC, Anka	Dubrava	25.06.45 10 g + 5g	10g + 5 g
201. ŠČURIĆ, Djuro	Novigrad Pod.	05.08.45 10 g + 3g	-
202. ŠESTAK, Djuro	Sv. P. Čvrstec	12.07.45 15 g + traj.	15 g+trajno
203. ŠIPEK, Stjepan	Dinjevac	09.07.45 15 g + 15 g	5g + 5 g
204. ŠIPRAK, Luka	Dinjevac	09.07.45 15 g + 10 g	5 g + 5 g
205. ŠIPTAR, Stjepan	Stančić	12.08.45 15 g + 10 g	10 g + 3 g
206. ŠIROKI Dr., Martin	Koprivnica	31.07.45 15 g + 10 g	-
207. ŠMID, Djuro	Križevci	07.07.45 10 g + 10 g	10 g + 10 g
208. ŠOLTEZ, Slavko	Bjelovar	26.07.45 10 g	1 g
209. ŠOŠTARIĆ, Anka	Mučna Reka	13.07.45 10 g + 10 g	10 g + 10 g
210. ŠTEFANOV, Stjepan	Grkine	21.08.45 15 g + 5 g	7g + 5g
211. TADEJ, Mirko	Obrovnica	20.08.45 10 g + 10 g	10 g + 5 g
212. TARANDEK, Josip	Gola	09.06.45 30 g+trajno	-
213. TIŠLJAR, Ivan	Virje	07.07.45 10 g + 10 g	10g + 15g
214. TIŠLJAR, Luka	Pitomaca	02.08.45 10 g + 5g	10g + 5g
215. TKALČEC, Mijo	Virje	20.06.45 10 g + 10 g	10g + 10g
216. TKALEC, Josip	Ferdinandovac	18.07.45 10 g + 10 g	5 g + 3 g
217. TOMAŠEGOVIĆ, Nikola	Dubrava	18.07.45 15 g + 10 g	15g + 10 g
218. TOMEĆ, Djuro	Stančić	02.08.45 10 g + 5g	10g + 5g
219. TOT, Alojz	St. Ploščica	20.07.45 10 g + 10 g	10g + 10g
220. TOT, Josip	Legrad	19.08.45 15 g + 5g	5g + 3 g
221. TRBOJEVIĆ, Soka	Baćkovicia	19.07.45 15 g + 10 g	15g + 10g
222. TRDAK, Josip	Koprivnica	18.07.45 15 g + 10 g	15g + 10g
223. TRULEC, Mira	Bjelovar	07.07.45 15 g + 18 g	15g + 18g
224. TUBA, Marija	Molve	07.07.45 15 g + 15 g	15g + 15g
225. TUCAN, Vinko	Gor. Petrička	15.07.45 10 g + 10 g	10 g + 10 g
226. TUDIĆ, Antun	Lasovac	11.07.45 10 g + 10 g	3g + 2g
227. TUK, Ivan	Gradec	07.07.45 10 g + 10 g	10 g + 10 g
228. TURKOVIĆ, Vinko	Mičetinec	08.07.45 15 g + 15 g	5 g + 5 g
229. VARGA, Josip	Sigetec.	23.06.45 10 g + 5g	10g + 5g
230. VEDRIŠ, Marija	Novigrad Pod.	03.07.45 10 g + 5g	10g + 5g
231. VEDRIŠ Dr., Ivan	Koprivnica	13.07.45 10 g + 10 g	10g + 10g
232. VELIČAN, Franjo	Kapela	04.08.45 10 g + 3g	10 g + 3g
233. VITELIĆ, Stjepan	Ždala	21.07.45 15 g + 10 g	5g + 10 g
234. VILHEM, Veljko	Bjelovar	19.07.45 10 g + 10 g	10 g + 10 g
235. VLAHOVIĆ, Josip	Gudovac	21.07.45 12 g + 12 g	12g + 10g
236. VRABEC, Matija	Hlebine	16.07.45 15 g + 10 g	15g + 10g
237. VUGER, Antun	Popovača	13.07.45 10 g + 10 g	10 g + 10 g
238. ZEBEC, Franjo	Vel. Sredice	14.07.45 10 g + 10 g	10 g + 10 g
239. ZLATAR, Martin	Sigetec	06.07.45 10 g + 10 g	2g + 3g
240. ZRNČ, Ivan	Ledina	21.06.45 10 g + 5g	10g + 5 g
241. ŽAGI, Zvonimir	-	14.07.45 10 g + 10 g	-
242. ŽALAC, Milan	Križevci	06.07.45 10 g + 10 g	10 g + 10g
243. ŽEBELIĆ, Dragutin	Kopr. Bregi	01.08.45 10 g + 5g	10 g + 5 g
244. ŽIVKIĆ, Mijo	Medjurača	08.08.45 15 g + 5 g	5g + 3 g
245. ŽUTOMERAC, Djuro	Vel. Mišnska	18.07.45 10 g + 10 g	10 g + 10 g

Marko Hranilović: "Za svoj sam hrvatski narod spremam podnijeti sve muke i poniženja!" (Završna riječ na procesu i zadnje pismo Marka Hranilovića)

Zbog zanimanja koje je izazvao razgovor s gospođom Marijom Hranilović (Politički zatvorenik, br. 58, siječanj 1997.), te podsjećanje na junačku pogibiju Marka Hranilovića i Matije Soldina, i opis zadnje njihove noći, objavljujemo i rukom pisani koncept završne riječi Marka Hranilovića, izrečene prije izricanja smrte osude. Valja imati na umu, da Markova pisma iz izražnog i sudskog zatvora pokazuju, kako je on već tada bio svjestan da će proces završiti smrtnom osudom, a znao je i da je on prvi na redu. U tomu svjetlu treba čitati njegovu završnu riječ, kao i zadnje pismo, koje je u noći prije pogubljenja napisao majci Milki, bratu Stanku i sestri Mariji. Oba su dokumenta od prvorazredne važnosti za ocjenu značaja ovoga mučenika hrvatske stvari, a donosimo ih bez jezičnih i drugih prepravaka. (Op. ur.)

ZAVRŠNA RIJEČ

Veleslavni sude!

Ved poslije 6. siječnja 1929. godine, to jest od dolaska vojno-diktatorskog režima na vlast, već je ovo treći veliki proces protiv hrvatskih nacionalista. Ja ne mogu da ne kažem, da si ni jedna država ovakvim procesima ne učvršćuje svoje temelje i ne stvara ugled ni unutra ni vani, već samo ruši. Još ni ovaj proces prošao nije, a već drugih par desetaka svjesnih Hrvata, izmučenih i izprebijanih, sjedi u ovoj kući, na drugoj postaji Golgote svoje.

Gospodo suci, pred ovim velesudom nisam priznao djela, za koja sam tužen, naprosto zato, jer nisam ništa ni učinio, a reći mi je, da sam sva ta djela, za koja sam tužen, i učinio, da bih imao potpuno pravo i učiniti za svoj hrvatski narod i njegovo oslobođenje.

Pokret za oslobođenje hrvatskoga naroda, kojega vodi Hrvatsko narodno zastupstvo u inozemstvu, traži svoje žrtve, pa ako moram i ja biti u legiji tih žrtava, neka budem. Rado primašam tu žrtvu za svoj hrvatski narod, jer sam iz njega nikao i ništa mi preteško nije. Za svoj hrvatski narod spremam sam podnijeti sve muke i poniženja.

Gospodo suci, trpio sam velike duševne boli, kada sam gledao ovdje svoju staru i izmučenu majku, koja 4 dana nije ništa jela i 6 noći je na drvu spavala, a sve to na policiji i još tome baš onda, kada je ovdje imala kao svjedok nastupiti, da posvjedoči, da sam bio kod kuće baš onda, kada je počinjen atentat na Šlegla i žan.(dar-

merijsku) kasarnu. Nisam htio da svjedoči, pa makar ide u moju korist to svjedočanstvo. Nisam htio da svjedoči, jer ovdje nije nastupila kao slobodna gradjanka već kao uhapšenica policije. Da je svjedočila ovdje, kakove bi to posljedice za nju imalo - ne

Marko Hranilović

znam, ali svakako još gorje, nego što je 5 godina izgona što ga je i bez toga dobila od polic.(ije).

Doznao sam kasnije, da je moja majka bila na policiji tučena. Gospodo suci, ona policija, koju toliko brani taj državni odvjetnik, ta policija udara sabljom jednu staru ženu, moju majku, koja je za mene najveća mučenica.

Gospodo suci, zar da pod takovim okolnostima moja majka svjedoči? Nikada!

Gospodo suci, pozovite radi toga na odgovornost ili učinite barem da bude pozvan na odgovornost detektiv Julio Rimay, koji daje, da se ovako nečuveno barbarstvo provodi na jednoj staroj gospodiji.

Gospodo, ne trebate to meni vjerovati, ali vjerujte to sijedim vlasima mučeničke žene, - moje majke.

I sada, kad je ona kazala, da već 4 dana nije jela, gosp. je predsjed.(nik) izvolio reći, da se to njega ne tiče. Mislim, da bi se to moralno, ako ne titicati, a to onda barem osigurati njoj, kao svjedokinji, slobodu, jer biti na polici.(iji) zatvoren i svjedočiti ovdje na sudu, previše je opasno. Nije sve jedno da li netko svjedoči kao slobodan gradjanin ili kao uhapšenik policije, tim više, kada je uhapšen jedan dan prije nego nastupi ovdje kao svjedok.

Gosp. drž. tužitelj traži za mene smrtnu kaznu, a ja kažem, da se tome ne čudim nimalo. Sudac Gradnik mi je već u istrazi rekao, i to 10. rujna 1930. u srijedu popodne u 1/2 6 sati, da će biti osudjen na smrt, da je moja sudbina ista, kao i onih 4, koji su bili strijeljani u Trstu.

Je li to jedan sudac slobodno govor? Ne znam, ali to je bezuvjetno presija na istraženika, pa kada se ovamo uzmu sva ona nepravedna kažnjavanja suca Gradnika, onda je to sve najbolja slika njegovog postupka. A ako se sjetimo i nedavnog dogodjaja s hrvat, nacionalistom Nagyom, koji si je oduzeo život u ovim uzama, to je onda opet samo potvrda onoga, što sam rekao.

Gospodo suci, ne pozivam se na muke preživjele na polic.(iji), da mi se

uzmu u obzir kod donošenja osude, prem mi je barem 10 god. života onim mukama oduzeto, već mi je reći:

Na 12-toj smo postaji križnoga puta, poslije kojega dolazi slavno Uskrsnuće, u ovom slučaju Uskrsnuće slobode, samostalnosti i Hrvatske Državne Nezavisnosti. Vi, gospodo, sudite bilo po svojoj savjesti, bilo po višoj sili, a Uskrsnuće 1000-godišnje Hrvatske Države bit će mi najveća zadovoljština za sve pretrpljene muke i grozote. Vi, gospodo, sudite, ali sloboda i samostalnost Hrvatskog naroda ostat će mi uvijek jedini i najveći cilj. Hrvatska će pripasti samo Hrvatima, jer to hoće Gospodin Bog i svi Hrvati.

Neka živi njegovo veličanstvo Hrvatski Narod i njegovo narodno zastupstvo u inozemstvu!"

JOŠ O OBITELJI HRANILOVIĆ

Uprva tri ovogodišnja broja "Politickog zatvorenika", objavljen je obširan prikaz domoljubne borbe, u kojoj je sudjelovala moja obitelj, obitelj Hranilović. Unatoč izcrpnju razgovoru sa mnom, te objavljuvanju opisa zadnje noći moga **pok.** brata Marka i Matije Soldina, iz pera isusovca Josipa Millera, čini mi se potrebnim naglasiti da je u nacionalnom i ljudskom sazrijevanju, kako mome, tako i onomu moje braće, Stanka i Marka, ključnu ulogu odigrala naša pokojna majka Milka.

Iako smo odrasli u pravaškom okruženju, činjenica da je naš otac umro relativno rano, presudno je utjecala na to da nam je majka služila kao uzor i putokaz u kršćanskom životu i ljubavi prema domovini. Da se radilo o nesvakidašnjoj ženi, pokazuje, uostalom, i pater Miller, opisujući kako se hrabro i čvrsto držala čak i u trenutcima pred sinovljevo pogubljenje. Čvrsta je i uzpravna ostala i kasnije, izgubivši 1945. godine i drugog sina, Stanka. Zbog toga je se uvijek sjećam ne samo s ljubavlju, nego i s bezkrajnim poštovanjem.

Marija HRANILOVIĆ, Zagreb

ZADNJE MARKOVO PISMO

"D raga mamice, brate i sestro!

Oko 1/212 proglašili su mi, daje moja revizija i priziv odbijena, a smrtna osuda potvrđena od stola sedmorice. To me nije ni malo začudilo, jer sam se tome nadao, a nadao sam se za to, (**cenzurirano**). Radi svega toga ja se nalazim u zadnjem danu svojega života. Kada o životu govorim onda hoću kazati i to da ga pravo još ni upoznao nisam, kad me u još nepunoj punoljetnosti optužiše, a sve to zato, jer sam (**cenzurirarto**), a onda i na smrt evo osudiše. Znadem, da će to Vas sve bolno se dojmiti. Providnost odredila je tako, pa neka Vam za utjehu to bude. Nemojte plakati, nemojte zdvajati, jer ni ja to ne činim. Nadam se ostati jak do posljednjeg časa tog kratkog života svojeg. Niti plačem, a niti se žalostim, naprotiv ovaj mi je dan, kao i svaki drugi, a samo dva žandara, koja mi stoje u sobi podsjećaju me da je taj dan zaista drugačiji nego svi dosadašnji. Bojam se samo susreta sa Tobom mamice i sestro, jer će mi biti zaista teško ostati suhih očiju kada ću Vas vidjeti gdje plačete. -

Tražio sam, da na izvršenju naše osude budu prisutni i ostali naši drugovi, ali to mi je odbijeno. Zato sam zatražio samo Vas i svećenika da mi dodjete. Vas zato, da se po posljednji puta s Vama oprostim, a svećenika za to, da me pripravi na put u vječnost, pred drugi i najviši sud, pred kojega idem uvjeren, da sam poginuo za

(**cenzurirano** nekoliko redaka!).

Draga moja mamice! Ti si za mene zaista najveća mučenica, jer podnesti sve ono što si Ti podnijela nije ni malo lahko. A sada evo imaš podnijeti još jedan, za Tebe najveći udarac do sada. Ja te, draga moja mučenice, molim, podnesi taj udarac hrabro, kao što si i sve do sada podnijela. To je meni najveća utjeha. Ja se nadam, da ćeš zaista hrabro to sve podnijeti, jer Te ja to molim. Znaj, da se ne bojim te smrti, da joj gledam hrabro u oči. To neka bude Tebi utjeha, a znaj i to i imaj u vidu, da umirem kao (**cenzurirano**!). Niti se bojim smrti, a niti se bojim doći pred Boga svojega, jer sve što sam god učinio, učinio sam s uvjerenjem, da prinašam i ja svoj obol na oltar domovini. Molim samo Boga, da primi žrtvu, koju pridonašam (**cenzurirano**!).

Neka ta žrtva ne bude uzalud, a ja sam uvijek bio, a i sada sam, spremam hrabro pridonijeti tu žrtvu.

Draga moja mučenice, ja nemam riječi kojima bih Te htio utješiti, jer mi nedostaju, ali srce mi za to govori više. A sve što mi srce govori, ne mogu na papir metnuti. Molim Te samo, podnesi ovaj udarac. Vruće Te molim u zadnjim svojim satima. -

Draga sestrice moja! I Tebi je zadan udarac težak. Primi ga i Ti hrabro, jer Te molim. Hrabro si se držala, dok si samo zato, jer si dobra sestra, sjedila u zatvoru skupa sa mnom. Ja sam Ti se zaista divio, jer si sve to podnašala hrabro, pa molim Te budi takova i sada. Sretan sam, što imam Tebe, jer znam koliko ćeš biti mami na pomoć u tim teškim vremenima. Vidim da se preda mnom svladavate koliko možete, a da Vam je teško. No neka Vam ne bude teško, a neće Vam biti, ako pomislite da sam dao život za (**cenzurirano**!). Tebe, sestrice, molim, budi mami ono, što si joj uvijek bila. Pomogni joj nositi težak njezin teret. To Te molim pred smrt svoju. Znadem Tvoje dobro srce, pa sam u tomu bez brige i veselim se.

Udjelio Vam Gospodin svako dobro, koje Vam želim. Hvala Vam za sve dobro, koje ste mi dali, a napose mojoj dobroj mamici. Njezinu ljubav ne bih joj mogao vratiti nikada, pa da živim ne znam kako dugo.

Mili i dragi moji, primite po posljednji puta, posljednji moj hrvatski pozdrav. Primite ga, jer Vam ga šaljem u zadnjim satima svojim. Bog i Hrvati!

Sve Vas ljubi Vaš

Marko

Noć pred smrt, 24. rujna 1931."

DOISTA, NAŠE JE VRIJEME DOŠLO!

Bivši dužnostnik jugoslavenske OZN-e, član Republičkoga vijeća za prekršaje i pisac knjige o Andriji Hebrangu, Zvonko Ivanković-Vonta, u tekstu objavljenu u "Novom listu", 20. svibnja, obtužio je HDPZ i njegovu predsjednicu za fašizam. Donosimo odgovor predsjednice HDPZ-a, koji je objavljen u "Novom listu", 25. svibnja. Dva dana kasnije, Vonta je odgovorio, podpuno izbjegavajući odgovore na postavljena pitanja. Ima i zašto.

Poštovani gospodine urednici,
U Vašem listu, br. 15.756/LI, od 20.
svibnja 1997. godine, u rubrici "Reagiranje", po skribomanskoj navadi pisanja pisama novinama dobro poznati "antifašist" Zvonko Ivanković-Vonta, očešao se i o Hrvatsko društvo političkih zatvorenika. Kao predsjednica HDPZ-a i kao osoba koja je tamo osobno apostrofirana, molim Vas da, sukladno važećim propisima, objavite ovaj odgovor.

Nazivajući očitovanje HDPZ-a povodom ponovljenoga veličanja Josipa Broza zvanog Tito i manipulacija pod krnikom takozvanog "antifašizma", najobičnijim pamfletom, drug Vonta prešuće da je isti prosvjed supotpisalo i Društvo ratnih veterana "Hrvatski domobran". Činjenica da moju malenkost naziva "poznatom fašistkinjom - ustašicom", učvršćuje me u uvjerenju da Vontino prešućivanje "Hrvatskog domobrana" nije slučajno. Jer, iako su se on i njegovi od 1941. do 1945. i kasnije, podjednako obračunavali sa svim pristašama hrvatske državne neovisnosti, bili oni u ustašama, u domobranima ili djelovali posve samostalno i neovisno, danas se našemu partizanskom drugu i vjernom članu Komunističke partije čini oportunitim to lukavo prešutjeti. Dok je jugoslavenska propaganda ocrnjivala ustašto, ni posve neupućeni ne bi olako progutali tvrdnju da su hrvatski domobrani "fašisti".

Nazvati nekoga fašistom, velika je uvreda. S obzirom da nikad nisam simpatizirala fašističku ideologiju, niti sam pripadala kakvoj fašističkoj organizaciji ili stranci, u prvi mah sam kanila tužiti druga Vontu zbog klevete. Prijatelji mi rekoše da od toga odustanem, jer bi se odgovarajućim vještačenjem moglo ustanoviti postojanje određenih okolnosti, koje bi druga Vontu činile kaznenopravno neodgovornim. Ipak, još nisam posve odustala.

Tek, radi zaštite interesa HDPZ-a i radi Vaših čitatelja, a ne radi Vonte, prisiljena sam reagirati na njegove objede.

U prilogu Vam dostavljam napadnuto priopćenje dviju udruga, koje okupljaju osvjeđene borce za hrvatsku državu. S obzirom da je pretjerano očekivati da čete

to priopćenje objaviti, čitatelje moram upozoriti na to, da smo već na samom početku jasno istaknuli, kako nikomu ne sporimo pravo na vlastito mišljenje, ali jednako tako, tražimo da se i nama dopusti kazati kako su naše sudbine, sudbine preživjelih s Bleiburga, sudbine udovica i siročadi, sudbine dugogodišnjih političkih uznika, jasna i neporeciva optužba protiv jugoslavenskoga komunističkog sustava, te protiv Josipa Broza Tita, kao njegove personifikacije.

Je li takav pristup "pomahnitali fašizam"?

S obzirom na to da se istarskim Hrvatima počesto hoće prikazati (ne radi povijesti, nego radi manipulacije njihovim osjećajima i razumom) kako je Titova Jugoslavija presudno zaslужna za povratak Istre matici domovini, upozorili smo na to, da je državni poglavar NDH odmah nakon kapitulacije Italije državnopravnom izjavom raskinuo Rimske ugovore, te Istru i ostale dotad otrgnute krajeve pripojio Hrvatskoj, dok je ZAVNOH preinacio odliku NOO za Istru, proglašivši pripojenje Istre Hrvatskoj, a preko nje - Jugoslaviji!

S obzirom na njemački diktat i kasniji slom NDH, Istra stvarno nije došla pod vlast Zagreba, ali je Pavelićeva državnopravna izjava svjedočila o volji i težnji tadašnjega hrvatskog političkog vodstva. Izvan faktične hrvatske vlasti godinama je bilo i hrvatsko Podunavlje, što ne znači da je time prestalo biti hrvatsko!

Uostalom, od proklamacije NOO za Istru odnosno ZAVNOH-a, do ostvarenja pripojenja Istre, proteklo je još puno vremena. A u toj su političkoj igri veliku ulogu imali i Staljin, hladni rat, kao i bleiburško žrtvovanje Hrvata u povlačenju. Da jugoslavensko zalaganje za pripojenje Istre nije bilo motivirano težnjom za zaokruženjem i jačanjem Hrvatske, govore ostali potezi jugoslavenskog vodstva, progon Hrvata, kolonizacija Srba i poticanje autonomaško-orjunaško-unitarističkih osjećaja u primorskoj Hrvatskoj.

S obzirom na to da se dojučerašnji boljševici danas rado proglašavaju "antifašistima" i, štoviše, borcima za hrvatsku državnu neovisnost, bilo bi dobro, kad bi

nam znali odgovoriti na neka od sljedećih pitanja:

- Zašto se nisu odrekli komunističke ideologije, Staljina i Moskve u doba staljinskih procesa, slanja milijuna ljudi u Sibir, pakta Ribbentrop-Molotov, sovjetsko-njemačke diobe Poljske, sovjetskog napada na Finsku, pripajanja baltičkih država ili diktata Rumunjskoj u pogledu Besarabije?

- Zašto su od VII. kongresa Kominterne (1935.) bezrezervno bili za opstanak Jugoslavije, iako je to bilo protivno interesima hrvatskoga (i makedonskog) naroda, dok Crnogorci kao narod nisu bili ni priznati?

- Zašto nisu prihvatali uspostavu hrvatske države, pa makar bili u opoziciji režimu?

- Zašto su bili u Komunističkoj partiji Hrvatske, kao dijelu KPJ, a ne eventualno u Hrvatskoj komunističkoj stranci?

- Zašto su se i po čijem nalogu u šumu odmetnuli tek nakon 22. lipnja 1941., tj. nakon njemačkog napada na SSSR, a ne, recimo, nakon njemačkog napada na Jugoslaviju ili donošenja protužidovskih propisa?

- Zašto su u ljeto 1941. represalijama tjerali hrvatski živalj u šumu?

- Zašto su paktirali s Dražom Mihailovićem?

- Zašto su dopustili da se većina četnika nekažnjeno prebaci u partizanske redove?

- Zašto su i sami sudjelovali u sustavnom klanju Hrvata (i ne samo Hrvata)?

- Zašto se nisu borili za neovisnu (makar komunističku) Hrvatsku?

- Zašto su dopustili da Hrvatska izgubi Bosnu i Hercegovinu, Srijem i Boku Kotorsku?

- Zašto su dopustili da Republika Hrvatska bude presječena kod Neuma?

- Zašto su dopustili da desetljeće iza rata Sloveniji bude pripojen dio Hrvatske?

- Zašto su uništili Hrvatsku i uskrnsnili Jugoslavensku akademiju znanosti i umjetnosti, ugasili Hrvatsku i pokrenuli Jugoslavensku enciklopediju?

- Zašto su zabranjena hrvatska društva, a otvarana jugoslavenska?

- Zašto su poubijali svećenike, organizirali stotine političkih umorstava, poslali desetke tisuće ljudi u tamnice, a stotine tisuća na "privremeni rad" u inozemstvo?

- Zašto su sudili nadbiskupa Stepinca, a ubili evangeličkog biskupa dr. Filipa Poppa, te uništili Hrvatsku pravoslavnu crkvu i smaknuli metropolita Germogena?

- Zašto su dopustili da se pola stoljeća stranoj i domaćoj javnosti serviraju priče o hrvatskoj "genocidnosti" i "fašistoidnosti"?

- Zašto su "fašistima" proglašili ne samo ustaše i domobrane, nego i, recimo, dr. Mačeka ili Filipa Lukasa?

- Zašto do danas ne mogu pokazati dokaz da je partizanski pokret (ili komunistička stranka) bio za hrvatsku državnu neovisnost?

- Zašto do danas ne mogu odgovoriti, zbog čega je Hrvatima bio potreban Domovinski rat, ako su nas ti "antifašisti" oslobođili?

Vonta i njegovi, dakako, na ta pitanja ne mogu odgovoriti. Oni mogu pokušavati sakriti svoju protuhrvatsku, zločinučku prošlost, pozivajući se na američkog veleposlanika. Pod zaštitom stranih mentorova (nekad SSSR-a, a danas nekih drugih) i u stranoj službi, oni mogu nekažnjeno i lažno optuživati i nas, kao i Predsjednika Republike te Katoličku crkvu u Hrvata, za protuhrvatske ekstremističke provokacije i "fašističke" ispadne.

Ali, sve im je to uzalud. Pod zastavom, pod kojom je Vonta vojevalo sa svojim istomišljenicima, poodavno nema Hrvata. Osim šačice izdajica.

Crvena zvijezda petokraka i jugoslavenska trobojnica, pod kojom su ratovali i kojoj su polagali prigru, nepovratno je tamo gdje joj je odavno bilo mjesto - u smetlištu. Mi smo ginuli pod hrvatskim barjakom i on se - iako su ga desetljećima gazili Vonta i slični - i danas ponosno i pobjedonosno vije.

Zbog toga možemo s punim pravom reći: naša je savjest čista. Ne progone nas duše nedužnih žrtava. I doista: naše je vrijeme došlo. Država Hrvatska je ovđe, i nikad je više neće skršiti sluge Beograda, Moskve ili Londona.

**HRVATSKO DRUŠTVO
POLITIČKIH ZATVORENIKA**

Kaja PEREKOVIĆ, predsjednica

POVODOM VELIČANJA JOSIPA BROZA I TZV. "ANTIFAŠIZMA"

POSLJEDNJIH se dana u hrvatskoj javnosti množe vijesti o obilježavanju obljetnice smrti Josipa Broza Tita, kao tobožnog nositelja antifašističke borbe hrvatskog naroda i svjetloga lika nacionalne povijesti.

Iako kao demokrati nikomu ne osporavamo pravo o svemu misliti slobodno i svoje uvjerenje slobodno izražavati, ipak, kao predstavnici udruga, čiji su članovi svojim čitavim životima dokazali svoju ljubav prema hrvatskoj državi i slobodi, prisiljeni smo reagirati i upozoriti na to da je veličanje Josipa Broza Tita skopčano s nizom notornih povijesnih neistina, a istodobno predstavlja manipulaciju s jasnim dnevopolitičkim nakanama.

U hrvatsku je povijest Josip Broz Tito ušao kao nositelj komunističke ideologije i kao simbol obnove Jugoslavije. Protunaravna je i zločinučka komunistička ideologija doživjela nepovratni povijesni poraz na svjetskom planu, a jugoslavenstvo, koje je i kao narodna i kao državna misao predstavljalo najveću prijetnju hrvatskoj narodnoj samobitnosti, također je nepovratno poraženo. Svoj su otpor protu nasilnom jugoslavenstvu Hrvati stalno i sustavno dokazivali od 1918. do 1990. godine.

Prema tomu, čvrsto smo uvjereni da Josip Broz, kao personifikacija dviju za Hrvate pogubnih ideologija, ne predstavlja osobu koju bi hrvatski narod imao slaviti.

Podpuna je izmišljotina da je Josip Broz nositelj antifašističke borbe. Dok su se Hrvati u Istri borili protiv fašističke Italije, on je bio na čelu stranke koja je, posebice nakon sporazuma Ribbentrop - Molotov, djelovala u simbiozi s nacionalsocijalizmom i fašizmom. Njegova stranka nije krenula u ustank čak ni nakon što su talijanski fašisti u travnju 1941. počeli paktirati s velikosrpskim četnicima, nego tek 22. lipnja 1941. godine, kad je nacistička Njemačka napala SSSR. Iako je stajala na stanovištu obnove Jugoslavije, Komunistička je partija ustala tek u obranu SSSR-a i tamošnjega staljinističkog režima, koji je povijestno odgovoran i za više desetaka milijuna žrtava, dokazujući time daje prije svega predstavlja ekspozituru Staljinove Moskve i Kominterne.

Nije, također, istina da je Tito predsjedno zaslужan za povrat Istre matici Hrvatskoj. Pokušavajući odvući Kraljevinu Jugoslaviju od pristupa Trojnom paktu, London i Washington su još prije svjetskog rata nudili Jugoslaviji proširenje na područja, koja su mirom u Versaillesu, odnosno Rapalskim ugovorom, pripala Italiji. Za pripajanje Istre matici zemlji predsjedno je utjecao otpor hrvatskoga istarskog čovjeka nasilnom potalijančenju, te Crkva hrvatskog jezika u Istri. Povrh toga, valja imati na umu da su vrhovna komunistička tijela krovotvorila odluku istarskoga pokreta otpora: dok je u Pazinu donesena odluka o pripajanju Istre matici Hrvatskoj, ZAVNOH je tu odluku samovlasno pretvorio u "pripajanje matici Hrvatskoj i Jugoslaviji".

Nasuprot tomu, pobjedom jugoslavenske Komunističke partije, hrvatski je narod pretrpio težak povijestni poraz. Nametrut nam je kompleks krivice, proglašeni smo fašistima i prevoditeljima genocida, ponovno je instalirana Jugoslavija s naglašenom velikosrbskom premoći, a Hrvatska je pretrpjela nepopravljive teritorijalne gubitke. Izgubili smo najveći dio Srijema, čitavu Bosnu i Hercegovinu, Boku Kotorsku, kao i dio Istre odnosno Gorskoga kotara, koji je skoro desetljeće nakon rata prepušten Republici Sloveniji.

Presjecanje Republike Hrvatske kod Neumai danas predstavlja jednu od najboljih točaka mlade hrvatske države.

Uostalom, zar je moguće u ovo vrijeme prisjećanja na Bleiburg i Križni put previdjeti da tisuće i desetci, zapravo stotine tisuća naših palih prijatelja, suboraca i sunarodnjaka, stotine tisuća naših robijaških godina, ne govore jasno* o tomu, tko je bio Josip Broz i kakva je prava narav sustava koji je izgradio i kojim je upravlja? Zar o tomu ne govore stotine tisuća Hrvata nagnanih u iseljeništvo? Zar o tomu ne govore žrtve Domovinskog rata? Domovinski je rat, nažalost, bio nuždan samo i jedino zbog toga što je hrvatski narod bio porobljen, što pod zastavom Josipa Broza nije doživio oslobođenje i slobodu, nego političko, kulturno i gospodarsko robstvo.

Zato mi, predstavnici dviju časnih hrvatskih udruga, molimo hrvatsku javnost da ima na umu, kako veličanje Josipa Broza znači gaženje po bezbrojnim još neobilježenim i neoplakanim grobovima boraca za hrvatsku slobodu i državnu neovisnost.

Unatoč svemu tomu, mi smo sretni. Mi imamo svoju hrvatsku državu, a većina se naših snova ostvarila. Uzalud Brozovi slavitelji škripe Zubima: Jugoslavije više nema, niti će je biti. A Amerika i Engleska neće biti zemlje proleterske. Oni imaju razloga za tugu i za mržnju. Mi nemamo. Naše je vrijeme došlo, a mladi su hrvatski naraštaji krvlju posvećdili kako će doista obstatи jedina nam i vječna Hrvatska!

Zagreb, 9. svibnja 1997.

Za Društvo "Hrvatski Domobran"

Za Hrvatsko društvo političkih zatvorenika

Vladimir ŠKLOPAN, predsjednik, v.r.

Kaja PEREKOVIĆ, predsjednica, v. r.

URED PREDSJEDNIKA REPUBLIKE
HRVATSKA IZVJEŠTAJNA NOVINSKA AGENCIJA
POLITIČKIM DNEVNICIMA U HRVATSKOJ - SVIMA
VELEPOSLANSTVIMA AKREDITIRANIM U REPUBLICI HRVATSKOJ-SVIMA

Zagreb, 24.05.97

OTVORENO PISMO

Hravatsko društvo političkih zatvorenika s ogorčenjem je primilo vijest da su šefovi misija zemalja članica Kontaktne skupine i niza drugih država, dne 23. svibnja 1997. godine, predali Predsjedniku Republike Hrvatske, dr. Franji Tuđmanu, prosvjednu notu, u kojoj se tvrdi da su u Republici Hrvatskoj na djelu organizirani zločini, a da hrvatska Vlada nije u stanju jamčiti sigurnost na teritoriju Republike Hrvatske.

Optužbe na račun Republike Hrvatske držimo izmišljenima, a takav oblik pritska apsolutno neprihvativim. Riječ je o pokušaju da se Hrvatska pretvorи u poluovisnu banana-državu, a takav pokušaj, zaodjenut naizgled moralnim razlozima i humanističkom skribi za pripadnike srpske manjine, dolazi od zemalja, od kojih su neke povjesno odgovorne za nastanak jugoslavenske diktature, za izručenje stotina tisuća Hrvata jugoslavenskim komunističkim krvnicima kod Bleiburga 1945. godine, i za stalnu podporu komunističkom režimu.

Naši su članovi proveli pola milijuna godina u jugoslavenskim tamnicama, a da se ti tobožnji čovjekoljubci i demokrati nisu oglasili prosvjedom.

Jugoslavenska vojska i srpski četnici nasrnuli su na demokratsku Hrvatsku, a potom i na Bosnu i Hercegovinu, a vlada zemalja koje se danas udružuju u pritisku na Hrvatsku, pasivno su promatrale zločine nad Hrvatima i Muslimanima, i zapravo djelatno pomogle taj genocid,

namećući i nenaoružanoj žrtvi nemoralni embargo na uvoz oružja.

Zar demokratski svijet nije ništa naučio iz primjera nekadašnje Čehoslovačke, kojoj je nacistička Njemačka, uz pomoć tzv. demokratskih sila nametala rješenja, koja su predstavljala uvod u Drugi svjetski rat? Zar se pritiskom na Hrvatsku i danas ne ohrabruju diktatori, agresivni imperialisti i ratni zločinci?

Kao ljudi, koji su osobnim primjerom pokazali da se i pojedinac može suprotstaviti zločinačkom totalitarnom sustavu, najoštire prosvjeđujemo protiv pokušaja ponižavanja naše Domovine i upletanja u njezine unutarnje stvari. Odlučno zahtijevamo da se prosvjedna nota odbaci, a da hrvatska Vlada nepoželjnom osobom proglaši veleposlanika jedne velesile, koji, grubo kršeći bečku Konvenciju o diplomatskim odnosima, iz dana u dan pokazuje prijezir spram institucija hrvatske države.

Hrvatsko društvo političkih zatvorenika također izražava bezrezervnu podrudu Predsjedniku Republike i hrvatskoj Vladi, u nastojanju da se zaštite trajni, povijesni interesi hrvatskog naroda i države, pa makar i uz cijenu odgođenog pristupa euroatlantskim integracijama.

Nitko bolje od nas ne zna da obrani i učvršćenju države treba prinijeti žrtve.

**za Hrvatsko društvo
političkih zatvorenika
Kaja Perešović, predsjednica**

Družtvene vijesti

ČLANOVI HDPZ-A IZ BIH OSLOBOĐENI PLAĆANJA KONZULARNIH PRISTOJBII

S obzirom da uskoro izteče rok, u kojem bivši hrvatski politički uznici moraju Vladi Republike Hrvatske predati zahtjev za obezštećenje, mnogi su se članovi našeg Društva, koji prebivaju izvan Republike Hrvatske, našli prisiljenima u relativno kratkom vremenu pribaviti niz potrebnih dokumenata, od domovnice do različitih potvrda.

U posebno težku su položaju brojni naši članovi s prebivalištem u BiH, koji su zbog niza razloga redovito u lošijem položaju od onih u Republici Hrvatskoj, kako u psihološkom, tako i u imovinskom pogledu.

Suočen s takvim okolnostima, a svjestan da su bivši hrvatski politički uznici svojim žrtvama održavali vatru hrvatske težnje za neovisnošću, pridonoseći tako u velikoj mjeri ostvarenju te uživšene težnje, hrvatski je veleposlanik u Bosni i Hercegovini, gospodin **Darinko Bago**, temeljem pozitivnih propisa hrvatske države, donio odluku po kojoj su **članovi Hrvatskog društva političkih zatvorenika oslobođeni plaćanja konzularnih pristojbi za konzularne usluge, koje su u svezi s postupkom utvrđivanja i isplate obezštećenja bivšim hrvatskim političkim zatvorenicima.**

Ta se odluka, razumljivo, primjenjuje ne samo u Veleposlanstvu Republike Hrvatske u Sarajevu, nego u **svim hrvatskim diplomatsko*** konzularnim predstavništvima u **Bosni i Hercegovini**.

Nu, valja imati naumu, da će se ovom blagodati moći poslužiti samo oni hrvatski politički uznici, koji se konzularnim službenicima predstave valjanom izkaznicom, odnosno nepobitnim dokazom o pripadnosti Hrvatskom društu političkih zatvorenika.

Iako su mnogi od nas nerijetko nezadovoljni, i ovaj primjer pokazuje kako hrvatska država doista ide za tim, da se žrtvama borbe za hrvatsku neovisnost oda zasluzeno priznanje i pomogne, koliko je to moguće.

STRADANJE SPLITSKIH GRAĐANA U TRAGIČNOM POVLAČENJU HRVATSKE VOJSKE 1945. G.

Setajući ovih dana tijesnim ulicama strog puntarskog hrvatskog grada Splita, njegovom Pjacom i rivom u ozračju Sudamje (svetčanosti sv. Duje, zaštitnika grada), gledajući prpošnu mladost veselu i radosnu, ozarenih lica, podsjetih se mnogih splitskih građana, pretežito mlađih, od kojih je većini najokrutnijim načinom prekinut mladi život. Razmišljam kako su se i oni na ovim istim prostorima razdrgano veselili. Svi su se oni rodili ili pak živjeli i školovali u Splitu i voljeli ga, sanjavući ga slobodnog, u slobodnoj domovini Hrvatskoj. Mladenačkim se žarom staviše na razpolaganje domovini, bilo kao vojnici ili pak dužnostnici, a grubo su zatrti zbog jednog jedinog grijeha: jer zanosno voljahu rodnu grudu, svoj grad i zemlju, jer bijahu Hrvati. Nisu se dali ni pod čizmu talijanskog fašizma, ni boljševizma niti velikosrbskog divjačtva. Morahu napustiti voljeni grad, ali im ga ne izčupahu iz srdca.

Ovo sjećanje posebno posvećujem izdancima obitelji:

Akrap, Banić, Bartulica, Bašić, Baumgartner, Bavčević, Bečić, Belas, Benčić, Berković, Bernić, Bettini, Blaškov, Blažević, Boban, Božić, Bućan, Bulat, Bulić, Ciko, Crnjen, Čečuk, Čizmić, Čulić, Derado, Despot, Dobrović, Domimis, Dragošević, Dropoljić, Ferić, Fertilio, Foscati, Fuštar, Glavina, Gogala, Gracin, Grgić, Grisogono, Jakaša, Jakčin, Jakelić, Jelčić, Jelinčić, Jonić, Jovanović, Juras, Jurčić, Juretić, Jurčić, Jurišić, Jurjević, Karaman, Kocejić, Kokić, Kolinbatović, Krementić, Kunac, Lelas, Luetić, Mandić, Markotić, Marković, Marović, Matas, Matešan, Matošić, Melvan, Mihotić, Miličić, Mrsa, Munitić, Nardelli, Orlandini, Ozretić, Pensa, Peravić, Pešić, Pisac, Plepel, Podrug, Prlić, Radić, Stančić, Stanić, Stipanović, Stipišić, Strožer, Stude, Subotić, Sulić, Šabić, Saškor, Španje, Tente, Tomasović, Tomaš, Tomić, Uvanović, Vego, Veršić, Vidjak, Vidošević, Višić, Vladilo, Vladušić, Vodanović, Vojković, Vrandečić, Vrdoljak, Vrsalović, Vučko, Vuković, Zorica, Zuppa, Žanetić.

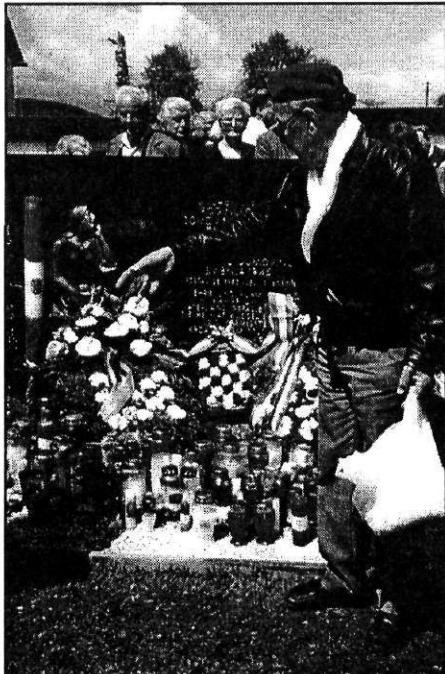
Mnogi bijahu istog prezimena; desetke njih po dvojica ili trojica braće i sestara. Neka mi oproste oni koje nemajerno izpusnih. Treba jednom popisati sve, kako bi se konačno i zauvijek odbacilo etiketiranje o crvenom i jugoslavenskom Splitu. Split je uvijek bio hrvatski i Split će uvijek biti i ostati samo i jedino hrvatski.

U Zagrebu se na proljeće 1945. skupilo oko miljun što vojnika što civilnih izbjeglica s cijelim obiteljima u bijegu pred crvenim pokoljima. Petog svibnja pada odluka o povlačenju prema zapadu. Vjerovasmo u humanizam i poštovanje narodne volje zapadnih demokracija. All-prevarismo se. Lopov nije samo onaj koji krade, već i onaj koji ljestve drži. Pokret počinje u nedjelju, šes-

Piše:

Dr. Vid MIHOTIĆ

tog svibnja. Kolona raste i razvlači se prema Celju i Mariboru. Kroz Celje prolazimo izpod slavoluka s nadpisima ŽVELA RDEČA ARMIJA I ŽVEL TOVARIŠ STALIN. Sa strane po koji naoružani partizan nemoćno nas i prestrašeno prati pogledom. Sva ova masa od nekoliko stotina tisuća civilnih izbjeglica i par stotina tisuća hrvatskih vojnika (pred kraj rata Hrvatska je imala oko 350.000 dobro naoružanih vojnika) slijevala se prema bleiburžkom polju na slovensko-austrijskoj granici. Umjesto očekivane slobode,

Sudionik Bleiburžke tragedije sa splitskom kapom na glavi i šalom Sudamje, posipa oko groba na Bleiburgu zemlju donesenu s Marjana, u znak sjećanja na sve splitske građane, žrtve ove velike hrvatske tragedije.

dočekaše nas engleski tankovi i zrakoplovi, koji nas zlokobno nadlijetahu, a potom i mitraljirahu, bez ikakvog predhodnog upozorenja. Dan prije, nego što nas sramno i na prijevaru predahu na milost i nemilost partizanima, čusmo u vijestima radio Londona kako, na pitanje zastupnika u Donjem Domu što će biti s izbjeglicama, koji se povlače prema zapadu, premijer Churchill odgovara: "Naši su komandanti dobili zapovijed da ih prihvate." Očekivasmo da se veliki drže riječi! Počinju pregovori. Traži se govori li netko englezki ili francuzki. Iz naše skupine javlja se Davor Strožer, splitski kla-

sičar, koji je osam godina u gimnaziji učio francuzski. Vraća se nakon sat vremena povjeravajući nam da se dogovoriše časnike zadržati, a ostale predati, jer će partizani samo krivcima suditi po zakonu, a sve nedužne pustiti kućama. Ali, avaj!!! Riječi predstavnika velikih kulturnih naroda i riječi crvenih humanista nađoše se na istoj razini. Predaja oružja, prije toga se nastoji onesposobiti što god se može, barem razstaviti i razbacati dijelove. Mnogima naviru suze na oči. Predajemo se Englezima, koji nas u početku odvode, tijekom noći malo pomalo pojavljuju se partizani, a Engleza sve manje. Tako sve dok nas nisu podmuklo predali crvenim zvijerima, koje ćemo tek upoznati u pravom svjetlu. Izgledalo nam je da kolona ide prema zapadu. Nismo po noći opazili da pravimo veliki polukrug i ujutro se nađosmo kod Dravogradu. Počinje strvinarska pljačka odjeće i obuće. Mi, koji smo svi bili pristojno odjeveni, morasmo skidati odore i uzimati dronjke pobjedonosne jugo-armije. Nema vode, nema hrane, a tjerahu nas uz Dravu. Pokuša li netko zagrabitati malo prljave dravske vode, po kojoj plutaju leševi, ili pak od nemoći zaostane, čeka ga naboj. U koloni prema Mariboru srećemo mladog, devetnaestogodišnjeg časnika, Ivu Podruža, splitskog gimnazijalca, u odori s oznakama i činovima na rukavu. Na nagovaranje da to nema smisla, jer vidi s kim ima posla, odgovara da je on hrvatski časnik i traži da ga se kao takvog poštije. Smaknut je na Kržnom putu, bez iztrage i suda. Također sretosmo splitskog klasičara, absolventa medicine, Branka Čečuka koji, u svem onom jadu, žuri pomagati ranjenima i iznemoglima. Ni njega mati nije dočekala. Ubijen je na Kržnom putu. Zadnje kilometre pred Mariborom pratili su nas stražari na konjima. Galopirajući, tjerahu nas trčati, iako bijasmo podpuno izcrpljeni. Naravno, tko sustane, biva likvidiran. Sve što smo imali još uza se, pobacamo da nam ne smeta. Osloboditeljski strvinari hitaju tko će prvi što dograbiti. Stanovništvo Maribora i okolice, videći nas onako jadne i izcrpljene, davahu nam hrane i pića. Hvala im! Tu su jednu veliku skupinu stjerali u neko gimnazijsko dvorište. Konačno i voda, koje smo se toliko zaželjeli. Tekla je iz prepiljene cijevi, koja je virila iz zemlje desetak centimetara. Nakon jednosatnog čekanja, trebalo je leći i izsisavati vodu, uz požurivanje onih koji čekahu u redu. Našoš se skupini posrećilo, jer je jedan naš ugledao časnika rođaka i povjerio mu se, našto je ovaj uzvratio da nas okupi i pričeka. Kad se vratio, postroji nas i izvede iz logora i odvede na kolodvor. Tu nas utrpaju u vagone. U vagone "za osam konja ili četrdeset vojnika" nas nabiše preko stotinu. Nijesmo mogli ni sjesti, već smo se smjenjivali. Većina bi stajala dok bi nekolicina sjela, odmarajući se. Tako smo

doputovali u Zagreb, a onda nas odvedoše u logor Prečko. Pred ulazom u logor, dočekaše nas Talijani partizanske brigade Garibaldi. Oni nas, onako jadne, još jednom pretresoše i pokupiše ako je još ponekom ostao kakav sat, lančić ili prsten. Tradicionalno hrabri ratnici, nema što. U logoru Prečko odmarali smo se nekoliko dana. Budući smo većina imali nekoga u Zagrebu, to su nam donosili hranu do žice, koju smo dobivali ako su drugovi stražari bili razpoloženi. Jedno nas predvečerje postrojše i provedoše kroz Zagreb od remize, kroz Tratinsku, Mihanovićevom, Vlaškom, Maksimirskom i Dubravom te preko Božjakovine, Dugog Sela, Lupoglava, Ivanić Kloštra, Čazme do Bjelovara. Put dug oko 100 km. Iz Prečkoga nas je pošlo 10-12 tisuća, a u Bjelovar nas je stiglo oko 2500. Taj je marš počeo pomalo čudnim osjećajem. Mislili smo da nas vode na kolodvor. Tješili smo se da je prošlo najgore. Poslije se uvjerimo da uvek ima još gore. Zagrebačke su ulice pune svijeta; mnogi su tražili svoje: majke sinove ili muževe, djeca roditelje, sestre braču i slično. Posebno je bio dirljiv prolazak Trešnjevkom, gdje su nam toliko hrane davali da nismo mogli nositi. Stražari su bjesnili, pokušavajući raztjerati puk. Onda iznenada zapjeva splitska skupina pod vodstvom pok. Ive Šaškora: NE PLAČI MAJČICE MILA, JER MENE ČUVA SAM BOG! To je izazvalo obči plać. Gledaju onako jadne, izmučene mladiće, koje vode u nepoznato, a oni pjevaju. To se sve zbivalo na Trešnjevcu, koju oni nazivaju crvenom!

Najkravljiva noć skupnih smaknuća bijaše između Lupoglava i Ivanić Kloštra. Strašno nevrijeme, doslovce blato do koljena. Ujutro smo svi bili bosi. Ono jedne obuće, što nam je bilo na nogama, ostade u kalijuži. Neprestance se pucalo. Tko je sustao, pao ili zaostao, bezdušno je zatučen. Jedva se vukosmo bosi po makadamu, a oni nas natjeraše da im nosimo težke sanduke strjeljiva. Po svanuću nas zaustave na livadi obkoljenoj šumom, dopustivši nam odmor. Stražari posjedaše naokolo, uperivši strojnica prema nama, cerekajući se. Počeli smo se pozdravljati, očekujući krvavi ples. Toliko smo toga proživjeli da nas ništa nije moglo iznenaditi. Poslije takvog odmora dočekasmo s olakšanjem pokret. Na ulazu u Čazmu, dočeka nas špalir braće s Iztoka s toljagama, pa udri po nama. Nema što, herojski bratski čin. Tako smo odmah upoznali bratstvo i jedinstvo. Konačno, predvečer, ulazimo u Bjelovar. Ulice prepune. Opet svatko nekoga traži. Pod prijetnjom oružja, moramo hodati pognute glave. U tišini stigosmo do logora na Vojnoviću. Tu ostadosmo neko vrijeme. Građani Bjelovara i okolice dnevne dolaze, proturajući hranu i poznatima i nepoznatima. Iz okolnih su sela dolazili seljaci dovozeći puna kola hранe za logoraše. Moj kum, učitelj Frane Brajan, istarski izbjeglica, po talijanskoj okupaciji napusti rodne Matulje. Između dva rata službovao je kao učitelj po Dalmaciji, a dolazkom Talijana ponovno je morao bježati, pa se udomio u Slavoniju (u Dražicu). Čim je doznao da se nalazim na Vojnoviću, iako daleko pedesetak km, organizirao je sa susjedima nekoliko kola hrane. Budući me nije našao, sve su podijelili onima koji su se tamo našli. Takove ljudje nikad ne možemo zaboraviti. Neka im je vječna i iskrena hvala! Kad nam bijaše najpotrebnije, osjetisno pravu i iskrenu solidarnost i veliko hrvatsko srdce.

Zatim je počelo iztraživanje. Neke su odvezli u nepoznato (čitaj prema jamama); neke su pak vodili na suđenje (iako se dobro sjećamo kako su tā suđenja izgledala); neki su nastavili u bezkrajnjim kolonama, uglavnom prema istoku, ostale su slali u važnije občine na daljnji postupak. Još se sjećamo splitskih logora na Firulama, Gripama i u Kaštelima.

Ovo pišem neka se zna i ne zaboravi vrijeme kada je Hrvat na Hrvata dizao ruku. Klanjajući se, poštivajući i respektirajući i one hrvatske sinove, koji su na drugoj strani patili i propatili, a pogotovo one koji su i život izgubili, kako smo kasnije vidjeli, za tuđe interese.

Sad, kad smo konačno dobili svoju državu, za koju su se, rame uz rame, borila djeca partizana i ustaša, moramo je čuvati i sačuvati. Ove uspomene prenositi mlađima da se ne zaborave, kako se nikada ne bi nešto slično ponovilo.

Oprostimo jedni drugima. Čuvajući Hrvatsku državu, koju smo stoljećima sanjali, i generacijama da nju živote polagali. Neka nam potomstvo jednom zauvijek bude sretno i zadovoljno.

NAKON POLA STOLJEĆA

Dana 25. i 26. svibnja navršava se 50. obljetnica od suđenja jednoj splitskoj skupini Hrvatskog oslobođilačkog pokreta. Glasilo narodnog fronta Dalmacije "Slobodna Dalmacija" od 31. svibnja 1947., sa zaglavljem SMRT FAŠIZMU - SLOBODA NARODU, objavit će članak s naslovom: "Osuđena je grupa pripadnika organizacije u "HOP" u Splitu zbog izdajničkog i protunarodnog rada." Presuda je izrečena 27. svibnja 1947. u 18.30 sati. Navode se imena i prezimena osuđenika:

1. Frane Betini, Marinov, rođ. 17.1.1925. u Splitu
2. Ivica Bavčević, Martinov, rođ. 17.12.1925. u Kuni (Pelješac)
3. Nikola Pensa, Petrov, rođ. 26.4.1925. u Velom Drveniku (Trogir)
4. Jelka Betica, ž. Frane, rođ. 18.8.1905. u Žeževici (Omiš)
5. Vlaho Zelinka, pok. Hermana, rođ. 17.3.1902. u Zadru
6. Borića Jonić, pok. Ante, rođ. 23.5.1927. u Biskom (Sinj)
7. Ruža-Smilje Anić, Jurina, rođ. 26.6.1928. u Brnazama (Sinj)
8. Katica Šanić, Ivanova, rođ. 21.4.1925. u Šestanovcu (Omiš)
9. Vjekoslav Matijević, Ivanov, rođ. 25.2.1927. u Splitu
10. Jakov Kirigin, Nikolin, rođ. 15.12.1928. u Mirce - o. Brač
11. Tomislav Karaman, pok. Mate, rođ. 15.10.1926. u Meseisti (Ohrid, Maked.)
12. Frane Tente, Nikolin, rođ. 2.4.1928. u Splitu

Iz ove skupine, u Lepoglavi su mučenički završili svoje živote Vlaho Zelinka i Frane Tente, a ostali su izdržavali kazne u trajanju između 1 i pol i 10 godina.

Bilo je to vrijeme kada je hrvatski vlak tek ušao u mrak novog jugoslavenskog tunela. Kontinuirana srbokomunistička orgijanja u onom najtežem obliku, jama-stratišta, još nisu jenjavala. Svakidašnje smrti, strah, ali i samoprijegor, obilježilo je mnoge mladosti ovoga razdoblja. Jer to je bilo također vrijeme lučonoša hrvatskog otpora; križara, kamija i HOP-ovih ilegalaca, koji se nisu mirili s gubitkom svoje države. One države, koja je po završetku drugog svjetskog rata na Bleiburgu dobila svoj posljednji veliki udarac, a pet desetljeća kasnije ponovno uskrnsula. Osjećao se hrvatski otpor u Dubrovniku, Splitu, Šibeniku, Omišu, Imotskom i diljem ostale Hrvatske.

U istom članku Slobodne Dalmacije, može se dalje pročitati: "Budnost naših organa uprave i svijest narodnih masa, koje čvrsto stoje uz svoju narodnu vlast, nije dozvolila da se ova organizacija proširi i da njihova djelatnost poprimi šire razmjere. Odmah nakon prvih njihovih protunarodnih akcija, kao što su vješanje ustaške zastave na Marjanu na dan uspostave tzv. NDH, deranje slike Ivana-Lole Ribara, sastavljanje letka protunarodnog sadržaja u kojem se pozivaju seljaci da se pridruže bandama, ispisivanje neprijateljskih parola i sli., - bili su pohvatani, te predani sudu da odgovaraju za svoj protunarodni izdajnički rad. Masa naroda, koja je na raspravi s ogorčenjem pratila tok iskaza optuženih, u kojima su iznosili svoja nedjela, oštro je osudila izdajstvo ovih ostataka fašizma."

Tim povodom sjetim se kojega od naših progonitelja. Nisu žalili "truda" urezati nam se u pamćenje. Izlistavajući tako pojedine ljudske sudbine, pomalo se čudim kako obilno uživaju plodove naše državne slobode, pa se čak s njom poistovjećuju. Njima je to tek jedna od vlasti što se promjenila na ovim nemirnim prostorima, a nama - ostvareni san. Sada pjevaju onu našu staru: "Marjane, Marjane, ča barjak ne vješ,...milu trobojnicu...". Nije mi krivo. Nakon pola stoljeća, 10. travnja sjedim na vrhu Marjana u podnožju hrvatskog stijega i slušam ga kako pucketa na maestralu. Sretniji sam od njih.

Vjekoslav MATIJEVIĆ

BLAGO TEBI, ĆERCE, BLAGO TVOJOJ DUŠI

"Blago tebi čerce-ćerke, blago tvojoj duši"

Te je riječi izgovorila žena očevidac iz smrte ćelije sestre Žarki u Gospicu, na dan 16. svibnja 1946., prije no što su Žarku - bijelu golubicu iz reda sv. Vinka - odveli na stratište. Za vrijeme rata, u Otočcu, na humanoj dužnosti u bolnici radile su sestre Milosrdnice, s. Žarka IVASIĆ, s. Hubertina DŽIMBEG, s. Verona FOSTAČ, s. Lucija RAĐOŠEVIĆ i s. Eutihija (?).

Kad je u ratnom vihoru 1943. Otočac pao u partizanske ruke, nakon što je kapitulirala Italija, sestre su ostale na svojim dužnostima i nastavile radom po načelu svojih zajveta i životnog opredjeljenja. Pomagale su i njegovale ranjenog čovjeka. Nisu prema partizanima drugačije postupale nego s drugima, koji su bili na njihovo skrbi. Što više - zar su mogle kako drugačije postupiti, jer su sad "vlast" i zakon dijelili partizani, koji, dapače, u Otočcu osnivaju i partizansku vladu.

Nu, međutim, njihova vlast u Otočcu nije bila dugovječna.

Već je 14. rujna 1943. hrvatska vojska, uz njemačke postrojbe, nadirala prema Otočcu. Partizani su bezgledno bježali. U gradu se palilo, a u bolnici ubijalo ranjenike. Primjerice, znamo kako se i u ovom našem Domovinskom ratu postupalo s ranjenicima. U "Vjesniku" sestara Milosrdnica piše o tim događajima u svezi sa s. Žarkom i drugima: "Te kobne noći bila je dežurna s. Žarka, a ostale su sestre bile zatvorene u jednoj prostoriji. Zbog toga, premda nedužna, s. Žarka optužena je da je prokazivala bolesne i ranjene partizane." Iz Otočca sestre su se povukle u Gospic, a odatle su pratile ranjenike u Zagreb. U tom ratnom okrušaju, pri oslobođenju Otočca, proživjele su težki živčani stres, pa su, po odluci svojih poglavara, razmještene na rad u gornjim krajevima.

Sestra Žarka poslana je na rad u duševnu bolnicu u Vrabče, a zatim u Osijek. S njom je otišla i peta sestra Eutihija, koja je u Otočcu bila kuharica. U bolnici, za vrijeme bombardiranja Osijeka, smrtno je stradala i nije obtužena za Otočki slučaj, lako su naše misli uglavnom usmjerene strijeljanoj mučenici s. Žarki, moram reći nekoliko riječi i o s. Hubertini, Veroni i Luciji, koje su s nama dijelile nevolje težke robije.

Lucija se nakon proživljenih događaja u Otočcu nije vratila u samostan, već je otišla na oporavak svojim sestrama u Petrinju.

Luciju su već tijekom lipnja 1945. uhiti or-gani OZNE. Njezina kalvarija, koj je započela partizanskom okupacijom Otočca, nastavljena je kroz vrijeme teške iztrage i izdržanih devet i pol godina robije u Požegi. Od čega dugo u izolaciji i samici. Po izlazu s robije živi po nalogu Udbe u Petrinji. Radi oslabljenog organizma, bez posla i zdravstvene zaštite, živi bijedno sa sestrom Magdom, a obadvije od pomoći njihove sestre Katice i njezine djece. Kako bolest napreduje, sredstva su nedovoljna, progovara svijest i srce njezinih supatnica s robije, pa, lako same žive u oskudici, mnoge tvarno pomažu Luciju. Najobilatije i redovito pomaže Zorica Čengić, zatim Vera Augustin, Zora Petračić pa i mi ostali, koji smo ju posjećivali, a pogotovo kad je ostala prikovana za

Piše:

Kaja PEREKOVIC

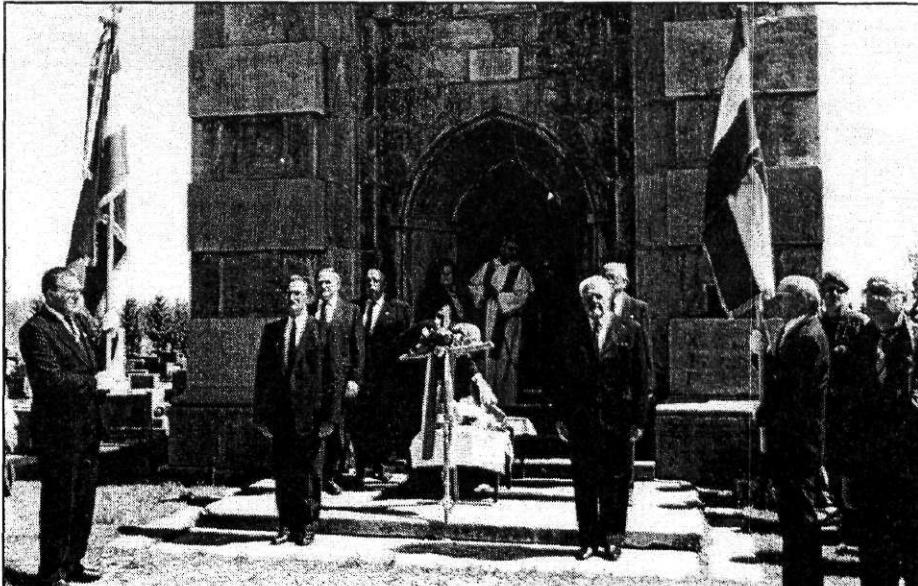
postelju, više godina šlagirana (nije imala zdravstveno osiguranje, da bi dobila bolničko i topičko liječenje i rehabilitaciju). Bespomoćno je venula i pripremno išla prema kraju. Njegovala ju je sestra Magda, također i sama bolesnica i prognanica iza ubojstva muža (ubijen u Glini po dolazku partizana). Obadvije su proživjele tešku nevolju razaranja Petrinje i okupaciju četničkih rulja. Nisu se mogle pokrenuti u bijeg, nego su gorko proživjele dane u bezizlaznoj bijedi i gladi. Naša draga Lucija umrla je 4. svibnja 1993. Vele, daje zakopana bez lijesa jer se lijes nije mogao (nije imao tko) nabaviti. U Petrinji je srbočetnička mržnja bila žestoka...

vječnost - vjerujemo u zagrljav dobroj sestri Žarki. S. Hubertina još je uvijek vedrog raspoloženja na pomoći nemoćnjima, u njihovoj matičnoj kući u Frankopanskoj.

Nu, kako sam naprijed rekla, svoje misli i najveću zahvalnost usmjeravam prema s. Žarki, s razlogom što je ona između njih pet okrutno i lažno osuđena na smrt. Kazna je izvršena... Ostale su sestre pomilovane sa smrtnе na vremenske kazne.

Uhićenje s. Lucije bilo je u Petrinji, kako sam već rekla, 1945. Sestruru Hubertinu uhitili su u Livnu, s. Žarka uhićena je u Osijeku, a sestra Verona se sama prijavila da svjedoči kako su sestre nevine. Draga i pravedna s. Verona mislila je da ima posla sa istinskom pravdom, i eto, sama je uletjela u stupicu lažnog zakona - bezakonja.

Nakon mučne istrage i lažnih optužbi, 7. veljače 1946. u Gospicu, u ime naroda, s.

Dostojanstvena svečanost na gospičkom groblju

Sestra Verona i s. Hubertina iza presude su došle na robiju u Požegu. Nije teško zamisliti što su proživljavale. Ne samo podnositi uvrede i ponižavanje partizanske nadutosti i okrutnosti primitivnih i nenaobraženih stražarica, nego i način života, a njihova redovnička obveza i čednost ugrožena je grubim poniženjem svake žene, a pogotovo redovnice kad su prisiljene živjeti u zajedničkoj sobi sa 100-160 žena. Žene su sve fiziološko tjelesne funkcije trebale obavljati u jednu ili dvije sobne kible (limenke za nuždu). Ili n.p.r. zajedničko tuširanje, a žene su s različitom kulturom i navikama izmiješane često zajedno s kriminalcima. One su to sve izdržale kroz predanje u volju Božju. Jedno su vrijeme sestre imale svoju redovničku odjeću. Kad su sve robjica doobile zatvorska odjela, onda su ih i sestre morale nositi. Svakako broj i nadpis na plećima.

SS. Verona i Hubertina odležale su svaka po 5,5 godina robije, a zatim su uvjetno odpuštene. Izlaskom nastavljaju svoj redovnički život. 29.11.1986. s. Verona preselila se u

Žarka osuđena je na smrt vješanjem, a druge tri na strijeljanje, a tek su 16. svibnja 1946. Lucija, Verona i Hubertina "pomilovane" i kaznu im preinacuju na 20 godina strogog zatvora. Žarku pomiluju s prvobitne presude vješanjem na kaznu strijeljanjem, što odmah bude i izvršeno. Sestre su iz Gospica odpremljene u Požegu, a Žarka je ubijena uza zid kapelice na gospičkom groblju. Čula sam ove godine, da je justifikaciju (strijeljanje) po vlastitom traženju izvela partizanka Soka Šolaja (?). O tomu je u ono vrijeme grmilo po Gospicu. Gdje je i što je nakon toga bilo s tom dragovoljnom krvnicom - ne znam. Nu, rekoše mi ljudi, koji su u to vrijeme bili u ćelijama gospičkog zatvora, da su sestre glasno molile i pjevale. One su predmolile, a svi su ih zatvorenici pratile, uključeni u jedan veliki uzdah i uznos Bogu.

Pa, zar je onda čudo što priprosta Ličanka iz zajedničke ćelije onako uznesito i proročki reče: Blago tebi čerce-ćerke, blago tvojoj duši!

MAKOVI

Jutro. Sunce zlati rubove gradskih kuća.
Plavi se Medvednica. Odzvanja zvono katedrale.

Nakon osude u Novoj Vesi, u zgušnutim redovima prolazimo glavnim zagrebačkim trgom. Izcrpljeni, u zgužvanoj odjeći i izlizanim cipelama. Lica sivo bijela od boravka u samicama; samo nam se oči čudnovato žare. Strpljivo nosimo breme svoje sudbine.

Svaki čas jedan od stražara poviće: "Brže stoko I!"

Tužna povorka nastavlja bez riječi, Praškom prema Glavnom kolodvoru. Ljudi se zaustavljaju i Šuteći nas promatraju. Na Kolodvoru razstaju se žene i djevojke sa svojim otčevima i braćom. One putuju u KPD Požega, a mužki u Lepoglavlju. Ide se u neizvijestnost, ali u očima nema suza. Na razstanku s otcem, smiješak ohrabrenja govori o nadi.

POVORKA

Prolazimo gradom
vezane lancima
pritisnute rancima,
a ipak sa nadom.
Trinaest mojih godina,
sedam tišti mamu.
Cere se ko aveti.
Gledamo u tamu.
Vlak juri poljima
nosi naše želje,
a život ko žrvanje
sve ih hitro melje.

VLAK

Sjedim uz prozor šuteći.
Na mene se oslanja mama.
Otac u drugome vlaku,
a seka u pustoši sama.

Odmiču zelena polja.
Gnijezda su ostala pusta.
Drakonska vrši se volja.
Zanjemila naša su usta.

U KPD-u Požegi nije bilo olovke ni papira, a stihovi su sami navirati. Te dvije pjesme napisane su vrbovom šibom na zemlji uz Orljavu u času odsuća stražarice, koja nas je bijesno gonila na rad. Učila sam ih napamet za vrijeme tovarenja pijeska. U moje vrijeme dolaska u KPD Požegi bilo je oko 3000 političkih osuđenika.

Godine 1946. osuđena je cijela naša obitelj. Majka i ja odsluživale smo kaznu u Požegi, a otac u Lepoglavlju. Seka se Ružica vratila, nakon 35 dana samice, na pustoognjište.

Vlak je s nama jario u Požegu u neizvijestnost. Bilo je jutro. Ševa je letjela nad uzočnim njivama. Zemlja se caklila bakrenim

sjajem. Modro svilenkasto nebo provirivalo je između pahuljastih oblakačaka.

Sjedila sam uz majku, prislonjena na njezinu rame. I to mi je bila utjeha. Nasuprot nas sjedio je nepomično i sa zanimanjem nas promatrao mladi stražar. Uz njega je ležala, na drvenoj klupi, parabela. Najednom vlak stane. Stražar nam skine okove.

Priče prozoru i otvori ga. Mlaz svježine uleti u coupe. Polako se približim prozoru i pogledam van. Oprštala sam se pogledom sa svojim voljenim krajem i svojom mladostu.

Višnja Sever 1946.g.

Sve mi se činilo nestvarno. Na čas zaboravim gdje sam, zašto sam ovdje, kuda idem.

Najednom hropac lokomotive. Vlak stane između Popovače i Kutine. Uskliknem: "Pogledaj, mama, koliko crvenih makova cvate uz prugu!"

Stražar hitro ustane i iskoči iz vlaka. Ostavio je na klupi parabelu i kapu. Vrati se noseći u naruču mnogo crvenih makova i, bez riječi, sa smiješkom u blistavim crnim očima, položi ih nježno uza me na drvenu klupu. Stavim ih u krilo. Zahvalim i upitam: "Kako se zovete?" Jedva čujno izgovori: "Ahmed".

Juri vlak, nižu se postaje. Nestaju obrisi Moslavacke gore. Sve više i više klonule su glavice makova u mom krilu. Prebrzo se gasio sjaj i uvenula ljepota latica od fulara. Ali ipak, ostala je uspomena do danas.

Na putu u beznađe, svaka ljudska gesta vraća povjerenje u ljude.

Višnja SEVER

Ako hoćeš da saznaš kakva je neka država i njena uprava, i kakva im je budućnost, gledaj samo da saznaš koliko u toj zemlji ima čestih i nevinih ljudi po zatvorima, a koliko je zlikovaca i prestupnika na slobodi

IVO ANDRIĆ ("Prokleta avlja")

Od svih romana IVE Andrića, po rođenju Hrvata, *Prokleta avlja* možda je najbolji. To je ne samo njegovo najbolje književno djelo, nego i po slici sredine koju taj roman opisuje. Taje slika odraz našeg vremena i našeg prostora u kojem smo živjeli od 1945. do 1991. godine, u državi koja se zvala nesretnim i prokletim imenom - Jugoslavija. Zbilja je bila prokleta i otuda i Andrićev naziv prokleta - otuda naziv Prokleta avlja, jer je ta prokleta avlja bila upravo ta nasilnička i promašena država.

Neki su u *Prokletoj avlji* - oni koji znaju na pravi način čitati - odmah prepoznali Jugoslaviju, a u upravitelju carigradskog zatvora, Latif-agu, vidjeli skriveni lik Broza (zvanog i Walter i Tito, ne zna se točno je li to bila jedna ili dvije osobe). Sličnost je odveć velika, a da bi se mogli varati. Očito je Andrić upravo to htio prikazujući taj strašni zatvor i njegovu ravnatelja. *Deposit* su tu Prokletu avlju nazivali Levantinci i mornari. Carigrad je u toj knjizi očito 'Juga', to se ne da sakriti. Vidi se to po svemu, iz svih Andrićevih opisa i definicija. On veli, da u Avlji postoje psovke u svađi, kakvih nema među ljudima u svijetu izvan Avlige, Avlja je ta koja brzo i neosjetno savije čovjeka i potci ni ga sebi, tako da stane da se gubi... Nadzornik i njegovli ljudi znaju dobro to dje-lovanje trule i opasne ju g ovu ne, izbjegavaju sukobe koliko je god mogućno, jer su i sami zaraženi i nervozni, čuvaju kapiju, pojačavaju straže...

Upravitelju zatvora ime je Latif - aga, zvani Karađoz. Latif na turskom znači: ljubak, mio, plemenit, graciozan, elegantan i ugodan... Takav je zbilja i bio glavni upravitelj velikog jugoslavenskog zatvora, ali samo naizgled! O naličju govori njegov nadimak: Karađoz, što na turskom znači: crni demon, zao duh, utvara, vampir... Slaže se i ostalo što Andrić piše o Latif-agu (nu, o tomu drugi put, u idućim nastavcima ove kronike).

ČEKIĆEM U GLAVU (Od Zagreba do Trogira)

Komunisti u Jugoslaviji počinili su brojne zločine već u vrijeme rata, ali su najveće izveli nakon što je rat završio; to se događalo godinama i godinama nakon rata, sve do danas.

Najveći zločin svakako je potpuni pokolj cijele hrvatske vojske godine 1945., kod Dra-vograda. Tu su pobijeni ne samo ustaše - dragovoljci, nego i domobrani, dakle pripadnici redovite hrvatske vojske, a i velik broj civilnog pučanstva; do danas se ne zna točan broj pobijenih, aii se on kreće obično oko broja 200 tisuća ljudi, žena i djece.

Podatci o tom zločinu objavljeni su u knjizi **OPERATION SLAUGHTERHOUSE, Eyewitness Accounts of Postwar Massacres in Yugoslavia**, Edited by John Prćela, M.A. and Stanko Guldescu, Ph. D., Dorrnace et Company, Philadelphia 1970, USA. Predgovor knjizi

LATIF - AGIN VIJALET

Književnik je Zlatko Tomićić od 1972. do 1982. iz političkih razloga stalno bio zatvaran, tj. već 1958, a jednom i suđen (radi tučnjave)... Osim tamnice u Staroj Gradiški i uzama u Zagrebu, izkušao je i kako je u zatvoru u Ulcinju, Doboju, Rijeci...

Bio je osuđen i u Slavonskoj Požegi, ali je požeškom zatvoru izmakao. Nu, to je odležao opet u zagrebačkom okružnom zatvoru. Bio je osuđivan i radi pokušaja državnog udara i povezivanja sa stranim silama, radi nedokazane veze s bugojanskim "teroristima" u Bosni, radi ilegalnog posjedovanja oružja, radi navodnog slavljenja križara i kardinala Alojzija Stepinca, a u Crnoj Gori bio je osumnjičen i kao albanski terorist, koji je ubačen u Ulcinj iz države Albanije, Udba je tvrdila da pod bradom na čeljusti skriva veliki ožiljak od naboja kojega je dobio u borbi s jugoslavenskim ograničnim organima...

Njegova su mu književna djela pljenili pet puta: u Zagrebu, na otoku Lošinju, u Staroj Gradiški, odneseno mu je rukopisa u težini od 56 kilograma, koji mu nikada nisu bili vraćeni. I ne zna se gdje su: u Zagrebu, Beogradu ili su spaljeni? Na njegovom suđenju 1972., na Okružnom sudu u Zagrebu, javni tužitelj Milan Mikša i sudac Ilija Ivanić natjecali su se tko će njegovo pisanje označiti kao opasnije: je li njegova napisana riječ bomba, pakleni stroj i tako dalje...

*On je zbilja i pisao mnogo toga što se nije svjđalo Udbi, sudu, javnom tužiteljstvu, Partiji... Suđenje bio radi pisanja, ali se nije "opametio"! - Nakon robije u Staroj Gradiški, napisao je opet dvije knjige: roman o Staroj Gradiški **Mračara** i Latif - **agin vilajet**, dokumentarnu knjigu o progonima Hrvata, zatvorima, ubojstvima, mučenjima, prijevara i diljem cijele Hrvatske. Otkada šu te knjige nastale, prošlo je oko 20 godina. On u junaku lve Andrića **Prokleta** avlja Latif-agu, zvanom Karađoz, vidi Josipa Broza, a u slici carigradskog zatvora cijelu Jugu, uvjeren je da je baš tako mislio Andrić dok je pisao taj roman. Stoga se ta knjiga i zove **Latif-agin vilajet**.*

*Od ovoga broja donosit ćemo u nastavcima dijelove iz knjige **Latif - agin vilajet**.*

napisao je Charles Willoughby iz Washingtona.

Piše:

Zlatko TOMIĆIĆ

ske seljačke stranke i to upravo oni, koji nisu u ratu htjeli ni na jednu ni na drugu stranu: ni s partizanima ni s ustašama. Oni su ubijani najviše 1946. i 1947. godine također bez ikakvog suda i pravnog postupka. Ubojice, priпадnici zloglasne OZNE, došli bi noću i izveli čovjeka u njegovo dvorište ili vrt i tu bi ga ustrijelili i tako ostavili i otišli. I to se događalo u vrijeme dok je još Hrvatska seljačka stranka bila legalna politička stranka u okviru Narodnog fronta Jugoslavije!

Da se zaštite od takvih zločina, Hrvati su bježali u šume i tu osnivali t.zv. križarske odrede, koji su se borili "u ime Krista protiv komunista" i koji su u različitim krajevima imali svoje mjesne nazive. Tako su se **križari** zvali najviše u Slavoniji, **škrapari** u Lici, **kamišari** u Dalmaciji, **škipari** u Hercegovini, **šumnjaci** u Bosni.

Križarski su se odredi borili još godinama nakon rata, sve do 1954., i zadavali komunistima velike muke.

CAZINSKA BUNA

NAJVEĆI otpor naroda ovom zulumu bila je svakako t.zv. Cazinska buna gdje se je puk digao na oružje oko Velike Kladuše godine 1950. U toj pobunjeničkoj vojsci od 100 tisuća ljudi bilo je i bivših partizana i ustaša i islamske vojske Huske Miljkovića. Pretežito su bili muslimani, nu, bilo je i Bošnjaka - katolika i jedan neznatan broj pravoslavnih iz toga kraja. Buna je skršena za tri dana, ali je protiv ustanika iskorištena golema vojna sila JA, u koju su bile uključene i tankovske postrojbe, topništvo i zrakoplovstvo. Gotovo su svi ustanici pobijeni

u samom boju, pa je krv tekla u potocima od Kladuše do Bihaća. Preživjeli su odijeljeni odmah u tri skupine: prva je odmah ustrijeljena, druga je otišla na duge godine u tamnici, a treća je puštena kući; tih je bilo zbilja malo. Bitka je trajala kratko, ali je bila veoma krvava; nisu se borili samo muškarci nego i žene i djeca, slično kao svojedobno u Kupresu, kada su partizani teškom mukom u doba NDH porazili ustaše, ali na taj način da su svi partizanski protivnici bili pobijeni (o toj Kupreškoj bitci pišem u svojoj knjizi **Bosnom ponosnom**, Toronto 1994.).

O Cazinskoj buni napisao je 1954. roman Zlatan Jukić, koji se je zvao **Vjetrovi s gora**. Prvih godina nakon II. svjetskog rata u Zagreb su došla živjeti dva muslimana iz Banja Luke: Zlatan Jukić, koji je bio pisac, i Adem Čejan, glumac. Zlatan Jukić bio je veoma daroviti novinar - reporter i književnik. Kada je **Narodna prosjvjeta** u Sarajevu raspisala natječaj za roman i Zlatan je Jukić poslao svoj roman. Godine 1955. objavljeni su rezultati natječaja. Glavnu nagradu dobio je Čamil Sijarić za roman **Bihorcí**. Nagrada je bila milijun dinara, pa su otada Čamila prozvali Čamilion. Jednu od nagrada dobio je i Stjepan Mihalić iz Karlovca, otac pjesnika Slavka Mihalića. To je bio roman **Teleći odresci**. Roman Zlatana Jukića bio je isto tako otkupljen, ali se nikada nije pojavio. Zlatan ga je navodno morao stalno ispravljati da ga "ideološki" uskladi s onim vremenom, ali to nije išlo: koliko je god on to ispravljao, roman nije nikada uspio ugledati svjetlo dana. Urednik **Narodne prosjvjete** bio je tada pjesnik Mak Dizdar, koji je umro; ali do nedavno je u Zagrebu živio Mustafa Zirić, koji je bio direktor tog sarajevskog izdavača. Trebalo bi ga naći i pitati o tom djelu...

Meni je o Cazinskoj buni pripovijedao njezin sudionik, Redžo Mustendenagić. Njega su pustili da ide kući; imao je tada samo 20 go-

Kada su pobijeni svi ustaše i domobrani godine 1945., došli su na red pripadnici Hrvat-

dina. Ali on nije otišao doma nego se odmetnuo u hajduke i posve sam hajdučio po bosanskim gorama. Na kraju je bio ulovljen i odveden u Staru Gradišku, gdje sam ga i upoznao i gdje mi je on o cijeloj toj povijesnoj priči govorio danima i danima. Glavni vođa bune bio je jedan musliman, po zanimljvu pučki učitelj, i njegova žena. Zaboravio sam mu ime... Oni su obadvanje poginuli boreći se do zadnjeg daha uz svoj mitraljez.

ŠENTE - ŠINTER IZ KAŠTEL STAROG

U Jugoslaviji je izašao veliki broj knjiga, koje pišu o strahotama raznih logora, a u nas ima puno gorih logora od Dachaua i Auschwitza; o njima nitko ništa ne piše, ni u nas ni na Zapadu. Jedan od takvih logora, sigurno najstrašniji u Jugoslaviji, jest Stara Gradiška. On nije nigdje registriran kao zatvor, dakle ona je pravi logor. Logor u prvom redu za Hrvate. Taj je logor nikao već 1945. Nu, od Gradiške ništa manje strašni nisu bili 1945., i dugo nakon toga, sve do danas, i razni kotarski zatvori, kao, na primjer, Varaždin, Karlovac, Jastrebarsko i Split. U ono su vrijeme tako reći sva kotarska mjeseta imala svoje logore. Svi su oni uzeli kao uzor španjolsku inkviziciju. Izumjeli su razje m a č a r e, koje prije ni za vrijeme rata nisu postojale.

Evo jednog takvog primjera. U Jaski su bile poznate ćelije, t.zv. i s u s o v a č k e . U njima se moglo boraviti samo u čućećem stavu, vezan uza zid. Sa strane je na glavu zatvorenika padala kap po kap vode, po starim kineskim metodama, sve dok takav mučenik ne bi od kapanja vode poludio. Bilo je tako niških ćelija, kao kokošinjac; unutra se moglo biti samo smotan kao klupko. Bilo je i takvih gdje su zatvorenici bili razapeti za zid, kao robovi u starom Rimu. Većina ćelija imala je na vratima šiljke, da se sužanj nije mogao ni pomaknuti.

Poznata je bila kao mučilište i OZNA Split, koja je imala - i sad UDBA ima - svoju zgradu na Bačvicama, t.j. na zloglasnom **Kataliniću brigu**. Tu su mučili ljudi na sve načine, a posebno raznim vezovima i električnom strujom. U tom je zatvoru najpoznatiji krvnik bio Srećko Peran iz Kaštel Starog.

Puna je zemlja takvih zločinaca, koji žive bezbržno i u velikoj raskoši; bez ikakva straha kreće se zemljom i uživaju veliki ugled kod režima. Takav je i spomenuti Srećko Peran zvani "Sante" (t.j. Šinter). Po zanimanju je bio kovač i potkovač, koji nije volio raditi nego se skitati po kaštelanskim poljima i loviti osamljene žene te ih napastovati. Osim u Splitu, kao Udbaš je radio i u Makarskoj i u Šibeniku. I svuda je bio na zlom glasu; svudaje ostavio krvav i strašan trag. Poznata su bila njegova mistična saslušanja u mraku kod lojanice. O tome pripovijedaju s jezom svi oni koji su bili njegove žrtve.

Danas je on jedan od najbogatijih ljudi u Kaštelima. Izgradio je veliku vilu pokraj zgrade "Milicije" u Kaštel Starom i u njoj otvorio konacište za strane turiste. Najradije uzima na stan Njemce, koje je najviše ubijao za vrijeme rata, tako rado i s užitkom. Pokraj spomenika u Kaštel Starom otvorio je lokal, koji se zove **KLUB NI, Caffe bar**. (Možda to znači Klub

Mučitelj? - lako moguće). On je tako moćan da može čak upravljati i prometom vozila u Kaštelima. Tamo gdje prije nije bio dopušten automobilski promet - on je tražio da se otvari, kako bi njegovi gosti mogli autom u njegovo konacište. A pokraj kafeterije, želio je, pak, navečer zatvoriti promet kako bi mogao iznijeti stolove za svoje goste na rivi; i uspijevao je u tomu.

Kada sam izašao s robije u Staroj Gradiški, starogradiški robijaš, Ivan Pandol, iz sela Brusje na Hvaru, koji je u tom zindanu odležao

gove lude oči sagorjevale su nas u prah i u pepeo!

Kada smo prošli pitam ja Tomu:

- Tko je to? Tko je taj manjak? Sigurno neki zlotvor?

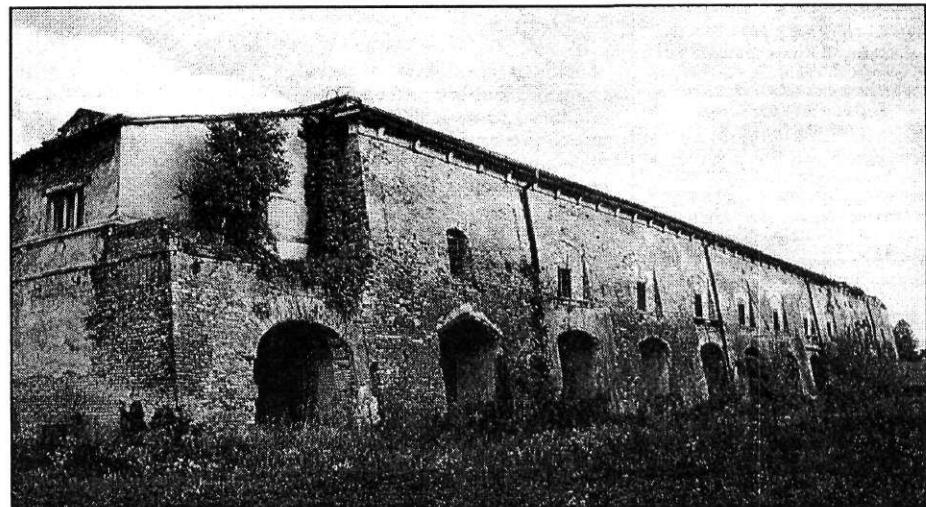
- Ti znaš - odgovarao je Tomislav - da sam ja mekog srca i nikomu ne bih nanio zla, ali ovoga bih objesio za jaja!

- Tko je to bio?

- Srećko Peran!

- Šente s **Katalinića brigom**?

- Da, to je on bio!

Starogradiška kaznionica danas

punih 20 godina, kada je izašao, nekako u isto vrijeme kao i ja, tražio je od mene jednu uslugu. Da mu u Zagrebu nabavim samokres i donesem mu ga na Hvar, pa će otići u Kaštel da ubije Perana. To je držao svojom prvom dužnošću po izlasku iz tamnice. I on je bio njegova žrtva na Katalinića **brigu**...

Ne ču nikada zaboraviti taj dan kada sam Šente ugledao po prvi put u Kaštelima. Išli smo nas dvojica pjesnika rivom od Kaštel Lukšića kroz Kaštel Stari prema Kaštel Novom. Uza me je bio prijatelj Tomislav Antunović, pjesnik, rodom iz Kaštel Sućurca, koji je živio nakon ženidbe u Kaštel Novom. Antunović je bio suradnik u našem **Hrvatskom književnom listu** godine 1968.-1969. Kao i ja, i on je 1972. završio u zatvoru - i opet na **Katalinića brigu**, gdje je već bio pacijent nakon onog rata, negde 1945.

Idemo tako nas dvojica; odjednom prema nama ide jedan čovjek. Nije visok, dosta jakog tijela, zdepaste glave na kratkom vratu i stade. Stao je i gledao nas. Upro je pogled u nas kao da nas hoće progutati. Bilo je tu neke lude strasti u njegovom izgledu. Nisam znao tko je to, ali sam odmah prepoznao udbasni pogled: tako su mogli gledati samo oni njihovi rasni krvnici - pogled je bio zažaren a oči su mu gorjele ludim sjajem s mnogo sladostrasti. Kao da nam je na taj nijemi način govorio: doći ćete i vi pod moju ruku! Stajao je upadno, raširio noge, strijeljao nas je pogledom bez ikakva obzira: "Tu ste dakle, ptičice moje! Lijepo je gledati vaš bijeli vrat! Sredit ću već ja vas!" Gledao je on tako dva ovna, dva jarca, dva životerca za klanje, on, stari krvnik, prokušani mučitelj i nje-

Sjetio sam se svega što mi je prije o njemu govorio Ivan Pandol.

Nisu mučili samo u Splitu, nego i u Trogiru. U trogirskom zatvoru nije se strijeljalo nego ubijalo udarcem čekića u glavu. Na taj je način ubijao "milicajac" Kajo Špika.

Jedan od najstrašnijih logora iz prvog vremena Jugoslavije bio je t.zv. **Logor smrti** u Srijemu. Otvoren je odmah nakon II. svjetskog rata i bila je za zatvorenike sretna okolnost, da su u nj počeli slati i t.zv. Informbirovce, koji su bili za Staljinu i tako se našli skupa s onima, koji su tu prije smješteni zato jer su bili protiv Staljina.

O tom mi je logoru pripovijedao zagrebački književnik Miroslav Feller, nekada prijatelj Alberta Einsteina i Sigmunda Freuda. On je u taj logor dospio jer je nešto izjavio loše o Staljinu i onda tu veoma brzo dočekao i staljinstvo.

Francuski književnik Jacques Duclos uspio je doći u taj logor i, kada se vratio u Francusku, napisao je o tome potresan i optužujući članak u novinama. Nakon što je članak izšao - logor je sravnjen sa zemljom, kao da nikada nije postojao. U slučaju da bi neka međunarodna komisija htjela doći ovamo, da stvar ispita - našla bi samo ravnu zemlju, a to bi bio dokaz kako je Duclos - lažac! Uostalom, to je za Jugu bio veoma nezgodan svat: on je zajedno s Etienne Fajonom u ime Komunističke partije Francuske potpisao također - Rezoluciju Informbiroa, kojom je politički bila osuđena Jugoslavija kao zemlja zla.

(Nastavak u idućem broju)

OČENAŠ NAD NEVIDLJIVIM GROBOVIMA (putopisna bilježka)

Često zaboravljamo, pripominje prevoditelj ove putopisne bilježke, gospodin **Svetoslav Slanig**, da se među nedužnim žrtvama partizanskih progona po svršetku drugoga svjetskog rata nalaze i mnogi Nijemci, pripadnici njemačke nacionalne manjine. Njihove se sudsbine prisjeća auktor, Nijemac, veliki prijatelj Hrvatske i organizator niza humanitarnih akcija. Tekst je izvorno napisan na njemačkom jeziku.

Ušli smo u Bačku s madžarske strane. Viza za ulazak u SRJ već nam je prije bila sređena, jer je na granici nije moguće dobiti. Granične formalnosti na madžarskoj su strani bile prava sitnica, ali je zato kod Srba stvar trajala dugo, premda je izpred granice čekalo vrlo malo vozila. Prvo su nam uzeli putovnice, zatim su temeljito pregledali auto, tražili da platimo tzv. putarinu i da sklopimo ugovor o obvezatnom osiguranju vozila. Tek kada smo pokazali dokaze o plaćenoj "putarini" i sklopljenu ugovoru, putovnica nam je vraćena i mogli smo nastaviti vožnju.

Ali su se neugodnosti, što ih srbsko pogranično osoblje čini putnicima, pokazale u još gorem svjetlu dva dana kasnije, kada smo se vraćali u Madžarsku. Premda smo pri ulazu platili pristojbu za korištenje ceste od 50 DEM, što je moglo biti u redu, jer je tako pisalo u uputama, sada su nam na izlazu tražili još 100 DEM. Prvi put su nam držali putovnica kod sebe dok nismo platili, a sada su nas ucjenjivali zabranom vožnje. Svi naši prosvjedi ostali su bez učinka; krenuli smo tek nakon izplate. Dok traju ovakvi granični "običaji" šikaniranja putnika, bilo bi dobro ovu zemlju izbjegavati. Valjda će se u budućnosti prilike poboljšati.

Inače, boravak u Bačkoj izkoristili smo za posjet Prigrevici, odnosno, Bačkom Svetom Ivanu, da vidimo kakvo je sadašnje stanje crkve i groblja. Na crkvenom se krovu vide velike rupe, izazvane očito eksplozijama, sve je u njoj opustošeno, ali je portal zazidan, a slično se postupilo s vratima i prozorima sakristije. Zašto? Želi li se zazidavanjem ostaviti dojam da vlast tu zgradu štiti ili je to nekakav alibi za već učinjena pustošenja. Bilo kako bilo, tužna je činjenica da kuća Božja dalje propada i da joj se već nazire kraj.

Ta je ruševna crkva imala lijep kip Majke Božje, koji je prenesen u Samobor, u tamošnju karmeličansku crkvu. Za taj je kip načinjen poseban oltar. Kada je nedavno bilo crkveno slavlje, na kojem je sudjelovao i subotički biskup, taj je oltar bio posebno ukrašen. Još je ponešto spašeno iz nesretne prigrevičke crkve. Slika Presvetoga Trojstva i propovjedaonica nalaze se, čini mi se, u Kupusini, koja je, kao i Prigrevica (Bački Sveti Ivan), u Podunavskome arhiprezbiteratu Subotičke biskupije. Ostali su dijelovi na čuvanju u biskupskoj kući u Subotici. Sreća je da je barem nešto iz drevne župne crkve Svetoga Ivana u istoimenom bačkom mjestu sačuvano za neka buduća bolja vremena.

Posjetili smo i groblje. Većina je grobova u korovu i šipražju. Malo se što na njima može pročitati.

Blizu je i Gakovo, malo mjesto, koje pri samom spomenu izaziva najstrašnije slike u redovima njemačke narodnostne skupine. Nismo htjeli tamo ići u vlastitu autu, da njegova registracija i druge njemačke oznake ne bi koga na putu ili u selu "izazvale". Kratku smo vožnju iz Bačkog Svetog Ivana do Gakova obavili u posuđenomu domaćem vozilu.

Groblje je na početku sela. Prednji je dio još u porabi; tu se pokapaju pokojnici sadašnjega stanovništva. Grobovi iz "njemačkog" vremena u stražnjemu su dijelu, gotovo nevidljivi od šipražja i drača. Uočili smo da je jedan grob namjerno razbijen, ne znam u koju svrhu. U tom stražnjem dijelu ima i grobova mnogih logoraša, koji su izgubili život u komunističkom Titovu koncentrijskom logoru. Oni su podpuno ulegli u korov i visoki kukolj.

Piše:

Friedrich Philipp HENSEL

Blizu groblja zamijetili smo golemu plohu prazna zemljišta s laganim uzponom. Kod točnjega promatranja, dadu se uočiti geometrijski pravilna uzvišenja terena. Ona ukazuju na skupne grobnice. Također se na tome terenu, koji sada služi kao pašnjak za stoku, tu i tamo naziru naknadno podignuti grobni znakovi.

Našim su političarima u Njemačkoj puna usta žalopjki nad žrtvama nacizma, i to je sasvim u redu, ali zašto od njih nikada ne čujemo koju riječ o žrtvama iz redova njemačkih narodnosti? Skupina širom Europe, pogotovo o onima koje su stradale nakon svršetka drugoga svjetskog rata? Progonstvo, logori, prisilni radovi pod neljudskim uvjetima i drugi oblici stradalništva ubili su, osakatili, unesrećili tolike njihove sugrađane i sunarodnjake. Zar se ne bi mogla naći sredstva da se sada, u globalno promijenjenim političkim uvjetima, barem očiste i urede groblja, gdje ih god ima, da se podignu spomenici u čast tolikih žrtava?

Izmolili smo tihi Očenaš za žrtve komunističkoga terora, koje počivaju u Gakovu. Predmolio je jedan njemački svećenik, koji je bio s nama. Time je bio završen naš "izlet" u Gakovo.

(Preveo: **Svetoslav Slanig**)

Ratimir Mlinarić

GRAČANSKE JAZOVKE

Te su jame u vječitoj sjeni,
do njih sunčani ne dopiru zraci,
leže mnogi tu neznani junaci
što nevini bješe tada pobijeni.

Nema ovdje križa, nema spomenika,
ovdje nitko više ne zapali svijeće,
ovdje nitko ne ostavlja cvijeće,
a koliko mnogo tu je pokojnika!

Pokadkada ipak ovdje tih stigne
netko blizak od njihovih živih
pa izmoli više molitava tihih,
pritom svaki tužan glavu prigne.

Bože, hoće l'ikad vrijeme jednom doći
da će ove jame označit se moći,
da se koja ploča, križ postavi,
da se pale svijeće, da se cvijeće stavi?

Gračani, Zagreb, srpnja 1990.

ANDRIJA VUČEMIL

ANDRIJA VUČEMIL, rođen 1939. god. u Oplećanima na Duvanjskom polju. Školovao se u Tomislavgradu, Bolu na Braču, Imotskom, Zagrebu i Rijeci.

Jedan je od organizatora tajne političke organizacije HRVATSKA REVOLUCIONARNA MLADEŽ, koja se širila diljem hrvatskih povjesnih prostora od 1956. do 1959. Nakon sveopće hajke na hrvatske intelektualce svibnja 1959. god., biva uhićen i osuđen na šest godina strogog zatvora. Kaznu je izdržao u cijelosti na Golom otoku. Nakon robije i završetka studija radi u Rijeci kao kazališni redatelj, socijalni radnik i profesionalni književnik, te u novije vrijeme nakladnik.

Po izlasku knjige NA SMRT NASLONJEN (Dometi, Rijeka 1969.), ne smije javno djelovati pod pravim imenom, pa u Pionirskom kazalištu radi pod pseudonimom Ante MAJIN i objavljuje poneku pjesmu pod pseudonimom Bogumil LJUBUŠA. S fra. Ferdom VLAŠIĆEM 1971. pokreće list NAŠA OGNJIŠTA. Jedan je od onih hrvatskih pisaca, koji nije mogao, a niti htio objavljivati knjige pod komunističkim

Priredila:

dr. Leopoldina Veronika BANAŠ

režimom. Nakon pada komunizma, Matica hrvatska u Zagrebu objavljuje mu 1990. knjigu DUVANJSKA RAPSODIJA. U Rijeci objavljuje u nakladi TISKARA RIJEKA knjigu pjesama. KAD KAŽEM RIJEČ GOVORIM O LJUBAVI, 1995. RI-NAZ mu objavljuje zbirku pjesama U OVIM RIJEĆIMA ... i 1996. SUSRETI NA DUVANJSKOM POLJU.

Član je Društva hrvatskih književnika i predsjednik Ogranka DHK-a u Rijeci. U proljeće 1996. pokreće u nakladi Ogranka DHK-a u Rijeci časopis za

zavodi umorne pjesnike pod svoja nemirna krila. Reklo bi se da je za pjesmu teško otkinuti od življenja u ustretalu očekivanju drugih dana, ali u takvim

DRINA

don Anti Bakoviću

Ta rijeka

što teče

i ne teče

taj krik

što para nebo i zemlju reže

Ta bol

što boli i ne boli

Ta rijeka

život što bijaše prije nas

i bit će poslije nas

znak koji ne može biti

zaboravljen

svim protjecanjima usprkos.

Ta rijeka

ime za sve naše nade
i beznađa

Ta rijeka

naš san

naša java
i naš zaborav.

SJEĆANJE NA OTOK SV. GRGUR

Stojanu Vučićeviću

Ni živom ni mrtvom
ne daju ti mira
oni isti čavli kojim raspinjaše
sve mladosti naše.

Svi susreti naši
sva ufanja naša
sve ljubavi naše
bješe ta Hrvatska
u pomrčini dugoj zaboravljena
u suludo carstvo skoro pretvorena.

Danas kad te nema
ovdje među nama
lete tvoje riječi kao modre ptice
u obzoru novom
Hrvatska je tu s nama i u nama
o Božiću novom
s anđelima sad je
čuva tvoja sjena.

književnost i prosudbe o književnosti KNJIŽEVNU RIJEKU, kojemu je glavni urednik. Tijekom 1996. bio je glavnim urednikom glasila POLITIČKI ZATVORENIK.

Predsjednik Republike Hrvatske odlikovao ga je odličjem Reda Stjepana Radića i Redom Danice hrvatske s likom Marka Marulića.

REKLI SU O PJESNIŠTVU ANDRIJE VUČEMILA:

... "Vučemilov povratak pada u vrijeme bogato nadanjima, nemiomilaznih, uhu ugodnih riječi i kad na glos probuđena politika nepotajice

odnosima zadobivaju više sjaja načela probira u očima vječnog znatiželjnika.

Neprestance sklon slikovitosti olako dolazi do vlastitog rasporeda elemenarne životnosti. Uz metafore prema tradicionalnim kalupima, s nabojima unutrašnje uzigranosti i rušeći im granice izvornosti, odlučan je da u metaforičkim kombinacijama predstavi svoja i nesvagdašnja formalna rješenja. Podvuče li se na koncu briga za pomno brušenje stihova, za ostvarenje nezaboravljiva sklada zvučenja - sigurni smo da će ta lirika imati i zadržati svoje čitatelje. Sa zadovoljstvom se može imenovati zgusnutim objelodanjenjem raskoši nutarnjeg svijeta u moćnu pjesničku jeziku.

ŽENE U KOLONI 1945.

Ljubici Došen

Žene u koloni
neprekidni lanac ljubavi
zasužnjen korača korak za korakom
svoj korak u koloni.

Žene u koloni
bose gaze svoj križni put
idu na svoju Kalvariju
žene pune ljubavi.

Idu žene
u zemlji koja gubi nadu
marširaju žene u koloni
umjesto večernjih haljina
u dronjcima marširaju
dugi marš beznađa...
za njih su prestali purpurni sunčevi
zalasci
biti lijepi i mjesecine više nisu
mjesecine.

Žene žedne
željnog dodira sa svojim snovima
lebde u izmaglici svojih zora
prekinute u divnom snu nade
a namrgoden gonići gone.

Vučemil dokazuje da pjesnik se
rađa i stvara. Za nedogled."

(Dr. Vlado Pandžić, pogovor knjizi "Duvanjska rapsodija".)

... "Božansko obrnuto u čovječe,
bezvremensko u vremenito - eto vječite
raspetosti između, one raspetosti koju
je još srednjovjekovna alegorija i
uobličavala u dvojstvu tijela i duše.

Vučemilova se poezija sva događa
u tom međuprostoru. Vrijedila bi ona i
kad bi, unutar korpusa suvremenog
hrvatskog duhovnog pjesništva, dotičala jedan i drugi prostor, ispitivala svojim poetskim govorom i znakovljem ograničene prostore tijela i neomeđene prostore duše. Ali ovdje je spomenuta i treća kategorija koja je svagda bitno pridodata svakomu kreativnom činu, posebice pjesničkom: duhovnost. Ozračje duhovnoga, naime, uključujući duševno ne isključuje tjelesnost, već sabire i pokriva cjele vlasti čovjekova bića, transcedirajući u trenutku ekstaze i samu kategoriju ljudskog, jer upija emanaciju božanskog elementa. Ova poezija intendirana je tom prostoru, gdjekad mu se primičući, gdjekad

opet udaljujući se od njeg, ali uvijek u naporu obigravanja onih teško određivih međa između riječi i zbilje. Vučemil je svakako svjestan jednoga, a o tome svjedoče njegovi stihovi od prvog do posljednjeg: samo jednom ostvareno "I Riječi Tjelom postade", ostvareno božanskom voljom, trajna je (nikada neispunjiva) zadaća pjesnika".

(Darko Gašparović, pogovor knjizi "Kad kažem Riječ govorim o Ljubavi".)

RIČIMA KOJE ČETE IZGOVORITI

Višnji i Kaji

Možda mi baš ta riječ treba
koja nije prelazila dugo
preko vaših usana
(zašto je tako prag prevelik)
a ona bi me možda spasila
od progona, zlih očiju i naopakih
namjera
zaplotnika i inih progonitelja.

Možda mi baš ta riječ treba
da magle u zornicama rastjera
i ozari večernje rumenilo
kad brenca neko daleko ave
i svemir ječi opterećen
nemuštim i inim govorom.

Možda mi baš ta riječ treba
da me spasi od sebe samoga
da ne utonem u san iz kojeg me
neće
ni trube jerihonske probuditi.

Možda mi baš ta rič treba
što iz daljine tako tiho i sporo dolazi
a ja je čekam ne danima
nego godinama
stolitnjima je slutim otkad je naši
prec
izgovoriše.

Tako rado s riječima usnem
zadojen više nego mlikom majčinim.

... "Tri su svjetlosna luka Vučemilove poezije: domovina, žena, ljudski identitet. (Kad kažemo svjetlo, mislimo ljudav). Prvi svjetlosni luk: pjesnik - domovina. On "sin ječma pastorak pšenice", sin je Zemlje Hrvatske, glas probuđene svijesti i savjesti koja je cijeli svoj životni vijek probijala tisućljetne naslage zala kojima su zatirali i pokapali Hrvatsku, glas koji je vapiro njezino uskršnuće, ponovno rođenje. Zato se

pjesnik uvijek vraća početku, iskonu, čistoći i nevinosti svijeta, njegovu rođenju, svjetlosti. Vraća se svome podrijetlu, rodnome domu i rodu, svome korijenu na Duvanjskom polju - iskonu i kraljevski veličanje Hrvatske, da učvrsti korijen opstanka i dokine lutanja.

Na putanji "muke", ali kroz muku i iskuplivanje i spašavanje sebe, svoje biti i svog identiteta, nastao je bogat opus pjesama. Prepoznajemo pjesme iz vremena lutanja po Polju, kada je počeo tražiti "smisao svjetla na Duvanjskom polju", kada je počeo otkrivati zapretene tragove - svjedočanstva hrvatskog postojanja, s jednom misli ne bi li izvadio iz blata štit Tomislavov. Tu su i pjesme zavjetne uz spomenike / spomen tragove bašćine i uz nadgrobne spomenike."

(Dr. L. Veronika Banaš, "Tri svjetlosna luka Vučemilove poezije", pogovor knjizi "U ovim riječima".)

POLJE I OPET POLJE DUVANJSKO

Franji Tuđmanu

A o Polju,
ah, o Polju bilo je
nepočudno govoriti
(da ne kažem zabranjeno)
a riječ neizgovorena ubija
kao i ona zlu prepuštena.

Što nam je bilo činiti
u vremenu
koje se činilo da stoji
i da ga ništa ne može pokrenuti?

Na Polju
ah, na Polju
n a d a je bila rođena
u davnini
i lepršala s mirisom trava
i sjenokoša
uvlačila se u njene kose
u tvoje i moje misli
i budila,
budila zornice i navještala
bljeskove i oluje
tvoje i moje uskrsnuće
snagu dječaka s naušnicama
koje mnogoputa nismo razumjeli.

Polje,
ah Polje svjedoči o svemu
što se i što će se dogoditi.

KUPONSKA PRIVATIZACIJA

Dana 09. svibnja 1997. Ministarstvo privatizacije pozvalo je na skupštinu predstavnike udruga čiji članovi imaju pravo na dodjelu dionica bez naplate. Skupštini je prisustvovao i predstavnik naše udruge. Donosimo izješće.

Kako će se provoditi privatizacija?

U svim županijama osnovat će se Centri za privatizaciju. Centri počinju s radom 02. lipnja 1997. godine. Da biste postali sudionikom privatizacije, morate otići u Centar Vaše županije, radi upisa - registracije. Tu ćete ispuniti prijavu, uz pomoć službenika. Sa sobom ponesite, kod bilježnika ovjerenu fotokopiju Vašeg rješenja o statusu bivšega političkog zatvorenika. Rješenje Vam je izdala Administrativna komisija Vlade RH. Vaše je rješenje opravdano i s njime ćete moći provesti upis samo pod uvjetom, da je na zadnjoj stranici rješenja upisano: "Rješenje je pravomoćno i izvrsno" s datumom i podpisom voditelja postupka uz žig. Ukoliko ovo nije upisano (u jednoj kockici), nužno je da se obratite za izhodnjenje ovoga žiga u Zagrebu u Administrativnoj komisiji, bilo osobno ili da ga preporučeno pošaljete na sjedište našega Društva. Dostavom Rješenja, isto će se odnijeti u Administrativnu komisiju i, nakon žiga o pravomoćnosti, vratiti na Vašu adresu.

Pravo na broj bodova, upisanih u kuponu za dodjelu dionica bez naplate, ovisno je samo o broju godina provedenih u zatvoru. To će se utvrditi uvidom u Vaše rješenje.

Nakon registracije, tijekom sljedećih tridesetak dana, bit će Vam poslat na Vašu adresu dostavljen KUPON i na istomu broj bodova, koji odgovara prema Zakonom utvrđenom pravu na dodjelu bezplatnih dionica na dražbi.

Tim KUPONOM imate pravo:

1. sudjelovati na dražbama, na kojima će se nuditi dionice većeg broja poduzeća iz cijele RH
2. ili svoje kupone isto preko dražbe možete zamijeniti za dionice u

pojedinim tzv. investicijskim fondovima

AD 1) Svi ćete se moći na dražbi natjecati za dodjelu dionica iz onih poduzeća, koje Vi želite. Najveći će se broj natjecati za najbolja poduzeća. Zato se i provodi dražba po načelu: tko dade više bodova dobit će bolje dionice. To znači da će bolje dionice iz boljih poduzeća više koštati, pa ćete platiti i više bonova.

AD 2) Ili ćete se putem bonova natjecati i za dodjelu dionica u boljim investicijskim fondovima

Dakle, samo na ta dva opisana načina moći ćete izkoristiti svoje bonove iz kupona. Inače, KUPON je neprenosiv. Ne može se darovati niti prodati. Možete ga samo zamijeniti za dodjelu bezplatnih dionica u nekom poduzeću ili investicijskom fondu.

Što su to investicijski fondovi? To je novost i do nedavno nepoznata organizacija u RH. Inače su se u zadnje vrijeme jako razvili na Zapadu. Investicijski je fond sličan banci. U isti se uplaćuju novčana sredstva, a način njegova rada regulira svaka država Zakonom. Tako je kod nas utvrđeno, da Fond mora imati svoju upravu. Uprava, kao nagradu za svoj rad, ne može izkoristiti više od 2% novčane mase Fonda za svoje plaće i drugo.

Ostali novac, prikupljen u investicijskom fondu, kao i Vaše dionice, koje ćete dobiti bezplatno, mogu se samo na najbolji način ulagati u gospodarstvo: poduzeća, ceste, brodograde i sl. Na temelju toga, putem kamata, stiču se veći novci, a dioničari isto kao i u poduzećima imaju pravo na kraju godine dobiti dividende.

Što sada, kada ste dobili dionice, možete s njima uraditi? Možete biti i ostati dioničar u nekom poduzeću ili investicijskom fondu. Možete sudjelovati u upravljanju tog poduzeća ili investicijskog fonda. Na kraju godine možete sudjelovati u podjeli dobiti toga poduzeća ili se dogovoriti da

dobit ostane i da se poboljša stanje poduzeća kupnjom strojeva ili drugih potreba za bolje poslovanje.

Vjerojatno mislite, pa što bi se sa svim tim mučili i razmišljali. Najbolje je svega se toga riješiti i prodati dionice, što možete, i na čiji promet se ne plaća nikakav porez.

Ali, ako svi tako razmišljaju, i svi, oko četiri stotine tisuća osoba, koje imaju pravo na bezplatne dionice, odluče ih prodati, javit će se velika ponuda dionica na tržištu. To će uvjetovati pad cijena dionica i one će se prodavati izpod cijene. Nešto su slično učinili u Madžarskoj. Pa je njihovo gospodarstvo razprodano često i strancima.

Bio bi to bankrot malih ulagača. A na malim dioničarima počiva gospodarstvo razvijenih zemalja. Zato Vam preporučam da ne prodajete dionice, nego da ostanete mali dioničar i da nadzirete rad tvornice i poduzeća, gdje ćete postati dioničari. Vi ćete imati priliku ponašati se kao pravi domaćini u svojim kućama i paziti na sve izdatke i prisiliti upravu poduzeća, gdje ćete biti dioničari, da rade s pažnjom dobrog gospodara.

Za kraj, nakon što smo Vam opisali prvu fazu privatizacije putem KUPONA, predlažemo Vam da se svi upišete - registrirate u Centrima, koji će biti osnovani u Vašim županijama i to od 02. lipnja do zaključno 03. listopada 1997. Ako Vam je iz bilo kojih razloga nemoguće da ovo učinite osobno (važi i za one u inozemstvu) izvolite dati punomoć za ovaj pravni posao drugoj osobi. Punomoć se mora ovjeriti kod bilježnika, a, koji su u inozemstvu, kod naših konzularnih predstavnika.

Iza 03. listopada održavat će se dražbe. Kako ćete raditi na dražbama, ostavimo za jedan od idućih brojeva našega Lista. Za sada, izvolite se samo registrirati na opisani način.

T. V.

PREGLED RADA I DJELOVANJA PODRUŽNICE HDPZ ZADAR

Od svoga osnutka u travnju 1991. godine, Hrvatsko društvo političkih zatvorenika, Podružnica u Zadru, djeluje redovito i njezin rad poznat je ne samo u Zadru, već i u cijeloj zadarskoj županiji. Početkom 1996. godine, Podružnica je brojila 289 članova, ali je do kraja iste godine mnogima prestalo članstvo zbog toga što su suđeni zbog bijega preko granice, bijega iz vojske ili zbog IB-ea. Na kraju 1996. godine, Podružnica HDPZ-a u Zadru broji 200 članova.

Tijekom 1996. godine, Podružnica je organizirala brojne humanitarne akcije, te je uz pomoć Crvenog Križa Hrvatske, Podružnice u Zadru, podijelila u dva navrata humanitarnu pomoć, te pomoć u vrećama krumpira, koju je dobila od Baptističke crkve u Zadru. Prednost su imali najsiromašniji članovi Podružnice, o kojima se vodi briga, prema mogućnostima Podružnice. Socijalna karta članova Podružnice izgleda ovako:

1. bez mirovina ili kakve veće i stalne socijalne pomoći ima 20 članova.
2. do 500,00 kuna mjesечно, mirovine ima 78 članova,
3. do 1.000,00 kuna mirovine ima 68 članova,
4. do 1000,00 kuna do 1.500,00 kuna mirovine ima 18 članova,
5. ostali su u radnom odnosu.

U 1996. godini podijeljena je božićnica i uzksnica od sredstava dobitenih od Središnjice HDPZ-a u Zagrebu, a jedan dio i od sredstava same Podružnice.

Podružnica je svoju djelatnost pokrenula i u drugim oblicima. Tako su u 1996. godini, zalaganjem samog predsjednika, u Dom za stare i nemoćne smještenu tri naša člana ili članovi njihove obitelji, bez čekanja za prijem u Dom, jer se za prijem u Dom čeka i po nekoliko godina.

U najtežem je položaju naša članica JURKA JURLINA iz Starigrada, koju dosad nismo uspjeli smjestiti u Dom za stare i nemoćne, jer nema tko platiti troškove smještaja. Obraćali smo se u više navrata CENTRU ZA SOCIJALNI RAD, ali dosad bez ikakva odgovora. Sa strane Doma za stare i nemoćne dobili smo odgovor da će biti primljena čim joj se osiguraju sredstva plaćanja za troškove boravka u Domu. Ovo pitanje moramo riješiti čim prije.

Podružnica u Zadru održava redovite sastanke sa svojim članstvom i to jedanput na mjesec, zadnje subote u mjesecu. Na sastanke redovito dolazi do 50 članova, te se raspravlja o novostima u Društvu, a osobito o teškom tvarnom položaju političkih zatvorenika, niskim mirovinama, te slabom statusu u hrvatskom družtvu. Politički zatvorenici ističu da se stanje mora čim prije popraviti u korist političkih zatvorenika i to znatnijim povećanjem mirovina, jer su sadašnje mirovine niske, te se jedva može spojiti kraj s krajem.

Važno je znati i tko vodi Podružnicu HDPZ u Zadru: predsjednik: prof. BRUNO ZORIĆ; dopredsjednici: prof. ŽELIMIR MEŠTROVIĆ i BRUNO VULIN; tajnik: DOMAGOJ ZORIC

UPRAVNI ODBOR: 1. Svetko Paleka, prof., 2. Vjekoslav Meštrović, prof., 3. Filip Maričić, 4. Ilijia Baljak, 5. Umberto Petani, 6. Toni Ante Ivas, 7. Stanislav Bašić

Nadzorni odbor: 1. Svetko Paleka, predsjednik, 2. Vjekoslav Meštrović, član, 3. Filip Maričić, član

Za rad s članovima na širem području zadarske županije zaduženi su: za mjesto DRAGE: Bruno Vulin; za mjesto POLIČNIK: Ilijia Baljak; za mjesto SALI: Ljubo Milić; za mjesto DOBROPOLJANA: Stanislav Bašić

Sud časti pri Podružnici čine: 1. prof. ŽELIMIR MEŠTROVIĆ, 2. Filip Maričić, 3. Srećko Seko.

Tijekom 1996. godine utemeljeni su i određeni odbori: 1. KOMISIJA ZA PREDSTAVKE I PRITUŽBE(Ivan Vukić, Svetko Paleka i Ljubo Milić); 2. Komisija za socijalna i zdravstvena pitanja (Bruno Vulin, Toni Ivas i Stanislav Bašić); 3. Komisija za pitanja zapošljavanja (članova ili djece) (Vjekoslav Meštrović, Bruno Škifić, Umberto Petani); 4. SEKCIIA HRVATSKIH ŽENA ZATVORENICA (Božena Živić, Marija Dujmović, Vinka Perica)

Podružnica HDPZ u Zadru dobro surađuje sa županijom zadarskom, Poglavarstvom grada Zadra, Hrvatskim domobranom u Zadru, poduzećima "Zadarkomercom", "Elektrom", "Mesoprometom" i drugima.

Upravni je odbor u 1996. godini primio 5 novih članova, a mnogim se članovima svakodnevno daju upute o načinu kako stići status političkih zatvorenika, te im se pomaže u sastavljanju zahtjeva s potrebnim prilozima, te upućuje Administrativnoj komisiji.

U 1996. godini umrla su trojica naših članova: Stjepan Čevizović, Jerolim Rogić i Frane Dević.

Potrebno je navesti da preko 100 članova čita naše glasilo "Politički zatvorenik", a sama Podružnica dobiva redovito 20 kom. na mjesec.

Družtvo je i financijski poslovalo pozitivno (dostavlja se prikaz).

Prema tvarnim mogućnostima, a i Statusu koje naše Društvo obćenito ima u hrvatskoj državi, mišljenja smo da je Društvo potvrdilo svoj rad, da se osjeća njegova djelatnost u sredini u kojoj djeluje, da je nezaobilazno u raznim događajima koji se odigravaju u političkom životu, iako nije političko, ili barem politička djelatnost nije primarna zadača ovoga Društva. Međutim članovi Društva nisu zadovoljni svojim položajem u hrvatskoj državi za koju su ostavili najljepše godine u jugotamnicama i mišljenja su da bi ova naša hrvatska država morala barem dijelom popraviti ono što je raniji komunistički sustav učinio i natio nepravde i zločine prema hrvatskim političkim uznicima.

Članovi Podružnice HDPZ u ZADRU traže da se konačno riješi pitanje njihove tvarne egzistencije, poboljšaju uvjeti stanovanja, utvrde prioriteti primanja u Dom za stare i nemoćne, poboljšaju uvjeti liječenja i prava na zdravstveno osiguranje.

Naši članovi više nemaju vremena čekati da se nešto popravi. Dosta im je obećanja i nada! Žele konačno osjetiti da je ovo i njihova država, koju su sanjali i dočekali.

FINANCIJSKI IZVJEŠTAJ POSLOVANJA od 1.1.1996-31.12.1996. godine

I. PRIHODI	kune
1. Prihodi iz proračuna (Pogl. ili Županija)	63.000,00
2. Prihodi od članarine	6.547,00
3. Prihodi od prodaje POLITIČKOG ZATVORENIKA	3.980,00
4. Prihodi od kamata na depozite	899,69
5. Prihodi od najma prostorija	12.702,09
6. Prihodi od donacija (Sprintkar i Evangel. crkva)	6.470,00
7. Prihodi od dotacija HDPZ-a Zagreb	145.280,00
8. a) refundacija putnih troškova	1.080,00
b) dotacija za I-VI/96.	40.000,00
c) pomoć za Uskrs	72.000,00
pomoć za Božić, 32.200,00, =	104.200,00
8. Višak prihoda iz 1995.	14,75
9. Ostali izvanredni prihodi	2.843,00
UKUPNI PRIHODI:	241.741,83
II. RASHODI	
1. materijal za čišćenje i održavanje	1.314,55
2. uredski materijal	4.398,05
3. materijal za promičbu	600,00
4. ostali potrošni materijal	1.124,45
5. usluge HPT (poštarina, brzglas, troškovi pošt. uput.)	4.283,75
6. usluge najma prostorija	446,96
7. usluge javnih službi	283,32
8. usluge raznih servisa	2.060,00
9. ostale nespomenute usluge (preslikavanje)	1.494,10
10. osobni dohodci i naknade osobnih dodataka iz plaće	55.680,72
11. naknade osobnih dohodaka na plaću	11.233,68
12. dnevnice za službena putovanja	1.848,40
13. naknada putnih izdataka na službenom putu	1.791,00
14. reprezentacija	2.008,35
15. izdatci ZAPA	1.269,73
16. pomoći članovima (uzksnica i božićnica)	116.700,00
17. ostali izvanredni izdatci (vijenci)	4.218,47
18. izdatci za stručnu literaturu	2.000,00
19. milodari, darovi (spomen obilježja)	8.125,49
20. ostali nespomenuti izdatci poslovanja (kava, piće, čašćenja na sastancima)	7.217,57
UKUPNI RASHODI	228.096,59
HDPZ Podružnica Zadar na dan 31.12.96 ima ostvarenou:	
- dobit OD	13.645,24 kn
- saldo blagajne na dan 31.12.1996.	3,68
- saldo ţiro-računa na dan 31.12.1996. iznosi	18.165,88
- dobavljači (za račun "Belje" i HPT) na dan 31.12.96.	2.658,18
- potraživanja (Querus) na dan 31.12.96.	3.729,78

Prof. BRUNO ZORIĆ

ODRŽANA IZBORNA SKUPŠTINA U PODRUŽNICI HDPZ ZADAR

26. travnja 1997. godine, uz sudjelovanje preko pedeset članova naše Podružnice HDPZ u Zadru, održana je izborna skupština i izabrano čelnstvo. Uz veliko oduševljenje i radost nazočnih članova, izbornoj skupštini nazočna je i bila predsjednica HDPZ-a, gđa KAJA PEREKOVIC, koja je djelatno sudjelovala u radu skupštine, članovima dala korisne informacije o njihovim pravima, ukazala na probleme i teškoće u radu, osobito u donošenju i prihvaćanju izmjena i dopuna Zakona o pravima bivših političkih zatvorenika, stanju u Društvu HDPZ-a, te ih obavijestila o skorom općem Saboru HDPZ-a.

Na ovoj skupštini ponovno je za predsjednika izabran prof. BRUNO ZORIĆ, o čijem su radu i zalaganju, nazočni članovi dali najpovoljnije mišljenje i izticali njegov samoprijegoran rad, pedantnost u radu, djelatnost u rješavanju problema članova ove Podružnice, te isticali da jedino on može nastaviti tako uspješno rad Podružnice koja djeluje od 7.4.1991. godine. Predsjednica KAJA PEREKOVIC i sama je odala priznanje predsjedniku prof. Brunu Zoriću. Izabran je i novi Upravni odbor: Svetko Paleka, prof., Želimir Meštrović, prof., Vjekoslav Meštrović, prof., Filip Maričić, umirovljenik, Ilijan Baljak, umirovljenik, Bruno Vulin, umirovljenik, Umberto Petani, umirovljenik, Ante Toni Ivan, umirovljenik.

U Nadzorni odbor izabrani su: Srećko Seko, umirovljenik, Eugen Bajlo, umirovljenik i Filip Matas, viši inspektor MUPA.

Na početku izborne skupštine, predsjednik prof. Bruno Zorić dao je pregled dosadašnjeg rada, te izticao određene rezultate rada. Tako je navedeno da je do kraja 1996. godine Podružnica HDPZ u Zadru imala preko 285 članova, ali da je mnogima članstvo prestalo zato što su bili suđeni zbog bijega preko granice, bijega iz vojske,

zbog toga što su suđeni kao lbe-ovci, zbog špijunaže, a što nije u skladu s našim Statutom HDPZ-a. Podružnica u Zadru sada trenutno broji 218 članova, te postoji tendencija proširenja članstva. U 1996. godini u tri navrata organizirana je humanitarna pomoć, koja se dijelila najpotrebnijim članovima. Troje naših članova ili članova obitelji političkih zatvorenika smješteni su u Dom za starce i ne-moćne. U više navrata bilo je intervencije za prijem u bolnice bolesnih članova Podružnice, pokušalo se u rješavanju zapošljavanja članova političkih zatvorenika, rješavanje zbrinjavanja, pomoći u novcu, prema mogućnostima Podružnice, a u 1997. godine 10-orica članova za Uzks dobila su pomoć od 100 kuna.

Podružnica svakodnevno pomaže u rješavanju pitanja statusa političkih zatvorenika, daje savjete i slično.

Prema tomu, u cijelosti je osobito ocijenjen rad Podružnice. Posebno je istaknuto da će 30 članova Podružnice ići 10.5. u Bleiburg na teret Podružnice.

Isto tako, izabrana je delegacija članova koji će sudjelovati na Općem saboru HDPZ-a, koji će se održati u studenom ove godine: Prof. BRUNO ZORIĆ, prof. Vjekoslav Meštrović, prof. Želimir Meštrović, Filip Maričić, Filip Matas, viši inspektor.

Na kraju Izborne skupštine, upriličen je skroman domjenak, gdje su se članovi Podružnice počastili, ujedno i zapjevali, a u domjenku i pjesmi sudjelovala je i naša predsjednica, gđa KAJA PEREKOVIC.

Valja istaknuti da je skupu bio nazočan i gosp. TOMISLAV VUKASOVIĆ, član Vijeća HDPZ-a u Zgbu, te gđa Zorica.

Prof. Bruno ZORIĆ

U S P O M E N

Nakon duge i težke bolesti, u Brijescu kod Osijeka, 10. je veljače 1997. godine preminuo

Franjo Jakobčin - Šuran.

Pokojni je Franjo bio vrli hrvatski rodoljub, žrtva belubržke kolone smrti iz 1945. i kasniji politički uznik. Po izlazu iz Lepoglave, sa ženom Jelenom bježi u inozemstvu, te u Treiskirchenu, Austrija, dobiva politički azil. Kasnije dolazi u Švicarsku, gdje radi u Frauenfeldskoj šećerani. Tu je radio sve do povratka u domovinu. Bio je politički djelatan, a posebice se iztakao u akcijama prikupljanja i slanja humanitarne pomoći napadnutoj Domovini. Neka mu je laka hrvatska zemlja.

Stjepan HOBORKA, Švicarska

U S P O M E N

U Australiji je prije dvije godine umro

Mile Bucat - Kuzma,

rodom iz Jelse na otoku Hvaru.

Pokojni je Mile bio bivši politički uznik, a robiao je u Lepoglavi i na Golomu. Bio je div dušom i tijelom, izkren i pošten, ali prenježan za grubi robijaški život, koji je teško podnosio. Po izdržanoj je kazni emigrirao i došao u Australiju. Bio je djelatan u političkom životu i visoko cijenjen u australskoj hrvatskoj zajednici. Njegovoj ženi i dvojici sinova želimo iskrenu sućut, a našemu Mili neka je blažena vječnost i laka hrvatska zemlja.

Stjepan HOBORKA, Švicarska

Da se ne zaboravi: Zagreb, 2. svibnja 1995. godine

VATROGASCI GASE ZAPALJENE AUTOMOBILE
NA ZRINJEVCU NAKON SRPSKOG RAKETIRANJA
SREDIŠTA ZAGREBA

TIJELO UBIJENOG VOZAČA U STAROJ VLAŠKOJ
NEDALEKO SREDIŠTA GRADA

TIJELO UBIJENE PROLAZNICE NA KRIŽANJU
VLAŠKE I DRAŠKOVIĆEVE ULICE
U SREDIŠTU ZAGREBA

VELEPOSLANIK SAD PETER GALBRAITH
OBIŠAO JE MJESTO NAPADA U BLIZINI ZGRADE
VELEPOSLANSTVA SAD NA ZRINJEVCU

Oton Iveković: Nikola Zrinski u Sigetu